

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні ЗНУ
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Університет митної справи та фінансів (м. Дніпро)
Полтавський державний аграрний університет
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Міністерство внутрішніх справ
Запорізький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

МАТЕРІАЛИ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету
«ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ,
ОБЛІКУ, ФІНАНСІВ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПРАВА»**

23-24 листопада 2021 року

Запоріжжя 2021

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні засади розвитку економіки, обліку, фінансів, менеджменту та права» / за ред. Макаренка А. П., Меліхової Т. О. Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. 250 с.

В ході проведення конференції відбулось дискусійне обговорення результатів підготовки здобувачів вищої освіти для покращення змісту навчальних курсів освітніх програм, орієнтуючись на думку стейхолдерів (працівників НДЕКЦ, науковців та студентів ЗНУ та інших закладів вищої освіти).

Під час проведення конференції розглянуто наступні питання: сучасний розвиток економіки, організації та управління підприємствами; практичні засади розвитку менеджменту; теоретичні та практичні засади розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту; математичні методи, моделі та інформаційні технології в сучасній економіці; сучасні напрямки розвитку інженерії, науки та техніки; сучасні напрямки розвитку банківської справи; гроші, фінанси і кредит; напрямки оптимізації податкової системи; бюджетна система; правознавство; сучасна експертиза: економічна, юридична, будівельна, технічна.

Організаційний комітет

Голова оргкомітету:

Фролов М.О. – д. і. н., професор, заслужений працівник освіти України, академік Академії наук вищої освіти України, ректор ЗНУ.

Заступники голови:

Васильчук Г.М. – д. і. н., професор, проректор з наукової роботи ЗНУ;

Метеленко Н.Г. – д. е. н., професор, академік Академії економічних наук України, директор Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ;

Меліхова Т.О. – д. е. н., професор, академік Академії економічних наук України, завідувач кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту ІННІ ЗНУ;

Каркоцький І.О. – директор Запорізького НДЕКЦ МВС.

Члени оргкомітету:

Ажажа М.А. – д. н. з держ. упр., професор кафедри менеджменту організацій та управління проектами ІННІ ЗНУ;

Арутюнян І.А. – д. т. н., професор, завідувач кафедри промислового та цивільного будівництва ІННІ ЗНУ;

Банах А.В. – к. т. н., доцент, завідувач кафедри міського будівництва та господарства ІННІ ЗНУ;

Банах В.А. – д. т. н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи та технічної освіти ЗНУ;

Баранник Л.Б. – д. е. н., професор кафедри соціального забезпечення та податкової політики Університету митної справи і фінансів (м. Дніпро);

Белоконь К.В. – к. т. н., доцент, заступник директора з наукової роботи ІННІ ЗНУ;

Болдуєва О. В. – д. е. н., доцент, начальник науково-дослідної частини ЗНУ;

Бондар О.Г. – д. ю. н., професор, перший проректор ЗНУ;

Вербицький В.Г. – д. ф.-м. н., професор, завідувач кафедри програмного забезпечення автоматизованих систем ІННІ ЗНУ;

Власов А.О. – к. т. н., доцент кафедри металургійного обладнання ІННІ ЗНУ;

Воляр Р.М. – к. т. н., доцент, заступник директора з виховної роботи ІННІ ЗНУ;

Воронкова В.Г. – д. ф. н., професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та управління проектами ІННІ ЗНУ;

Глуцевський В.В. – д. е. н., професор, в.о. завідувача кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів ІННІ ЗНУ;

Гура О.І. – д. п. н., професор, проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи ЗНУ;

Каганов Ю.О. – д. і. н., професор, проректор науково-педагогічної роботи ЗНУ;

Кириченко О.Г. – к. т. н., доцент, завідувач кафедри металургії ІННІ ЗНУ;

Коваленко В.Л. – д. т. н., професор, завідувач кафедри електротехніки та енергоефективності ІННІ ЗНУ;

Кожемякін Г. Б. – к. т. н., доцент, завідувач кафедри прикладної екології та охорони праці ІННІ ЗНУ;

Коломоець Т.О. – д. ю. н., професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету ЗНУ;

Корнесва Н.М. – заступник директора Запорізького НДЕКЦ МВС;

Критська Т. В. – д. т. н., професор, завідувач кафедри мікроелектронних та електронних інформаційних систем ІННІ ЗНУ;

Макаренко А.П. – д. е. н., професор кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту ІННІ ЗНУ;

Макаренко П.М. – д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Полтавського державного аграрного університету;

Макаренко Ю.П. – д. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

Нікіта А.Г. – завідувач сектору товарознавчих та гемологічних досліджень Запорізького НДЕКЦ МВС;

Нікітенко В.О. – д. ф. н., доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами ІННІ ЗНУ;

Огінський Й.К. – д. т. н., старший науковий співробітник, завідувач кафедри металургійного обладнання ІННІ ЗНУ;

Пазюк М.Ю. – д. т. н., професор, завідувач кафедри автоматизованого управління технологічними процесами ІННІ ЗНУ;

Плаксієнко В.Я. – д. е. н., професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю Полтавського державного аграрного університету;

Подмешальська Ю.В. – к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту ІННІ ЗНУ;

Пушкарьова Г.О. – завідувач сектору будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Запорізького НДЕКЦ МВС;

Румянцев В.Р. – к. т. н., доцент, заступник директора з профорієнтаційної роботи ІННІ ЗНУ;

Синчак В.П. – д. е. н., професор кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова;

Феофанов Л.К. – к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту ІННІ ЗНУ;

Феофанова І.В. – к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту ІННІ ЗНУ;

Чейлитко А.О. – д. т. н. професор, завідувач кафедри теплоенергетики та гідроенергетики ІННІ ЗНУ;

Шарапова Т.А. – к. фарм. н., доцент, заступник директора з навчальної роботи ІННІ ЗНУ;

Шатіна Ю.О. – завідувач сектору економічних досліджень Запорізького НДЕКЦ МВС;

Шушко О.О. – к. е. н., завідувач відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Запорізького НДЕКЦ МВС;

Чакалова Н.С. – ст. викладач кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту ІННІ ЗНУ.

ЗМІСТ

Секція «Сучасний розвиток економіки, організації та управління підприємствами»

Воронкова В.Г., Венгурська Н. С., Безкоровайна Л. В., Череп А.В. Напрями розвитку цифрової трансформації новітніх технологій та економічного відновлення після удару пандемії (у контексті саміту G20).	12
Воронкова В.Г., Андрюкайтене Регіна. Основні цілі, напрями та тенденції переходу до цифрової системи Європейського союзу.	14
Плаксієнко В. Я., Єгорова О. В. Рівень оплати праці в Україні: динаміка та порівняння.	16
Хамула Д.Д., Баранник Л.Б. Вплив COVID-19 на тенденції трудової міграції з України до ЄС.	19
Корягіна Т.В., Правдіна Є.С., Запорожченко В.О. Основні напрями оптимізації споживчих витрат домогосподарств у сучасних умовах.	21
Ткачук Н.М., Котецька О.С. Стратегічне планування в закладах охорони здоров'я.	23
Шапуров О.О. Проблеми розвитку виробничої інфраструктури промислових підприємств.	25
Сіліна І.В., Сіліна С.С. Оцінювання ділової активності промислового підприємства: методичні підходи.	28
Шапурова О.О., Костроміна В.О. Теоретичні аспекти портфельного аналізу бізнесу.	30
Ткачук Н.М., Кучерук А.В. Особливості та перспективи розвитку інвестиційної діяльності в Україні.	32
Ткачук Н.М. Інноваційна активність підприємств.	35
Ткачук Н.М., Гринчук І.А. Рентабельність як інструмент управління підприємством.	37
Ткачук Н.М., Галянт А.М. Особливості розвитку інфляції в Україні.	39
Івашина А.В., Озерян К.С., Хіміч К.І. Економічна безпека підприємства	42
Зінченко О.Я. Підходи до класифікації ризиків інвестиційних проєктів	44

Секція «Практичні засади розвитку менеджменту»

Воронкова В.Г., Нікітенко В.О. Концепція інформаційного забезпечення менеджменту в організації.	47
Мороз О.С. Використання міжнародного досвіду формування бізнес-планів в інвестиційному менеджменті.	49

Корягіна Т.В., Мамчур А.П.	
Роль соціальної стратегії у системі управління сучасним підприємством.	51
Морщенок Т.С.	
Сучасні тенденції рекрутингу в Україні.	53
Боровенська А.А., Сергієнко Т.І.	
Тайм - менеджмент в організації навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.	55
Сергієнко Т.І.	
Стійкість до конфліктів та стресів - важливий фактор особистої й професійної ефективності в управлінській і міжнародній діяльності.	57
Кірова Л.Л., Голояд М.О.	
Мотивація як складова ефективного управління персоналом підприємства.	59
Шарапова Т.А.	
Вплив глобалізаційних процесів на розвиток освіти та формування системного мислення керівників.	61
Ciloci R.	
R. of moldova-european economic integration challenges and opportunities	63
Фолькіна О.М., Мороз О.С.	
Зарубіжний досвід управління людськими ресурсами на підприємстві	65
Ажажа М.А., Белицький А.Є.	
Основи формування кадрової політики на промисловому підприємстві	68
Ажажа М.А., Краснопюр В.С.	
Теоретичні основи інформаційного забезпечення на промисловому підприємстві в сучасних умовах	70
Ажажа М.А., Яблуновська О.С.	
Теоретичні аспекти оцінювання результатів управлінської діяльності на підприємстві	72
Ажажа М.А., Белицька М.О.	
Концептуальні основи мотивації праці на промисловому підприємстві в умовах ринку	74
Ажажа М.А., Цупко О.М.	
Сутність управління людськими ресурсами в організації	76
Секція «Теоретичні та практичні засади розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту»	
Меліхова Т.О., Кордюк А.С.	
Облік власного капіталу.	78
Пилипенко К.А., Кулик В.А.	
Вітчизняний та міжнародний досвід обліку ділової репутації підприємства.	80
Меліхова Т.О., Курило Г.С.	
Фінансова звітність підприємства.	84
Булат Г.В., Шурко Д.В.	
Стратегія розвитку аудиту в умовах цифрової економіки.	86

Лемеш В.Н. Удосконалення підходів при формуванні ефективної облікової політики в Республіці Беларусь	91
Піхняк Т.А., Семенюк Р.М. Аналіз стану дебіторської заборгованості виробничого підприємства.	94
Лемеш В.Н., Кравцова Е.С. Деякі аспекти облікової політики установ державного сектора при складанні звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності громадських установ	99
Шацкова Л.П., Бондаренко К.В. Методичні засади аналізу спеціалізованих робочих активів підприємства.	101
Деньга Л.М. Облік адміністративних витрат у системі управління підприємствами.	104
Зотова А.І., Селіванова Н.М. Сучасний стан нормативно-правового регулювання обліку дебіторської заборгованості.	106
Антипенко Н.А. Концепция внутреннего аудита коммерческой компании в условиях развития цифровой экономики.	109
Подмешальська Ю.В., Корнієнко Д.В. Облік та аудит розрахунків з постачальниками	111
Меліхова Т.О., Кузнецова Ю.Л. Облік праці та її оплати	115
Моисеева О. П., Яматова Н. Д. Учетная политика холдинга: особенности формирования и влияние на финансовое состояние	118
Меліхова Т.О., Малапура Д.І. Облік податку на додану вартість	121
Меліхова Т.О., Чернов К.Я. Методика документування обліку заробітної плати	125
Чакалова Н.С. Документування в обліку: е-лікарняний в контексті обліково-інформаційного забезпечення	129
Меліхова Т.О., Романенко К.В. Удосконалення обліку основних засобів на підприємстві	132
Меліхова Т.О., Кравець Р.О. Особенности документування обліку нематеріальних активів	133
Секція «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в сучасній економіці»	
Коломоєць Г.П. Автоматизація тестування мобільних веб-застосунків.	137
Зубкова К.В. Використання комп'ютерно – інтегрованих технологій при формуванні професійних компетенцій фахівця.	139

Лемеш В.Н., Ипатенко Е.Э.	141
Особенности информационно-аналитического обеспечения учетной политики цифровых знаков (токенов)	
Черненко К.В.	
Основи ІТ-інфраструктури бухгалтерських програмних продуктів	143
Секція «Сучасні напрямки розвитку інженерії, науки та техніки»	
Власов А. О., Ткач О. М., Сергєєв Д. В.	
Аналіз способів підготовки виливниць до розливки металу.	146
Воденнікова О.С., Омельченко Я.В.	
Основні методи боротьби з дефектами сталевого зливка.	148
Кісельов Є.М., Ласєвський М.Д.	
Дослідження системи вимірювання концентрації озону у повітрі.	150
Воденнікова О.С., Свідін І.Є., Панченко О.С.	
Можливості виготовлення дерев'яних моделей з відходів деревообробного виробництва.	152
Данкевич Н.О., Триодял М.С.	
Обґрунтування доцільності реконструкції житлового фонду.	154
Добровольська О.Г., Бука Є.Р.	
Вирішення проблеми якості водопостачання шляхом оптимізації роботи водопровідної мережі.	156
Шевченко І. А., Ткачов М. Є.	
Прогнозування часу роботоздатності робочого інструменту молоткових дробарок.	158
Добровольська О.Г., Понкратов О.В.	
Про шляхи зниження енерговитрат у водопровідних мережах.	160
Манідіна Є.А., Бут К.О., Авраменко А.Т.	
Розробка економічно-доцільних технологій знешкодження сульфур (IV) оксиду.	162
Добровольська О.Г., Гелдаш Ю.А.	
Про вплив водорозбору на гідравлічні режими роботи водопровідної мережі.	164
Терещенко М.М., Міхайлуца О.М.	
Аналіз методів оптимізації процесу фотолітографії.	166
Харченко О.В., Лічконенко Н.В.	
Використання програми «Excalibur» в процесі навчання здобувачів освіти металургійного напрямку.	168
Гречаний О. М. Фіялов С. Е.	
Використання формальної логіки при діагностуванні роботоздатних станів металургійного обладнання.	171
Тарасов В.К., Румянцев В.Р., Матяшева О.Б.	
Зменшення теплових викидів при охолодженні гарячекатаних рулонів	173
Белоконь К.В., Шуст Я.І., Коваль В.В., Морозова Д.М.	
Екологічна оцінка автотранспорту міста Запоріжжя за показниками кількості викидів шкідливих речовин	175

**Секція «Сучасні напрямки розвитку банківської справи.
Гроші, фінанси і кредит»**

Меліхов Є.В., Макаренко А.П.	
Розвиток інтернет-банкінгу як невід'ємна частина діджиталізації України.	178
Макаренко Ю.П.	
Організація системи управління кредитним ризиком банківської установи.	180
Рунчева Н.В., Туварчі В.Д., Єгорічев Є.В.	
Напрями формування фінансово-кредитного забезпечення аграрної сфери в Україні.	182
Ткаченко Є.Ю.	
Основи аналізу грошових потоків страхової компанії.	184
Тютюнник С.В., Ведмідь М.О., Голобородько В.В.	
Банківське кредитування аграрного сектору.	186
Шапуров О.О., Орехов О.А., Киямова А.Л.	
Ризики економічної безпеки банку	189
Хворостян Т.Ю.	
Кредит, як джерело фінансової підтримки підприємства.	191
Гридюшко Е. Н., Мойсюк Н. В.	
О необходимости управления задолженностью организации как источником увеличения финансовых ресурсов.	194
Ткачук Н.М., Домбровський І. В.	
Фінансове планування в діяльності підприємств	196
Ткачук Н.М., Настасовська А.А.	
Особливості формування фінансових ресурсів підприємств	198

Секція «Напрямки оптимізації податкової системи. Бюджетна система»

Синчак В. П., Ярмоленко Ю.Ю.	
Податкова поведінка м'ясопереробних підприємств регіону в умовах зміни ставки ПДВ.	201
Яришко О.В., Звір'яко Г.П., Андрєцова Д.А.	
Прогноз доходів зведеного бюджету на основі макропоказників.	205
Хіміч К.І., Мамчур А.П.	
Доходи та витрати державного бюджету, їх структура та роль в економіці України.	207

Секція «Правознавство»

Черба В. М., Старікова А.А.	
Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку.	209
Косарєв Т.В.	
Правове забезпечення безпеки персональних даних в умовах цифровізації суспільства.	211

Секція «Сучасна експертиза: економічна, юридична, будівельна, технічна»

Каркоцький І.О.	
Роль судової експертизи у розкритті злочинів пов'язаних з перевищенням службових повноважень.	214

Горlachук О.А.	
Проблеми гармонізації судово-експертної діяльності в економічній сфері України із міжнародними стандартами.	216
Ольговський В.В.	
Використання результатів попередніх обстежень технічного стану конструкцій будівельних об'єктів для вирішення питань будівельно-технічної експертизи.	218
Корюгін А.В., Фіногєєв А.Я.	
Теоретичні аспекти дослідження якості медичних послуг.	220
Демузенко І.В., Безлюдний Д.О.	
Деякі проблемні питання проведення будівельно-технічних експертиз з встановлення обсягів та вартості виконаних будівельно-ремонтних робіт за рахунок бюджетних коштів.	223
Мочеброда О. А.	
Проведення судової економічної експертизи з урахуванням висновків інших видів експертиз.	225
Поплавська Н.С. Проведення оціночно-будівельної експертизи з точки зору регіонального аспекту.	227
Олексієнко Т. В. Доходи від господарської діяльності підприємства як об'єкт судової економічної експертизи.	229
Громова Т.В., Михальська Т.В.	
Актуальність проблеми біологічної безпеки та захисту при дослідженні об'єктів біологічного походження у судово-імунологічній експертизі	232
Литвицький О.П., Чешко В.П.	
Комп'ютерно-технічні дослідження електронного цифрового підпису, як інноваційного компонент сучасної судової експертизи.	234
Корнеєва Н.М.	
Інформаційне забезпечення судової економічної експертизи та її організація.	236
Гій Ю.А.	
Дослідження облікової політики під час проведення судової економічної експертизи.	238
Шушко О.О., Шатіна Ю.О.	
Особливості проведення судово-економічних експертиз, пов'язаних з банкрутством підприємства.	241
Рева Т.М.	
Досвід країн Європи у використанні спеціальних знань під час розслідування економічних злочинів.	243
Дулік Т.О., Коробська А.В.	
Оптимізація оподаткування в Україні як перспективний напрям зниження податкового навантаження	246

**Секція «Сучасний розвиток економіки,
організації та управління підприємствами»**

УДК 338.24-044.922:339.9

Воронкова В.Г., д.ф.н., професор, завідувачка кафедри
менеджменту організацій та управління проектами Інженерного
навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Венгерська Н. С., кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки
міжнародного туризму Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

Безкоровайна Л. В., доктор педагогічних наук,
доцент, професор кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

Череп А.В., доктор економічних наук, професор,
декан факультету економіки, Заслужений діяч науки і техніки України,
Академік академії наук вищої освіти України,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

**НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НОВІТНІХ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПІСЛЯ УДАРУ
ПАНДЕМІЇ (У КОНТЕКСТІ САМІТУ G20)**

Адаптація до цифрової трансформації – вже існуючої тенденції, яка прискорена пандемією COVID-19 – є одним із основних пріоритетів розвитку цифрових технологій. Напрями розвитку цифрової трансформації новітніх технологій зводяться до: 1) реалізації європейського Зеленого курсу, запровадження новітніх технологій та зменшення шкідливих викидів CO₂, підвищення якості повітря та води, встановлення нових правил з використання мінеральних добрив, просування до так званої «циркулярної» поновлювальної економіки; 2) цифрова трансформація, яка передбачає введення нових регуляторних правил для підвищення стійкості цифрового ринку, вирішення проблеми залежності від зовнішнього постачання напівпровідників, створення сприятливої екосистеми для розвитку інноваційних цифрових технологій на території ЄС. Цей напрямок включає також поєднання зусиль країн-членів для стійкості у сфері кібернетичного захисту, розвиток захищених супутникових комунікаційних систем, підвищення загального освітнього рівня європейського населення в опануванні цифровими технологіями; 3) цілеспрямовані зусилля з відновлення економічної активності в країнах ЄС після кризи COVID-19, підвищення соціального захисту та соціальних стандартів для європейського населення; 4) посилення позицій ЄС у світі, що передбачає активний розвиток торгівлі та інвестицій, та зміцнення відносин з ключовими партнерами. До кінця 2021 року ЄС має намір підписати нову Спільну декларацію з НАТО, що має стати практичним кроком для зміцнення європейського оборонного союзу;

5) просування європейського шляху життя та захисту європейської демократії, включаючи здійснення широких соціальних програм, якісне вдосконалення системи освіти, зміцнення системи охорони здоров'я та запобігання майбутнім кризам у цій сфері. Сьогодні слід розвивати новітні цифрові технології, особливо з точки зору доступності та інновацій, зокрема подолання нерівності, що зберігається, у доступі до цифрових ресурсів, покращення оцифрування культурного контенту для забезпечення більш справедливого доступу. Необхідно оновити та стабілізувати економічні моделі через руйнівний вплив пандемії та необхідності формування нових економічних моделей, особливо для культурного та сільського туризму; посилення синергізму між культурою та освітою, щоб учні могли розвивати нові навички, ставати активними громадянами та адаптуватися до ринку праці, що швидко розвивається, а тому культуру і сільський туризм поставити у центр європейської парадигми. Людству важливо підготуватися до наступних пандемій та збільшити обсяги фінансування у сферу охорони здоров'я. Ця тема є однією із головних напрямків економічного відродження світу після удару пандемії, поряд із енергетикою та оздоровленням фінансового сектора. Лідери 20-ти найбільших економік світу зібрались у Римі 30 жовтня 2021 рр. на перший з початку пандемії очний дводенний саміт Великої двадцятки. Серед ключових заявлених тем – питання зміни клімату та відновлення світової економіки. G20 намагалося підкреслити, що заможні країни повинні витратити 100 млрд. доларів на рік для допомоги більш бідним державам, щоб адаптуватися до змін клімату. Україна підтримала план зі створення глобальної енергомережі, яка покликана прискорити світовий перехід на альтернативну енергетику. Великобританія та Індія під час кліматичного саміту COP26 в Глазго презентували план зі створення глобальної енергомережі, яка дозволить прискорити світовий перехід на альтернативну енергетику. ООН пропонує списати бідним країнам борги через пандемію. Генсек ООН Антоніу Гутерреш закликав світову спільноту списати бідним країнам борги через пандемію коронавірусу або принаймні відстрочити терміни їх погашення до кінця 2021 року. Через кризу COVID-19 різко скоротилися потоки прямих іноземних інвестицій, фінансові операції, стрімко зросли обсяги зовнішньої заборгованості. У зв'язку з цим багаті держави мають піти на списання боргів деяким країнам, або принаймні відстрочити їх погашення. Адже пандемія продемонструвала крихкість не лише систем охорони здоров'я, а й глобальних інститутів управління та багатосторонніх відносин, тому уряди повинні взятися за вирішення кризи і в ході відновлення збудувати «краще майбутнє». Окрім пандемії та її наслідків, на саміті G20 були обговорені питання щодо прискорення відновлення світової економіки, розв'язання проблеми різкого зростання цін на енергоносії та збоїв у ланцюгах постачання, які торкнулися низки ключових галузей промисловості по всьому світу; потепління та зміни клімату та протистояння глобальним викликам, що впливають на економіку; боротьби з транскордонною корупцією та податковими проблемами; відродження економіки після пандемії; швидкого та стійкого відновлення туризму та відновлення міжнародних поїздок.

Публікацію підготовлено в рамках проєкту «Диверсифікація сільського туризму через збалансованість та креативність: поширення європейського досвіду в Україні»/«Diversification of rural tourism through sustainability and creativity: disseminating European experience in Ukraine». (DIRUT) 620720-EPP- 1-2020-1-UA-EPPJMODMODULE за підтримки Програми Erasmus+: Jean Monnet Європейського Союзу, що реалізується у Запорізькому національному університеті (2020-2023).

УДК 061.1ЄС

Андрюкайтене Регіна, доктор PhD соціальних наук (менеджмент), доцент, зав. кафедри бізнесу та економіки, Маріямпольський університет прикладних наук, м. Маріямполь, Литва; Литовський університет спорту, м. Каунас, Литва.

Воронкова В.Г., д.ф.н., професор, завідувачка кафедри менеджменту організацій та управління проектами Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ОСНОВНІ ЦІЛІ, НАПРЯМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ПЕРЕХОДУ ДО ЦИФРОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Цифровізація розглядається як важливий елемент сталого розвитку економіки та суспільства у контексті до 2030 року. До них входить: інтернет речей (IoT), хмарні технології, електронна ідентифікація (eID) та штучний інтелект (AI) можуть сприяти досягненню глобальних цілей сталого розвитку. Цифровізація є невід'ємною частиною переходу до кліматично нейтральної, замкнутої та сталої економіки, для чого необхідно інвестувати у покращення цифрового зв'язку із зовнішніми партнерами ЄС. Цифровізація охоплює чотири основні *напрями*: 1) громадяни, які мають цифрові навички; 2) висококваліфіковані спеціалісти у галузі інформаційних технологій; 3) безпечні, продуктивні та стійкі цифрові інфраструктури; 4) ІТ-трансформація бізнесу та цифровізація державних послуг. У зв'язку з цим робиться все для того, щоб сприяти швидкому запуску глобальних проєктів, просувати цифровий порядок денний у міжнародних організаціях та у рамках глобальних діджитал-партнерств. Поєднання внутрішніх інвестицій Європейського Союзу з великим зовнішнім фінансуванням дозволить ЄС працювати з партнерами по всьому світу, щоб досягти спільних глобальних цілей; інвестувати у покращення зв'язку із зовнішніми партнерами ЄС можна, створивши Фонд цифрового зв'язку. Ситуація із цифровими навичками громадян у сусідніх із ЄС країнах покращується, повідомляє Європейський фонд навчання. Згідно з дослідженнями фонду, більшість країн-сусідів ЄС вже обладнали школи комп'ютерами та доступом до інтернету; у більшості країн Східного партнерства доступ до мережі становить майже 100%. Незважаючи на всі позитивні кроки, ще багато чого потрібно зробити, щоб забезпечити рівне цифрове суспільство для жінок і чоловіків. Стійка цифрова трансформація –

один із п'яти *пріоритетів* політики Європейської комісії щодо Східного партнерства після 2020 року. Для її реалізації підтримку надають у рамках європейської ініціативи EU4Digital, націлену на те, щоб розширювати цифровий ринок ЄС на Східні країни-партнери, розвивати потенціал діджитал-економіки. Такі країни, як Фінляндія, Німеччина та Угорщина краще за інших готові до впровадження 5G; 22% домогосподарств не мають ще фіксованої підписки на широкосмуговий зв'язок у 2019 році; мережі 4G охоплюють майже все населення Європи; лише 18% фахівців у галузі ІКТ – жінки; 17 держав-членів підключено до діапазонів 5G; 32.5% великих компаній використовують аналітику великих даних; використання відеодзвінків зросло до 60% у 2019 р.; 42% населення ЄС ще не мають базових цифрових навичок. Цифрові технології важливі у житті – від віддаленої роботи, медичних консультацій онлайн до відеодзвінків. Пандемія показала, що Європа відстає у використанні цифрових технологій: майже в чверті будинків немає широкосмугового інтернету, менше ніж 20% малих підприємств використовують інтернет для продажу своєї продукції чи послуг. Перехід до цифрової системи – ключовий елемент ЄС щодо відновлення після пандемії. В його основі лежить відновлення стійкості, на яку виділено 672,5 млрд. євро, які будуть витрачені на державні інвестиції та реформи. Цифрові технології сьогодні змінюють те, як ми живемо і працюємо: між «заможними» та «незабезпеченими» існує розрив; 42% європейців не мають базових цифрових навичок, 83% малих та середніх підприємств не користуються хмарними інтернет-сервісами. Цифрові технології необхідні щоб забезпечити всебічний успіх проєкту у багатьох галузях: ЄС просуває інвестиції у надшвидкісний широкосмуговий зв'язок, навчання людей цифровим навичкам, допомогу початківцям та малим підприємствам в інноваціях та розвитку, використання технологій для забезпечення кліматичної нейтральності. Вже сьогодні Скандинавські країни та Нідерланди займають лідируючі позиції в галузі цифровізації; за даними ООН, Данія є світовим лідером у галузі електронних держпослуг, усі сектори економіки переходять на цифрові технології. Данія запросила 1,6 мільярда євро субсидій і має виділити п'яту частину цієї суми на перехід на цифрові технології. Із фонду відновлення ЄС буде виділено 134,5 мільярда євро на цифровізацію. Цифрові технології стосуються всіх секторів економіки, за допомогою них можна покращити роботу управління, системи охорони здоров'я, конкурентоспроможність компаній вплинути на всю економіку. У Топ технологій увійшов прикладний штучний інтелект, активний розвиток комп'ютерного зору, програмування природною мовою та розмовних технологій. Серед інших тенденцій: новий рівень у процесах автоматизації та віртуалізації, бездротовий зв'язок нового покоління, розподілена інфраструктура, комп'ютерні обчислення нового покоління, програмне забезпечення 2.0. Це далеко не повний перелік напрямів і тенденцій цифровізації у країнах ЄС.

Література

1. Vitalina Nikitenko. Evolution and further development of the real world in the conditions of technological changes in the context of socio-philosophical discourse. Humanities Studies. 2020. Випуск 4(81). С. 60-73.
2. Vitalina Nikitenko, Regina Andriukaitiene, Oleg Punchenko. Formation of sustainable digital economical concept: challenges, threats, priorities. Humanities Studies. 2019. Humanities Studies. Випуск 1(78). С. 140-153.

УДК 331.2 : 311.

Плаксієнко В. Я., д. е. н., професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю Полтавського державного аграрного університету, м. Полтава

Єгорова О. В., к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень Полтавського державного аграрного університету, м. Полтава

РІВЕНЬ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ: ДИНАМІКА ТА ПОРІВНЯННЯ

Заробітна плата є однією з найважливіших складових соціально-економічного аспекту розвитку суспільства. Вона відображає економічні відносини між найманими працівниками та роботодавцями: для перших заробітна плата є основним (а часто єдиним) джерелом доходів, для других – значною часткою витрат виробництва.

Теоретико-методологічні засади аналізу рівня оплати праці знайшли своє відображення у працях таких вітчизняних авторів, як О. М. Анісімова, Ф. Ф. Бутинець, О. В. Гамова, О. М. Кульганік, Т. О. Кобильник, Н. В. Каткова, А. А. Малашевська, А. Панасенко, Н. В. Овсяк, І. В. Соболева, К. Б. Лобань, О. М. Шпирко. Серед останніх публікацій присвячених рівню заробітної плати в Україні привертають увагу роботи Гончар Л. В., Гарна С. О., Шнурко А. М. [1], Карпенко В. [4], Ткаченко Н. М. [8], Шифріна Н. І. [9].

Проте, окремі аспекти аналізу динаміки рівня заробітної плати недостатньо висвітлені в економічній літературі. Зокрема, аналізуючи зміну рівня оплати праці часто не застосовують комплексний підхід, не порівнюють її з динамікою інших пов'язаних показників, таких як індекс інфляції, курс долара, рівень мінімальної зарплати та прожитковий мінімум. Отже, дослідження даного питання є актуальним, потребує подальших досліджень.

Мета дослідження полягає в порівнянні динаміки рівня заробітної плати в Україні за 2014-2020 рр. з динамікою інших пов'язаних економічних показників.

Впродовж багатьох десятиліть витрати на заробітну плату в Україні в розрахунку на одиницю валового національного продукту майже вдвоє нижчі, ніж у країнах з розвинутою ринковою економікою. Проте, динаміка рівня заробітної плати за сім останніх років має позитивний характер (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння динаміки рівня заробітної плати з динамікою інших показників розвитку економіки України, 2014-2020 рр. (станом на грудень)
(узагальнено та розраховано авторами за даними [2, 3, 5, 6, 7])

Показники	Роки							Загальна зміна за 2014-2020 рр.
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Середня місячна зарплата (номінальна), грн	4012	5230	6475	8777	10573	12264	14179	збільш. у 3,5 раза
2. Темп зростання номінальної зарплати, %*	×	130,4	123,8	135,5	120,5	116,0	115,6	збільш. у 3,5 раза
3. Індекс інфляції, %	×	143,3	112,4	113,7	109,8	104,1	105,0	2,2 рази
4. Темп зростання реальної зарплати, %*	×	90,1	111,6	118,9	109,7	111,3	110,1	збільш. у 1,6 раза
5. Середня місячна зарплата, USD (за курсом НБУ)	254,4	217,9	238,1	312,7	381,9	526,5	501,7	збільш. у 2,0 раза
6. Мінімальна місячна заробітна плата, грн	1218	1378	1600	3200	3723	4173	5000	збільш. у 4,1 раза
7. Коефіцієнт співвідношення середньої та мінімальної зарплати	3,3	3,8	4,0	2,7	2,8	2,9	2,8	-0,5
8. Прожитковий мінімум (загальний показник), грн	1176	1330	1544	1700	1853	2027	2189	збільш. у 1,9 раза
9. Коефіцієнт співвідношення середньої зарплати та прожиткового мінімуму	3,4	3,9	4,2	5,2	5,7	6,1	6,5	збільш. у 1,9 раза

*грудень до грудня попереднього року

З метою приведення даних таблиці до порівняного вигляду усі значення абсолютних показників взяті на рівні грудня місяця відповідного року.

Загальний приріст номінальної середньомісячної заробітної плати за досліджуваний період становить 10167 грн в абсолютному виразі та 3,5 рази у відносному. Аналіз ланцюгових показників темпів зростання номінальної зарплати (грудень до грудня попереднього року) свідчить що темпи приросту з кожним роком скорочуються – якщо за 2015 рік досліджуваний показник зріс на 30,4 %, то за 2020 рік – лише на 15,6 %. Отже, зростання заробітної плати уповільнюється.

За досліджуваний період індекс інфляції (індекс споживчих цін) стабільно знижувався, проте відчутно знижував реальну купівельну спроможність заробітної плати. Так у 2014 році внаслідок інфляційних процесів реальна заробітна плата зменшилась на 9,9 %, в наступні роки вона зростала щороку в середньому на 12 %. Відмітимо, що завдяки зміцненню курсу гривні середня заробітна плата, обчислена у доларах США, зросла у 2,0 рази, що перевищує загальний приріст реальної зарплати у гривнях (у 1,6 рази).

Найбільше з досліджуваних показників за 2014-2020 рр. зріс рівень мінімальної заробітної плати – у 4,1 рази. Але співвідношення між середнім та

мінімальним рівнем коливалося – від 2,7 у 2017 р. до 4,0 у 2016 р. В середньому рівень оплати праці утримався перевищував встановлений мінімум.

Стабільно зростає коефіцієнт співвідношення середньої зарплати та прожиткового мінімуму – за сім років він збільшився з 3,4 до 6,5, цю динаміку можна було б назвати позитивною якби встановлений прожитковий мінімум реально відображав суму грошей, достатню для забезпечення прийнятного рівня життя українців.

Таким чином, рівень оплати праці в Україні за 2014-2020 рр. має чітко виражену тенденцію до зростання. Наразі надзвичайно актуальним завданням є реформування системи оплати праці, яка б забезпечила не лише поетапне підвищення заробітної плати, але й ефективний мотиваційний механізм до досягнення цілей суб'єктів господарювання.

Література

1. Гончар Л. В., Гарна С. О., Шнурко А. М. Актуальні питання сучасного стану заробітної плати в Україні. Інноваційна економіка. 2019 № 5-6. URL : <http://www.inneco.org/index.php/innecoua/article/view/80> (дата звернення: 30.10.2021).

2. Державна служба статистики України: Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.10.2021).

3. Індекс інфляції в Україні // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 30.10.2021).

4. Карпенко В. Державне регулювання диференціації оплати праці в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2020. № 2. С. 20-29.

5. Мінімальна заробітна плата // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua/ua/labour/salary/min> (дата звернення: 30.10.2021).

6. Прожитковий мінімум в Україні по соціальних і демографічних групах з 2000 по 2021 рр. // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/> (дата звернення: 30.10.2021).

7. Середня зарплата в Україні // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/> (дата звернення: 30.10.2021).

8. Ткаченко Н. М. Мінімальна заробітна плата, зміни та їх вплив на заробітну плату та розмір статутного капіталу та рівень життя. Вісник економічної науки України. 2019. № 1. С. 132–137. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/151652/21-Tkachenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 30.10.2021).

9. Шифріна Н. І. Адекватність установленого рівня оплати праці в Україні. *Бізнесінформ*. 2021. № 2. С. 183-189. URL : https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-2_0-pages-183_189.pdf (дата звернення: 30.10.2021).

Хамула Д.Д., студентка III курсу спеціальності 232 «Соціальне забезпечення»
Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро
Баранник Л.Б., д. е. н., професор кафедри соціального забезпечення
та податкової політики Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

ВПЛИВ COVID-19 НА ТЕНДЕНЦІЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ ДО ЄС

Пандемія COVID-19 та карантинні заходи, що були введені в багатьох країнах світу у відповідь, значно обмежили господарську діяльність та негативно вплинули на міжнародну мобільність. Економічна криза внаслідок епідемії розкрила залежність ряду країн від трудових мігрантів, адже вони відіграють позитивну роль в економіці приймаючої сторони. Вивчення впливу COVID-19 на тенденції трудової міграції з України до ЄС є досить актуальним, що дозволить своєчасно прийняти відповідні рішення відносно політики зайнятості в нашій країні та сфокусувати дослідження сучасного стану міграційних процесів на виявлення поточних проблем у цій сфері.

Найбільша кількість трудових мігрантів до країн ЄС саме з України. Згідно з показниками Мінсоцполітики, у 2019 р. нараховувалося 3,2 млн трудових мігрантів, проте, під час сезонних робіт, кількість мігрантів становила понад 7 – 9 млн осіб. У 2020 р. через введення карантину в Україні та країнах ЄС, кількість мігрантів склала близько 3 млн осіб. У 2021 р. їх чисельність знизилась до рівня 2,5 – 3 млн осіб [1]. Зі зниженням чисельності трудових мігрантів сповільнились і темпи зростання розмірів приватних переказів в Україну з-за кордону. У 2019 р. сума переказів становила 11,921 млрд дол. США, що у порівнянні із сумою 2018 р. зросла на 7,8%. Якщо ж порівнювати цей показник із показниками зростання розмірів приватних переказів у 2017-2018 рр., то очевидно, що за ці роки вони були набагато вищими (23% і 20% відповідно). У 2020 р. обсяг приватних переказів дорівнював 11,980 млрд дол. США, тобто зріс відносно обсягу 2019 р. всього лише на 0,5%. Найбільші грошові перекази у 2019 р. в Україну були здійсненні з Польщі (\$ 3658 млн) і Чехії (\$ 984 млн) [2].

Через карантинні обмеження мігранти почали масово повертатися з-за кордону, причому з початком цих заходів в країну повернулося на 300 тис. осіб більше, ніж виїхали. Водночас почався і масовий виїзд іноземців, яких виїхало на 60 тис. осіб більше, ніж в'їхало [3].

Основними приймаючими країнами ЄС для українських заробітчан залишаються Польща, Італія, Німеччина, Чехія, Португалія та Угорщина. Найбільша кількість трудових мігрантів з України працює у Польщі. Їхня кількість, починаючи із 2014 р., і дотепер зросла з 300 тис. осіб до 1,5 млн осіб. Саме українці посідають першу сходинку за збільшенням нових дозволів на проживання з метою працевлаштування у країнах ЄС. Попри збільшення чисельності довгострокових трудових мігрантів, для українців основною залишається тенденція циркулярної міграції. Робота у сільському господарстві

та сфері послуг є досить затребуваною для сезонних мігрантів. Вони також постраждали від карантинних обмежень. Наприклад, в Італії у 2020 р. бракувало 250 тис. сезонних робітників у сфері послуг, а в Польщі роботодавцям не вистачає сезонних українських заробітчан на підприємствах сільського господарства та готельно-ресторанного бізнесу.

Щодо соціального захисту працівників під час пандемії, то доречно розглянути дії Польщі. В межах проєкту «Антикризовий щит» були впроваджені декілька соціальних виплат особам, які постраждали від пандемії та втратили можливість заробляти. До таких соціальних виплат відносяться: щомісячна соціальна допомога від держави (2080 злотих) на три місяці для осіб, які легально працювали та тимчасово перервали роботу через пандемію; солідарна допомога від держави (1400 злотих) на три місяці для осіб, які залишилися без роботи через розірвання трудового договору роботодавцем після 15.03.2020 р.; соціальне страхування працівника мінімум на 60 днів за трудовим договором [3].

Задля забезпечення ефективного регулювання трудової міграції з України стає необхідним постійний незалежний моніторинг змін трудової міграції та виконання всіх прав мігрантів через вплив епідемії. Задля швидкого реагування на всі перешкоди трудової міграції урядам країн важливо розробити ефективний соціальний діалог між владою країн, бізнесом, міжнародними організаціями та трудовими мігрантами. Україна та країни ЄС мають розробляти карантинні обмеження із врахуванням стану та вимог ринку праці щодо трудових мігрантів та їх необхідності у роботі за кордоном. Доречним є впровадження онлайн доступу до послуг стосовно отримання необхідних документів, або подовження їх дії.

Отже, впровадження карантинних дій та певні обмеження мобільності між країнами обумовили складність як у працевлаштуванні мігрантів за кордоном, так і поверненні у свою країну, погіршили соціальний захист трудових мігрантів. Якщо ж є така гостра потреба в гастарбайтерах, то приймаючі країни повинні надавати можливість зміни місця роботи трудовим мігрантам, якщо вони були звільнені, та інформацію щодо умов і напрямків легального працевлаштування за кордоном, створення ефективних ресурсів з даними про відкриті вакансії.

Література

1. Трудова міграція: скільки українців працювали за кордоном в 2019-2021 роках. Слово і Діло.: веб-сайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/18/infografika/suspilstvo/trudova-mihracziya-skilky-ukrayincziv-pracyuvaly-kordonom-2019-2021-rokax> (дата звернення: 30.10.2021).

2. Статистика. Грошові перекази. Національний банк України : веб-сайт. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_y.pdf (дата звернення: 30.10.2021).

3. Кульчицька К., Кравчук П., Сушко І., Ярмолук-Крьюк К. (ред.). Трансформації трудової міграції з України до ЄС під час пандемії COVID-19. Friedrich Ebert Stiftung. 2020. 32с. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17320.pdf> (дата звернення: 01.11.2021).

Корягіна Т.В., к.н. з держ.упр, доцент, Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

Правдіна Є.С., бакалаврант спеціальності 232 «Соціальне забезпечення», Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

Запорожченко В.О., бакалаврант спеціальності 232 «Соціальне забезпечення», Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ СПОЖИВЧИХ ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Показники витрат домогосподарств є індикатором економічного і соціального стану домогосподарства, а також, вони мають велике значення при розробці і впровадженні державних програм, які спрямовані на усунення диспропорцій у життєвому рівні різних соціально-економічних груп населення.

Метою цього дослідження є розкриття та аналіз споживчих витрат домогосподарств, та визначення основних напрямів оптимізації витрат домашніх господарств в сучасних умовах.

Витрати домогосподарства – це сукупність платежів, що здійснюються домогосподарством за певний період часу для свого існування та функціонування [1]. Споживчі витрати – це кошти, які витрачає домогосподарство на: продукти харчування, непродовольчі товари, оплата особистих послуг.

Завдяки споживчим витратам можна проаналізувати тенденцію внутрішнього попиту на споживчому ринку. Дивлячись на динаміку структури споживання домогосподарств в Україні впродовж 2018-2020 рр., слід відмітити доволі невтішну ситуацію (табл. 1).

Таблиця 1

Структура сукупних витрат

	2018	2019	2020
Структура сукупних витрат домогосподарств			
Споживчі сукупні витрати %	95,5%	94,6%	95,4%
продукти харчування та безалкогольні напої	54,1%	53,6%	53,2%
непродовольчі товари та послуги	38,6%	37,4%	38,7%
у тому числі одяг і взуття	8,3%	8,1%	7,2%
житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	14,4%	13,6%	15,4%
охорона здоров'я	3,6%	2,9%	3,7%
відпочинок і культура	0,9%	0,7%	0,6%
освіта	0,9%	0,5%	0,4%
різні товари і послуги	2,5%	2,2%	2,7%
Неспоживчі сукупні витрати,%	4,3%	4,5%	5,4%

Джерело: [3]

Дані таблиці 1 свідчать що в середньому українська сім'я витрачає близько половини своїх доходів на їжу. Друге місце у структурі споживчих видатків домогосподарств посідають видатки на оплату житла, води, електроенергії, газу та інших видів палива.

За показником витрат на харчування можливо оцінити рівень забезпеченості населення загалом. Показник видатків на продукти харчування в Україні у порівнянні з розвинутими країнами є вкрай високим. Так, наприклад, у країнах ЄС частка видатків на продукти харчування має низький показник і складає близько 10 – 15 % від усього обсягу сукупних доходів сімей. Ці негативні тенденції розвитку споживчої сфери України пов'язані з низьким рівнем доходів її громадян, адже саме за рахунок доходів населення формує обсяги заощаджень та споживчих витрат [2].

Вирішення проблем структури сукупних витрат потребує впровадження комплексу заходів з боку держави і домогосподарств. З боку держави буде доцільним створення сприятливих економічних умов для населення, зменшення оподаткування для певних категорій домогосподарств, створення сприятливого інвестиційного клімату, зниження темпів інфляції, стимулювання росту доходів населення. Щодо дій членів домогосподарств, то їм необхідно підвищувати рівень фінансової грамотності, застосовувати управління особистими доходами та витратами в повсякденному житті, здійснювати особисте фінансове планування, приймати оптимальні фінансові рішення розглядати джерела додаткового доходу, в тому числі і пасивного [2].

Отже, домогосподарств є одним з головних суб'єктів ринкової економіки. Аналіз структури витрат домогосподарств в Україні показав, що основна частка припадає на споживчі витрати (понад 90%). Також була виявлена низка проблем в структурі витрат: висока частка споживчих витрат; висока частка витрат на харчування; низька частка витрат на охорону здоров'я, освіту, культуру та відпочинок; низька частка неспоживчих витрат. Причинами такої фінансової поведінки в Україні є: відсутність фінансового планування бюджету домогосподарств; низький рівень фінансової грамотності членів домогосподарств; традиції споживання та заощадження, які сформовані в домогосподарстві; соціальний статус членів домашніх господарств; економічна ситуація в країні; рівень доходів населення; рівень інфляції та інші. Аби вирішити проблеми споживчих витрат в Україні, потрібно здійснити комплекс заходів, щодо подолання такої фінансової поведінки, як зі сторони держави, так і зі сторони домогосподарств.

Література

1. Витрати домогосподарства та їх складові. URL: https://pidru4niki.com/18800413/finans/vitrati_domogospodarstv_skladovi
2. Кізима Т. О. Витрати домогосподарств України: сутнісно-аналітичний аспект. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vtneu/2009_2/61.pdf
3. Структура сукупних витрат. URL: <https://www.gusrv.gov.ua/statinform/vitrat/vitrat.htm>

Ткачук Н.М. к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ХУУП імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький
Котецька О.С. магістрант спеціальності 073 «Менеджмент» спеціалізації «Організація і управління охороною здоров'я» факультету управління та економіки ХУУП імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Охорона здоров'я населення є однією з важливою для суспільного життя сфер, а також частиною соціальної політики держави. Досвід функціонування закладів охорони здоров'я в умовах ринку свідчить, що для забезпечення життєздатності закладів охорони здоров'я впродовж тривалого часу необхідно впроваджувати нові методи управління, які базуються на стратегічному плануванні. Тому, однією з найбільш гострих і невирішених проблем у закладах охорони здоров'я залишається необхідність пошуку дієвих методів та інструментів стратегічного планування діяльності в контексті необхідності ефективного їх управління, що й стало метою нашого дослідження.

Під плануванням у сфері охорони здоров'я слід розуміти впорядковану управлінську діяльність, яка охоплює такі складові елементи:

- виявлення проблемних моментів у сфері здоров'я населення на основі аналізу демографічних характеристик населення, статистики захворюваності, поширеності хвороб, смертності тощо;
- ідентифікація незадоволених і непокритих медичних потреб населення, шляхом оцінки ресурсів для задоволення цих потреб: включаючи кадрові, фінансові, матеріально-технічні ресурси, навички та знання персоналу системи охорони здоров'я;
- встановлення реалістичних і досяжних пріоритетних цілей реалізації відповідних планів і розробку адміністративних заходів щодо їх досягнення.

На відміну від короткострокового (оперативного) планування, стратегічне планування в закладах охорони здоров'я спрямоване на досягнення довгострокових сталих цілей розвитку закладу, а не миттєве задоволення поточних потреб. Відтак, і успіх стратегічного планування безпосередньо співвідноситься зі стратегічним менеджментом і також здатністю закладу охорони здоров'я здійснювати планування та використовувати в практичній діяльності інструменти та засоби такого планування вірно.

Стратегічне планування – це одна з функцій стратегічного управління закладу охорони здоров'я, яка, по суті, є процесом вибору цілей його діяльності а також шляхів їхнього досягнення. Вважаємо за необхідне розглянути основні етапи стратегічного планування в закладах охорони здоров'я [1]:

1. Формування місії та цілей діяльності, які повинні бути чіткими, лаконічними мати цифровий вимір і вираз.
2. Аналіз середовища функціонування закладу охорони здоров'я на основі збору наявної внутрішньої та зовнішньої інформації, оцінки сильних і слабких сторін і виявленні потенційних можливостей закладу.

3. Вибір конкретної стратегії діяльності закладу на відповідний плановий період.

4. Реалізація обраної стратегії в практичній діяльності з метою досягнення окреслених стратегічних цілей.

5. Оцінка та контроль за реалізацією обраної стратегії закладу з метою своєчасного корегування та недопущення небажаних відхилень від запланованих цілей.

В контексті вищенаведеного слід відзначити, що стратегічне планування в закладах охорони здоров'я повинно здійснюватися на базі головних принципів якісної медицини, а саме [2]:

- безпечність - надання будь-яких медичних послуг не має шкодити пацієнтам;

- клієнтоцентрований підхід – система медичного обслуговування працює лише задля забезпечення потреб своїх пацієнтів на найвищому рівні;

- ефективність – коректне надання медичних послуг, розвиток людського потенціалу й ефективне використання медичного обладнання для швидкого одужання пацієнтів;

- підзвітність – система моніторингу та оцінювання покращує надання послуг закладу охорони здоров'я й відповідальність розподіляється між зацікавленими сторонами;

- доступність – визначається легкістю отримання медичних послуг, яка залежить від географічних і фінансових факторів;

- неупередженість – рівень та якість надання медичних послуг не має залежати від будь-яких факторів, наприклад, гендер, вік, соціальний статус, сексуальна орієнтація;

- рівність - потреби різних пацієнтів закладу охорони здоров'я однаково важливі й повинні бути задоволені в повній мірі;

- партнерство – максимальна медична користь для пацієнта, персоналу, закладу охорони здоров'я та спільноти, що може бути реалізовано за рахунок успішної взаємодії між усіма зацікавленими сторонами у ході надання медичних послуг.

Підсумовуючи вищевикладене відмітимо, що на сьогодні стратегічне планування як елемент стратегічного управління в закладах охорони здоров'я не здійснюється на необхідному рівні, не всі перелічені нами принципи дотримуються в цьому процесі. Крім того, якість і ефективність надання медичних послуг перебувають на низькому рівні, що, очевидно, не має позитивного впливу на реальні можливості закладів охорони здоров'я сьогодні досягти поставлених стратегічних цілей та завдань. Тому, універсальне охоплення послугами охорони здоров'я дасть можливість кожному пацієнту отримати доступ до послуг та забезпечить якість їх надання. Досягнення універсального охоплення послугами охорони здоров'я є одним із стратегічних напрямків, який окреслюють заклади охорони здоров'я розвинутих країн світу під час визначення цілей сталого розвитку.

Література

1. Стратегічне планування в охороні здоров'я на рівні госпітального округу. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/recovery-and-peacebuilding/strategic-planning-healthcare-manual.html>
2. Ахламов А. Г., Кусик Н. Л. Економіка та фінансування охорони здоров'я: навч.-метод. посіб. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2011. 134 с.

УДК 658.5

Шапуров О.О., к. е. н., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Виробнича інфраструктура промислового підприємства є невід'ємною складовою системного розвитку суб'єктів первинного та вторинного сектору економіки країни. Допоміжні та обслуговуючі виробництва (енергетичне, ремонтне господарство, транспортне обслуговування) є значним індикатором операційного циклу промислових підприємств. Нажаль байдужість управлінців промислового виробництва у зв'язку з уявою марності впливу виробничої інфраструктури на стратегічний розвиток бізнесу призвело до значного технічного розриву між операційним та допоміжним виробництвом, що підтверджується високою собівартістю та низькою продуктивністю деяких промислових підприємств.

Вагомим внеском у вирішення проблем виробничої інфраструктури стали публікації українських вчених В. Шашко, Ю. Ящишиної, В. Євтушенко, М. Кудінова, О. Іваницької, А. Семенова

Вищезгадані науковці наголошують та розділяють спільну думку про прямопропорційну залежність розвитку економіки країни та старопромислових регіонів від ефективності функціонування промислової інфраструктури. Таким чином управління виробничою інфраструктурою промислових підприємств є актуальним питанням сьогодення.

Розглянемо поняття «інфраструктура підприємства» з позицій системного підходу.

Група науковців М. Белов, І. Павленко А., Т. Решетняк стверджують, що інфраструктура підприємства є комплексом взаємопов'язаних видів економічної діяльності, що безпосередньо не беруть участі у створенні товарів, у їх натурально-матеріальній чи вартісній формі, проте забезпечують основний виробничий процес інформацією, інструментами та оснащенням, паливом і енергією, сировиною й матеріалами, підтримуючи технологічне устаткування в

працездатному стані, здійснюючи внутрішню та зовнішню логістику, а також сприяючи професійному та соціальному розвитку персоналу підприємства [1].

О. Іваницька під інфраструктурою розвитку промислових підприємств розуміє умовно відокремлений комплекс господарюючих суб'єктів і некомерційних установ, які сприяють здійсненню ефективної промислової політики на передовій науково-технічній базі, оновленню сукупного потенціалу і створенню умов стійкого конкурентоспроможного функціонування в умовах динаміки зовнішнього середовища на основі розроблення та пристосування сучасних науково-обґрунтованих методів управління [2].

На думку А. Семенова система управління інфраструктурою підприємства є своєрідною формою втілення управлінських взаємозв'язків, вона складається із сукупності управлінських органів, підрозділів і виконавців, які реалізують закріплені за ними функції й вирішують поставлені перед ними завдання; сукупності методів, за допомогою яких здійснюється управлінський вплив; техніки та технології, що забезпечують організаційний процес [3, с. 80].

Необхідність формування інфраструктури розвитку промислових підприємств зумовлюється кількома обставинами: промисловість виступає як один із найважливіших підкомплексів суспільного виробництва, значення якого у всі часи і у всіх країнах було незаперечним, оскільки саме тут вирішуються нагальні, життєво важливі проблеми соціально-економічного розвитку; склад, структура та зв'язки суспільного виробництва змінюються, що призводить до ліквідації одних, модернізації інших і появи третіх галузей та інших об'єктів, при цьому відбуваються відповідні зміни і в об'єктах інфраструктури (основний вплив на цей процес мають фактори поділу і кооперації праці, розвиток продуктивних сил), на сучасному етапі розвитку економіки регіонів все більше проявляються вузькі місця в розвитку інфраструктури, що стримує розвиток стратегічної промисловості; міжнародні зіставлення рівня економічного розвитку України з іншими країнами та аналіз історії розвитку окремих країн показали важливу роль інфраструктури промисловості в забезпеченні економічного зростання [2].

Зважаючи на складні умови функціонування промислових підприємств та сформовані обставини слід акцентувати увагу на проблемах виробничої інфраструктури, які виділяє вітчизняний науковець Р.Бурсов: малоефективна командна робота; недостатня самоорганізація працівників, зумовлена слабким делегуванням повноважень керівниками і жорстко регламентованим порядком вирішення основних завдань; відсутність у менеджерів активного прагнення до використання нових можливостей для досягнення поставлених цілей; недостатнє використання інновацій як джерела конкурентних переваг; незначна питома вага сучасних, інноваційних методик і концепцій менеджменту серед усієї сукупності застосовуваних менеджерами інструментів управління; нерівномірний розподіл ресурсів серед підрозділів підприємства; ігнорування ризиків у плануванні діяльності; відсутність системи оцінки якості менеджменту [4, с. 154].

Таким чином, на наш погляд, основними напрямками вирішення проблем виробничої інфраструктури промислових підприємств є:

- використання концентрації однотипних виробництв та використання спеціалізації, що дасть можливість використання сучасних високопродуктивних технологій;

- усунення процесів ручної праці у ремонтному, інструментальному, транспортному господарстві та формування процесів автоматизації з використанням Інтернету речей (IoT);

- впровадження раціонального управління обслуговуючим та допоміжним виробництвом;

- формування ефективних норм праці виробничої інфраструктури з метою оптимізації існуючих процесів;

- використання як власної виробничої інфраструктури, так і процесів аутсорсингу;

- оптимізація технічного персоналу виробничої інфраструктури шляхом ротації, суміщення професій, мотивації та формування сприятливих умов праці.

Література

1. Белов М. А. Павленко І. А., Решетняк Т. І. Управління інфраструктурою підприємства. Київ : КНЕУ, 2003. 112 с.

2. Іваницька О. Формування інфраструктури розвитку промислових підприємств. Національного технічного університету України «КПІ», 2011. - №15. URL: <http://economy.kpi.ua/uk/node/253> (дата звернення 16.11.2021).

3. Аналіз системи управління виробничою інфраструктурою промислового підприємства [Електронний ресурс] / А. Г. Семенов, А. В. Єлькін // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. - 2015. - № 4. - С. 75-81.

4. Бурсов Р.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення технологічного оновлення підприємств машинобудування. Економічний простір. – № 98. – 2015.

Сіліна І.В., к. е. н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Сіліна С.С., магістрант спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ОЦІНЮВАННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ

Передумовою існування та сталого розвитку підприємств у конкурентному ринковому середовищі є їх ділова активність, яка виступає вирішальним фактором комерційного успіху. Ділова активність пов'язана, в першу чергу, з ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства, що перебувають у його розпорядженні, а також, ефективністю використання оборотних коштів підприємства, власного і залученого капіталу. Управління діловою активністю займає першочергове місце серед комплексу управлінських завдань у зв'язку з тим, що передбачає зростання обсягів діяльності, отримання додаткових прибутків за умов ефективного управління цим процесом, активізації й стимулювання ділового середовища.

Оцінка ділової активності дозволяє дослідити результативність управління і ефективність прийнятих рішень. Застосування результатів оцінки ділової активності слугуватиме покращенню результативності виробничо-господарської діяльності і допоможе здобути конкурентні переваги на сегменті ринку господарювання. Високий рівень ділової активності є однією з головних умов успішної та стабільної роботи підприємства.

Однак, оцінка ділової активності підприємств – складний процес, що включає в себе ряд аспектів, які потрібно врахувати при аналізі. Крім того, в результаті такого аналізу ми отримаємо на виході сукупність різноманітної інформації, яка іноді не дає нам чіткої рекомендації щодо точної оцінки ділової активності підприємств. У зв'язку з цим, особливо актуальним є наукове завдання удосконалення методичних підходів до визначення ділової активності підприємств.

Найбільш загальним вираженням темпів зміни ділової активності є «золоте правило економіки», яке характеризує даний процес як співвідношення темпів зростання чистого прибутку, доходу підприємства та його майна. Таким чином, дане правило спирається на характеристики ділової активності як категорії, що характеризує рівень ефективності використання вкладених ресурсів [1, с. 290; 1, с. 77].

Вважаємо за доцільне до показників ділової активності промислових підприємств, які потребують наявності спеціального комплексу показників, відносити наступні: коефіцієнт оборотності активів; коефіцієнт оборотності оборотних засобів; коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості;

коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості; коефіцієнт оборотності матеріальних запасів; коефіцієнт оборотності основних засобів; коефіцієнт оборотності власного капіталу; коефіцієнт рентабельності активів; коефіцієнт рентабельності власного капіталу та коефіцієнт рентабельності діяльності.

На думку науковців Дончаг Л.Г. та Ціхановської О.М. поглиблений аналіз ділової активності включає оцінку як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, що впливають на підприємство і на його ринкове оточення. Аналіз внутрішньої ділової активності підприємства відбувається на кількісному та якісному рівнях. Оцінка на якісному рівні отримується як результат порівняння діяльності даної компанії з однотипними за сферою застосування капіталу підприємствами. Критеріями такої оцінки є: широта ринків збуту, наявність продукції або послуг на експорт, авторитет серед інших підприємств, міцність зв'язків з покупцями та постачальниками та ін. Кількісна оцінка ділової активності підприємства здійснюється двома напрямками: ступінь виконання плану на основі показників, що забезпечують встановлені темпи їх зростання, рівень ефективності використання власних ресурсів [2]. Головна мета оцінки внутрішньої ділової активності полягає у об'єктивній оцінці фінансового стану підприємства та прийняття управлінських рішень для подальшого його покращення та зміцнення. У зовнішньому економічному середовищі активність підприємства може оцінюватися за такими кількісними параметрами, як зміна питомої ваги підприємства на ринку продукції, масштаби партнерських відносин на внутрішньому та зовнішньому ринку країни, обсяг зовнішньоекономічного обігу, приріст кількості робочих місць, динаміка фондової активності. Якісними параметрами ділової активності підприємств у зовнішньому економічному середовищі виступають імідж підприємства, соціальна активність підприємства, яка виражається у його участі в розв'язанні складних соціальних завдань подолання безробіття, соціального захисту, формуванні соціальної інфраструктури у районах його місцезнаходження та ін.

Щодо переліку інструментів управлінського впливу на ділову активність підприємств, то, на нашу думку, слід використати наступну групування, яке було запропоновано науковцем Годящевим М.О., а саме: фінансові, економічні, психологічні, екологічні інструменти, а також управлінський аудит [3, с. 76]. В залежності від проблемних зон ділової активності використання зазначених інструментів підприємствами можливе як у сукупності, так і окремо.

Для формування комплексного інформаційного забезпечення управління прогностичним значенням показників ділової активності промислових підприємств вважаємо, що необхідно розробити пакет внутрішньої звітності, який би містив дані попереднього періоду для побудови факторних моделей показників оцінки ділової активності за звітний період та планові значення складових даних коефіцієнтів.

Органи управління промисловим підприємством мають обрати найбільш прийнятні методи оцінювання та інструменти управління, які слід реалізувати шляхом використання доступних в умовах кризи ресурсів управління.

Література

1. Мних Є. В. Економічний аналіз: підручн. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 472 с.
2. Гринькевич О.А., Кіндрацька Г.І. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління діловою активністю підприємств. Економічний аналіз. 2010. Вип.6. С. 215 – 218.
3. Годящев М.О. Удосконалення інструментарію управління діловою активністю підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Східноукр. нац.ун-т ім. Володимира Даля. Сєверодонецьк, 2018. 258 с. URL: <https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/02/Godyashhev-M.O.-Dysertatsiya.pdf> (дата звернення 11.11.2021).

УДК 658.012.2

Шапурова О.О., к. е. н., доцент, директор ДВНЗ Мелітопольський промислово-економічний фаховий коледж, м. Мелітополь

Костроміна В.О., к. е. н., заст. директора ДВНЗ Мелітопольський промислово-економічний фаховий коледж, м. Мелітополь

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОРТФЕЛЬНОГО АНАЛІЗУ БІЗНЕСУ

За сучасної нестабільності вітчизняних ринків, високої конкуренції і відсутності комплексної державної підтримки у менеджменті підприємств все більшої актуальності набуває проблема підвищення ефективності стратегічного планування, яке, у свою чергу, неможливо правильно здійснювати без проведення відповідного стратегічного аналізу середовища.

Питання портфельного аналізу та стратегічного управління бізнесом розглядали наступні науковці: І. Ансофф, Р. Гіл, М. Мескон, Н. Мінцберг, А. Дж. Стрікланд, А. А. Томпсон, С. В. В. Македон, Ю. В. Макогон.

Для оптимізації господарського портфелю підприємства використовується портфельний аналіз. Його основна ідея запозичена зі сфери фінансового менеджменту та пов'язана з розробленою Г. Марковицем у 50-х роках минулого століття теорією ефективного портфеля цінних паперів. Г.Марковиц оцінював окремі види інвестицій не за прибутковістю та ризиком окремо, а за сукупністю цих факторів.

Починаючи з 70-х років ХХ ст. цей метод фінансового аналізу набув широкого застосування в галузі стратегічного планування, особливо у сфері підприємництва та маркетингу.

Аналогічно до інвестування коштів до портфелю цінних паперів уся діяльність підприємства стала розглядатися як портфель, що складається з різних стратегічних бізнес-одиниць. Причому, як і під час аналізу фінансового портфеля, основним предметом оцінки став рівноважний стан виробничої програми підприємства.

Доведено, що існує шість етапів проведення аналізу портфелю бізнесу:

- вибір рівнів (ієрархію рівнів) в організації для проведення аналізу портфеля бізнесу;
- фіксація одиниць аналізу, названих стратегічними бізнес-одиницями, для того щоб використовувати їх для позиціонування на матрицях аналізу портфеля бізнесу;
- визначення параметрів матриць аналізу портфеля бізнесу, для того щоб мати уяву про збирання необхідної інформації, а також для вибору змінних, згідно з яких буде проводитись аналіз портфеля;
- збирання та аналіз даних, при цьому виділяються чотири найважливіші напрямки: привабливість галузі з позиції наявності позитивних і негативних аспектів у галузі; конкурентна позиція фірми в галузі, яка оцінюється по ключовим характеристикам конкурентоспроможності; можливості і погрози відносно фірми; ресурси і кваліфікація кадрів;
- побудова й аналіз матриць портфеля бізнесу, що повинні дати уявлення про поточний стан портфеля, на основі чого керівництво зможе прогнозувати майбутній стан змін;
- визначення бажаного портфеля бізнесу здійснюється відповідно до того, який з варіантів може краще сприяти досягненню фірмою своїх цілей.

Відповідно до аналізу наукових праць [1,2] нами сформовано наступні недоліки портфельного аналізу:

- помилкове припущення щодо наявності гомогенних та гетерогенних стратегічних бізнес одиниць (спростовується наявністю зв'язків між підрозділами / асортиментними групами / товарами / торговими марками підприємства);
- велика кількість факторів, що використовуються для оцінки стратегічної бізнес одиниці (призводить до «втрати» дійсно вагомих для конкретної ситуації факторів, які «губляться» у загальній масі інших);
- складність розробки нормативних стратегій на основі позиції стратегічної бізнес одиниці.

З'ясовано, що найбільш відомими інструментами портфельного аналізу такі: матриця «продукт – ринок» І. Ансоффа; матриця «зростання ринку – частка ринку» Бостонської консалтингової групи; матриці «привабливість – конкурентоспроможність» (матриця корпорації General Electric та матриця керованої політики); матриця «конкурентоспроможність – стадія життєвого циклу» Артура Д.Літтла; матриця Хассі; матриця «зростання ринку – конкурентні позиції підприємства» Томпсона та Стрікланда [3].

Апробація інструментарію стратегічного матричного аналізу була проведена на прикладі вітчизняних машинобудівних підприємств, що довело необхідність використання комплексу матричних методів при проведенні стратегічного аналізу. Перспективою подальших досліджень є формування портфельної матриці, яка б була максимально адаптованою до умов функціонування сучасних промислових підприємств України.

Література

1. Пасенко В.М. Використання матричних методів портфельного аналізу для оцінки ефективності інтеграційних стратегій ТНК. Фінансовий простір. 2013. № 2 (10). С. 37 – 43.
2. Мельник Т.М. Можливість використання методів портфельного аналізу в діяльності вітчизняних підприємств. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми, 2004. Т. 9. С. 180 – 185.
3. Фроленко Р. Використання матричних методів у стратегічному аналізі диверсифікованих компаній. Галицький економічний вісник. 2012. №6 (39). С. 124 – 132.

Ткачук Н.М., к. е. н., доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького університету управління та права ім. Леоніда Юзькова, м. Хмельницький.

Кучерук А.В., студентка 2 курсу спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» Хмельницького університету управління та права ім. Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Інвестиційна діяльність відіграє дуже велику роль в розвитку будь-якої країни, адже вона має значний вплив на функціонування господарської діяльності, економічний і соціальний розвиток суспільства. В Україні, як і будь-якій іншій країні для економічного розвитку важливого значення набувають прямі іноземні інвестиції, оскільки вони дозволяють реалізовувати великі й важливі проєкти. Поліпшення інвестиційного клімату в країні, активізація інвестиційної діяльності стає на сучасному етапі розвитку держави особливо актуальною проблемою.

Інвестиційна діяльність – це організована певним чином діяльність, що проводиться в умовах господарювання в країні, сутність якої полягає в цілеспрямованому пошуку потрібної кількості інвестиційних ресурсів, виборі конкретних об'єктів для їх вкладання, розробці та впровадженні інвестиційної програми та забезпеченні її ефективної реалізації для отримання прибутку або ж іншого позитивного результату [1, с. 200].

Залучення іноземних інвестицій в Україну є одним із основних завдань економічної політики. В Україні існує низка інвестиційно привабливих факторів, які сприяють розширенню її інвестиційних зв'язків, а саме: вигідне географічне положення на перетині основних транспортних шляхів між Європою та Азією, багаті природні ресурси, привабливі кліматичні умови,

порівняно дешева та водночас кваліфікована робоча сила; науковий потенціал; розвинена інфраструктура тощо.

За офіційними даними голови Ради Національного банку Б. Данилишина, у першому півріччі 2021 року обсяг капітальних інвестицій зріс на 4,2% – 191,1 млрд грн. За той самий період прямі іноземні інвестиції в Україну зросли на \$2,7 млрд, з яких \$2,3 млрд (85%) були реінвестовані. Чистий приплив нового іноземного капіталу за січень-червень становив лише \$0,43 млрд, водночас іноземні інвестори вивели з країни \$0,46 млрд. Основними секторами економіки за залученням іноземних інвестицій в 2021 році є: сільське, лісове та рибне господарство, промисловість, будівництво, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, будівництво, операції з нерухомим майном, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги [3].

Щоб охарактеризувати капітальні інвестиції в Україні пропонуємо більш детально розглянути динаміку їх обсягів, поданих в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка капітальних інвестицій в Україні в 2019 – 2021 роках

Період	Обсяги, грн	Темп росту до відповідного періоду попереднього року, %
2019		
1 квартал	108298,0	117,8
2 квартал	233995,5	112,3
3 квартал	379203,1	112,4
рік	584448,6	115,5
2020		
1 квартал	76914,3	64,5
2 квартал	163781,5	65,1
3 квартал	267996,5	64,6
рік	419836,7	61,8
2021		
1 квартал	78178,5	90,5
2 квартал	191133,0	104,2

Джерело: [4]

Дані таблиці 1 свідчать, що відсоток капітальних інвестицій у порівнянні з попереднім роком суттєво підвищився, обсяги капітальних інвестицій в 1 кварталі 2021 року по відношенню до аналогічного періоду 2020 року зросли на 4,2% і складали 78,2 млрд. грн, в 2 кварталі 2021 року порівняно з квітнем-червнем 2020 року іноземні інвестиції зросли на 17,1% і становили 191,1 млрд. грн. Хоча сьогодні у нашій країні досить загострена ситуація, як в політичній, так і економічній сферах, Україна є досить привабливою для інвестицій, але обсяг інвестицій, які вона отримує на даному етапі є недостатнім для забезпечення економічного зростання.

Головними факторами, які негативно впливають на процес іноземного інвестування є [2, 7]:

1) призупинення діяльності інвесторів в Україні через невпевненість в економічній політиці уряду;

2) нестабільність законодавства, відсутність надійних гарантій захисту від його змін для іноземних інвесторів;

3) повільні темпи приватизації. Іноземні інвестори, банки та фінансові організації при вкладанні коштів у інвестиційні проекти віддають перевагу приватним підприємствам;

4) невирішеність питання щодо надання у приватну власність земельних ділянок під об'єкти, що приватизуються;

5) високі темпи інфляції, які призводять до ризику знецінення вартості капіталу і доходу, що, в свою чергу, негативно впливає на обсяги інвестування в країну;

6) низька купівельна спроможність значної частини населення, що зменшує можливість реалізації на внутрішньому ринку продукції, яка могла б вироблятися на новостворених або реконструйованих за допомогою іноземного капіталу підприємствах;

7) невисокий рівень розвитку інфраструктури, яка могла б забезпечити швидкий оперативний зв'язок України з іншими країнами, надавати необхідні послуги для оперативного управління діяльністю підприємств з іноземними інвестиціями.

Підсумовуючи вище сказане, варто відзначити, що іноземні інвестиції створюють можливість модернізації виробничої бази, формують нові робочі місця, забезпечують розвиток важливих галузей економіки тощо. При цьому ми заощаджуємо національні бюджетні кошти, які можна спрямувати на будь-які інші не менш важливі сфери економіки та соціального забезпечення. Тому на сьогодні, необхідно переглянути напрями інвестиційної політики України та розробити єдину чітку стратегію залучення іноземних інвестицій, оскільки залучення іноземних інвесторів з метою вкладення грошей в економіку держави є основною органічною частиною інвестиційної політики будь-якої країни.

Література

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Баластрик Л.О. Макроекономіка. Підручник. К.: Знання, 2007. 703с.

2. Белоусова С. В. Міжнародні інвестиції України. Проблеми та перспективи їх утворення. Причорноморські економічні студії. Науковий журнал. Випуск 29. Частина 1. 2018. 167 с. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/29_1_2018.pdf

3. Укрінформ. Прямі іноземні інвестиції в Україну. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3292037-prami-inozemni-investicii-v-ukrainu-za-i-pivricca-zrosli-na-27-milarda-danilisin.html>

4. Державна служба статистики України. Соціально-економічний розвиток України за січень-серпень 2021 року. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/infografika/2021/soc_ek_r_Ukr/soc_ek_r_Ukr_07_21.pdf

Ткачук Н.М., к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ХУУП імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Європейський вибір України та необхідність її інтеграції у високотехнологічне конкурентне середовище зумовили необхідність формування інноваційної моделі розвитку, в якій джерелом економічного росту стають наукові надбання та їхнє практичне застосування.

Реалізація інноваційної стратегії економічного зростання потребує прискореного розвитку високотехнологічних виробництв, спроможних виробляти наукоємну продукцію з високою доданою вартістю, формування експортного потенціалу цих виробництв, підвищення технологічного рівня підприємств завдяки прогресивним науково-технічним досягненням. Науково-технічний базис інноваційного розвитку забезпечують фундаментальні дослідження вітчизняної науки, фінансування яких забезпечується за рахунок коштів державного бюджету. Відтак, особливої актуальності сьогодні набуває питання інноваційної активності підприємств і необхідності підвищення її рівня для забезпечення поступального розвитку економіки країни.

Метою роботи є висвітлення головних проблемних аспектів інноваційної активності підприємств в сучасних умовах їх розвитку та функціонування.

Сьогодні наукоємність вітчизняного промислового виробництва значно менша від світового рівня, при цьому майже третина коштів, що витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на закупівлю обладнання, в той час як на придбання прав на нову інтелектуальну власність або на проведення науково-дослідних робіт витрати значно менші. Нагадаємо, що технологічні інновації – це діяльність підприємства, пов'язана із розробкою та впровадженням як технологічно нових, так і значно технологічно удосконалених продуктів (продуктові інновації) і процесів (процесові інновації). Загальна сума витрат на технологічні інновації складається з поточних і капітальних витрат, направлених на: виконання досліджень і розробок; придбання нових технологій, виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їхнього виробництва; придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів, пов'язаних із упровадженням інновацій; маркетинг, рекламу та інші витрати.

Як видно з наведених у табл. 1 даних, частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств в Україні скоротилась з 17,3% у 2015р. до 16,4% на кінець 2018р. При цьому найвищою була частка інноваційно активних підприємств у 2016р. – майже 19% із найбільшим обсягом витрат на інновації за досліджуваний період: 23229,5 млн. грн. У 2019р і 2020рр. відбулося збільшення частки кількості інноваційно активних підприємств до 15,8% та 16,8% відповідно.

Таблиця 1

Витрати промислових підприємств за напрямками інноваційної діяльності
в Україні у 2015-2018рр. [1]

Рок и	Частка інноваційно активних підприємств, %	Витрати на інновації, млн. грн.				
		дослідження та розробки	придбання зовнішніх знань	придбання машин і обладнання	інші витрати	Усього витрат
2015	17,3	2039,5	84,9	11141,3	548,0	13813,7
2016	18,9	2457,8	64,2	19829,0	878,4	23229,5
2017	16,2	2169,8	21,8	5898,8	1027,1	9117,5
2018	16,4	3208,8	46,1	8291,3	633,9	12180,1

Цілком очевидно, що інноваційна активність промислових підприємств України та їх здатність до впровадження інновацій залежить від джерел фінансування такої діяльності. Основними джерелами фінансування інноваційної діяльності українських підприємств є: бюджетні асигнування, що виділяються з державного бюджету; кошти спеціальних позабюджетних фондів фінансування НДДКР, що утворюються інноваційними підприємствами, регіональними органами управління; власні кошти підприємств (промислові інвестиції з прибутку й у складі витрат виробництва); фінансові ресурси різноманітних типів комерційних структур (інвестиційних компаній, банків, страхових товариств тощо); кредитні ресурси спеціально уповноважених урядом інвестиційних банків; іноземні інвестиції промислових і комерційних фірм і компаній; кошти приватних фізичних осіб [2, с. 457]. Порядок фінансування інноваційних проєктів у кожному конкретному випадку має свою специфіку й безпосередньо пов'язаний із характером інновацій.

Однією з найхарактерніших рис у фінансуванні інноваційної діяльності в Україні є суттєве переважання власних коштів промислових підприємств: 80-97%, але спрямовувати значні обсяги власних коштів на розвиток і в тому числі на інноваційну діяльність можуть собі дозволити не всі промислові підприємства, що обумовлено невеликою часткою інноваційно активних підприємств у їх загальній кількості; малою також є частка коштів державного бюджету та іноземних інвестицій – в межах 5%. Участь держави у фінансуванні інновацій є дуже незначною – в межах 1-2%. Відтак, основний тягар щодо фінансового забезпечення впровадження інноваційних досягнень лягає на плечі самих підприємств.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що фінансове забезпечення інноваційної активності підприємств повинно базуватися на таких принципах:

- диверсифікація джерел і механізмів фінансування в залежності від етапів інноваційного процесу;
- використання переважно конкурсних (конкурентних) механізмів інвестування в наукову та інноваційну діяльність;
- раціональне використання прямих і опосередкованих способів фінансування наукової та інноваційної діяльності;

– орієнтація державних інвестицій в науку та інновації на стимулювання притоку в ці сфери недержавних коштів, особливо заощаджень громадян.

Література

1. Наукові дослідження та розробки. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Бюджетна система : підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 624 с.

УДК 336.6

Ткачук Н.М. к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ХУУП імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький
Гринчук І.А. магістрант спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» факультету управління та економіки ХУУП імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Для всіх суб'єктів підприємницької діяльності прибуток є невід'ємною умовою власного існування та розвитку. Виступаючи зв'язуючим ланцюжком між виробництвом і споживанням підприємства можуть впливати на задоволення потреб індивідуума і, у той же час, спостерігати за тенденціями у використанні природних ресурсів. Сполучаючи різні підходи щодо поєднання інтересів підприємства і суспільства, можна зробити висновок про необхідність порівняння результатів господарювання з витратами або ресурсами, що, в свою чергу, приводить до розрахунку показників рентабельності.

Абсолютний показник прибутку характеризує фінансовий результат діяльності підприємства, виражає його економічний ефект, є головним показником беззбиткової роботи підприємства. Але на підставі окремого показника неможливо зробити обґрунтовані висновки про рівень ефективності, тому для цих цілей інтегральним показником ефективної роботи підприємства є рентабельність, що відображає здатність підприємства адаптуватися до умов нестабільності та раціонально використовувати інвестовані кошти.

В умовах ринкових відносин роль підприємства в отриманні прибутку як результату діяльності стає безумовною. При дослідженні рентабельності ми виходимо з концепції прибутку, яка об'єктивно набуває господарчої форми прояву тільки на рівні підприємства.

Як економічна категорія, рентабельність охоплює коло господарчих відносин, які є властивими у будь-якій мірі усім типам господарювання, її зміст характеризується співвідношенням категорій прибутку і матеріально-речових факторів діяльності, які виступають у вартісній формі. Рентабельність, тобто прибутковість підприємства свідчить про ефективність його комерційної

діяльності, що досягається шляхом мінімізації затрат та максимізації доходів від результатів господарчої діяльності – реалізації товарів та послуг.

У найширшому розумінні рентабельність означає прибутковість або дохідність виробництва і реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); дохідність підприємства у цілому як суб'єкта господарської діяльності; прибутковість окремих галузей економіки. Очевидно, що рентабельність безпосередньо пов'язана з отриманням прибутку, однак її не можна ототожнювати з абсолютною сумою отриманого прибутку. Рентабельність – це відносний показник, тобто рівень прибутковості підприємства, що вимірюється у відсотках. Сутність рентабельності як економічної категорії в сучасних ринкових умовах господарювання знаходить своє відображення у виконуваних нею функціях [1]:

- оцінка ефективності використання ресурсів підприємства;
- узагальнена оцінка роботи підприємства;
- відображення приросту вартості всього капіталу;
- регулювання темпів розширеного відтворення;
- стимулювання підвищення ефективності праці;
- регулювання розвитку різних сфер і галузей економіки.

У сучасній економічній літературі і діловій практиці відомі десятки різних показників рентабельності. Принциповий характер кількісних пропорцій, пов'язаних із рентабельністю, зобов'язує звертати особливу увагу на методику їхніх розрахунків, різні комбінації в чисельнику й знаменнику. Так, у чисельнику формули рентабельності можна використовувати практично всі показники прибутку, а в знаменнику показника рентабельності у якості затрат використовують активи, капітал, вартість основних фондів і оборотних коштів та інші [2].

Варто зазначити, що різні варіанти рішень, які приймаються при визначенні прибутку, поточних витрат, авансованої вартості для розрахунку рентабельності зумовлюють наявність значної кількості показників рентабельності. Норма прибутку (рентабельність) стосовно обсягу продажів може бути визначена декількома способами:

1. Як чистий прибуток у відсотках від чистого обсягу продажів. Цей показник є узагальненою мірою ефективності операційної і фінансової діяльності підприємства, оскільки чистий прибуток після сплати податків враховує усі витрати ведення бізнесу.

2. Як прибуток до сплати податків (балансовий прибуток) у відсотках до чистого обсягу продажів. Цей показник характеризує здатність підприємства створювати прибуток без обліку пов'язаних із цим прибутком податкових зобов'язань, дозволяє виявити зміни в податковому законодавстві або діях керівництва підприємства, що впливають на ставку податку.

3. Як прибуток до сплати податків й процентів у процентному відношенні до чистого обсягу продажів, що характеризує успішність комерційної діяльності підприємства.

4. Як валовий прибуток (обсяг продажів за винятком собівартості реалізованих товарів) у процентному відношенні до обсягу продажів, що характеризує процес створення доданої вартості підприємства.

5. Як показник рентабельності основної діяльності у процентному відношенні суми прибутку до суми витрат, який розраховується для порівняння витрат підприємства з доходами.

Таким чином, зі змістовної точки зору, усі показники рентабельності можна ранжувати за двома параметрами – за широтою концепції прибутку, що знаходиться у чисельнику, та за широтою концепції капіталу, що стоїть у знаменнику. В загальному ж, співвідношення прибутку з авансованою вартістю або поточними витратами характеризує таке поняття як рентабельність.

Література

1. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. 3-е изд. К., 2007. 768 с.
2. Бедринцев М. Д., Довгань Л. П. Фінанси підприємств [текст] навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2018. 292 с.

УДК 336.338

Ткачук Н.М., к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту, фінансів,
банківської справи та страхування ХУУП імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький

Гальянт А.М., студентка спеціальності 072 «Фінанси банківська справа
та страхування» факультету управління та економіки ХУУП
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ

Для України, як молодій країні з економікою, що розвивається, з моменту отримання незалежності, питання інфляції виступає особливо гостро. Сьогодні інфляція є одним із найнебезпечніших процесів, що негативно впливає на фінансову, грошову та економічну систему країни загалом. Реальним проявом інфляційних процесів в економіці є: зниження рівня життя населення, втрати грошовою одиницею купівельної спроможності, руйнування товарно-грошового обігу, поширення сфери бартерних відносин, що певним чином дає змогу товаровиробникам частково уникнути знецінення власних товарів. Відтак, особливої актуальності набуває необхідність зниження та подолання інфляції.

Метою нашої роботи є висвітлення особливостей інфляційних процесів в Україні на сучасному етапі її розвитку.

У країнах з розвинутою ринковою економікою інфляція може розглядатися як невід'ємний елемент господарського механізму. На відміну від цих країн, в Україні, яка здійснює перетворення господарського механізму, інфляційний процес розгортається, як правило, в зростаючих масштабах.

Враховуючи напрацювання багатьох економістів-дослідників у цій сфері, відзначимо, що для України важливими причинами інфляції на сьогодні є: диспропорція внутрішніх і світових цін; високий рівень монополізації економіки; тиск зовнішнього боргу на державний бюджет, що й спричиняє виникнення несприятливого інвестиційного клімату й дає поштовх спекулятивному бізнесу [3, с. 90]. Крім того, надмірне затягування інфляційного процесу на досить високому рівні (в середньому на рівні 20%) без відчутного впливу на економічне зростання призвело до того, що інфляція набула форми стагфляції, що характеризується загальним застоєм у державі (в економіці, виробництві, соціальній сфері) і одночасною інфляцією.

Зауважимо, що це вельми незвичайний, специфічний тип інфляції, який важко піддається регулюванню. Постійна цінова нестабільність економічно та психологічно вимотує більшість людей, створює величезну соціальну напруженість у суспільстві. Люди по-різному відчують вплив інфляції залежно від рівня доходів та звичок споживача. Перелік благ, яким людина віддає пріоритет, досить індивідуальний, а зростання цін на товари нерівномірне. Отже, розглянемо більш детально динаміку інфляційного процесу в Україні (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка зміни рівня інфляції в Україні у 2015-2020 рр. [1]

Роки	Індекс інфляції, %	Інфляція, %
2015	143,30	43,30
2016	112,40	12,40
2017	113,70	13,70
2018	109,80	9,80
2019	104,10	4,10
2020	105,00	5,00

Як видно з поданих у табл. 1 даних, упродовж досліджуваного періоду не спостерігається стійкої тенденції зміни рівня інфляції в Україні. Максимальне значення інфляції за останні 5 років було у 2015р. (43,3%); у 2016р. рівень інфляції становив 12,4%, у 2017р. рівень інфляції дещо зріс до 13,7%, що на 1,3 в. п. більше рівня попереднього року, а у 2018р. рівень інфляції сповільнився до 9,8%, що на 4,2 в. п. нижче фактичного темпу зростання цін у 2017р. Щодо 2019р., то можна помітити, що рівень інфляції впав до 4,1%. Рівень інфляції на 2021 рік прогнозується у розмірі 7% [2].

Тому, можемо зробити висновки, що за останні шість років економіка нашої держави в цілому та суспільство, зокрема, зазнали значного зростання цін з 2014 по 2015 рік, з поступовим відновленням фінансового та платіжного балансів протягом наступних чотирьох років. Наслідками інфляційного процесу 2015-2020рр. є: спад виробництва, зменшення інвестицій, девальвація гривні, збільшення безробіття, зменшення реальних доходів населення, знецінення заощаджень, загострення соціальних конфліктів у суспільстві, зниження рівня платоспроможного попиту та зростання цін на продовольчі товари.

Враховуючи вищенаведене, вважаємо за необхідне відзначити заходи, які є вкрай необхідними для подолання такого стану інфляції в Україні:

- в короткостроковому періоді – запобігати необґрунтованому зростанню цін (тарифів) на окремі товари та послуги (особливо ті, що мають велике соціальне значення); запобігати проявам недобросовісної конкуренції та зловживанню монопольним становищем окремих товаровиробників; обмежити ціни та торгівельні націнки; обмежити емісію грошей для покриття поточного дефіциту державного бюджету.

- у довгостроковому періоді – зменшити енерговитрати вітчизняної економіки та її залежність від кон'юнктури світового енергоринку (враховуючи значний рівень залежності вітчизняної економіки від імпортних енергоносіїв та девальвацію вітчизняної грошової одиниці); сприяти розвитку різноманітних фінансових інструментів та фондового ринку, стимулювати нагромадження капіталу та реальні інвестиції в економіку, необхідні для ефективного перерозподілу тимчасово вільних активів на цілі активізації інвестиційної діяльності та модернізації вітчизняної економіки; проведення урядом та Національним Банком України комплексу заходів монетарного і фінансового характеру, щоб запобігати надмірному зростанню попиту тощо [4, с. 5].

Підводячи підсумок відмітимо, що в Україні інфляційний процес є нестабільним і має досить серйозні наслідки для усіх сфер економіки та суспільства. Для подолання наслідків інфляції необхідно забезпечення її спадну динаміку шляхом структурних реформ економіки, підвищення продуктивності праці та посилення ролі відсоткової ставки як інструменту монетарної політики центрального банку.

Література

1. Дорошенко А. П., Єгорова О. В., Дорошенко О. О. Сучасні особливості інфляції в Україні та методи її стримування. 2020. 5 с. URL: <http://surl.li/afwih>
2. Підсумки-2020: Огляд інфляції. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pidsumki-2020-oglyad-inflyaciyi>
3. Прогноз інфляції на 2021 рік. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/717775.html>
4. Раткіна В.Р. Особливості інфляції в Україні. 2021. 86 с. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9220/1/85-87.pdf>

Івашина А.В., студентка 2 курсу спеціальності «Соціальне забезпечення»,
Університету митної справи та фінансів м. Дніпро

Озерян К.С., студентка 2 курсу спеціальності «Соціальне забезпечення»,
Університету митної справи та фінансів м. Дніпро

Хіміч К.І., старший викладач кафедри соціального забезпечення та податкової
політики, Університету митної справи та фінансів м. Дніпро

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

Підприємства є економічно-активною основою будь-якої держави, яка безпосередньо має вплив на їх стабільність та соціально-економічний розвиток. Тому важливим завданням ефективного функціонування підприємства є економічна безпека, що особливо актуально в умовах існування нестабільного та невизначеного бізнес-середовища.

С. Арефєва вважає, що найбільш поширеним є визначення економічної безпеки підприємства як стану ефективного використання його ресурсів (капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки і устаткування, прав) й існуючої ринкової можливості, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам) і забезпечити його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії [1]. У багатьох наукових дослідженнях в галузі теорії безпеки, економічна безпека визначається як захищеність важливих інтересів суспільства, певної особи та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз. Під інтересами розуміють сукупні потреби того чи іншого суб'єкта. Підприємство як суб'єкт економічної безпеки має на меті збереження свого активного функціонування, потенціалу та його розвиток.

Розвиток є загальним принципом існування матеріальних і духовних систем, а також звісно фундаментом економічної безпеки підприємства. Звідси з'являється поняття «безпечний розвиток підприємства», що тісно пов'язане з поняттям «економічна безпека підприємства». А відтак, безпечний розвиток підприємства – це процес послідовних переходів системи господарювання від одного стану до іншого, якісно не гіршого ніж попередній, внаслідок незворотних, спрямованих, закономірних змін техніки, технології, організації праці та управління, який передбачає продукування нових цілей та створення безпечних умов для переходу від однієї конкретної мети, досягнутої в процесі функціонування підприємства, до іншої.

Також однією з головних тенденцій розвитку становлення суспільства та світової економіки є глобалізація економічної системи – явище, що порушує економічні кордони та робить національну економіку більш відкритою до негативних тенденцій сучасного світу. Відповідно, якщо країна не може протидіяти негативному впливу швидких процесів, тобто не має економічної безпеки, то економіка та сама країна стають вразливими до загроз глобалізації світу. Як наслідок, національна економіка стає менш внутрішньо регульована, і все більш підлягає впливу світовим фінансово-економічним організаціям таким, як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Світова організація

торгівлі та інші. За даних умов низький рівень економічної безпеки національної економіки призводить до зміни процесів економічної системи. Відповідно до цього зменшується торгівельна спроможність населення, розвиток фінансового та інших секторів економіки, ВВП та економічне благополуччя країни в цілому.

Розглянемо складові економічної безпеки підприємства (рис. 1).

Рисунок 1. – Основні шляхи запобігання внутрішнім загрозам економічній безпеці підприємства.

З рис. 1 видно, що шляхи запобігання внутрішнім та зовнішнім загрозам економічній безпеці відрізнятимуться.

Запобігання загрозам у фінансовій ланці можливе шляхом збільшення кількості ліквідних активів, що дасть змогу вчасно оплачувати борги і уникнути банкрутства.

Щодо кадрової ланки, то в ній боротьба із загрозами відбувається завдяки проведенню відповідних заходів, які забезпечать підвищення кваліфікації персоналу, скороченню частки працівників пенсійного віку і залучення на підприємство нового покоління працюючих із профільних навчальних закладів, а також за допомогою мотивації персоналу шляхом винагород та надання відпусток (однак потрібне зменшення кількості вимушених відпусток персоналу). [2]

Отже, економічна безпека підприємства є досить складним та багатовекторним поняттям. Крім того ця сфера охоплює ряд заходів, що забезпечують конкурентоспроможність підприємства та стабільність його функціонування. До головних завдань економічної безпеки підприємства відносять: уникнення можливих загроз чи зменшення кількості негативних явищ та їх впливу, збір та аналіз інформації стосовно конкурентного середовища функціонування підприємства, аналітична робота щодо можливих витрат виробництва, збільшення уваги до інтелектуальної складової бізнесу тощо.

Література:

1. Арефьев С. О. Определение категории «экономическая безопасность предприятия». *Бизнес Информ.* 2009. № 3. С. 82 – 85. URL: <http://masters.donntu.org/2011/iem/kuzenkova/library/statya2.htm>

2. Кримчук Н.О. Проблеми та шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2018/проблеми-та-шляхи-забезпечення-еконо/>

УДК 330.131.7

Зінченко О. Я., викладач Запорізького гідроенергетичного фахового коледжу
ЗНУ, м. Запоріжжя

ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ

В сучасних умовах господарювання, інвестиційна діяльність здійснюється в умовах невизначеності, тому вона завжди супроводжується різноманітними ризиками. Будь який інвестор зацікавлений в успішній реалізації інвестиційного проекту, тому в процесі економічного обґрунтування треба враховувати вплив ризиків на показники інвестиційної діяльності. Для зниження негативного впливу ризиків, доцільно враховувати фактор невизначеності на всіх фазах та етапах реалізації інвестиційного проекту. Тільки дослідження ризиків та врахування їх впливу на результат інвестиційної діяльності дозволить інвестору мінімізувати свої втрати.

Інвестиційні ризики характеризують як можливість недоотримання запланованого прибутку в результаті впливу змінних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на здійснення інвестиційного проєкту [1]. Найчастіше в процесі реального інвестування капіталу наслідки інвестиційного ризику приймають форму фінансових втрат, які обумовлені впливом на інвестиційний проєкт соціальних, політичних, економічних, демографічних, екологічних та інших факторів. Чинники, які впливають на хід реалізації інвестиційного проєкту, та не залежать від діяльності підприємства є зовнішніми, а чинники, які залежать від діяльності підприємства є внутрішніми.

Для оцінки будь-якого інвестиційного ризику необхідно визначити імовірність відхилення прогнозних показників доходності проєкту внаслідок впливу внутрішніх та зовнішніх факторів (соціальних, політичних, економічних, екологічних та інших) та оцінити розмір фінансових втрат (збитків).

Оцінка ризиків передбачає реалізацію двох етапів:

- ідентифікація ризиків – визначення природи ризиків: виявлення, дослідження та опис ризиків, а також причин які їх обумовили;
- кількісна оцінка ризиків – оцінка ймовірності настання ризикової ситуації та оцінка розміру негативних наслідків.

Для ідентифікації ризиків та оцінки їх впливу на показники інвестиційного проєкту використовують різноманітні класифікації. Інвестиційні ризики можна класифікувати наступним чином:

- в залежності від сфери виникнення ризиків їх поділяють на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх відносяться ризики, які безпосередньою не пов'язані з діяльністю підприємства. Підприємство не може регулювати вплив таких ризиків, а може тільки пристосуватися та спробувати пом'якшити їх дію. Джерелом внутрішніх ризиків є саме підприємство. Ці ризики виникають з вини підприємства, тому ними можна управляти;

- в залежності від етапу вирішення проблем розрізняють: ризик на стадії прийняття рішення, ризик реалізації даного рішення;

- за масштабами діяльності виділяють: локальний ризик – окремого підприємства, галузевий – ризик, пов'язаний із специфікою галузі, регіональний – ризик, пов'язаний із специфікою господарської діяльності регіону; національний та міжнародний – ризик, пов'язаний із зміною кон'юнктури національних та світових ринків;

- за тривалістю в часі – короткострокові, або тривалі (загрожують реалізації інвестиційного проєкту протягом певного відрізка часу) та довгострокові, або постійні ризики. Постійний інвестиційний ризик характерний для всього періоду здійснення інвестиційного проєкту та пов'язаний з дією постійних факторів;

- за ступенем впливу на хід реалізації інвестиційного проєкту: припустимий, критичний і катастрофічний ризики. Вплив припустимого ризику може призвести до неотримання очікуваного прибутку, критичного – до втрати

розрахункового виторгу від реалізації продукції, катастрофічного – до втрати вкладених інвестицій та всього майна;

– за можливістю передбачення ризиків: прогнозовані та непередбачені. Прогнозовані інвестиційні ризики – це ризики, настання яких є наслідком циклічного розвитку економіки, зміни стадій кон'юнктури фінансового ринку, передбачуваного розвитку конкуренції тощо. Передбачуваність інвестиційних ризиків носить відносний характер, оскільки наступ тієї або іншої події не можна спрогнозувати зі 100% ймовірністю;

– за об'єктом виникнення можна виділити дві групи інвестиційних ризиків: ризики окремих інвестиційних проєктів та ризики різних напрямів інвестиційної діяльності. Ризики окремих інвестиційних проєктів характеризують у комплексі всі ризики, з якими може зіткнутися підприємство при здійсненні будь-якого інвестиційного проєкту. Ризики різних напрямів інвестиційної діяльності – це все інвестиційні ризики, які можуть виникнути в ході реалізації будь-якого виду інвестиційного проєкту.

Розглянуті класифікації ризиків дозволяють представити всю різноманітність ризиків, які здійснюють вплив на інвестиційні проєкти. Їх потрібно враховувати в процесі оцінки реальності інвестиційних проєктів та в процесі планування заходів ризик-менеджменту.

Література

1. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія. Київ: КНЕУ, 2004. 557 с

Воронкова В.Г., д.ф.н., професор, завідувачка кафедри менеджменту організацій та управління проектами Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Нікітенко В. О., д.ф.н., доц.кафедри менеджменту організацій та управління проектами Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Концепція інформаційного забезпечення менеджменту в організації поєднує такі підходи: економічний, що розглядає питання залучення нової інформації виходячи з міркувань корисності та фінансових витрат; аналітичний, заснований на аналізі потреб користувачів у інформації та комунікаціях; організаційний, що розглядає інформаційні технології у їхньому впливі на організаційні аспекти; системний, що розглядає обробку інформації на основі цілісного, системно орієнтованого, комплексного процесу обробки інформації в організації та приділяє особливу увагу оптимізації комунікаційних каналів, інформації, матеріальних засобів та інших витрат, методів роботи. Інформаційний менеджмент в організації виконує стратегічні, оперативні та адміністративні завдання. До стратегічних завдань відносяться: створення інформаційної інфраструктури організації та управління інформаційними технологіями в умовах глобальної трансформації [2, с.45-48]. Оперативні та адміністративні завдання мають вужчий і підлеглий характер. Головним завданням інформаційного менеджменту є інформаційна підтримка основної діяльності організації. Завдання інформаційного менеджменту під цим кутом зору слід бачити в тому, щоб інтегрувати створені співробітниками індивідуальні інформаційні елементи системи (документи, справи, технології) на основі програми пошуку, що об'єднує, і на базі пропозицій через Інтернет і відповідного маркетингу використовуваних інформаційних ресурсів. Наступне завдання інформаційного менеджменту полягає у переробці різноманітного запропонованого на інформаційному ринку «масового продукту» в інформацію, релевантну діям, перехід від зовнішнього знання до знань, релевантним внутрішнім рішенням. Інформаційний менеджмент вирішує завдання планування, керівництва, контролю та організації документаційного забезпечення управління організацією за певними цільовими критеріями для підтримки узгоджених організаційно-інформаційних дій організації. Важливим завданням інформаційного менеджменту є вибір раціональних форм комунікацій, техніки та інформаційних технологій характеристик інформаційних ресурсів, необхідних для досягнення цілей організації. Фахівець

організації, працівник, керівник не просто є споживачами, яким постачається інформація, а безпосередніми учасниками інформаційного процесу, найважливішою складовою структури інформаційного менеджменту. Практична реалізація комунікаційних процесів в апараті управління здійснюється інститутами інформаційного менеджменту у вигляді організації документообігу, циркуляції потоків у рамках системи управління внутрішньофірмовою інформацією, функціонування інформаційних систем та мереж. Традиційне діловодство, прогресивніші системи документаційного забезпечення, автоматизовані системи обробки інформації, технічні засоби обробки інформації об'єднуються в єдину систему на загальній методичній базі під єдиним керівництвом. Іншими словами, досвід управління документацією інтегрується з можливостями техніки та технологій. І тут окрема складова частина інформаційного менеджменту підтримується відповідною організаційною структурою. Організаційні структури інформаційного менеджменту покликані об'єднати вище керівництво, фахівців, менеджерів, постачальників інформації та власне та створити підрозділ інформаційного менеджменту, який би займався управлінням документацією у масштабі організації на основі сучасних методологічних підходів, організаційних та технологічних рішень, підвищення вимог до сучасного якісного інформаційного забезпечення менеджменту. Таким чином, інформація в умовах ринкових відносин стає найважливішим ресурсом, яка потребує спеціальних автоматизованих технологій її збирання, обробки, структуризації, передачі, зберігання та використання. Ця проблема має вирішуватись шляхом створення інформаційних систем, що функціонують на основі сучасних комп'ютерних технологій. Інформаційні системи, засновані на використанні об'єднаних в мережу персональних комп'ютерів, в даний час є основним засобом інформаційного забезпечення менеджменту в умовах невизначеності та нестабільності [2, с.203-205]. На даний момент загальноприйнятого рішення організації інформаційного забезпечення управління немає. Чим більший обсяг капіталу інвестується організацією, тим вище стає роль якісної інформації, яка потрібна на прийняття інвестиційних рішень, вкладених у підвищення ефективності цієї діяльності. Інформаційна система (або система інформаційного забезпечення) менеджменту є процесом безперервного цілеспрямованого підбору відповідних інформативних показників, необхідних для здійснення аналізу, планування та підготовки ефективних оперативних управлінських рішень за всіма аспектами діяльності організації [3].

Література:

1. Воронкова В. Г., Андрюкайтене Регіна. Цифрова парадигма економіки та менеджменту в умовах глобальної трансформації. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток сучасної економіки: нові підходи та актуальні дослідження». Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. С.45-48.

2. Воронкова В. Г., Меліхова Т. О. Умови виживання організації в умовах невизначеності та адаптації до змін. Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 14 квіт. 2020 р. / М-во освіти і науки України, Центральноукраїн. нац. техн. ун-т. Кропивницький : ЦНТУ, 2020. 356 с. С.203-205.

3. Валентина Воронкова, Алла Череп, Віталіна Нікітенко, Регіна Андрюкайтене. Інформаційні та інноваційні технології як чинник підвищення ефективності економіки та бізнесу в умовах глобалізації 4.0 та технологічної революції 4.0. Technologie informacyjne i innowacyjne w XXI wieku/ Międzynarodowa konferencja naukowa Wyższa Szkoła Techniczna w Katowicach/ Katowice, 23 – 24 wrzesnia 2019.

УДК 338.242

Мороз О.С., к. е. н., доцент, доцент кафедри Менеджмент організацій та управління проектами Інженерного навчально-наукового інституту ім. М. Ю. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-ПЛАНІВ В ІНВЕСТИЦІЙНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

У сучасних умовах євроінтеграції значною є проблема підвищення конкурентоспроможності українських підприємств на шляху залучення інвестиційних ресурсів та забезпечення стійкого стратегічного розвитку бізнесу. Ключовим моментом у вирішенні цього питання є наявність у системі інвестиційного менеджменту підприємства планування бізнесу, тому на сучасному етапі розвитку підприємництва *актуальним* є питання про відповідність вітчизняної методології розроблення бізнес-плану світовій практиці. Бізнес-планування є важливим елементом, який вирішальною мірою може передбачити реакцію підприємства на вимоги зовнішнього середовища та підтримувати його відповідну поведінку на ринку.

Метою дослідження є проведення порівняльного аналізу вітчизняних методик щодо розроблення бізнес-планів зі світовими, визначення ступеня адаптації їх до українських реалій і стану економіки.

Бізнес-план будь-якого інвестиційного проекту – це стандартний документ, у якому детально обґрунтовуються концепція призначеного для реалізації реального інвестиційного, проекту і наводяться основні його технічні, економічні, фінансові та соціальні характеристики. Він описує основні аспекти проекту, аналізує всі його проблеми, визначає способи їх вирішення. Бізнес-план інвестиційного проекту дає можливість з'ясувати життєздатність проекту у ринковій конкуренції, містить орієнтири його подальшого розвитку, і є підставою для отримання фінансової підтримки від зовнішніх інвесторів.

Бізнес-план призначений для різних учасників проекту, зокрема: членів команди проекту (дозволяє одержати очевидні переваги від самого процесу інвестиційного планування); власників бізнесу де реалізується інвестиційний проект (з точки зору оцінювання як перспектив існування бізнесу і його подальшого розвитку); інвесторів і кредиторів проекту (є обов'язковим документом, що підтверджують комерційну привабливість проекту) [1, с.111-112].

Існує доволі значна кількість методик розроблення бізнес-плану, які можна згрупувати відповідно до специфіки розробника та масштабу інвестиційного проекту на: міжнародні, національні та корпоративні. Порівняння існуючих вітчизняних національних методик [2] з провідними методиками, які визнані та використовуються в практичній діяльності впливових міжнародних чи національних інституцій, а також рекомендовані для практичного використання визнаними консалтинговими структурами (методика UNIDO (Організації Об'єднаних Націй із промислового розвитку), методика EBRD (Європейського банку реконструкції та розвитку), методика TACIS (Програми Європейського Союзу для інвестування та розвитку «нових незалежних держав»), а також методики консалтингових аудиторських фірми Ernst & Young та KPMG) [3] дозволяє визначити оптимальну типову структуру бізнес-плану, яка має включати, зокрема, такі розділи: **а)** титульний лист (ознайомча інформація по проекту); **б)** резюме по проекту (сутність, цілі та завдання інвестиційного проекту, обсяг інвестицій, інтегральні показники економічної ефективності проекту); **в)** опис цільового ринку проекту (характеристика ситуації, що складається в галузі (на цільовому ринку), де буде реалізовуватися проект); **г)** опис результатів проекту (загальна техніко-економічна і споживча характеристика результатів проекту); **д)** аналіз ринку та конкурентів (аналіз ринку, перспективи розвитку ринку, вподобань споживачів, конкурентів, тощо); **е)** план маркетингу (розгорнута маркетингова стратегія компанії під час реалізації проекту та розробляються заходи з її реалізації, тобто товарна, цінова, збутова політика та політика просування); **є)** план виробництва (детальна характеристика і вимоги до організації процесу виробництва, план виробництва, постійні та змінні витрати, план по персоналу); **ж)** організаційний план (характеристика організаційної структури підприємства, перетворень і можливостей, опис нормативно-правової бази, організації управління реалізацією проекту); **з)** фінансовий план (фінансові та економічні розрахунки й обґрунтування за проектом, включаючи розроблення калькуляції собівартості та ціни, графік беззбитковості, план доходів та витрат, звіт про прибуток, податкові та інші виплати, план грошових надходжень і виплат, бухгалтерський баланс підприємства); **и)** стратегія фінансування (розрахунки показників ефективності інвестицій); **і)** аналіз можливих ризиків під час реалізації проекту, аналізу чутливості та стійкості проекту, заходи з мінімізації ризиків; **ї)** додатки; **й)** презентація бізнес-проекту, яка може здійснюватися у формі письмової чи усної презентації з дотриманням умов конфіденційності даних (в разі відмови інвестора).

Література

1. Мороз О.С. Інвестиційний менеджмент: навчально-методичний посібник. Запоріжжя : ЗДІА, 2017. 155с.
2. Методичні рекомендації з розроблення бізнес-плану підприємств / Наказ Міністерства економіки України від 06.09.2006 №290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0290665-06#Text>
- Методичні рекомендації з розроблення бізнес-планів інвестиційних проектів / Наказ Державного агентства України з інвестицій та розвитку від 31.08.2010 №73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0073537-10#Text>
3. Методика розроблення бізнес-плану UNIDO. URL: <https://prowines.ru/uk/power-of-attorney/metodika-sostavleniya-biznes-plana-unido-biznes-planirovanie.html>
4. Методика розроблення бізнес-плану Європейського банку реконструкції та розвитку. URL: <http://directinvest.com.ua/ru/2018/02/25/biznes-plan-po-standartu-yebrr-ebrd/>
5. Європейські стандарти бізнес-планування. URL: https://mmgh.kname.edu.ua/images/presentations/Bis_plan_Samoylenko.pdf

Корягіна Т.В., к.держ.упр., доц. кафедри соціального забезпечення та податкової політики Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро
Мамчур А.П., студентка спеціальності 232 «Соціальне забезпечення», Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Соціальна сфера підприємства – це комплекс соціальних процесів і відносин у внутрішньому та зовнішньому середовищі компанії. Вона природно пов'язана з економічною стороною організації та становить з нею одне ціле. Тільки розвиток соціальної сфери гарантує досягнення високої ефективності та збалансованості управління підприємством.

Сутність стратегій – моделювання деяких рішень, дій, довгострокових планів підприємства. Це мистецтво мати необхідні кадрові ресурси, фінансові ресурси для отримання конкурентної переваги серед інших компаній. Соціальна стратегія – це комплексна система способів і напрямів досягнення довготривалих соціальних цілей компанії, що взаємопов'язана з іншими стратегіями підприємства, в тому числі й з економічною. В подальшому це створить гарні передумови для формування та ефективного використання соціального потенціалу компанії, дозволить враховувати зміни, що відбуваються зовні підприємства. Соціальна стратегія – один з основних напрямів розвитку соціальної підсистеми підприємства та кожного працівника, як структурних елементів суспільства [1].

Важливість розробки соціальної стратегії для підприємств можна представити декількома причинами (рис.1).

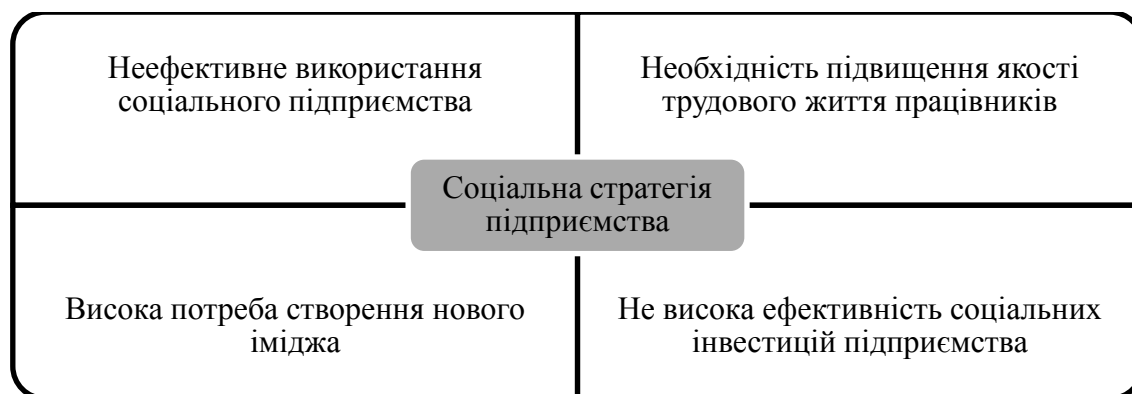

Рис. 1. Причини, що визначають важливість формування соціальної стратегії підприємства.

Для розробки повноцінної соціальної стратегії, яка враховує всі зміни, які відбуваються всередині та зовні підприємства, необхідно пройти певні етапи: визначення соціальної повинності, стратегічних соціальних планів та завдань організації; проведення аудиту підприємства щодо його внутрішньої та зовнішньої соціальної сфери; проведення перегляду економічної стратегії підприємства; вивчення, розроблення, аналіз основних соціальних альтернатив, вибір основних напрямів розбудови соціальної сфери підприємства; розроблення комплексу стратегічних соціальних проектів, програм, планів; розроблення комплексу заходів, схем та планів стосовно забезпечення впровадження соціальної стратегії; проведення аналізу та оцінки розробленої та виконаної соціальної стратегії [2, с.181].

Основними складовими соціальної стратегії підприємства є:

- розвиток потенціалу персоналу підприємства (підвищення кваліфікації в професійних та творчих здібностях найманих працівників, адже кадри є найважливішими чинниками, що визначають потенціал успіху);
- базова соціальна стратегія підприємства (левова частка стратегії, що забезпечує всебічний розвиток соціальної сфери підприємства);
- соціальний захист працівників підприємства (додаткові виплати малозабезпеченим працівникам, робітникам-пенсіонерам, багатодітним сім'ям, продаж за зниженими цінами товарів чи послуг, що виробляються підприємством).

Доцільність та результативність соціальної стратегії підприємства можна визначити як соціальний результат, який отриманий після завершення проекту, розробленого стратегією, з найменшими затратами та у встановлені строки.

Таким чином, створення соціальної стратегії та її реалізація спрямована на те, щоб підвищити стабільність персоналу та рівень прихильності працівників організації. Часто обумовлена підвищенням задоволеності місцем роботи та якістю трудового життя працівниками, зниженням плинності кадрів на

підприємстві та активізацією внутрішнього соціального потенціалу для забезпечення підвищення професійних якостей персоналу та продуктивності праці. Соціальна стратегія оптимізує соціальні вкладення та ризики, що не пов'язані з фінансами в діяльності підприємств, збільшує обсяг продажів та збільшує прибутки компаній на основі формування соціально відповідальної репутації. А головне те, що соціальна стратегія дозволяє перейти від проєктів і планів, які рідко взаємопов'язані, випадково розподілені в часі та недостатньо розроблені, до цілісної, науково-обґрунтованої та дострокової інноваційної системи соціальних змін.

Література

1. Сорока О.В., Кривцова М.С. Соціальна стратегія у системі управління сучасним підприємством. Наукова періодика КНЕУ. Київ, 2014. Випуск №1(7). С. 315-320.

2. Сорока О.В. Соціальна стратегія організація: сутність та необхідність розробки. Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України. Матеріали доповідей Міжнародної науково - практичної конференції м. Ужгород, 7 березня 2014. С.179-182.

УДК 331.108.37

Морщенок Т.С., к. е. н., доцент, завідувач кафедри менеджменту та онтопсихології Приватного вищого навчального закладу «Інститут психології і підприємництва», м. Київ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕКРУТИНГУ В УКРАЇНІ

Сьогодні очевидним є те, що українська освіта не відповідає сучасним запитам з боку особистості та суспільства, потребам економіки, світовим тенденціям та значно відстає від вимог роботодавців, що пред'являються до кандидатів на вакантні посади. Через це на ринку праці склалася парадоксальна ситуація: при значному рівні безробіття (за даними служби зайнятості України [1] у I півріччі 2021 року рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологією МОП) в Україні становив 9,3%, у країнах Європейського Союзу – 6,9%) спостерігається значний дефіцит кваліфікованих фахівців, здатних якісно виконувати професійні обов'язки, брати на себе відповідальність за вирішення складних завдань та бізнес-проблем, приймати обґрунтовані та нестандартні рішення, швидко адаптуватися до нових викликів та змін середовища, впроваджувати новітні технології. Це призводить до посилення конкурентної боротьби за висококваліфікованими кадрами і вимагає від рекрутерів та HR-спеціалістів використання нових інструментів підбору фахівців.

В той же час топ-менеджери та керівники структурних підрозділів усвідомлюють та визнають:

- по-перше, що досягнення високих результатів роботи компанії залежить від співробітників, рівня їх кваліфікації, досвіду та ставлення до роботи, вмінню оперативно реагувати на сучасні виклики, взаємодіяти з людьми, працювати в команді та умовах обмежених ресурсів, наявності у них креативних та аналітичних здібностей, лідерських якостей, навичок самоорганізації та прагнення до вдосконалення й особистісного розвитку тощо;

- по-друге, що знайти на сто відсотків відповідного вакантній посаді співробітника власними зусиллями досить складно, а сам пошук, як правило, може зайняти багато часу. Через це компанія стикається з такими проблемами, як затримка в реалізації проєктів, підвищення навантаження на працівників, зниження продуктивності праці, додаткові фінансові витрати на пошук, адаптацію та навчання нового співробітника й ін.;

- по-третє, що необхідно намагатися утримувати співробітників-професіоналів, щоб не витрачати потім ресурси на довгий і складний пошук нових. В утриманні співробітника важливим є правильний HR-підхід до кожного співробітника, робота над репутацією компанії, брендом роботодавця та багато інших факторів.

За результатами дослідження трендів HR-ринку України [2] у структурі попиту та пропозиції вже не перший рік до найбільш затребуваних сфер входять «Інформаційні технології», «Продажі», «Маркетинг», «Логістика». Зазначається, що у 2021 році, час, який витрачається на пошук роботи або закриття вакансії, дещо збільшився. Так, 30% кандидатів шукають роботу від місяця до півроку. Компанії також довго шукають відповідного кандидата. Так, у середньому час на закриття вакансій керівників та топ-менеджерів складає до півроку, вакансій середньої ланки – до трьох місяців, позицій нижчої ланки – до двох місяців.

Слід зазначити, що в умовах дистанційного формату роботи для роботодавців стає важливим наявність у кандидата навичок self- та тайм-менеджменту (самоорганізації, самоконтролю, відповідальності, вміння керувати собою та часом), його цифрова обізнаність.

Все частіше керівники компаній віддають перевагу зовнішньому рекрутингу, спроможному вирішити проблему забезпечення бізнесу фахівцями, які за своїми професійними, психологічними, фізіологічними рисами відповідають вакантним посадам та вимогам, що пред'являються до них. Серед найбільш відомих кадрових та рекрутингових агентств, що працюють на вітчизняному HR-ринку та надають весь спектр послуг на належному рівні щодо пошуку, відбору та оцінюванню кандидатів на вакантну посаду, можна назвати: «Golden Staff», «Smart Solutions», «Navigator», «Manpower Group», «Doromoga Ukraine», «Персонал-сервис», «Фортуна», «Recruit Alliance» та ін.

Використання HR-спеціалістами кадрових та рекрутингових агентств різноманітних методів пошуку кандидатів, комплексних методик підбора та професійної оцінки претендентів на вакантну посаду, а також сучасних інформаційних технологій дають можливість максимально швидко, якісно та

оперативно закрити навіть складні вакансії та набрати команду з необхідним набором професійних якостей, яка зможе забезпечити розвиток бізнесу.

До найбільш прогресивних методів пошуку персоналу в 2021 році можна віднести [3]: застосування рекрутингових маркетингових стратегій, коли залучення персоналу рекрутером відбувається за принципом маркетингової воронки; акцентування на HR-брендингу роботодавця (позиціонування компанії на ринку праці, просування привабливого для пошукачів та співробітників образу роботодавця); використання сайтів працевлаштування, соціальних мереж, професійних форумів, бірж фріланса; застосування автоматизованих систем управління кандидатами та ін. Зазначимо, що розвиток HR-бренда компанії та діджитал-інновації і у наступних роках стануть основними складовими рекрутингової стратегії. Це дозволить підвищити ефективність рекрутингу та залучати найкращі кадри для розвитку бізнесу.

Література

1. Ситуація на ринку праці та діяльність державної служби зайнятості у січні-вересні 2021 року. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67> (дата звернення: 28.10.2021).

2. Барометр ринку праці України: головні тенденції 2021 року. URL: <https://logist.fm/publications/barometr-rinku-praci-ukrayini-golovni-tendenciyi-2021-roku> (дата звернення: 28.10.2021).

3. Рекрутинг в 2021 году: лучшие практики. URL: <https://getestaff.com.ua/ru/2021/07/28/rekrutyng-u-2021-roczhi-krashhi-praktyky/> (дата звернення: 29.10.2021).

Боровенська А.А., бакалавр спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро

Сергієнко Т.І., к.політ.н., доцент кафедри міжнародних відносин
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро

ТАЙМ - МЕНЕДЖМЕНТ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Трансформаційні зміни в системі освіти є пріоритетом державної політики, що загалом підвищують якість здобутих знань та набутих компетенцій. Все більш інтенсивно актуалізується проблема розвитку умінь ефективного планування часу здобувачами вищої освіти, раціонального розподілу наявних ресурсів для досягнення поставленої мети.

Студентам вищого навчального закладу необхідно мати суб'єктну позицію щодо професійного розвитку, бути здатними самостійно вирішувати

завдання у сфері професійної діяльності, підтримувати мотивацію до постійного самовдосконалення. Тайм-менеджмент є універсальним інструментом для творчості та роботи над особистою ефективністю. Також, він дозволяє чітко планувати свою професійну діяльність і розвиток умінь та управляти своїм часом. Використання методів тайм-менеджменту дозволяє здобувачам вищої освіти уникнути великої кількості термінових, рутинних завдань; підвищити мотивацію праці; розподілити справи за рівнем важливості; не допустити безцільного проведення часу; уникнути надмірної метушливості; навчитися концентрувати свою увагу; використовувати допомогу інших людей [1]. Студент повинен навчитися планувати свій робочий день так, щоб встигати займатися не лише навчанням, а й збільшити кількість вільного часу для позанавчальної діяльності та відпочинку. Це має призвести до підвищення успішності здобувачів вищої освіти та полегшити виконання навчальних завдань у відведений строк.

Тайм-менеджмент – це не просто «управління фізичним часом», а передусім організація та самоорганізація людини чи групи людей для того, щоб у відведений для роботи або навчання час доручені завдання не тільки були виконані, а й приносили задоволення від процесу [2]. Студенти можуть реалізовувати принципи тайм-менеджменту як у навчальному процесі загалом, так і у вивченні окремих дисциплін. Розглянемо кілька методів, які у цьому випадку видаються ефективними.

Таймбоксинг (Time boxing) – це метод виділення фіксованого проміжку часу для роботи над конкретним завданням або групою завдань. Необхідно визначитися з часом який необхідний для виконання завдання та у відведений період виконати заплановане. Ефективність методу пояснюється тим, що студент налаштовується на здійснення певних дій протягом заданої кількості часу, після чого він зможе відпочити. Це дозволяє виконувати роботу в стабільному темпі, не відволікаючись [4, с. 54].

Щодо методу, «матриця пріоритетів» (The Priority Matrix), автором якого є 34-й президент США Дуайт Ейзенхауер, то згідно нього потрібно поділити всі справи на чотири категорії зі спаданням їхньої пріоритетності: важливі та термінові, важливі та не термінові, не важливі та термінові, не важливі та не термінові. При цьому класифікація справ та визначення їхньої пріоритетності представлені у вигляді таблиці. Даний метод дозволяє сконцентруватися на найбільш важливих справах, при цьому ігноруючи незначні завдання, які не несуть користі.

Автором наступного методу, «Правило трьох» (The Rule of 3), є Дж. Д. Мейер, який пропонує сформулювати три завдання на день, три на тиждень та три на рік. Щоденне виконання нескладних дій сприятиме просуванню до вирішення складніших і значущих завдань. Застосування даного методу допомагає сконцентруватися на конкретних цілях у певний момент часу, структурувати великий обсяг завдань і планомірно діяти на шляху до досягнення мети [3]. Отже, тайм-менеджмент фокусується насамперед на організації вільного та робочого часу. Володіння комплексом знань, принципів

та технік, спрямованих на підвищення ефективності діяльності, допомагають встигати виконувати більше завдань, витратити менше часу та досягати кращих результатів у своїй діяльності. Здобувач вищої освіти повинен усвідомлювати необхідність правильного розподілу часу відповідно до особистих інтересів та завдань, пов'язаних з професійними видами діяльності. Ефективність застосування методів «тайм-менеджменту» залежить від свідомого бажання студента самовдосконалюватися, активно розвиватися та володіти вміннями, що дозволяють бути конкурентоспроможним на ринку праці.

Самоосвітня діяльність у процесі здобуття вищої освіти, відповідно, потребує періодичної оцінки студентами результатів власної діяльності, адже тайм-менеджмент – це не тільки організована послідовність дій у плануванні, а й постійний аналіз виконання плану.

Література

1. Тайм менеджмент. Повний курс: Навчальний посібник / Г. А. Архангельський, М. А. Лукашенко, Т. В. Телегіна, С. В. Бехтерев; За ред. Г.А. Архангельського. - М.: Альпіна Паблішер, 2012. 311 с. URL: <https://kniga.biz.ua/pdf/3556-Time-nanagement.pdf> (дата звернення: 16.11.2021).
2. Кондрашова Н.Г., Авраменко М.А. Управління часом як ефективний засіб менеджменту /Економіка та бізнес: теорія та практика. 2020. №11-2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/upravlenie-vremenem-kak-effektivnoe-sredstvo-menedzhmenta> (дата звернення: 17.11.2021).
3. Improve Your Productivity with the Rule of 3. веб-сайт. URL: <https://www.tameday.com/the-rule-of-3/> (дата звернення 16.11.21).
4. Чинники успішного працевлаштування. Навчально-методичний посібник для магістрів та спеціалістів усіх напрямків підготовки / Укл.: О.Г.Богуславська, Т.І.Сергієнко, О.О.Козуб, Є.М. Рябенко Запоріжжя, 2012. 115 с.

Сергієнко Т. І. к.політ.н, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ м. Дніпро

СТІЙКІСТЬ ДО КОНФЛІКТІВ ТА СТРЕСІВ - ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ОСОБИСТОЇ Й ПРОФЕСІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ В УПРАВЛІНСЬКІЙ І МІЖНАРОДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Реалії сьогодення свідчать, що стрес – це неминуча реальність у нашому повсякденному житті. Стрес і конфлікт взаємопов'язані і взаємозалежні. Стрес є типовою реакцією людини на конфліктну ситуацію, але часто може бути причиною конфлікту. Тому з урахуванням даної особливості наразі, актуалізується питання щодо вивчення природи та специфіки виникнення конфліктних ситуацій та стресу, особливостей стресу та оволодіння навичками ефективної боротьби зі стресом та емоційної саморегуляції у професійній діяльності, особливо в управлінській та міжнародній сфері.

Вітчизняні та зарубіжні вчені приділяють велику увагу дослідженню причин виникнення конфліктів і способів їх врегулювання з метою забезпечення найбільш ефективного захисту інтересів і прав сторін й гармонізації трудових правовідносин, зокрема це: В. Лазор, В. Смолярчук, І. Кисельов, С. Малкін, Л. Анісімов. Проте, не дивлячись на велику кількість наукових праць з даного питання, ця тема потребує подальшого розвитку в напрямі вивчення особливостей щодо вироблення стійкості до конфліктів та стресів як в управлінській, так і в міжнародній діяльності.

Отже, зазначимо, що в основі будь-якого конфлікту лежить протиріччя, яке призводить або до конструктивних наслідків (наприклад, до посилення групової динаміки розвитку команди), або до деструктивних (наприклад, до розпаду колективу) [2, с.111]. Основним джерелом конфліктних відносин, що виникають у колективі, є невідповідність переконань і поведінки особистості моральним принципам і очікуванням інших учасників.

Що стосується визначення конфлікту, то його часто тлумачать як відсутність згоди між двома або більше сторонами, якими можуть бути конкретні особи або групи [1 с. 308]. Нинішній погляд на конфлікт полягає в тому, що в організаціях, навіть при ефективному управлінні, деякі конфлікти не тільки можливі, але й бажані. Тобто конфлікт виконує як негативні, так і позитивні функції. Позитивно оцінюється конфлікт, якщо він сприяє усуненню причин самого конфлікту, залагоджується об'єктивно, утверджується істина й усуваються недоліки в житті колективу.

Реакція людини на конфліктну ситуацію зазвичай є стресовою. Поняття «стрес» виходить за межі суто біологічної природи, його значення поширюється на психічний, соціальний і духовний рівень буття і трактується неоднозначно. Термін «стрес» використовується не тільки як типова реакція на конфліктну ситуацію, але і як фактор розвитку особистості та причина різних захворювань. Негативними наслідками стресу є «дистрес» і дезадаптація особистості в суспільстві. Хронічний стрес може призвести до серйозних проблем – порушення нормального функціонування систем організму, в тому числі імунної [3, с.92].

Таким чином, з урахуванням того що сучасна людина живе в світі, який стрімко змінюється і продовжує мінятися, ритм життя прискорюється разом із нестабільністю і мінливими зовнішніми умовами, необхідно розвивати стресостійкість.

Стійкість людини до виникнення різних форм стресових реакцій визначається насамперед індивідуально-психологічними особливостями та мотиваційною спрямованістю особистості. Тобто це інтегративна властивість особистості, яка характеризується взаємодією інтелектуальної, мотиваційної, характерологічної, вольової компонентів особистості, що забезпечують досягнення нею мети у складній емоційній ситуації. Стресостійкість успішної взаємодії із соціальним середовищем визначається показниками емоційної стійкості, низького рівня тривожності, високого рівня саморегуляції, психологічної готовності до стресу. Люди з внутрішнім локусом контролю, впевненістю в собі більш стійкі до стресу в екстремальних умовах. Локус

контролю розглядається як спосіб приписування людиною причин подій її життя власним діям або зовнішнім, незалежним від неї факторам.

Отже, стійкість до стресу залежить від способу життя та здатності впоратися з дистресом. Менш стійкі до стресу тривожні, невпевнені в собі люди з низькою самооцінкою, які шукають схвалення і неадекватно сприймають ситуацію і себе в ній. Так, Пол Фармер серед факторів, що підвищують «схильність» людини до нещасних випадків, виділяє такі: особисту невідповідність обраній професії, низьку кваліфікацію, негативний психофізіологічний стан, низьку напруженість, риси особистості (легковажність, схильність порушувати правила).

Таким чином, зазначимо, що стресостійкість розглядається як здатність людини протистояти впливу стрес-факторів і розвитку патологічних станів. Розвиток стійкості до стресу означає розуміння механізмів, причин і наслідків стресу, знання способів управління власним станом і вміння застосовувати ці методи.

Література

1. Політика європейської інтеграції: Навчальний посібник / Під ред. д.ф.н., проф. В. Г. Воронкової. К.: ВД «Професіонал», 2007. 512с.
2. Сергієнко Т.І. Особливості сучасних конфліктів в контексті ноосферної концепції В.Вернадського. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць*, Вип. 68 / Гол. ред. В.Г. Воронкова; Запорізь.держ.інж.акад. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017. С. 111-121.
3. Чинники успішного працевлаштування. Навчально-методичний посібник для магістрів та спеціалістів усіх напрямків підготовки / Укл.: О.Г.Богуславська, Т.І.Сергієнко, О.О.Козуб, Є.М. Рябенко Запоріжжя, 2012. 115с.

УДК 331.101.3

Кірова Л.Л., к. е. н., доцент кафедри менеджменту ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу», м. Бердянськ

Голояд М.О., магістрант спеціальності 073 «Менеджмент» ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу», м. Бердянськ

МОТИВАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Головним аспектом у досягненні ефективності діяльності підприємства є мотивація персоналу, а найважливішим ресурсом у діяльності організації є трудовий ресурс. В Україні існує безліч проблем, пов'язаних з мотиваційною політикою: проблема взаємовідносин з керівництвом незадоволеність розміром заробітної плати, умовами побуту та праці в цілому на підприємстві. Керівники завжди усвідомлювали, що необхідно спонукати людей працювати на організацію та вважали, що для цього достатньо простої матеріальної

винагороди. Справжні мотиви, які змушують віддавати роботі максимум зусиль, важко визначити і вони надзвичайно складні. Але, опанувавши сучасні моделі мотивації [1, с.9], керівник зможе значно розширити свої можливості в залученні освіченого, забезпеченого працівника до виконання завдань, спрямованих на досягнення цілей організації.

На думку одних авторів, мотивація – це свідоме прагнення до певного типу задоволення потреб, до успіху. Інші автори під мотивацією розуміють усе те, що активізує діяльність людини і визначають мотивацію як процес спонукання себе й інших до діяльності для досягнення особистих цілей і цілей організації. Досить поширеним є визначення мотивації як рушійної сили поведінки, як прагнення людиною активної дії з метою задоволення своїх потреб [1, с.10–11]. Мотивацію визначають і як стан особи, що характеризує рівень активності і спрямованості дії людини в конкретній ситуації. При цьому мотив виступає як привід, причина, об'єктивна необхідність щось зробити, спонукання до певної дії. Вплив заробітної плати на мотивацію праці має дві сторони: це залучення внутрішніх мотивів, що виникають при замкнутій взаємодії людини і мети, і пов'язані з потребами, інтересами людини, її намаганням поліпшити свій добробут, а також цей вплив пов'язаний із використанням мотивів, які виникають за такої відкритої взаємодії, коли суб'єкт зовнішнього середовища породжує мотиви, що спонукають людину до певних дій [2, с. 238]. Йдеться про зовнішню мотивацію та її вплив на трудову поведінку працівника.

Проблема мотивації до ефективної продуктивної діяльності постійно знаходилась в полі зору провідних наукових та господарських діячів. Так, засновник теорії мотивації Ф. Тейлор запропонував власне бачення системи організації праці, яка передбачає детальне вивчення трудових процесів встановлення жорсткого регламенту їх виконання, підбору і спеціального тренування робітників для виконання робіт за умов високої інтенсивності трудових процесів. Він вважав, що висока заробітна плата і низькі затрати складають основу ефективного менеджменту підприємства [2, с.98]. Тому він пропонував: 1) робітнику по можливості доручати виконання найбільш складної роботи, яку він може виконувати, тобто праця повинна максимально відповідати його умінням і здібностям; 2) працівника потрібно стимулювати так, щоб його вироблена продукція досягла рівня кращого виробничого робітника того ж розряду; 3) слід доплачувати робітнику в залежності від характеру роботи надбавку від 30 до 100%, який досяг найвищих показників для працівників тієї ж кваліфікації, у порівнянні із середнім заробітком робітників за відповідним розрядом. Отже додаткові зусилля працівників, що призвели до значних для підприємства результатів, будуть належним чином компенсовані у вигляді преміальних і соціальних благ [3, с.198].

Для вдосконалення існуючої системи мотивації праці персоналу на підприємствах, на нашу думку, мають бути чітко розмежовані мотиваційні фактори та стимули на етапі розробки стратегії, та на етапі її реалізації, які мають встановлюватись відповідно до проведених соціологічних досліджень. Працівники повинні бути ознайомлені з тими перспективами, що їх чекають в

майбутньому, якщо вони будуть сумлінно і якісно працювати на своєму підприємстві. Доцільно було б періодично проводити соціологічні опитування для виявлення ставлення працівників до існуючої системи мотиваційного механізму на підприємстві, що дозволяє їм зорієнтуватися у своїй праці на перспективу. Отже, ідеальні умови роботи персоналу, які має створювати адміністрація повинні мати добрий результат стосовно кожного окремого взятого працівника так і підприємства в цілому; надавати можливість персоналу самостійно приймати управлінські рішення, необхідні для виконання доручених завдань; забезпечувати зворотний зв'язок з робітником; приносити винагороду, як матеріальну, так і нематеріальну [3, с. 199-202].

Підводячи підсумок слід зазначити, щоб забезпечити ефективну роботу підприємства необхідні відповідальні, високоорганізовані та ініціативні працівники з прагненням до трудової самореалізації, професійного зростання, отримувати задоволення від досягнутих результатів діяльності та можливостями прояву ініціативи. З економічної точки зору, люди є надзвичайно дорогим ресурсом, а, отже, вони повинні працювати з максимальною ефективністю для забезпечення економічної безпеки підприємства. Керівник повинен розуміти, що поряд з економічною складовою існує і моральна складова ефективного управління персоналом.

Література

1. Дишлюк Н. Мотивація і поведінка людини в сфері праці. Україна: аспекти праці. 2017. № 3(4). С. 9–11.
2. Кузьмін О.Є. Основи менеджменту: підручник. К.: Академвидав, 2016. 414 с.
3. Павлова І.І. Нематеріальна мотивація як чинник економічної безпеки підприємства. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2017. № 2(6). С. 197–202.

УДК 351.851:316.422

Шарапова Т.А., магістрантка спеціальності «Публічне управління та адміністрування» Інженерного навчально-наукового інституту імені Ю.М.Потебні Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК ОСВІТИ ТА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМНОГО МИСЛЕННЯ КЕРІВНИКІВ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що, *по-перше*, велику роль відіграє освіта, яка пов'язана з накопиченням соціального капіталу, розвитком і саморозвитком особистості, формуванням креативних компетентностей, удосконаленням стратегій освіти, формуванням інтегрального навчання і мислення, заохочуванням до плюралізму та свободи думок, що вимагає євроінтеграційних підходів як таких, що сприяють формуванню цілісної

і розвинутої особистості [1]. Освіта сьогодні виступає головним чинником удосконалення сучасного суспільства та особистості, слугує інструментом досягнення стратегічних цілей України в економіці, освіті, культурі. *По-друге*, на розвиток освіти впливає глобалізація та необхідність трансформації освіти, так як криза економічного, соціального і освітянського розвитку викликана невідповідністю технократичного ідеалу освіти та світогляду відповідно до змісту виробничих сил перехідного періоду в умовах переходу від техногенної до інформаційної (цифрової) доби [2]. *По-третє*, на розвиток освіти впливає нова Четверта промислова (технологічна) революція, що розвивається в умовах глибоких і системних змін та потребує підготовки відповідного фахівця, розширює освітянські можливості спеціалістів за доби глобалізації, впливає на революційні нововведення (від біотехнологій до штучного інтелекту), по-новому визначає, якою бути освіті ХХІ століття [3]. *По-четверте*, інтеграція освіти вимагає від людини постійного пристосування, українське суспільство знаходиться у стані перманентної кризи, а інтеграція технологій позначається на розумінні нашої ідентичності, упровадження технологій у сферах, які раніше вважалися фантастичними [4]. Оскільки знання і відкриття у цих галузях рухаються уперед, то ми маємо відповідально зосередитися на безупинному процесі удосконалення механізму державного регулювання розвитку освіти в умовах глобалізаційно-євроінтеграційних процесів. *По-п'яте*, у контексті реформування освітянських процесів ми повинні удосконалювати значення контекстуального інтелекту й досягати вершин у цьому зростанні [5]. Відчуття контекстуального інтелекту визначають як здатність передбачати нові тенденції, так і встановлювати взаємозв'язки між ними. Ці цінності завжди формувала освіта, яка виступає умовою ефективного керівництва, а також обов'язковою умовою для виживання та адаптації. Для того, щоб розвивати контекстуальний інтелект в умовах глобалізації, керівники, наділені повноваженнями ухвалювати рішення, мають усвідомити цінність базового компоненту освіти та різноманітних мереж [6]. Ті, хто ухвалює рішення у сфері освіти, повинні мати відповідний потенціал і бути готовими до співпраці з усіма зацікавленими сторонами у розв'язанні певного завдання. Отже, слід прагнути до більшого взаємозв'язку через підключеність та соціальну значущість. Лише зближення та співпраця з лідерами бізнесу, керівниками підприємств та організацій, міжнародними структурами, лідерами громадянського суспільства, провідними вченими сприяє цілісному уявленню про актуальні глобалізаційно-євроінтеграційні процеси у сфері освіти у сучасних умовах. Керівники мусять довести спроможність змінювати власні ментальні та концептуальні парадигми та принципи організації діяльності освіти у складному середовищі, що вимагає інтелектуальної та соціальної адаптації. Це означає, що на практиці ВЗО повинні формувати раціональний інтелект, щоб навчити студентів мислити системно, а не фрагментарно, відокремлено, для цього виробити цілісний підхід до освіти, щоб бути гнучкими та скерованими на адаптацію, поєднувати академічний, розвинений практичний, соціальний, емоційний інтелект, що є складовими компонентами освіти за умов глобалізації та євроінтеграції.

Література:

1. Шарапова Татьяна. Современный контекст развития высшего образования с точки зрения евроинтеграции. International scientific-practical conference. «Management. business. technologies - innovation. trends and challenges». 20– 21 May 2021, Marijampole. P. 48-49.
2. Шарапова Татьяна. Развитие smart образования как отражение интеллектуального и технологического прогресса общества. «Management. business. technologies - innovation. trends and challenges». 20 – 21 May 2021, Marijampole. P. 234-243
3. Шарапова Т.А. Розробка моделі дистанційної освіти як чинник сталого розвитку освітянського процесу: проблеми, загрози, можливості, тенденції. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток сучасної економіки: нові підходи та актуальні дослідження». Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. С.64-67.
4. Шарапова Т. А. Удосконалення інноваційних технологій smart-education в умовах євроінтеграції. Міжнародна науково-практична конференція ІННІ ЗНУ «Європейський вектор модернізації інженерної та економіко-управлінської освіти в умовах сталого розвитку промислового регіону 27-28 травня 2021 року». Запоріжжя : наук. ред. Н. Г. Метеленко. ЗНУ Інженерний навчально-науковий інститут, 2021. 453 с.
5. Шарапова Т. А. Вплив глобалізації на розвиток освіти та її трансформація на сучасному етапі. Формування сучасних концепцій менеджменту організацій та адміністрування в умовах цифровізації : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю створення кафедри менеджменту організацій та управління проектами 23–24 вересня 2021 року / ред.-упорядник д.філософ.н., проф. В. Г. Воронкова. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 271-279.
6. Шарапова Т. А., Воронкова В. Г. Удосконалення механізму державного регулювання розвитку освіти в умовах євроінтеграції Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти, аспірантів та молодих вчених «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України». Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. С. 182-183.

Chisinau, R. of Moldova Ciloci R. assoc. prof.
Technical University of Moldova
Chisinau

R. OF MOLDOVA-EUROPEAN ECONOMIC INTEGRATION CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

The economic development of any nation cannot be examined separately, without taking into account the international context, and the phenomenon of interstate economic integration that is widespread worldwide. This process is complex, with many challenges and opportunities and is not linear, it can be attested

as growing and the setback, such as the current moment, largely determined by the COVID 19 pandemic. So even in the European Union there were certain restrictions on the free movement of citizens, trade suffered as a result of the rupture of the supply chain. However, these phenomena have a lower impact in the long run and the process of economic integration is a sustainable one. Thus the subject of economic integration including European one is examined by several researchers such as: Grabbe, Molle etc. and is considered of major importance with a long-term impact on economy. The governmental institutions of any state must receive a strategic decision regarding the possibility of integration with other states, to decide how to organize negotiations, determining priorities in the integration process, implementing changes, determining speed of these processes, ensuring a useful feedback over time, so that it is possible to renegotiate or make certain changes to the action plan.

The integration process brings several benefits such as: access to a larger market, increased attractiveness for foreign investment, easier integration into the international production chain, institutional strengthening (the case of Eastern European countries) by taking over advanced practices and so on.

However, there are also factors that could have negative effects and must be taken into account. Thus states will have less sovereignty and many decisions will be made by supranational bodies. The exclusion of taxes or a short transition period to free market may affect infant industries that are unable to cope with external competition. Also, the change of trade policy can cause major changes in national economies, so some less competitive branches will suffer, others could take advantage of new opportunities of a larger market. However, the problem of unemployment and the need to re-profile the workforce can arise, a process that can be quite painful. National economies may become less diversified and thus less resilient in the face of international crises. The introduction of the single currency eliminates the possibility of monetary interventions at the country level, so the interventions can only be at the community level and are not punctual depending on the specific needs of each nation. These are some of the risks that are different depending on the degree of integration. It is therefore important to examine the balance of pros and cons of integration and what would result from them.

In this regard, it is interesting to examine the challenges and opportunities of different states, including the Republic of Moldova. The Republic of Moldova is a small country, with low development potential on its own, so it is necessary to collaborate, integrate with other states, which would allow a long-term sustainable development. The case of the Republic of Moldova is characterized by being between two poles of economic and political integration - the European Union and the Eurasian Union controlled by Russia. In the case of the Russian Federation, geopolitical interests predominate, but which are also manifested through economic instruments, the gas supply crisis is an eloquent example.

The Republic of Moldova signed on June 27, 2014 the Association Agreement with the European Union in Brussels, which led to the creation of the Comprehensive

and Deep Free Trade Area (DCFTA), previously trade with the EU was regulated by trade preferences granted to the Republic of Moldova by the EU. All this has determined that the EU market has become dominant for Moldovan foreign trade, especially in terms of exports, thus reaching shares of 2/3 of the total. The reaction of the Russian Federation was virulent as several barriers were introduced in foreign trade with the Republic of Moldova and thus the export share was reduced to 10%. We must emphasize that with all the existing challenges, including political ones, the integration of the Republic of Moldova with the EU has overall beneficial effects on the national economy, so new economic branches appear such as automotives, IT has received an upward development, but the most important is the institutional strengthening, the development of administrative skills at national and regional level.

Literature:

1. Bardan Veaceslav, Integrarea economică și economie europeană, note de curs, Chișinău, Editura „Tehnica-UTM”, 2014
2. Grabbe Heather, Puterea de transformare a UE, Chișinău, Editura ARC, 2008
3. Molle Willem, Economia integrării europene/ teorie, practică, politici, Chișinău, Tipografia Centrală, 2009
4. Palan Ronen, Abbott Jason, Deans Phil, Strategiile statelor în economia politică globală, Chișinău, Editura Epigraf, 2007
5. Rainelli Michel, Comerțul internațional, Chișinău, Editura ARC, 2004
6. <https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/>

Фолькіна О.М., магістрант спеціальності 073 «Менеджмент»
Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя
Мороз О.С. к. е. н., доцент, кафедри менеджменту організацій
та управління проектами Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ,
м. Запоріжжя

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Реалії сьогодення свідчать, що в умовах невизначеності існує ряд нагальних проблем, які необхідно швидко вирішувати. Багато з них пов'язані з формуванням системи ефективних кадрів на підприємствах. Однак цей процес повинен здійснюватися з мінімальними витратами і максимізацією прибутку. Тому варто використовувати досвід передових країн світу, враховуючи національний менталітет, реалії українського бізнесу та політичну ситуацію. Щодо зарубіжного досвіду управління людськими ресурсами на підприємстві, зазначимо, що в сучасній теорії та практиці управління людськими ресурсами

на підприємствах розвинених країн переважають два діаметрально протилежні підходи – американський та японський [1, с.23].

Виходячи з формування, розвитку та управління персоналом, а також організації роботи з резервом на підприємствах Японії, з урахуванням особливостей «східного менталітету» працівників, заслуговує приділення уваги в розбудові системи управління людськими ресурсами так званої «японської моделі», яка ґрунтується на доволі глибокому вивченні сильних та слабких сторін особистості працівника, в тому числі як професійно-кваліфікаційних, так і психо-фізіологічних його характеристик (система «Працівника»).

«Японська модель» управління персоналом орієнтується на:

- довгу перспективу роботи працівника на одному підприємстві (компанії);
- якість освіти та трудовий і особистісний потенціал працівника;
- визначення розмірів оплати праці, з урахуванням віку, досвіду роботи, освіти та можливостей для виконання завдання;
- участь працівників у профспілках, створених в рамках організації, а не секторів.

Зазначена система управління персоналом базується на таких основних принципах як: **а)** співставність інтересів компанії та працівників; **б)** висока залежність працівників від результатів функціонування компанії, що забезпечує суттєві гарантії в обмін на відданість компанії та бажання захистити свої інтереси; **в)** пріоритетне сприяння трудовій співпраці в компанії у невеликих групах; **г)** забезпечення атмосфери рівності по відношенню до працівників, незалежно від позицій, що вони займають в компанії; **д)** збереження інтересів та підтримання балансу впливу трьох основних сил, що забезпечують діяльність компанії: власників (акціонерів, інвесторів), менеджерів, що здійснюють управління бізнесом та найманих працівників. [2].

Підхід до управління персоналом, який поширено під назвою «американський» базується на моделі професійної кваліфікації що ґрунтується на чіткому визначенні функціонального діапазону трудової діяльності і вимог до працівника та «підтягуванні» працівників за схемою «посада – співробітник» тих, робоча сила яких (знання, вміння, навички, трудовий досвід, тощо) найбільш відповідає визначеним вимогам. При цьому персонал, відбір якого здійснюється, в першу чергу, за такими критеріями, як освіта, практичний досвід, психологічна сумісність, вміння працювати в команді, тощо, вважається основним джерелом підвищення ефективності виробництва, йому надається певна автономія в способах виконання трудових функцій, а також орієнтація на спеціалізацію працівників, в тому числі керівників, інженерів, науковців [3].

Особлива увага в країнах з розвинутим рівнем економіки приділяється формуванню людського ресурсу виробничих відділів корпорацій, які відіграють трохи роль координаторів діяльності дочірніх підприємств та відокремлених структурних підрозділів, що мають доволі значну як операційну, так і економічну, фінансову та правову незалежність. З посиленням елементів децентралізації в формах управління, такі структурні підрозділи з прибуткових

центрів стають також і центрами відповідальності в корпоративних структурах. Вони самостійно розробляють стратегічні рекомендації щодо виробничої діяльності в рамках номенклатури товарів, досліджень та розробок, організовують матеріально-технічну підтримку своїм підприємствам, забезпечують необхідні інвестиції для модернізації виробництва, показують можливі продукти продукції. Вони повністю несуть відповідальність за рівень прибутку, встановленого керівництвом підприємства та мають окремі рахунки прибутку та збитків, які включені до консолідованого балансу компанії. Контроль та координація діяльності дочірніх компаній, включених до функцій виробничого відділу, здійснюються у таких сферах: виробництво, продаж, фінансування, дослідження [4].

Таким чином, система управління людськими ресурсами підприємства є однією з найважливіших і найскладніших ланок управління підприємством. Існування багатьох методів і принципів побудови такої системи вказує на те, що не існує методів управління людськими ресурсами, які б виявили ефективність у всіх ситуаціях. Тому закордонний досвід є безумовно цінним, але потребує переосмислення і адаптації до національних умов.

Література

1. Воронкова В. Г. Управління людськими ресурсами: філософські засади: навчальний посібник під ред. д.філос.н., проф. Воронкової В.Г. К.: ВД «Професіонал», 2006. 576 с.
2. Зарубіжний досвід управління персоналом. URL: <https://library.if.ua/book/45/3058.html>.
3. Погромська І. В., Ляшок Н. Ю. Зарубіжний досвід управління персоналом. Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону. 2010. URL: <http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/12345678/..pd>.
4. Ткаченко А. М. Зарубіжний досвід формування кадрового потенціалу. Вісник економічної науки України. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/87520/27-Tkachenko.pdf?sequence>.

Ажажа М.А., д.н.держ.упр., професор кафедри менеджменту організацій та управління проєктами Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Белицький А.Є, магістрант спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Кадрова політика – це сукупність принципів, основних моделей, цілей і уявлень, які визначають напрями та зміст роботи з кадрами і є вирішальними в сфері управління відповідними об'єктами (регіональними системами, галузями, організаціями тощо) [1]. Метою кадрової політики є забезпечення оптимального балансу процесів відновлення і збереження чисельного і якісного складу кадрів, його розвитку відповідно до потреб самої організації, вимогам чинного законодавства, стану ринку праці. Особливості кадрової політики і зміст конкретних кадрових програм безпосередньо залежать від загальної стратегії діяльності організації. Концепція кадрової політики промислових підприємств пов'язана з багатьма сферами діяльності – економічними, психологічними, демографічними, соціальними, акмеологічними, філософськими, соціологічними, що являють собою систему теоретико-методологічних поглядів розуміння і визначення сутності, змісту цілей, завдань, критеріїв, принципів і методів управління кадровою політикою, а також підходів до формування механізмів її реалізації в сучасних умовах [2]. Сучасні промислові підприємства стикаються із проблемами розвитку стратегічних моделей кадрової політики, що мають забезпечувати формування кадрового потенціалу у відповідності до вимог часу. Найбільш поширеними є проблеми кадрового управління в сфері підготовки професійних кадрів, здатних виконувати робочі завдання на рівні, що відповідає сучасним стандартам промислового виробництва.

Формування кадрової політики на промисловому підприємстві ґрунтується на основних засадах [3]: підпорядкування кадрової політики стану та завданням стратегічного розвитку підприємства; баланс економічних та соціальних аспектів кадрової політики; узгодження кадрової політики з регіональним ринком праці за кваліфікацією робітників, рівнем оплати праці, умовами праці, темпами розвитку підприємства та наявністю трудових ресурсів; узгодження рішень адміністрації з трудовим колективом щодо кадрової політики за умови дотримання чинного законодавства; особистістю керівника, що впливає на постановку кадрової роботи, тому першочерговою задачею управління персоналом є постійна турбота про керівні кадри, яка забезпечує постійне поповнення складу керівних кадрів свіжими силами; посилення теоретичної підготовки та практичного загартування кадрів

управління; забезпечення принципового ставлення до кадрів під час їх підбору та заміни; постійне підвищення відповідальності кадрів за доручену справу; вжиття практичних заходів з безперервного покращення діяльності органів управління; зміцнення правової основи державного та суспільного життя, дотримання законності у сфері кадрової роботи на всіх рівнях організації суспільства як гарантія забезпечення державних та суспільних інтересів, якісного розвитку всіх сфер життєдіяльності суспільства; забезпечення оптимальної відповідності особистих якостей робітника вимогам роботи (робочого місця, посади), що є основним завданням кадрової політики (облік загальних та спеціальних здібностей, особистісних та ділових якостей працівника є головною вимогою наукової організації підбору та розстановки кадрів, одним з основних принципів кадрової політики); поглиблення демократії, розвиток самоуправління, розширення відкритості в кадровій роботі; оновлення та вдосконалення соціально-демографічної та професійно-кваліфікаційної структури кадрів, соціальної мобільності, змін техніки та технології (цей принцип заснований на забезпеченні постійного притоку нових працівників, оптимальному поєднанні досвідчених кадрів з великим стажем та молодих, ініціативних спеціалістів); принцип використання праці робітників згідно з їх спеціальною підготовкою (освітою) [3]. Для формування предмета кадрової політики промислових підприємств велику роль відіграє: 1) формування концепції; 2) формування компетентностей; 3) встановлення зв'язків; 4) вибір стратегії кадрової політики в умовах технологічного розвитку; 5) комунікація як управлінська функція [4]. Ефективна реалізація кадрової політики є визначальним завданням у сфері управління людськими ресурсами підприємства, яке складається із багатьох етапів та реалізується за участю всіх адміністративних та організаційних одиниць підприємства. Також варто зазначити, що кадрова політика відіграє значну роль в системі управління діяльністю підприємств промислової галузі та займає одне із провідних місць в процесі розробки корпоративної стратегії розвитку [5].

Література

1. Стратегический кадровый менеджмент: учебное пособие / В.М. Колпаков, Г.А. Дмитренко. 2-е изд., перераб. и доп. К.: МАУП, 2005. –752 с.
2. Воронкова В. Г. Кадрова політика промислових підприємств: Навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Промисловий менеджмент». Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 156 с.
3. Шаповал О. А., Іваній А. О., Гальченко А. О. Кадрова політика підприємства як інструмент системи управління персоналом. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. № 5(17). С. 149-151.
4. Перепада Ф. Л. Особливості формування кадрової політики підприємства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний розвиток державотворення та правотворення: проблеми теорії та практики», (Маріуполь, 16 березня 2012 р.). Маріуполь: МДУ, 2012. С. 239-240.

Ажажа М.А., д.н.держ.упр., професор кафедри менеджменту організацій та управління проєктами Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Краснопюр В.С., магістрант спеціальності 073 «Менеджмент»
Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Основою інформаційного забезпечення на промисловому підприємстві є [1]: динамічний раціонально упорядкований набір елементів керування із заданими та вбудованими функціями, склад яких повністю залежить від безпосереднього призначення системи; встановлений у динаміці просторовий та часовий розподіл економічних рішень, прийняття яких забезпечують процеси придбання і переробки ресурсних складових і продажів; конкретно визначена та структурована мета і завдання, а саме спосіб дотримання стратегічно визначеного напрямку розвитку, що містить і об'єднує набір складових елементів підприємництва.

І. Хвостіна сформувала систему інформаційного забезпечення, в якій передбачається здійснення аналізу, обробка та передача інформації користувачам для розв'язання проблем підприємства, покращення господарської діяльності та прийняття виважених управлінських рішень [2]. До основних елементів системи було включено підсистеми: визначення шляхів покращення інформаційного забезпечення; дослідження; обробки інформації; інформаційного забезпечення; прийняття управлінських рішень; проведення аналізу. Гришко М.Г. [3] запропонував послідовність розроблення системи інформаційного забезпечення в процесі управління: обґрунтування доцільності побудови системи; розроблення системи та визначення її ролі в торговельній мережі; розроблення програми впровадження системи; розрахунок бюджету на використання системи; дослідження роботи персоналу; аналіз ринкового середовища та фінансового стану торговельної мережі; налагодження управління торговельною мережею; вибір показників та використання інструментарію для оцінки ефективності системи; складання управлінської звітності; коригування системи; впровадження системи в торговельну мережу.

Важлива роль інформаційного забезпечення у виробничій та комерційній діяльності сучасних промислових підприємств пов'язана з їх безпосереднім впливом на всі економічні та виробничі процеси, що відбуваються на підприємстві, постійно зростаючою інформатизацією зовнішнього ринкового середовища та в цілому суспільства [4]. Теперішній етап розвитку національної економіки вимагає впровадження новітніх, науково обґрунтованих методів збирання, накопичення, аналізу, систематизації, оброблення та ефективного використання інформаційних елементів, що сприяє формуванню дієвих

потенційних ресурсів інформаційного забезпечення промислового підприємства, послідовній та планомірній реалізації напрямів його розвитку. Однією з умов стабільного функціонування та ефективної реалізації напрямів розвитку промислового підприємства є використання в його діяльності принципів і інструментарію інформаційного забезпечення [5].

Серед завдань служби інформаційного забезпечення управління підприємством слід визначити: поширення інформації серед підрозділів; обробку вхідної інформації та даних, що надходять від керованої підсистеми; ведення звітності; підготовку узагальненої звітності та її передачу керівництву; надання вихідної інформації; моніторинг виробничо-господарської діяльності; контроль за термінами виконання робіт; регулювання робіт. Ця служба виконує роль інформаційного центру системи та здійснює регулюючі, організаційні, управлінські дії з обробці інформації задля подальшого прийняття рішень. Використання принципів інформаційного забезпечення в системі дасть змогу забезпечити необхідною інформацією процес розроблення управлінських рішень на кожному етапі управління, до них належать: комплексність; доступність; мінімізація витрат на залучення даних; об'єктивність інформації; послідовність передачі інформації; безперервність поширення інформації; єдність інформації; важливість інформації; точність інформації; законність використання [6].

Під інформаційним забезпеченням діяльності промислового підприємства розуміється сукупність форм, методів та інструментів управління інформаційними ресурсами, які необхідні і придатні для реалізації аналітичних і управлінських процедур, що забезпечує стабільне функціонування підприємства та його стійкий перспективний розвиток.

Література

1. Ротанов Г. Удосконалення інформаційного забезпечення промислового підприємства. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. Серія: Економічні науки. 2013. Вип. 34, Ч. 1. С. 81–84.
2. Хвостіна І. Підвищення ефективності системи інформаційного забезпечення підприємств. *Економічний аналіз: збірник наукових праць*. 2010. Вип. 5. С. 201–206.
3. Гришко М. Г. Основні етапи впровадження та функціонування системи інформаційного забезпечення управління торговельними мережами. *Економіка та держава*. 2014. № 11. С. 145–149.
4. Pohorelov Yu. Using cost management methods: principle approaches. *Herald of Khmelnytskyi National University*. 2015. № 3. С. 18–24.
5. Новаківський І. І. Система управління підприємства в інформаційному суспільстві: дис.... докт. екон. наук: 08.00.04 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2017. 494 с.
6. Кізло М. В. Інформаційне забезпечення процесу контролювання діяльності промислових підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2011. № 714: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. С. 96–101. URL: <http://vlp.com.ua/node/8262>.

Ажажа М.А., д.н.держ.упр., професор кафедри менеджменту організацій та управління проєктами Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Яблуновська О.С., магістрант спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Управлінська діяльність є специфічним видом діяльності, що має об'єктивно-суб'єктивний характер, в процесі якої її суб'єкт (менеджер) здійснює усвідомлений цілеспрямований вплив на об'єкт за певною технологією й за допомогою системи методів і технічних засобів для забезпечення відповідності отриманого результату поставленій меті з урахуванням інформації про внутрішнє середовище (об'єкт, управлінську ситуацію, умови діяльності) та зовнішнє оточення. При цьому об'єктивність характеризується отриманими результатами, а суб'єктивність – відношенням до них та об'єкту управління, тобто підприємства [1].

Регулярне оцінювання результатів управлінської діяльності має організаційне, економічне і соціальне значення. Організаційне значення полягає в тому, що за підсумками оцінювання робляться організаційні зміни (перерозподіл функцій і повноважень, підвищення за посадою чи переведення на іншу посаду, направлення на навчання, заохочення чи вжиття санкцій до керівника). Економічне значення оцінювання розглядається як мотиваційний чинник, оскільки очікування чергової оцінки спонукає керівника краще працювати самому і забезпечувати вищі показники діяльності підпорядкованого йому колективу. Соціальне значення пов'язане з економічним, оскільки вищі результати економічної діяльності керівника і його підлеглих є джерелом додаткових ресурсів для покращання умов праці та зростання доходів працівників [2].

Оцінювання результатів управлінської діяльності слугує трьома цілями: адміністративній, інформаційній та мотиваційній – і виконує відповідні функції [3]. Інформаційна функція оцінювання є надзвичайно важливою, оскільки результати процесу оцінки стають відправною точкою для розвитку інтелектуального, ділового потенціалу менеджерів, вдосконалення навичок і вмінь, підвищення кваліфікації з метою збільшення свого внеску у загальні результати організації. Ефективне використання будь-якої зі згаданих функцій можливе лише за умови здійснення процесу чіткої кількісної та якісної оцінки конкретних аспектів управлінської праці, для яких можливо та доцільно застосовувати коригуючі дії.

Методи оцінки результатів управлінської діяльності які використовуються на промислових підприємствах в теперішній час дозволяють

у повному обсязі виявити професійні якості та результативність управлінського персоналу усіх підрозділів, а також фрагментарно враховують вплив їх діяльності на економічну безпеку підприємства [4].

До таких методів оцінки відносяться: матричний (описовий) метод, що полягає в порівнянні фактичних якостей працівників з сукупністю необхідних для працівника якостей; *метод еталону*, що порівнює фактичні дані працівника з характеристиками найбільш успішних працівників даного напрямку; *цільовий метод оцінки*, за допомогою якого визначається, наскільки раціонально управлінець встановлює цілі та наскільки успішно працює для досягнення цих цілей; *метод оцінки рис*, заснований на аналізі впливу психологічних властивостей менеджера на ефективність оцінки його діяльності; *метод аналізу результатів діяльності колективу*, що базується на оцінці діяльності управлінського персоналу підприємства залежно від результатів діяльності колективу; *метод групової дискусії*, використання якого спрямоване на визначення рівня логічного мислення співробітників, але не дозволяє оцінювати результативність управлінського персоналу підприємства; *метод тестування*, що оцінює працівників за мірою рішення ними заздалегідь підготовлених виробничих тестових завдань; *метод заданого угруповання працівників*, що передбачає вибір певного числа чинників оцінки і розподілу працівників за цими чинниками; *метод рангового порядку*, при якому керівник за допомогою певних критеріїв оцінює ступінь використання знань, досвіду, кваліфікації працівника в процесі виконання поставлених завдань та інші [5].

Вибір конкретного методу оцінки ефективності управління діяльністю підприємства повинен визначатися такими критеріями: тлумачення та аналіз результатів, їх достовірність; кількість і різноманітність показників; кількість аналітиків, їх професійний рівень; рівень об'єктивності; доступність використання; оперативність застосування; надійність методу; якість виконання функцій, забезпеченість комп'ютерною технікою; витрати часу та фінансові витрати.

Література

1. Боркова Н. В. Сутність поняття «управлінська діяльність». *Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць*. Випуск 214: В 4 т. Том II. Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. С.387 – 396.
2. Данюк В. М. Організація праці менеджера: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2006. 276 с.
3. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. М.: Дело, 1992. 702 с.
4. Ковальчук К. Ф., Фріман Є. М., Фріман І. М. Оцінка діяльності кадрового управлінського персоналу промислового підприємства як основний чинник підвищення його економічної безпеки. *Наукові праці КНТУ. Економічні науки*. Випуск 15. 2009. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/55293757.pdf>.
5. Яборский В. И. Экономические методы оценки результативности менеджеров предприятия. *Человеческие ресурсы*. 2007. № 8. С. 3 – 9.

Ажажа М.А., д.н.держ.упр., професор кафедри менеджменту організацій та управління проєктами Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Белицька М.О., магістрант спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ РИНКУ

Мотивація є одним з найважливіших елементів системи управління персоналом, адже саме завдяки мотивації керівництву підприємству вдається здійснювати вплив на працівників. Ефективна мотивація має охоплювати мотиви і стимули. Під мотивом розуміють певну внутрішню потребу, яка спонукає працівника до певних дій і вчинків, внаслідок яких потреба може бути задоволена. Кожна людина має свої мотиваційні преференції, які визначаються її соціальним статусом, добробутом, посадою й іншими чинниками [1]. Мотивація є важливим елементом управління персоналом і відіграє значну роль в продуктивності праці і досягнення результатів підприємства. На сьогоднішній день в Україні спостерігається значна плінність кадрів, що вказує на невмотивованість працівників залишатись на робочому місці. Для покращення системи мотивації спершу необхідно продіагностувати існуючу систему та акцентувати увагу на вирішенні існуючих проблем [1]. Практичний досвід діяльності підприємств показує, що найбільш оптимальними з погляду впливу на трудову поведінку та формування механізму використання трудового потенціалу є такі групи мотиваторів: матеріальні мотиватори, професійні мотиватори, особисті мотиватори та психофізіологічні мотиватори [2]. Матеріальні мотиватори (рівень оплати праці, участь у прибутку) та професійні (рівень освіти, професійні навички, досвід роботи, самоосвіта, можливості самовдосконалення) хоча і віднесені у різні групи, проте тісно пов'язані між собою. Серед особистісних мотиваторів особливе місце займають компетентність, відповідальність, підприємливість та ініціативність, адже у сучасних умовах комбінація саме названих складових може значною мірою вплинути на формування трудового потенціалу, здатного генерувати нові ідеї під впливом внутрішніх спонукальних мотивів до самовираження, реалізації власних можливостей. Психофізіологічним чинникам впливу на персонал (охорона здоров'я, охорона праці, моральний клімат у колективі, пільги, конфліктогенність колективу) на підприємстві відводиться роль амортизатора, здатного зменшити за потреби соціальну напругу, забезпечити цілісність колективу та реалізацію трудового потенціалу [3].

Також, можна визначити, що вітчизняним підприємствам властиве стимулювання праці за такими показниками [4]: підвищення індивідуальної продуктивності праці, зростання обсягу виконуваних завдань, професійні якості, ініціативність виконавця (припустимий розмір доплат не повинен

перевищувати 60% від посадового окладу); підвищення якості продукції і технології торгівлі (доплати не повинні перевищувати 3 % від погодинної тарифної ставки працівника або 20 % від його посадового окладу); висока індивідуальна продуктивність праці при збереженні якісних показників. (доплата визначається диференційовано залежно від стажу роботи на певному підприємстві); зростання прибутків за результатами діяльності підприємства у цілому. Ефективність системи оплати праці на підприємстві з позицій працівника можна оцінювати за такими показниками, як [5]: показник конкурентоспроможності заробітної плати (показує, у наскільки вигідному (невигідному) становищі перебуває працівник за рівнем оплати праці порівняно з ситуацією, що склалася в середньому у галузі); співвідношення середньої заробітної плати із соціальними стандартами (як соціальний стандарт будемо використовувати законодавчо затверджений розмір прожиткового мінімуму).

Структура заробітної плати є оптимальною, коли частка основної заробітної плати в загальному фонді оплати праці становить 70–75%

Мотивація персоналу на промислових підприємствах покликана забезпечити зростання продуктивності праці персоналу підприємства з метою досягнення поставлених стратегічних цілей та дозволяє отримати такі можливості: забезпечення на підприємстві клімату взаємної довіри, поваги і підтримки; сприяння залученню співробітників до прийняття рішень; встановлення чітких цілей і завдань, а також справедливих норм навантаження; зазначення компенсації та винагороди за конкретну роботу; компенсування витрат зусиль співробітників на основі оцінки їх внеску в результати роботи підприємства; підвищення заробітної плати та премій після закінчення поставленої роботи та інше.

Література

1. Єпіфанова І. Ю. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств: теоретико-методологічні аспекти фінансового забезпечення. Вінниця: ВНТУ, 2019. 384 с.

2. Voynarenko, M.P.; Dzhuliy, V.M.; Dzhuliy, L.V.; Yemchuk, L. (2019). Modeling of intangible assets development and improvement processes in the enterprise management. Periodicals of Engineering and Natural Sciences. Vol. 7, No. 2, August 2019, pp.618-628. Available online at: <http://pen.ius.edu.ba>. DOI: <http://dx.doi.org/10.21533/pen.v7i2.561.g329>. Homepage: <http://pen.ius.edu.ba>.

3. Алексєєва Н.Ф. Удосконалення мотивації трудової діяльності працівників машинобудівних підприємств / Н. Ф. Алексєєва, І. С. Приходько / Менеджмент, маркетинг та управління персоналом. *Вісник КРНУ імені Михайла Остроградського*. 2012. Вип. 3. С. 174–178.

4. Поняття технологій мотивування персоналу підприємств / О. М. Бодарецька, О. Г. Мельник, В. Й. Жежуха / Економіка. Фінанси. Право. 2015. № 11. С. 7–11.

5. Дороніна О. А. Напрями удосконалення системи оплати праці як складова кадрової політики підприємства. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/1619>.

Ажажа М.А., д.н.держ.упр., професор кафедри менеджменту організацій та управління проєктами Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Цупко О.М., магістрант спеціальності 073 «Менеджмент»
Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Безпосереднє впровадження категорії «людські ресурси» (англ. «human resources») відбулося приблизно у 70 рр. XX століття, що супроводжувалося з переосмисленням місця і ролі людини в процесі виробництва, економічного розвитку держави, а відповідно й зломом чергової парадигми менеджменту («управління персоналом»). Причиною цього стала третя індустріальна революція («цифрова»), яка спрямувала розвиток суспільства у бік наукоємних виробництв, які у другій половині XX століття зробили наступний значний стрибок у науково-технічному прогресі, використанні інформаційно-комунікаційних технологій [1].

На думку С. Сардака, термін «людські ресурси» повинен не тільки об'єднувати в собі макро- та мікрорівень, враховувати характеристики «широкого або вузького змісту категорії», але й розглядатися як «сукупність людей у вигляді допоміжних засобів щодо здійснення процесів життєдіяльності» в цілому, а не лише «з позиції залучення у соціально-трудові відносини». Згідно його слів «не можна ігнорувати такі аспекти, як наявність людини, можливості та масштаб управлінського впливу, характер участі людини у суспільній діяльності, вік, корисність, статус, досягнення, залежність тощо» [2].

Складність та специфіка управління людськими ресурсами полягає у тому, що персонал є найскладнішим об'єктом управління в організації, оскільки, на відміну від інших факторів виробництва, він не є уречевленим, наділений інтелектом, самостійно приймає рішення щодо вибору тієї чи іншої моделі поведінки, діє під впливом різних чинників, зокрема емоційних переживань, має свої об'єктивні та суб'єктивні потреби та інтереси, що в сукупності визначає результати діяльності [3].

Специфіка людських ресурсів полягає у наступному: люди наділені інтелектом, тому їх реакція на зовнішній вплив є емоційно-осмисленою, внаслідок чого процес взаємодії між працівником і організацією є двостороннім; люди здатні до постійного вдосконалення та розвитку, і саме це є найбільш важливим джерелом для підвищення ефективності функціонування організації; трудове життя людини в сьогоденному суспільстві займає період 30-50 років, тому стосунки між працівником і організацією мають довгостроковий характер.

Специфічні функції управління людськими ресурсами реалізують роль і напрями стратегічного підходу до управління людськими ресурсами організації відповідно до обраної стратегії розвитку [4]:

1. прогностична проникнення в майбутнє, погляд на сьогодення з вершини далекої перспективи, визначення майбутнього образу організації, можливих сценаріїв її розвитку;

2. постановка цілей – розроблення дерева цілей управління людськими ресурсами та цільових програм, спрямованих на їх виконання;

3. аналітична – аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища організації, оцінювання стратегічних альтернатив, коригування управлінських завдань на основі виявлених змін оточення;

4. цільова орієнтація – забезпечення узгодженого функціонування всіх процесів, структур, політик і процедур управління персоналом через їх орієнтацію на досягнення цілей організації;

5. ресурсне забезпечення – узгодження стратегічних намірів організації з її ресурсною базою на основі оцінювання людських ресурсів за кількістю, якістю та структурою в контексті використання; можливостей та уникнення загроз зовнішнього середовища;

6. соціальна – формування сприятливої соціальної атмосфери, високої організаційної культури, позитивного іміджу організації в суспільстві.

Управління людськими ресурсами має бути спрямоване на розв'язання принципово нових, довгострокових завдань, на підвищення економічної та соціальної ефективності роботи організації.

Література

1. Лаптев В. Сутність та роль людських ресурсів у розвитку економіки країни. URL: http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/18065/1/%D0%9B%D0%B0%D0%BF%D1%82%D1%94%D0%B2%20%D0%92.%D0%86._%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf

2. Сардак С. Е. Еволюція поглядів на зміст і роль людських ресурсів у суспільному поступі. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 12. С. 132–139.

3. Кравець І. М. Управління людськими ресурсами на засадах компетентнісного підходу. Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету 2019, № 2. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/48-5.pdf>.

4. Управління людськими ресурсами: філософські засади: навчальний посібник для вузів / В. Г. Воронкова, А. Г. Беличенко, О. М. Попов та ін. Київ: Професіонал, 2006. 567 с.

**Секція «Теоретичні та практичні засади розвитку бухгалтерського обліку,
аналізу та аудиту»**

Меліхова Т.О., д. е. н., професор, завідувач кафедри обліку, аналізу,
оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту,
м. Запоріжжя

Кордюк А.С., студентка спеціальності 071 «Облік та оподаткування»
Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

Власний капітал є одним із найважливіших елементів підприємства, так як він є основою організації бізнесу будь-якої форми власності. Найголовнішим завданням для кожного підприємства є забезпечення достатнього розміру капіталу для того щоб здійснювати фінансову діяльність. Тому власний капітал займає визначне місце у фінансових відносинах будь-якої організації.

Відповідно до НП(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», власний капітал – це різниця між активами і зобов’язаннями підприємствах [3]. Елементами власного капіталу є зареєстрований (пайовий) капітал, капітал у дооцінках, неоплачений капітал, вилучений капітал, додатковий капітал, резервний капітал та нерозподілені прибутки (непокриті збитки). У статті «Зареєстрований (пайовий) капітал» наводиться зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу підприємства з урахуванням суми внесків до оголошеного, але ще не зареєстрованого статутного капіталу. Підприємства, для яких не передбачена фіксована сума статутного капіталу, відображають у цій статті суму фактичного внеску власників до статутного капіталу підприємства. У цій статті також наводяться сума пайового капіталу (пайових внесків) членів споживчого товариства, спілок та інших організацій, внески засновників підприємства понад статутний капітал. У статті «Додатковий капітал» відображається емісійний дохід (сума, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їхню номінальну вартість), вартість безкоштовно отриманих необоротних активів, сума капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал, накопичені курсові різниці, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу, та інші складові додаткового капіталу. У статті «Резервний капітал» наводиться сума резервів, створених відповідно до законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства. У статті «Нерозподілений прибуток (непокриті збитки)» відображається сума нерозподіленого прибутку або непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку власного капіталу. У статті «Неоплачений капітал» відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Господарські товариства у статті «Вилучений капітал» відображають

вилучений капітал, тобто фактичну собівартість часток, викуплених у своїх учасників, державні (казенні) та комунальні підприємства. Суми за цією статтею вираховуються при визначенні підсумку власного капіталу. У статті «Капітал у дооцінках» наводиться сума дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів [4].

Рахунки 4 класу «Власний капітал та забезпечення зобов'язань» призначені для узагальнення інформації про стан і рух коштів різновидностей власного капіталу. Рахунок 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал» має такі субрахунки: 401 «Статутний капітал», 402 «Пайовий капітал», 403 «Інший зареєстрований капітал», 404 «Внески до незареєстрованого статутного капіталу». Рахунок 41 «Капітал у дооцінках» має такі субрахунки: 411 «Дооцінка (уцінка) основних засобів», 412 «Дооцінка (уцінка) нематеріальних активів», 413 «Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів», 414 «Інший капітал у дооцінках». Рахунок 42 «Додатковий капітал» має такі субрахунки: 421 «Емісійний дохід», 422 «Інший вкладений капітал», 423 «Накопичені курсові різниці», 424 «Безоплатно одержані необоротні активи», 425 «Інший додатковий капітал». Рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» має такі субрахунки: 441 «Прибуток нерозподілений», 442 «Непокриті збитки», 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді». Рахунок 45 «Вилучений капітал» має такі субрахунки: 451 «Вилучені акції», 452 «Вилучені вклади й паї», 453 «Інший вилучений капітал»[1]. У таблиці 1 наведено кореспонденцію рахунків при формуванні власного капіталу.

Таблиця 1

Кореспонденція рахунків при формуванні власного капіталу

№	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дт	Кт	
1	Відображено розмір статутного капіталу згідно із засновницькими документами	46 «Неоплачений капітал»	401 «Статутний капітал»	150000,00
2	Відраховано за рішенням учасників від прибутку на поповнення:			
	статутного капіталу	443 «Прибуток, використаний у звітному періоді»	401 «Статутний капітал»	40000,00
	пайового капіталу	443 «Прибуток, використаний у звітному періоді»	402 «Пайовий капітал»	20000,00
	резервного фонду	443 «Прибуток, використаний у звітному періоді»	43 «Резервний капітал»	15000,00
3	Збільшення статутного капіталу шляхом додаткового випуску акцій	46 «Неоплачений капітал»	401 «Статутний капітал»	12000,00
4	Надійшли внески від засновників на рахунок у банку	31 «Рахунки в банках»	46 «Неоплачений капітал»	25000,00
5	Збільшення статутного капіталу за рахунок нарахованих дивідендів	671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами»	401 «Статутний капітал»	15000,00

Джерело: [5]

Після складання звіту про фінансовий стан (балансу) та звіту про фінансові результати складається звіт про власний капітал. Метою складання звіту про власний капітал є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду[2].

Отже, ведення обліку власного капіталу на підприємстві є важливим кроком. При дотриманні вимог щодо правильності ведення обліку, керівники матимуть змогу отримувати актуальну інформацію щодо капіталу залученого для їх діяльності. Це надасть їм можливість зробити аналіз щодо ефективного використання власного капіталу з метою максимізації прибутку та дасть змогу підвищити ефективність та раціональність управлінських рішень.

Література

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 18.11.2021)

2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності від 28.03.2013 р. № 433, зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text> (дата звернення: 18.11.2021)

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 №73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 18.11.2021)

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» від 25.02.2000 № 39.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (дата звернення: 18.11.2021)

5. Давидюк Т. В., Манойленко О. В., Ломаченко Т. І., Резніченко А. В. Бухгалтерський облік: навч. посібник. Харків: видавничий дім «Гельветика», 2016. 392 с.

Пилипенко К.А., д. е. н., професор, професор кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю Полтавського державного аграрного університету, м. Полтава

Кулик В.А., д. е. н., професор, професор кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю Полтавського державного аграрного університету, м. Полтава

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОБЛІКУ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток світової цивілізації характеризується як інформаційне суспільство, у якому формування нематеріальних активів відбувається через знання, це суттєво активізує процеси, які за багатьма параметрами домінують над матеріальними.

У сучасній системі бухгалтерського обліку нематеріальні активи відображаються як права інтелектуальної власності (свідоцтва, ліцензії, патенти, гудвіл). Водночас питання обліку інтелектуальної власності, створеної в процесі інтелектуальної діяльності суб'єкта господарювання поки що дослідженні не повною мірою. Оскільки нематеріальні активи є не тільки об'єктами прав інтелектуальної власності, але й інструментом захисту результатів інноваційної діяльності, виникає проблема у комплексному обліково-аналітичному забезпеченні управління нематеріальними активами. Відтак, потребує розвитку як обліково-аналітичне забезпечення управління формуванням (придбанням) нематеріальних активів, так і обліково-аналітичного забезпечення управління комерціалізацією та капіталізацією створених нематеріальних активів.

Наше дослідження направлене на вивчення обліку ділової репутації, як нематеріального активу підприємства. Відповідно до ч. 1 ст. 1132 чинного ЦК України, вкладом учасника простого товариства вважається все те, що він вносить у спільну діяльність (спільне майно), в тому числі грошові кошти, інше майно, професійні та інші знання, навички та вміння, а також ділова репутація та ділові зв'язки. При цьому зазначено, що вклади учасників вважаються рівними за вартістю, якщо інше не впливає із договору простого товариства або фактичних обставин. Грошова оцінка провадиться за погодженням між учасниками [2].

Регулювання даного питання було окреслено в таких нормативних документах, представлено у вигляді табл. 1

Таблиця 1

Тлумачення поняття «гудвіл» у нормативно-правових джерелах

Джерело	Визначення поняття «гудвіл»
П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» [6]	Гудвіл – це перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання.
Податковий кодекс України (ст. 14.1.40) [5]	Гудвіл (вартість ділової репутації) – це нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо.
МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» [4]	Актив, який втілює у собі отримання в майбутньому економічних вигід, що виникають від інших активів, придбаних від об'єднання бізнесу, які неможливо індивідуально ідентифікувати та окремо визнати

Джерело: розроблене автором

Ділова репутація для цілей обліку може бути визначена в вартісному вимірі, відповідно до стандартів обліку та Податкового кодексу України, дана методика представлена на рис 1.

Нормативний документ	МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу»	Формула розрахунку гудвілу	$GW = ВПП - СВАЗ$, де ВПП – вартість придбання підприємства; СВАЗ – справедлива вартість активів і зобов'язань.
	П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» (Україна)		$GW = ВПП - СВАЗ$, де ВПП – вартість придбання підприємства; СВАЗ – справедлива вартість активів і зобов'язань.
	US GAAP, SFAS 142 «Гудвіл та інші невідчутні активи» (США)		$GW = ВПП - (IA - З)$, де ВПП – вартість придбання підприємства; IA – вартість ідентифікованих активів підприємства; З – зобов'язання підприємства;

Рисунок 1. Методики розрахунку гудвілу відповідно до національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку [1, 3]

Науковці зауважують, що гудвіл виникає і формується не лише в процесі купівлі-продажу підприємства, а й в процесі здійснення ним операційної діяльності. Слід зазначити, що до 1 липня 2008 року в національних стандартах обліку окремо виділялись такі поняття як позитивний та негативний гудвіл. Отже, у міжнародній та вітчизняній практиці виокремлюють внутрішньо створений гудвіл та придбаний (табл. 2).

Таблиця 2

Ознаки створеного та придбаного гудвілу

Критерії	Час виникнення	Відображення у звітності	Подальший розподіл гудвілу
Створений гудвіл (ділова репутація)	Створюється всередині підприємства протягом тривалого часу	Не відображається в балансі	Розглядається як ділова репутація
Придбаний гудвіл	Виникає при придбанні та приватизації	Відображається в балансі	Гудвіл

Джерело: розроблене автором

В основу принципів організації бухгалтерського обліку нематеріальних активів в умовах інституційних змін покладено принципи, запропоновані вченими англо-американської облікової школи: 1) принцип розподілу праці; 2) принцип локалізації інформації; 3) принцип колації; 4) принцип дієвості бухгалтерії, який покладає на бухгалтера контролюючу функцію; 5) принцип методологічної незалежності, через вибір облікової політики; 6) принцип психологічного клімату.

Отже, як зазначає Дибя В., облік базується на документальному оформленні господарських операцій, тому, для поглиблення процедур документації та інвентаризації нематеріальних активів в умовах інституційних змін запропоновано документи згрупувати за трьома видами: 1) документи, які підтверджують авторські та патентні права на об'єкти інтелектуальної власності; 2) документи, які відображають передачу майнових прав на користування об'єктами нематеріальних активів та підтверджуються

ліцензіями; 3) документи, які підтверджують виникнення контрактних (договірних) прав [7].

Відповідно до стандартів, МСБО 38, нематеріальний об'єкт визнається бухгалтерським активом при дотриманні двох умов: наявності документа, який однозначно визначає право власності юридичної особи на даний об'єкт та можливість оцінки витрат на створення даного об'єкту, ділову репутацію окремим видом нематеріального активу визнати ми не можемо. В процесі дослідження нематеріальні активи підприємства можуть бути поділені на дві принципові групи: 1) інтелектуальні ресурси, які можуть бути відокремленими від організації та приносять економічну вигоду в процесі їх використання; 2) інтелектуальні ресурси, що виникають з договірних прав [7].

Серед основних пропозицій науковців щодо удосконалення обліку внутрішньоствореного гудвілу можна виділити такі:

- введення синтетичного рахунку – 010 «Внутрішній гудвіл» у розрізі субрахунків 0101 «Здібності менеджерів та працівників компанії», 0102 «Відносини з постачальником», 0103 «База клієнтів», 0104 «Ділова репутація», 0105 «Бренд» тощо;

- вести облік гудвілу на окремому субрахунку, а також віднесення витрат на маркетинг та рекламу, на підготовку і перепідготовку кадрів, на підвищення ділової репутації підприємства на дебет цього рахунку;

- відображення гудвілу через об'єкти активу і пасиву шляхом фіксування в активі балансу комерційних інтелектуальних активів, а в пасиві – інтелектуального капіталу;

- введення окремого субрахунку «Додатковий вкладений капітал» у складі рахунку 42 «Додатковий капітал»;

- модифікація статті Балансу 1050 «Гудвіл», яка була б розписана за статтями видатків на неї.

З огляду на позитивний досвід зарубіжних підприємств у нарощуванні вартості гудвілу та перспективність впровадження практики визначення гудвілу на вітчизняних підприємствах, доцільним вбачається розробка методики для проведення аналізу гудвілу на українських підприємствах [8].

Вітчизняний та міжнародний досвід обліку ділової репутації підприємства є важливим та актуальним питанням, в якому ще є невирішені моменти. Ділова репутація у вигляді гудвілу безперечно впливає на отримання прибутку та позитивну динаміку ділової діяльності.

Література

1. Бондар М. І. Визнання гудвілу при придбанні підприємства з метою його відображення в обліку. Формування ринкової економіки: наук. зб. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; відп. ред. О. О. Беляєв. 2010. Вип. 24. С. 528 – 536.

2. Пилипенко К.А. Методи оцінки ділової репутації, ділових зв'язків та інших нематеріальних активів як вкладу до спільної господарської діяльності. Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових. Економічні науки. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. С. 62–67.

3. Гоц Л. Методики визначення вартості гудвілу. Збірник наукових праць «Вісник НТУ «ХПІ» : Технічний прогрес та ефективність виробництва. №6. 2012. С. 180 – 189.

4. Міжнародний стандарт фінансової звітності 3 «Об'єднання бізнесу», затверджений Комітетом з міжнародних бухгалтерських стандартів від 01.01.2012 URL:<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=186786> (дата звернення 07.10.2021)

5. Податковий кодекс України: Закон України від 20.12.2010 р № 2755. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 07.10.2021)

6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств», затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. №163. URL: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO19.aspx> (дата звернення 07.10.2021)

7. Диба В.М. Облік та аналіз нематеріальних активів в умовах інституційних змін: теорія і методологія: автореф. дис. на здоб. наук. ст. д. е. н.: 08.00.09 - Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). К. 2017. 36 с.

8. Касич, А. О. Плахотнікова, М. Г. Гудвіл підприємства: сутність та обліково-аналітичне забезпечення у практиці українських і зарубіжних підприємств. Ефективна економіка. № 12. 2015. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4620>

УДК 657.37

Меліхова Т.О., д. е. н., професор, завідувачка кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту, м. Запоріжжя

Курило Г.С., студентка спеціальності 071 «Облік та оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

На даний час для успішної та результативної діяльності кожному суб'єкту господарювання потрібна інформація про економічних партнерів, зацікавлених у налагодженні сталих господарських зв'язків, таку інформацію отримують з фінансової звітності. Сьогодні звітність є важливим документом, що регламентує діяльність підприємств, засобом комунікації, за допомогою якого менеджери різних сфер діяльності мають змогу формувати стратегію і тактику розвитку підприємства. На підставі даних фінансової звітності можна оцінити майновий стан, результати діяльності та економічний потенціал суб'єкта господарювання, прогнозувати майбутні доходи та витрати та приймати ефективні управлінські рішення.

Існує різниця у визначенні фінансової звітності за міжнародним та національним стандартами.

Фінансовою звітністю підприємства є звітність, що містить інформацію про фінансовий стан та результати діяльності підприємства [1].

Фінансовою звітністю підприємства є звітність, яка має на меті задовольнити потреби користувачів, які не можуть вимагати від суб'єкта господарювання скласти звітність згідно з їхніми інформаційними потребами [2].

Фінансова звітність складається з балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до звітів. До фінансової звітності входять показники діяльності філій, представництв, відділень та інших відокремлених підрозділів підприємства.

Фінансові звіти відображають фінансові результати операцій та інших подій, об'єднуючи їх в основні групи за економічними характеристиками. Виділяють п'ять груп елементів фінансових звітів. Активи, зобов'язання та власний капітал, що безпосередньо пов'язані з визначенням фінансового стану, відображені в балансі підприємства, а доходи і витрати — з оцінкою діяльності у Звіті про фінансові результати.

Фінансова звітність складається з: балансу (звіту про фінансовий стан) (далі - баланс), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) (далі - звіт про фінансові результати), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до фінансової звітності.

Баланс підприємства складається на кінець останнього дня звітного періоду.

Якісні характеристики фінансової звітності:

- інформація, яка наводиться у фінансовій звітності, повинна бути дохідлива і зрозуміла її користувачам за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації.

- фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому.

- фінансова звітність повинна бути достовірною (правдивою). Інформація, наведена у фінансовій звітності, є достовірною (правдивою), якщо вона не містить помилок та перекозень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності.

- фінансова звітність повинна надавати можливість користувачам порівнювати: фінансові звіти підприємства за різні періоди, фінансові звіти різних підприємств.

Користувачами звітності є фізичні та юридичні особи, що потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень.

До внутрішніх користувачів фінансової звітності відноситься управлінський персонал підприємства, який приймає різні рішення

виробничого і фінансового характеру (засновники, власники, керівники, робітники).

Серед зовнішніх користувачів фінансової звітності виділяють дві групи: користувачі, безпосередньо зацікавлені в діяльності підприємства; користувачі, опосередковано зацікавлені в ній (інвестори, кредитори, конкуренти, податкова служба, покупці, контрольні органи, банківські установи та ін.) [1].

На даний момент прибуткове та стратегічне функціонування підприємства не може здійснюватись без складання фінансової звітності. Вона відображає операції з придбання та продажу активів та зміни у структурі власного капіталу, на підставі неї здійснюють оцінку якості управління, регулювання діяльності підприємства та прийняття стратегічних рішень.

Отже, фінансова звітність містить важливу інформацію про стан та діяльність підприємства. На її основі можна спрогнозувати майбутню стратегію розвитку та функціонування певного суб'єкту господарювання. Також звітність допоможе прийняти правильне управлінське рішення в питаннях, пов'язаних з грошовими потоками від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

Література

1. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Закон України від 28 лют. 2013 р. за № 336/22868. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності від 01 січ. 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013.

УДК 657

Булат Г.В., к. е. н., доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Шурко Д.В., студентка спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування, Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ АУДИТУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрова економіка – це динамічна інноваційна економіка, яка ґрунтується на активному запровадженні новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери як життєдіяльності суспільства загалом, так і економіки зокрема, що забезпечує зростання ефективності та конкурентоспроможності окремих суб'єктів господарювання, економіки та рівня життя населення [1].

Процеси розвитку й переходу економіки в цифрову відбувається під впливом багатьох факторів. Винятково важливу роль у сприянні розвитку цифрової економіки відіграють чотири основні фактори [2, с. 17]:

1. соціальні мережі;
2. цифрові фінанси;
3. революція даних;
4. цифрова ідентифікація.

На сьогодні існує велика кількість програмних продуктів, які дозволяють вирішити чимало проблем організації аудиту в умовах цифрової економіки, однак комплексного рішення, яке могло би об'єднати всі результати аудиту на сьогодні не існує, а тому кожен аудит не має ознак універсальності. Оскільки аудит є унікальною процедурою, що проводиться відповідно до умов діяльності компанії замовника, це не дозволяє чітко сформувати цінову політику та вибудувати чіткі моделі надання аудиторських послуг.

На сайті Аудиторської Палати України розроблені кабінети для аудиторів, однак аналітики, що проводять оцінювання ринку не мають можливості отримати та зібрати дані за результатами перевірки, а тому всі дані збираються із різних джерел, компонуються та підганяються у відповідність одне до одного, що в результаті спотворює інформацію і не дозволяє побачити реального стану господарської діяльності за об'єктом дослідження.

Цифрова трансформація економіки це нова реальність, яка потребує від держави та бізнесу радикального перегляду підходів до організації та розробки бізнес-процесів. Ці процеси мають на меті подолати низький рівень інформаційного покриття території країни, відсутність окремих цифрових інфраструктур, нерівні умови доступу громадян до інформаційних технологій та нових можливостей.

Основними перевагами цифрової трансформації є [3]:

- 1) Оптимізація бізнес-процесів.
- 2) Можливість заробляти.
- 3) Орієнтація на клієнта.

Однією з останніх головних тенденцій розвитку бухгалтерського обліку є хмарні технології. «Хмарні» технології або «хмарні» обчислення (cloud computing) – це технології обробки цифрових даних, за допомогою яких комп'ютерні ресурси надаються інтернет-користувачеві як онлайн-сервіс [4, с. 83].

Результати «хмарних» обчислень надаються у вікні веб-браузера або за допомогою блокчейн-інфраструктури, яка складається з безлічі комп'ютерів. Нова транзакція передається до глобальної мережі. Запис транзакції здійснюється у вигляді «блоку». Кожен з «блоків має власний номер». Всі сховища даних підтверджують запит. Підтверджена транзакція включається в ланцюг певних операцій. Операція розпочинається повідомленням від усіх сховищ про підтвердження транзакції, потім учасник - ініціатор проводить транзакцію (сплачує або перевіряє інформацію), після цього відбувається формування запиту (введення адреси, суми тощо), і в кінці клієнт відправляє

запит із локального комп'ютера. При цьому всі необхідні програми та їх дані знаходяться на віддаленому інтернет-сервері й тимчасово керуються на клієнтській стороні: на комп'ютерах, ноутбуках, смартфонах тощо. Перевага цієї технології полягає в тому, що користувач має доступ до власних даних, але не повинен піклуватися про інфраструктуру, операційну систему та програмне забезпечення, із якими він працює. Слово «хмара» в контексті «хмарних» технологій, уособлює складну інфраструктуру, яка приховує за собою всі технічні деталі.

Одним із досягнень цифрової економіки є електронний (комп'ютерний) аудит, що являє собою перевірку бухгалтерських операцій за допомогою відповідного спеціалізованого програмного забезпечення з метою визначення їх достовірності, коректності, повноти та відповідності вимогам чинного законодавства. У. О. Гуцаленко характеризує електронний аудит як використання сучасних технологій цифрової економіки задля організації аудиторської діяльності, до якої входять аудиторські перевірки фінансової звітності, підготовка аудиторського висновку та супутні послуги аудиту.

Варто зазначити, що діджиталізація аудиту суттєво не змінює його предмет та не впливає на загальну мету проведення. Так, залежно від форми, метою комп'ютерного аудиту є:

- забезпечення керівництва підприємства, організації, установи інформацією стосовно аналізу системи обліку, прогнозування обсягів прибутків та втрат, фінансовий аналіз – при внутрішньому аудиті;
- перевірка системи обліку та звітності задля забезпечення інформацією зовнішніх користувачів – при зовнішньому аудиті.

Предметом електронного аудиту виступає автоматизований облік господарських операцій, які підтверджують правдивість звітності та її законність, а також визначення реального фінансово-господарського стану підприємства, організації чи установи.

Об'єкт аудиту залежить від завдань, які необхідно вирішити аудитору залежно від видів аудиторської діяльності (аудиту фінансово-господарської діяльності та супутніх аудиторських послуг). Завданнями цифрового аудиту виступають: аудит об'єктів обліку; аудит обліку та внутрішньогосподарського контролю; аудит безпечності, ефективності та коректності функціонування інформаційних систем обліку; аудит фінансової стійкості та платоспроможності тощо.

Комп'ютеризація аудиту принципово не змінює методології бухгалтерського обліку. Натомість методика аудиту фінансової звітності підприємств, на яких використовуються комплексні комп'ютерні інформаційні системи підприємств та комп'ютерні системи бухгалтерського обліку, зазнає суттєвих змін, хоча, звичайно, загальна мета аудиту не змінюється [5, с. 201].

Основне призначення цифрової фінансової звітності — оперативно та вчасно надати внутрішнім і зовнішнім користувачам правдиву, достовірну інформацію про майновий і фінансовий стан підприємства, про фінансові результати та ефективність господарювання за звітний період. Формування

звітності в режимі реального часу дозволяє виявити і попередити здійснення операцій з недоброчесними контрагентами.

Отже, діджиталізація аудиту суттєво не змінює його предмет та не впливає на загальну мету проведення. Натомість методика аудиту фінансової звітності підприємств, на яких використовуються комплексні комп'ютерні інформаційні системи підприємств та комп'ютерні системи бухгалтерського обліку, зазнає суттєвих змін. Інтенсивний розвиток електронно-обчислювальної техніки і технологій, використання прикладних бухгалтерських програм забезпечило значний позитивний вплив на ефективність аудиту і вдосконалення його методів. Ринок аудиторського програмного забезпечення в Україні перебуває на стадії розвитку.

Література

1. Accounting and Auditing Features in a Digital Economy URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41637/1/pdf>
2. Карчева Г. Т., Огородня Д. В., Опенько В. А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. *Фінансовий простір*. 2017. №2. С. 13 – 21.
3. Длігач А. О. Цифрова трансформація як ліфт у майбутнє. URL: <https://tqm.com.ua/ua/likbez/uaarticles/cyfrova-transformaciya-yak-lift-u-majbutn-ye>.
4. Голячук Н. В., Голячук С. Є. Переваги та недоліки застосування хмарних технологій в обліку. *Економічні науки*. 2015. №12. С. 80 – 86.
5. Савицька О. М., Салабай В. О. Діджиталізація управління бізнесом підприємства в контексті розвитку Індустрії 4.0 в Україні. *Політехніка*. 2020. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/issue/viewIssue/6416>.

УДК 657.22(078.8)

Лемеш В.Н., к.э.н., доцент кафедры бухгалтерского учета, анализа и аудита в отраслях народного хозяйства.

Белорусского государственного экономического университета,
г. Минск, Республика Беларусь

Совершенствование подходов при формировании эффективной учетной политики в Республике Беларусь

Ключевые слова: учетная политика для целей бухгалтерского учета, учетная политика для целей налогообложения, учетная политика для целей управленческого учета, договорная политика, ценовая политика.

Сегодня нет ни одной коммерческой организации, которая бы не формировала своей учетной политики. При этом во главу угла ставиться ее эффективность, что подтверждает актуальность рассматриваемой проблемы. Учетная политика относительно новый термин в отечественной учетной практике. Он был заимствован из МСФО и приведен в 1994 году в первом

Законе Республики Беларусь «О бухгалтерском учете и отчетности». В средствах массовой информации публиковались материалы по формированию учетной политики, ее разделы и элементы. Однако о том, как она может повлиять на ожидаемый собственниками (акционерами) результат, в них не рассматривалось.

В 1999 году С.Л. Коротаевым были проведены серьезные научные исследования по рассмотрению оптимизации учетной политики и ее влиянию на финансовую устойчивость [1]. Однако данный автор все сводил к конечному финансовому результату и снижению налоговой нагрузки. Наличие прибыли или снижение нагрузки – это не всегда свидетельствует об эффективности с учетом стратегии развития организации в целом.

В материале ставится цель установить аспекты, влияющие на эффективность учетной политики и роль главного бухгалтера при выборе элементов учетной политики.

В глоссарии терминов в Межгосударственной программе инновационного сотрудничества государств - участников СНГ на период до 2020 года под термином «эффективность» (Effectiveness) понимается относительный эффект, соотношение показателей результатов и затрат на их достижение [4, п. 8.4].

Практически во всех исследуемых материалах указывается на то, что главный бухгалтер определяет учетную политику.

Однако не он вкладывал инвестиции и не он определяет стратегию развития коммерческой организации. Это, еще на стадии создания коммерческой организации, это определялось инвесторами (собственниками и акционерами).

По нашему мнению, увязка учетной политики должна осуществляться с тактикой и стратегией функционирования организации для достижения тех целей и задач, которые ставятся ее собственниками на конкретном этапе развития: организационных аспектов функционирования организации (виды экономической деятельности, территория функционирования, организационно-правовая форма, организационная структура, другое); бухгалтерского учета и отчетности; налогового учета [3]; управленческого учета; ценовой политики [4]; договорной политики. В укрупненном виде такие направления можно представить следующим образом:

1) собственники, единожды вложив, заботятся только о получении дивидендов в максимально короткий срок, без особых забот о завтрашнем дне.;

2) собственники, желание которых как можно дольше иметь стабильный доход в виде дивидендов с определенными вложениями в технические и технологические направления; отслеживания конъюнктуры рынка и т.п.;

3) собственники, желание которых как можно дольше оставаться в лидерах на занимаемом рынке и при этом иметь в перспективе значительный стабильный доход в виде дивидендов.

Следовательно, при формировании учетной политики должны быть достигнуты как минимум две цели. Она:

- 1) должна соответствовать требованиям нормативных правовых актов;
- 2) быть эффективной в отношении выбранной собственниками (учредителями, акционерами) стратегии развития коммерческой организации.

Именно эти функции и возлагаются на главного бухгалтера при формировании эффективной учетной политики [2].

Проведенное исследование позволило сделать следующие выводы и предложения:

– учетная политика организации – это одно из направлений по достижению целей и задач общей стратегии развития коммерческой организации;

– главный бухгалтер не определяет учетную политику коммерческой организации, а лишь формирует ее, исходя из тех параметров, которые определяются собственниками (акционерами) коммерческой организации;

– в случае изменения стратегии – может изменяться и учетная политика;

– внешние пользователи (реальные и потенциальные) при правильном раскрытии аспектов учетной политики могут оценивать перспективы сотрудничества с данным партнером.

Литература

1. Коротаев, С. Л. Оптимизация учетной политики, или Как повысить финансовую устойчивость предприятия / С. Л. Коротаев. Минск, 1999. С. 114.

2. Лемеш, В. Н. Методика формирования учетной политики : учеб. пособие / В.Н. Лемеш. – Минск : Вышэйшая школа, 2016. – 222 с.

3. Лемеш, В. Н. Учетная политика – 2021: налоговые аспекты. <https://normativka.by/lib/document/89647/sid/b99aa3f7156d4d8d8604073d4b957ae7>

4. Лемеш, В. Н. Учетная политика – 2021: ценовые аспекты. <https://normativka.by/lib/document/90186/sid/b99aa3f7156d4d8d8604073d4b957ae7>

5. Межгосударственная программа инновационного сотрудничества государств - участников СНГ на период до 2020 года. Решение Совета глав правительств Содружества Независимых Государств «Решение о Межгосударственной программе инновационного сотрудничества государств - участников СНГ на период до 2020 года» (Принята в г. Санкт-Петербурге 18.10.2011).

УДК 657.22(078.8)

Лемеш В.М., к. е. н., доцент кафедри бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту в галузях народного господарства, Білоруського державного економічного університету, м. Мінськ, Республіка Білорусь

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ПРИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ

Сьогодні немає жодної комерційної організації, яка б не формувала своєї облікової політики. При цьому на перше місце ставиться її ефективність, що підтверджує актуальність даної проблеми. Облікова політика відносно новий

термін у вітчизняній обліковій практиці. Він був запозичений з МСФО і приведений в 1994 році в першому Законі Республіки Білорусь «Про бухгалтерський облік і звітність». У засобах масової інформації публікувалися матеріали по формуванню облікової політики, її розділи і елементи. Однак про те, як вона може вплинути на очікуваний власниками (акціонерами) результат, в них не розглядалося.

У 1999 році С.Л. Коротаєвим були проведені серйозні наукові дослідження по розгляду оптимізації облікової політики і її впливу на фінансову стійкість [1]. Проте цей автор все зводив до кінцевого фінансового результату і зниження податкового навантаження. Наявність прибутку або зниження навантаження – це не завжди свідчить про ефективність з урахуванням стратегії розвитку організації в цілому.

Метою даної роботи є виявлення аспектів, що впливають на ефективність облікової політики і роль головного бухгалтера при виборі елементів облікової політики.

У глосарії термінів в Міждержавній програмі інноваційної співпраці держав-учасників СНД на період до 2020 року під терміном «ефективність» (Effectiveness) розуміється відносний ефект, співвідношення показників результатів і витрат на їх досягнення [4, п. 8.4].

Практично в усіх досліджуваних матеріалах вказується на те, що головний бухгалтер визначає облікову політику.

Проте не він вкладав інвестиції і не він визначає стратегію розвитку комерційної організації. Це, ще на стадії створення комерційної організації визначалося інвесторами (власниками і акціонерами).

На нашу думку, облікова політика повинна бути пов'язана з тактикою і стратегією функціонування організації для досягнення тих цілей і завдань, які ставляться її власниками на конкретному етапі розвитку: організаційних аспектів функціонування організації (види економічної діяльності, територія функціонування, організаційно-правова форма, організаційна структура, тощо); бухгалтерського обліку і звітності; податкового обліку [3]; управлінського обліку; цінової політики [4]; договірної політики.

В узагальненому вигляді стратегію розвитку організації, з точки зору інвесторів (власників і акціонерів), можливо представити наступним чином:

1) власники, одного разу вклавши, піклуються тільки про отримання дивідендів в максимально короткий термін, без особливих турбот про завтрашній день;

2) власники мають бажання як можна довше мати стабільний дохід у вигляді дивідендів з певними вкладеннями в технічні і технологічні напрями; відстежування кон'юнктури ринку і тому подібне;

3) власники мають бажання як можна довше залишатися в лідерах на займаному ринку і при цьому мати в перспективі значний стабільний дохід у вигляді дивідендів.

Отже, при формуванні облікової політики мають бути досягнуті як мінімум дві мети, тобто облікова політика має:

- 1) відповідати вимогам нормативно-правових актів;
- 2) бути ефективною відносно вибраної власниками (засновниками, акціонерами) стратегії розвитку комерційної організації.

Саме ці функції і покладаються на головного бухгалтера при формуванні ефективної облікової політики [2].

Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки і пропозиції :

- облікова політика організації – це один з напрямків по досягненню цілей і завдань загальної стратегії розвитку комерційної організації;
- головний бухгалтер не визначає облікову політику комерційної організації, а лише формує її, виходячи з тих параметрів, які визначаються власниками (акціонерами) комерційної організації;
- у разі зміни стратегії – може змінюватися і облікова політика;
- зовнішні користувачі (реальні і потенційні) при правильному розкритті аспектів облікової політики можуть оцінити перспективи співпраці з цим партнером.

Література

1. Коротаев, С. Л. Оптимизация учетной политики, или Как повысить финансовую устойчивость предприятия / С. Л. Коротаев. Минск, 1999. С. 114.
2. Лемеш, В. Н. Методика формирования учетной политики : учеб. пособие / В.Н. Лемеш. – Минск : Вышэйшая школа, 2016. – 222 с.
3. Лемеш, В. Н. Учетная политика – 2021: налоговые аспекты. <https://normativka.by/lib/document/89647/sid/b99aa3f7156d4d8d8604073d4b957ae7>
4. Лемеш, В. Н. Учетная политика – 2021: ценовые аспекты. <https://normativka.by/lib/document/90186/sid/b99aa3f7156d4d8d8604073d4b957ae7>
5. Межгосударственная программа инновационного сотрудничества государств - участников СНГ на период до 2020 года. Решение Совета глав правительств Содружества Независимых Государств «Решение о Межгосударственной программе инновационного сотрудничества государств - участников СНГ на период до 2020 года» (Принята в г. Санкт-Петербурге 18.10.2011).

Піхняк Т.А., к.е.н, доцентка кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Семенюк Р.М., здобувачка вищої освіти Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

АНАЛІЗ СТАНУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Однією із найгостріших проблем у сучасних умовах функціонування підприємств є помітне збільшення обсягу дебіторської заборгованості, яка здатна активно впливати на структуру грошової маси, платіжного обороту, швидкість обігу коштів. Різке її збільшення в оборотних активах підприємства може свідчити про необачну кредитну політику щодо покупців, про збільшення обсягу продажів, про неплатоспроможність та банкрутство. Тому, управлінський апарат кожного підприємства повинен даному питанню приділяти належну увагу, зокрема детальному аналізу дебіторської заборгованості, ефективним способам та методам її погашення.

Питання, що безпосередньо стосуються дебіторської заборгованості, її аналізу, неодноразово відображалися у працях науковців, вчених, зокрема, таких як: В. В. Бабіч, М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, Я. А. Гончарук, Й. Я. Даньків, В. В. Зотов, О. М. Кияшко, Г. Г. Кірейцев, М. В. Кужельний, Ю. А. Кузьмінський, А. В. Лишиленко, В. Г. Лінник, Л. В. Нападовська, М. Ф. Огійчук, О. М. Петрук, В. В. Сопко та інші. Тому, уся багатоаспектність вищевикладеного актуалізує необхідність та важливість дослідження дебіторської заборгованості та проведення її аналізу.

Здійснюючи господарську діяльність підприємства не завжди проводять грошові розрахунки з покупцями та замовниками одночасно із передачею їм майна, виконанням робіт чи наданням послуг. Тому, у підприємства виникає дебіторська заборгованість, яка є невід'ємною складовою фінансово-господарської діяльності.

Аналіз дебіторської заборгованості здійснюється для надання інформації користувачам з метою прийняття управлінських рішень. Джерелами інформації є первинна документація підприємства, що включає в себе: договори, рахунки-фактури, видаткові накладні, акти приймання-здачі виконаних робіт, податкові накладні, товарно-транспортні накладні, платіжні доручення, виписки банку, прибуткові касові ордери, облікові регістри: журнал № 3, фінансова звітність підприємства: Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Сукупний дохід) та ін.

Для проведення аналізу використовуються традиційні методики, процедури, розраховуються аналітичні показники. Так, Є. П. Гнатенко [1] пропонує аналіз дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги розпочати із аналізу динаміки, структури за термінами і видами виникнення для

виявлення прострочених та безнадійних боргів, порівняльного аналізу з кредиторською заборгованістю.

Своє бачення щодо послідовності проведення аналізу має і П. Я. Попович [2]. Ним запропоновано проведення аналізу стану дебіторської заборгованості: динаміки, величини, складу і руху, розгляд сумнівної і безнадійної заборгованості, аналіз кредиторської заборгованості.

Г. В. Савицька [3] наголошує на обов'язковому проведенні аналізу причин зміни дебіторської заборгованості, оцінці її якості та ліквідності, швидкості інкасації дебіторської заборгованості.

Науковцями розроблена значна кількість методик аналізу дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, які ми підтримуємо та погоджуємося із важливістю кожної із них, однак, вважаємо за доречне, доповнити їх та виокремити у етапи: перший етап – визначення об'єкта, мети та основних завдань аналізу дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги; другий етап – систематизація джерел для аналізу; третій етап – аналіз дебіторської заборгованості (аналіз динаміки, складу, структури, аналіз якісного стану, аналіз простроченої та безнадійної заборгованості); четвертий етап – обговорення результатів аналізу та висновків; п'ятий етап – прийняття управлінських рішень щодо зниження ризику неповернення боргів.

У процесі аналізу досліджується склад, структура, динаміка змін по декількох періодах. Проаналізуємо дебіторську заборгованість одного із українських виробничих підприємств – ДП ПрАТ «Оболонь» «Красилівське». Упродовж періоду, що аналізується здійснювалися операції, за якими виникла дебіторська заборгованість (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості ДП ПрАТ «Оболонь» «Красилівське» за 2018-2020 рр.

Показники	Роки			Абсолютне відхилення		Темп зростання,	
	2018	2019	2020	2019 до 2018 рр., тис. грн.	2020 до 2019 рр., тис. грн.	2019 до 2018 рр., %	2020 до 2019 рр., %
1	2	3	4	5	6	7	8
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	75211	69054	61448	-6157	-7606	-8,19	-11,01
Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами	8	15	1	7	-14	87,5	-93,33
З бюджетом	7600	7282	2792	-318	-4490	-4,18	-61,66
У тому числі з податку на прибуток	6893	4806	1986	-2087	-2820	-30,28	-58,68
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	-	-	-	-	-	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	26052	11292	5975	-14760	-5317	-56,65	-47,09

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	2257	12955	27859	10698	14904	473,99	115,04
Усього дебіторська заборгованість	118021	105404	98075	-12617	-7329	-10,69	-6,95

Джерело: сформовано авторами за даними фінансової звітності підприємства

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості ДП ПрАТ «Оболонь» «Красилівське» за 2018-2020 роки засвідчив значне її скорочення майже по всіх видах у 2018 році порівняно з попередніми роками. Так, усього дебіторська заборгованість за 2020 р. склала 98075 тис. грн, що на 7329 тис. грн. менше за 2019 р. та на 12617 тис. грн. за 2018 р. Лише по одній статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків» прослідковується збільшення дебіторської заборгованості у 2020 році у порівнянні з попередніми роками на 14904 тис. грн.

Таким чином, діяльність підприємств, зокрема і ПрАТ «Оболонь» «Красилівське», тісно пов'язана з виникненням дебіторської заборгованості. Із проведеного дослідження, можемо стверджувати, що більшість підприємств України, мають громіздкі та потужні обсяги дебіторської заборгованості, що негативно впливає на платоспроможність, фінансову стабільність. Вважаємо, що першочерговими завданнями при здійсненні контролю за розрахунковими операціями є комплексний аналіз заборгованості за кожним дебітором, визначення причин її виникнення, що не завжди беруть до уваги керівники підприємств.

Література

1. Гнатенко Є. П. Нормативно-правові засади обліково-аналітичного забезпечення розрахунків з покупцями та замовниками. Молодий вчений. 2016. № 10. С. 351–354.
2. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Підручник. 3-тє вид. перероб. і доп. Київ: «Знання», 2008. 630 с.
3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Знання, 2005. 662 с.

Лемеш В.Н., к.э.к. наук, доцент кафедры бухгалтерского учета, анализа и аудита в отраслях народного хозяйства Белорусского государственного экономического университета, г. Минск

Кравцова Е.С. магистрант специальности 1-25 80 05 «Бухгалтерский учет и анализ в системе эффективного управления бизнесом» Белорусского государственного экономического университета, г. Минск

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ УЧЕТНОЙ ПОЛИТИКИ ОРГАНИЗАЦИЙ ГОСУДАРСТВЕННОГО СЕКТОРА ПРИ СОСТАВЛЕНИИ ОТЧЕТНОСТИ ПО МЕЖДУНАРОДНЫМ СТАНДАРТАМ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ ОБЩЕСТВЕННОГО СЕКТОРА

На сегодняшний день система бухгалтерского учета и отчетности государственного сектора не позволяет в полной мере получить необходимую информацию для принятия своевременных управленческих решений [6]. В связи с этим было принято решение о реформировании данной системы и ее интеграции с Международными стандартами финансовой отчетности общественного сектора (далее – МСФООС). Для этого Правительство Республики Беларусь разработало направления реформирования системы бухгалтерского учета и отчетности и план основных мероприятий по их реализации. Это предусмотрено постановлением Совета Министров Республики Беларусь «О реформировании национальной системы бухгалтерского учета и отчетности сектора государственного управления» [2].

Для начала рассмотрим, что же понимается под учетной политикой. Так, под учетной политикой понимается совокупность способов организации и ведения бухгалтерского учета, принятая организацией [1, ст. 1].

В соответствии с МСФООС 3 учетная политика – конкретные методы, основы, допущения, правила и способы, применяемые организацией для подготовки и представления финансовой отчетности [3, п. 7].

Если сравнить данные определения, то можно увидеть, что цели составления учетной политики разные. Так, на данный момент учетная политика государственного сектора направлена на организацию бухгалтерского учета, а в соответствии с МСФООС главной целью составления учетной политики является подготовка и предоставление отчетности. Следовательно, учетная политика занимает важное место для организаций государственного сектора, которые осуществляют переход на МСФООС, а также фактически является механизмом достижения сопоставимости отчетности из периода в период.

Сейчас финансовая отчетность организаций государственного сектора Республики Беларусь существенно отличается от отчетности, составленной по МСФООС не только своими отчетными формами, но и способом составления данных форм. Так, например, при составлении баланса все организации

государственного сектора руководствуются Инструкцией о порядке составления и представления бухгалтерской отчетности по средствам бюджетов и средствам от приносящей доходы деятельности бюджетных организаций, в которой приведены типовые формы отчетности, и они не зависят от специфики их деятельности. В соответствии с МСФООС организация должна в балансе представлять краткосрочные и долгосрочные активы и краткосрочные и долгосрочные обязательства в отдельных разделах, за исключением случаев, когда представление, основанное на степени ликвидности, дает более надежную и уместную информацию [4, п. 70].

В данном случае видно, что бухгалтерский баланс, составленный в соответствии с МСФОО, имеет вариативность составления и обеспечивает надежную и более уместную информацию.

Данное сравнение показало, что существуют существенные отличия в составлении отчетности по национальному законодательству и по МСФООС. Интеграция белорусского законодательства в области бухгалтерского учета бюджетных организаций с Международными стандартами финансовой отчетности общественного сектора повысит качество и прозрачность информации о финансовом положении и результатах деятельности информации, а также расширит круг пользователей информации.

Литература

1. О бухгалтерском учете и отчетности: Закон Республики Беларусь, 12 июля 2013 г. № 57-З: с изм. и доп.
2. О реформировании национальной системы бухгалтерского учета и отчетности сектора государственного управления: постановление Совета Министров Республики Беларусь, 9 февраля 2019 г., №82 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2019. – 5/46146.
3. IPSAS 3 - Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors. URL: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/ipsas-3-accounting-po/>.
4. IPSAS 1 — Presentation of financial statements. URL: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/ipsas-1-presentation>.
5. Реформы 2019 года: новый план счетов и отчетность по МСФО для бюджетников. URL: <https://ilex-private.ilex.by/view-document/BEQSBO/5203/> (дата доступа: 11.11.2021г.)
6. Лемеш В.Н. Изменения в учете организаций общественного сектора в Беларуси: перспективы и проблемы. Экономический рост Республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 16 мая 2019 г.). - Минск : БГЭУ, 2019. – 375 с. (216-217 с.).

Лемеш В.М., к. е. н., доцент кафедри бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту в галузях народного господарства Білоруського державного економічного університету, м. Мінськ

Кравцова К.С., магістрант спеціальності 1-25 80 05 «Бухгалтерський облік і аналіз в системі ефективного управління бізнесом» Білоруського державного економічного університету, м. Мінськ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ОРГАНІЗАЦІЙ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА ПРИ СКЛАДАННІ ЗВІТНОСТІ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРА

На сьогодні система бухгалтерського обліку і звітності державного сектора не дозволяє повною мірою отримати необхідну інформацію для ухвалення своєчасних управлінських рішень [6]. У зв'язку з цим було прийнято рішення про реформування цієї системи і її інтеграції з Міжнародними стандартами фінансової звітності громадського сектора (далі – МСФЗГС). Для цього Уряд Республіки Білорусь розробив напрями реформування системи бухгалтерського обліку і звітності і план основних заходів по їх реалізації. Це передбачено постановою Ради Міністрів Республіки Білорусь «Про реформування національної системи бухгалтерського обліку і звітності сектора державного управління» [2].

Спершу розглянемо, що ж розуміється під обліковою політикою. Так, під обліковою політикою розуміється сукупність способів організації і ведення бухгалтерського обліку, прийнята організацією [1, ст. 1].

Відповідно до МСФЗГС 3 облікова політика – конкретні методи, основи, допущення, правила і способи, вживані організацією для підготовки і представлення фінансової звітності [3, п. 7].

Якщо порівняти ці визначення, то можна побачити, що цілі складання облікової політики різні. Так, на даний момент облікова політика державного сектора спрямована на організацію бухгалтерського обліку, а відповідно до МСФЗГС головною метою складання облікової політики є підготовка і надання звітності. Отже, облікова політика займає важливе місце для організацій державного сектора, які здійснюють перехід на МСФЗГС, а також фактично є механізмом досягнення порівнянності звітності з періоду в період.

Зараз фінансова звітність організацій державного сектора Республіки Білорусь істотно відрізняється від звітності, складеної за МСФЗГС не лише своїми звітними формами, але і способом складання цих форм. Так, наприклад, при складанні балансу усі організації державного сектора керуються Інструкцією про порядок складання і представлення бухгалтерської звітності по засобах бюджетів і засобах від тієї, що приносить доходи діяльності бюджетних організацій, в якій приведені типові форми звітності, і вони не залежать від

специфіки їх діяльності. Відповідно до МСФЗГС організація повинна у балансі представляти короткострокові і довгострокові активи і короткострокові і довгострокові зобов'язання в окремих розділах, за винятком випадків, коли представлення, ґрунтоване на мірі ліквідності, дає надійнішу і доречнішу інформацію [4, п. 70].

В даному випадку видно, що бухгалтерський баланс, складений відповідно до МСФЗГС, має варіативність складання і забезпечує надійну і доречнішу інформацію.

Це порівняння показало, що існують істотні відмінності в складанні звітності за національним законодавством і за МСФЗГС. Інтеграція білоруського законодавства в області бухгалтерського обліку бюджетних організацій з Міжнародними стандартами фінансової звітності громадського сектора підвищить якість і прозорість інформації про фінансове положення і результати діяльності інформації, а також розширить круг користувачів інформації.

Література

1. О бухгалтерском учете и отчетности: Закон Республики Беларусь, 12 июля 2013 г. № 57-З: с изм. и доп.
2. О реформировании национальной системы бухгалтерского учета и отчетности сектора государственного управления: постановление Совета Министров Республики Беларусь, 9 февраля 2019 г., №82 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2019. – 5/46146.
3. IPSAS 3 - Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors. URL: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/ipsas-3-accounting-po/>.
4. IPSAS 1 — Presentation of financial statements. URL: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/ipsas-1-presentation>.
5. Реформы 2019 года: новый план счетов и отчетность по МСФО для бюджетников. URL: <https://ilex-private.ilex.by/view-document/BEQSBO/5203/> (дата доступа: 11.11.2021г.)
6. Лемеш В.Н. Изменения в учете организаций общественного сектора в Беларуси: перспективы и проблемы. Экономический рост Республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 16 мая 2019 г.). – Минск : БГЭУ, 2019. – 375 с. (216-217 с.).

Л. П. Шацкова, к. е. н., доцент Державного університету
«Одеська політехніка», м. Одеса

К.В. Бондаренко, магістрант спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Державного університету «Одеська політехніка», м. Одеса

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ РОБОЧИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективна експлуатація спеціалізованих робочих активів є умовою успішної роботи підприємства в цілому. У разі, коли підприємством використовуються цілком всі площі, забезпечено повне завантаження виробництва, це збільшує обсяг продажів і веде до зростання чистого прибутку підприємства. Тобто, по суті, забезпечується основна мета підприємства – отримання максимально можливого прибутку.

Найважливішим елементом системи управління спеціалізованими робочими активами підприємства є аналіз, головною метою якого є інформаційне забезпечення, всебічна оцінка та обґрунтування управлінських рішень. Організація аналізу спеціалізованих робочих активів залежить від масштабів та спеціалізації підприємства, його організаційної структури, системи інформаційного забезпечення. При його організації необхідно розглянути такі основні питання: суб'єкти і об'єкти аналізу; мета та завдання аналізу; складання плану проведення аналізу; інформаційне забезпечення аналізу; методи аналітичної обробки даних; оформлення результатів аналізу; узагальнення результатів аналізу, подання висновків і пропозицій. Методичні засади аналізу спеціалізованих робочих активів підприємства передбачають використання певних правил, прийомів і методів вивчення та опрацювання інформації. рис. 1.

Суб'єктом здійснення аналізу спеціалізованих робочих активів є вищий рівень управління підприємством, об'єктом – спеціалізовані робочі активи підприємства.

Метою аналізу спеціалізованих робочих активів є створення такої системи інформаційно-аналітичних потоків, яка б забезпечувала ефективні управлінські рішення щодо ефективного використання спеціалізованих робочих активів для досягнення найліпших результатів діяльності.

Завданнями аналізу і оцінки спеціалізованих робочих активів може виступати наступне: дослідження складу, структури і динаміки спеціалізованих робочих активів, визначення забезпеченості підрозділів і підприємства в цілому спеціалізованими робочими активами; визначення вартості спеціалізованих робочих активів в загальному і за окремими показниками; розрахунок впливу використання спеціалізованих робочих активів на обсяг виробництва, рентабельність; виявлення ступені використання виробничих потужностей підприємства; визначення резервів для підвищення ефективності застосування спеціалізованих робочих активів і виявлення впливу кожного з них

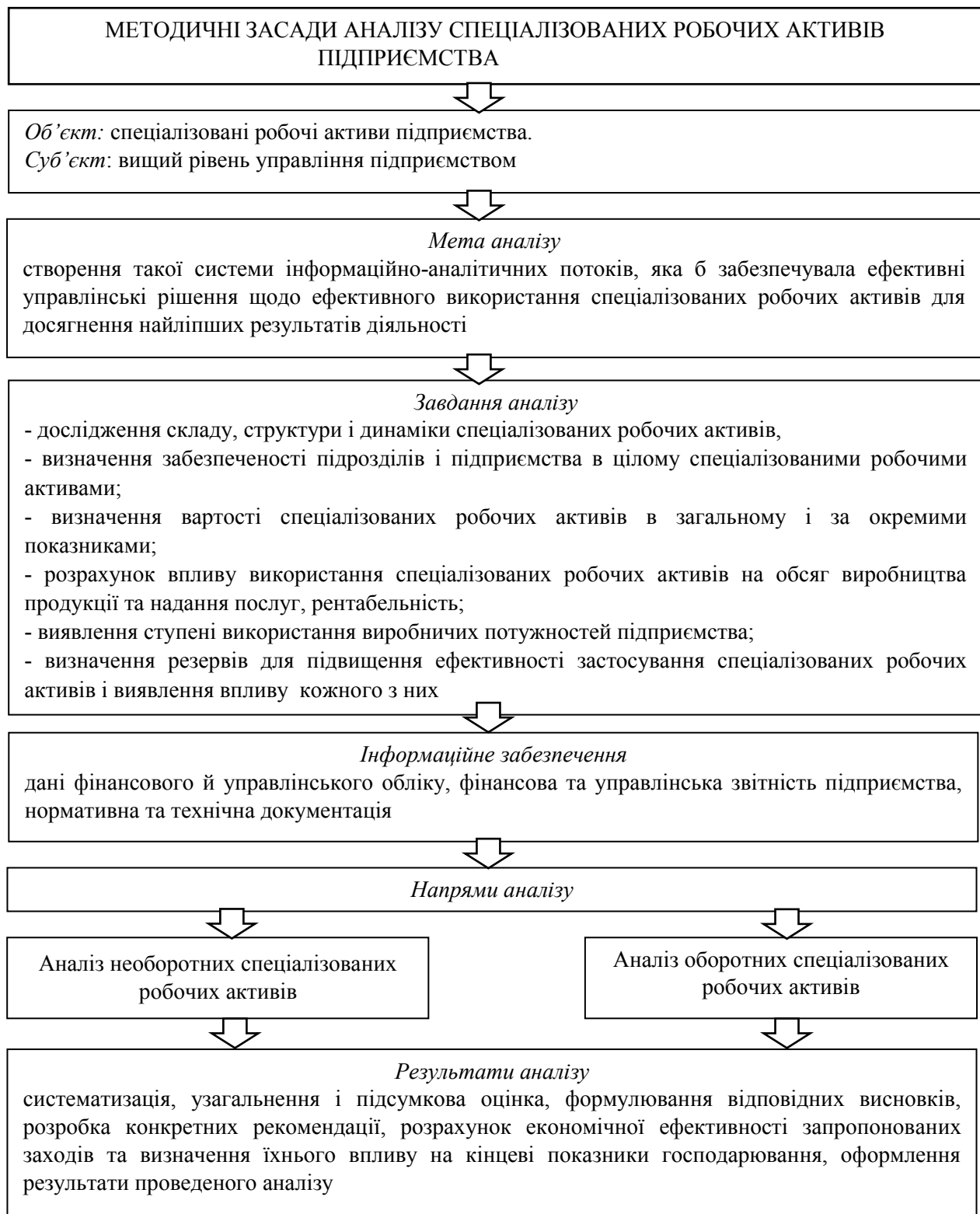

Рисунок 1 – Методичні засади аналізу спеціалізованих робочих активів підприємства

Джерело: власна розробка авторів

Для ефективної організації аналізу спеціалізованих робочих активів необхідно скласти план проведення аналізу відповідно до поставлених завдань та мети, який повинний враховувати розмір та ступінь дослідження аналітичної інформації, яка залежить від розміру підприємства та його структури, кваліфікації аналітиків, технічної бази та програмного забезпечення аналізу.

Наступним питанням організації аналізу спеціалізованих робочих активів є з'ясування його інформаційного забезпечення. Джерелами інформації виступають дані фінансового й управлінського обліку, фінансова та управлінська звітність підприємства, нормативна та технічна документація. Отже, інформація, яка потрібна з метою аналізу спеціалізованих робочих активів, ділиться на дві групи: інформація, яка відображена в бухгалтерській звітності підприємства і інформація, що не пов'язана з бухгалтерським обліком.

За напрямом аналізу необоротних спеціалізованих робочих активів здійснюються: оцінка структури та динаміки необоротних спеціалізованих робочих активів на підприємстві, аналіз головних показників експлуатації об'єктів спеціалізованих робочих активів в процесі здійснення діяльності, аналіз застосування обладнання та виробничої потужності підприємства, оцінка забезпеченості підприємства необоротними спеціалізованими робочими активами, оцінка ефективності використання необоротних спеціалізованих робочих активів [1].

За напрямом аналізу оборотних спеціалізованих робочих активів здійснюються: оцінка структури та динаміки оборотних спеціалізованих робочих активів, аналіз оборотності оборотних спеціалізованих робочих активів, оцінка ефективності використання оборотних спеціалізованих робочих активів спеціалізованих робочих активів [2].

На останньому етапі аналізу спеціалізованих робочих активів систематизуються та узагальнюються результати, здійснюється підсумкова оцінка та формулюються відповідні висновки, розробляються пропозиції та здійснюється розрахунок економічної ефективності запропонованих заходів, визначається їхній вплив на кінцеві показники господарювання, оформляються результати проведеного аналізу.

Таким чином, проведення аналізу спеціалізованих робочих активів є складовою забезпечення ефективного функціонування підприємств. Кожне підприємство повинно створити таку аналітичну систему, яка б забезпечувала ефективні управлінські рішення щодо ефективного використання спеціалізованих робочих активів для отримання максимально можливого прибутку при виробництві продукції та наданні послуг.

Література:

1. Савченко А.М., Олянецька М.С. Особливості аналізу необоротних активів на прикладі підприємства ПАТ «Харківська бісквітна фабрика». Ефективна економіка. 2019. № 11.

2. Купріна Н.М., Котобан І.О., Тофаніло О.А., Скіпор Р.Є. Особливості аналізу оборотних активів підприємства в сучасних умовах. Економіка харчової промисловості. 2018. Т. 10, Вип. 4. С. 39-47.

Деньга Л. М., судовий експерт сектору економічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ОБЛІК АДМІНІСТРАТИВНИХ ВИТРАТ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Науковою основою сучасного управління є системний підхід. Його використання для розв'язання проблем економіки підприємства характеризується через способи, методи й інструментарії системного аналізу. Як відомо, системному аналізу властива не стільки наявність специфічного наукового апарату, скільки упорядкованість, логічна обґрунтованість підходу до дослідження проблем. З його допомогою вивчаються складні системи й оцінюються ситуації, пов'язані передусім з необхідністю визначення цілей, завдань і напрямків дій [1].

Питання оптимізації витрат підприємства вже давно є об'єктом досліджень економістів-теоретиків, керівників фірм та їх бухгалтерів. В економічній теорії навіть поділяють використання понять «економічні витрати» та «бухгалтерські витрати». Давно досліджено, що переважна більшість витрат підприємства змінюється зі змінами обсягів виробництва, а інші залишаються майже не змінними. В економічній літературі їх називають по-різному: умовно-постійні, накладні, непрямі, загальногосподарські, адміністративні тощо.

Тому результати досліджень історичних аспектів походження та практичного застосування сучасної бухгалтерської термінології є актуальним. Теоретичне підґрунтя вивчення питань обліку адміністративних витрат крім законів та нормативних актів України, Інструкцій та Положень з бухгалтерського обліку склали і наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: П. В. Іванюта, Ф. Ф. Бутинець, В. В. Сопко, Г. О. Партин, В. П. Ярмоленко, П. Л. Сук та інших. Однак, враховуючи те, що частка адміністративних витрат у загальній сумі витрат постійно зростає, виникає необхідність подальших досліджень удосконалення їх обліку і розподілу.

В процесі діяльності господарюючого суб'єкта виникають витрати, які у виробничу собівартість не включаються, а розглядаються як витрати того періоду, в якому вони були чи будуть здійснені. В науковій літературі ці витрати називають витратами періоду. Отже, витрати періоду – це витрати, які не формують собівартість виробленої і реалізованої продукції, а покриваються за рахунок валового прибутку підприємства або збільшують валовий збиток.

Серед витрат на організацію виробництва та управління виділяють на дві групи: загальновиробничі та адміністративні. До адміністративних відносять витрати на управління та обслуговування підприємства в цілому.

Витрати підприємства регламентуються НП(С)БО 16 «Витрати» та відображаються у бухгалтерському обліку одночасно зі зменшенням активів або збільшенням зобов'язань. Таким чином, витратами звітного періоду визначаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком

зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [2].

Відповідно до законодавства адміністративні витрати включають загальногосподарські витрати, пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства. До них відносяться:

- загальні корпоративні витрати (організаційні витрати, витрати на проведення річних зборів, представницькі витрати);

- витрати на службові відрядження і утримання апарату управління підприємством та іншого загальногосподарського персоналу;

- витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання (операційна оренда, страхування майна, амортизація, ремонт, комунальні послуги, охорона);

- винагороди за професійні послуги (юридичні, аудиторські, з оцінки майна);

- витрати на зв'язок (поштові, телеграфні, телефонні, телефакс, факс);

- амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання;

- витрати на врегулювання спорів у судових органах;

- податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (крім тих, що включаються до виробничої собівартості продукції, робіт, послуг);

- плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків;

- інші витрати загальногосподарського призначення.

Адміністративним витратам надано статус окремого виду витрат і для їх формування та обліку передбачено окремий рахунок 92 «Адміністративні витрати».

Серед важливих напрямків управлінської діяльності на підприємстві виділяють керування витратами. Управління витратами на підприємстві – є взаємопов'язаним комплексом робіт, які мають коригуючий вплив на процес формування витрат під час господарської діяльності підприємства, спрямовані на досягнення оптимального їх рівня у всіх підсистемах виробництва за умови виконання в них будь-яких робіт [3].

Управління витратами на підприємстві передбачає виконання всіх функцій, які властиві управлінню будь-яким об'єктом, тобто розробку (прийняття) і реалізацію рішень, а також контроль за їх виконанням. Функції управління витратами реалізують через: прогнозування і планування, організацію, координацію і регулювання, активізацію і мотивацію виконання, облік і аналіз.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що, в умовах реформування економіки України та здійснення комплексної реформи вітчизняного бухгалтерського обліку та розвитку управлінського обліку важливого значення набуває організація на підприємствах ефективного обліку витрат на основі розробленої власної облікової політики, здатної задовольнити потреби всіх ланок управління у важливій інформації про фінансовий стан підприємства.

Вдосконалення бухгалтерського, управлінського обліку адміністративних витрат підприємств є складовою подальшого вдосконалення процесу управління господарською діяльністю підприємств у ринкових умовах та покращення їх фінансових результатів.

Література

1. Економічне управління підприємством: навчальний посібник / Н. М. Євдокимова, Л. П. Батенко, В. А. Верба та ін. / за аг.ред. Н. М. Євдокимової – КНЕУ, 2011 – 327 с.
2. НП(С)БО №16 «Витрати» затверджено наказом Міністерства фінансів України від 14.06.00 №131 [Електронний ресурс] / офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: [http: //rada.gov.ua/](http://rada.gov.ua/).
3. Турило А.М. Управління витратами підприємства: Навч. посіб. Для студ. вузів. – К.: ЦУЛ, 2006. – 120с. [Електронний ресурс] / Режим доступу - https://www.studmed.ru/view/turilo-am-kravchuk-yub-turilo-aa-upravlnnya-vitratami-pdpriyemstva_85efe1b.html?page=2

Зотова А.І., магістрантка спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Державного університету «Одеська політехніка», м. Одеса
Селіванова Н.М., к. е. н., доцент кафедри обліку аналізу і аудиту
Державного університету «Одеська політехніка», м. Одеса

СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

Система бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на сучасних підприємствах не може повноцінно існувати без належного їхнього нормативно-правового забезпечення, яке формувалось протягом багатьох років. За рахунок впливу політичних, економічних та соціальних чинників, таке забезпечення потребує постійних змін та доповнень.

Дослідженням питань нормативно-правового регулювання дебіторської заборгованості займаються українські науковці та практики, серед яких: В. М. Костюченко, Г. О. Кравченко, С. А. Кузнєцова, А. А. Мазаракі, Ю. І. Осадчий, О.М. Петрук та ін. Але серед науковців-економістів залишається відсутньою єдність поглядів у вирішенні ряду теоретичних та практичних питань щодо обліку дебіторської заборгованості, тому питання нормативно-правової бази обліку потребує додаткового дослідження внаслідок частотої зміни законодавчої бази в Україні.

Головною передумовою правильної організації бухгалтерського обліку та контролю дебіторської заборгованості і, відповідно, оптимально налагодженого забезпечення інформаційного потоку для прийняття вірних управлінських рішень щодо дебіторської заборгованості є дотримання вимог чинної нормативно-законодавчої бази.

Загалом, можна виділити чотири основні рівні нормативно-правового регулювання обліку дебіторської заборгованості, а саме: законодавчий, нормативний, інструктивний та організаційний (рис. 1).

Перелік наведених нормативних документів регулює порядок виникнення взаємовідносин між контрагентами, законність здійснених операцій, питання обліку та аудиту дебіторської заборгованості.

Основним нормативним документом є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», що визначає правові принципи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання звітності в Україні [1]. НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», що є складовою нормативного рівня, визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності [2]. Щодо інструктивного рівня, то його складовими виступають інструкції та методичні рекомендації.

Якщо нормативно-правові акти перших трьох рівнів розробляються тільки на державному рівні міністерствами, відомствами та спеціальними професійними організаціями, то забезпечення і регулювання організаційного рівня відбувається підприємством самостійно. Підставою для розроблення внутрішнього нормативного забезпечення є закони, кодекси, національні та міжнародні стандарти обліку, інструкції та методичні рекомендації.

Рисунок 1 – Рівні нормативно-правового регулювання обліку дебіторської заборгованості

Джерело: власна розробка

Здатність орієнтуватися серед різних нормативно-правових актів і встигати ознайомлюватися з новими нормативними документами, внаслідок часткої зміни законодавчої бази в Україні, допомагає правильно вести бухгалтерський облік на підприємстві, а також своєчасно здійснювати аналіз дебіторської заборгованості.

Отже, все вищевказане дає підстави вважати, що є чималий перелік нормативних джерел з обліку дебіторської заборгованості, який наведений не в повному обсязі, не є вичерпним і потребує постійного моніторингу та удосконалень.

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16.07.1999 р. № 996- XIV. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: затв. наказом М-ва фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>.

Антипенко Н.А., к.э.н., доцент,
доцент кафедры бухгалтерского учета, анализа и аудита
в отраслях народного хозяйства,
Белорусский государственный экономический университет,
г. Минск, Республика Беларусь

КОНЦЕПЦИЯ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА КОММЕРЧЕСКОЙ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

В современных условиях развития цифровой экономики Республики Беларусь инновационные технологии являются мощным инструментом влияния на развитие бизнес-моделей и экосистем, обеспечивающих социально-гуманитарные приоритеты и перманентное экономическое развитие. Главным звеном в информационном обеспечении управления бизнесом выступает финансовая и управленческая отчетность компании, которая должна отвечать качественным характеристикам, национальным и международным принципам и требованиям.

Цифровизация экономики Республики Беларусь создает высокотехнологическую информационную среду поддержки ведения бизнеса. В условиях оцифровывания данных аудит и мониторинг функций управления, бизнес-процессов и хозяйственной деятельности субъектов находится на стадии становления. Нужно отметить, что в настоящее время комплексные и научные труды аудиторской деятельности с применением современных цифровых технологий практически отсутствуют. Под воздействием оцифровывания бизнес-процессов существенно трансформировались методологические подходы и инструменты механизма управления эффективной деятельностью хозяйствующих субъектов.

При таких обстоятельствах важным моментом является разработка концепции проведения внутреннего контроля и аудита бизнес-субъектов Республики Беларусь. Учитывая данный аспект, к технологии проведения внутреннего аудита предъявляется множество дополнительных требований, направленных на получение собственниками бизнеса полной и достоверной информации о деятельности компании.

Успешные коммерческие компании вкладывают значительные средства для создания эффективной системы внутреннего контроля и аудита, обеспечивающую экономическую безопасность и устойчивое развитие бизнес-субъектов. Применяемые системы внутреннего контроля и аудита в современном бизнес-сообществе базируются на модели «трех линий защиты», разработанной Международным Институтом внутренних аудиторов (The Institute of Internal Auditors). Данная модель представляет возможность создания эффективной системы управления рисками коммерческих структур, а также делегирование полномочий и ответственности между владельцами риска всех уровней.

Согласно концепции данной модели, первая линия защиты обеспечивается центрами ответственности (структурными подразделениями) компании, которые несут ответственность за определенные бизнес-процессы. Соответственно, первая линия защиты реализует владение и управление рисками, а также осуществляет операционный контроль за функционированием бизнес-процессов компании. Первая линия защиты реализуется топ-менеджерами структурных подразделений, а также работниками при выполнении операций, несущих ответственность за оценку, регулирование и минимизацию рисков.

Вторая линия защиты предполагает идентификацию рисков с целью комплаенс-аудита, а также мониторинга за процессами управления рисками. Данная линия защиты обеспечивается непосредственно внутренними аудиторами и контролёрами коммерческой компании. На данном этапе производится оценка эффективности системы внутреннего контроля и последующее управление рисками. Важно понимать, что у бизнеса с максимально прозрачными процессами больше шансов на быстрое развитие и налаживание партнерских связей, что напрямую влияет на уровень его дохода. Система комплаенс-аудита предполагает оценку рисков, наиболее влияющих на бизнес компании и сценарии развития, а также разработку комплекса мер по минимизации или исключению негативных последствий.

Третья линия защиты предполагает мониторинг текущего состояния коммерческой компании, а также оценку эффективности действий первых двух уровней защиты. Данная линия защиты реализуется внутренними аудиторами, которые предоставляют аудиторское мнение регуляторам и внешним аудиторами, что подтверждает эффективность структуры и функционирования контроля в организации[1-3].

Таким образом, в целях достижения устойчивого развития коммерческой компании, необходимо спроецировать процесс управления всеми тремя линиями защиты посредством инструментария внутреннего аудита. Внутренний аудит выступает одной из существенных функций управления, которая включает учет, контроль и анализ финансово-хозяйственной деятельности субъекта хозяйствования, сравнение и оценку полученных результатов с прогнозными целями организации.

Литература

1. Антипенко, Н. А. Особенности устойчивого развития бизнес-субъектов в условиях цифровизации экономики Республики Беларусь / Н. А. Антипенко // Бухгалтерский учет и анализ. – 2020. – № 1. – С. 46-50.
2. Беляева М. В. Технологии цифрового аудита и цифрового контроллинга как стратегический инструмент совершенствования системы управления крупными промышленными предприятиями // Экономика и социум: современные модели развития. 2018. Т.8. № 1 (19). С.52-67.
3. Каморджанова Н.А. Цифровая экономика: изменения в аудите // Стратегия развития предпринимательства в современных условиях. 2018. С. 101- 103.

Подмешальська Ю. В., к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу,
оподаткування Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ,
м. Запоріжжя

Корнієнко Д. В., магістрант спеціальності 071 «Облік та оподаткування»
Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ,
м. Запоріжжя

ОБЛІК ТА АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ

Завдання обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками – забезпечити накопичення, обробку, узагальнення інформації для відображення в бухгалтерському обліку та надання корисної, достовірної інформації про стан розрахунків управлінському персоналу.

Правдивість, достовірність, повнота інформації, яка відображена в бухгалтерському обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками перевіряється проведенням аудиту розрахунків, який має певні особливості.

Необхідність проведення досліджень бухгалтерського обліку та аудиту визначається проблемними практичними питаннями, які виникають у суб'єктів підприємницької діяльності, відповіді на які не визначені на законодавчо-нормативному рівні.

Бухгалтерський облік розрахунків з постачальниками та підрядниками представляє один із елементів інформаційного забезпечення підприємства, в якому існує вхідна інформація і вихідна інформація та, яка повинна бути, в першу чергу, корисною та достовірною. Визначення потоків інформації та її документального забезпечення забезпечує ефективність організації бухгалтерського обліку [3].

Протягом звітного періоду бухгалтерський облік отримує вхідну інформацію, накопичує її, обробляє, узагальнює з відображенням в первинних документах, регістрах обліку, фінансовій звітності – і це інформація бухгалтерського обліку, яку використовують інші підрозділи підприємства та, головне, управлінський персонал, який повинен приймати обґрунтовані управлінські рішення. Таким чином, бухгалтерський облік повинен надавати корисну, своєчасну, повну, достовірну вихідну інформацію. Визначення видів вихідної інформації та її документальне забезпечення повинно відображатися в Наказі про облікову політику. Вирішення цього питання залежить від професійних здібностей управлінського персоналу, які повинні чітко усвідомити, яку саме інформацію необхідно отримати, коли і в якому вигляді, кількість отриманої інформації не визначає її якості і корисності [4].

Бухгалтерський облік розрахунків з постачальниками та підрядниками складається з бухгалтерських процедур оцінки операцій з отримання активів, їх реєстрації, накопиченні інформації, узагальнення інформації та підготовки інформації для її надання підрозділам підприємства та управлінському персоналу. Процес оформлення вхідної інформації в бухгалтерському обліку,

її обробка та відображення в регістрах обліку це і визначає методологічні аспекти організації бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками. За результатами проведених досліджень визначені основні методологічні аспекти організації бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, представлена характеристика розрахунків та виділені їх особливості (рисунок 1).

Для організації бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками використовуються:					
НП(С)БО 11 «Зобов’язання» НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів»	МСФЗ, якщо бухгалтерський облік ведеться з використанням МСФЗ	Наказ про облікову політику	Законодавчо-нормативні документи	Інструкція № 291	Робочий План рахунків
Умови визнання зобов’язання					
– оцінка зобов’язання може бути достовірно визначена; – існує ймовірність зменшення економічної вигоди в майбутньому внаслідок погашення					
Умови визнання доходу звітного періоду					
– якщо на дату балансу раніше визнане зобов’язання не підлягає погашенню					
Особливості заборгованості розрахунків:					
– відноситься до операційної діяльності підприємства; – поточна кредиторська заборгованість					
Оцінка на дату балансу					
– відображаються в балансі за сумою погашення					
Класифікація розрахунків відповідно до Плану рахунків					
– розрахунки з вітчизняними постачальниками; – розрахунки з іноземними постачальниками.					
Синтетичний облік розрахунків:					
Рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»					
Рахунок 63 – активно-пасивний рахунок					
Дебетове сальдо – відображає заборгованість постачальників та підрядників			Кредитове сальдо – відображає заборгованість підприємства перед постачальниками та підрядниками		
Відображається у складі іншої дебіторської заборгованості			Відображається у складі поточної кредиторської заборгованості		
По дебету кореспондує з кредитом рахунків: 24,30,31,34,36,37,40,42,46,48,50,51,52,55,60,62,64,68,70,71,74			По кредиту кореспондує з дебетом рахунків: 15,20,21,22,23,24,28,30,39,42,47,64,68,70,80,84,85,90,91,92,93,94		
Аналітичний облік визначається:					
– Наказом про облікову політику; – внутрішніми положеннями про організацію бухгалтерського обліку					
Регістри обліку:		Журнал 3		Відомість 3.3	
Документальне забезпечення:					
– типові форми первинних документів; – самостійно розроблені форми первинних документів відповідно до чинного законодавства; – довідки; відомості, інші форми документів для контролю, аналізу, управління					

Рисунок 1 – Основні методологічні аспекти організації бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками

Запропонована форма відображення основних методологічних аспектів бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками може бути використана для організації бухгалтерського обліку підприємства з урахуванням особливостей підприємницької діяльності. Переваги: надає наочність основних аспектів; скорочує обсяг текстової інформації; зручна для проведення аналізу організації бухгалтерського обліку для її удосконалення, визначення потоків вхідної та вихідної інформації про стан розрахунків з постачальниками та підрядниками для отримання оперативної та звітної інформації.

Аудиторська перевірка бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками може проводитися двома різними видами аудиту. По-перше, в процесі аудиторської перевірки фінансової звітності, по-друге, як окрема аудиторська перевірка розрахунків з постачальниками та підрядниками. Аудиторські перевірки відрізняються часом перевірки, кількістю аудиторських процедур, методичними прийомами перевірки.

Методологічні аспекти організації та проведення аудиторської перевірки бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками визначаються аудиторською фірмою, або аудитором після укладання Договору на проведення аудиту. Бухгалтерський облік розрахунків з постачальниками та підрядниками ведеться та трьох субрахунках, кожний з яких відображає бухгалтерський облік окремого об'єкта обліку, а це в свою чергу визначає методологічні підходи для визначення стратегії аудиторської перевірки для кожного об'єкта [2].

Планування аудиторської перевірки включає розробку Загального плану аудиторської перевірки, в якому визначається мета та завдання для кожного етапу аудиторської перевірки. Загальний план аудиторської перевірки має довільну форму і, відповідно, не існує чітких вимог, що до змісту Загального плану.

На підготовчому етапі організації аудиторської перевірки розрахунків з постачальниками та підрядниками необхідно здійснити оцінку систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю. Оцінка бухгалтерського обліку і системи внутрішнього контролю проводиться шляхом опитування робітників бухгалтерії. Опитування проводиться на підставі спеціально розробленої анкети, яка включає перелік питань на які необхідно надати відповідь «Так» чи «Ні», за підсумками відповідей «Так» аудитор оцінює стан бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю, визначає аудиторський ризик та рівень суттєвості, визначає методи перевірки, прийоми аудиту, складає Програму аудиторської перевірки, в якій визначає основні аудиторські процедури.

Програма аудиторської перевірки є одним із основних документів організації і проведення аудиторської перевірки. Якість аудиторської перевірки залежить від правильності визначення необхідних об'єктів перевірки, достовірності аудиторських доказів, та визначенню аудиторських процедур, які необхідно виконати в ході перевірки. Програма аудиторської перевірки

повинна відповідати меті аудиторської перевірки та завданням аудиторської перевірки, які визначаються Договором на проведення аудиту. Типові програми аудиторської перевірки розрахунків з постачальниками та підрядниками не розроблені. Аудитори у практичній діяльності використовують набутий практичний досвід для складання Програми аудиторської перевірки.

Програма відображає аудиторські процедури, які необхідно виконати для аудиторської перевірки бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, які обліковуються на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» та розрахунків з вітчизняними постачальниками, які обліковуються на субрахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками».

Досьє аудиторської перевірки включає «Робочі документи» аудитора, які складаються на кожен виконаний аудиторську процедуру. Запропоновані форми робочих документів можуть бути використані в практичній діяльності, як у зовнішньому аудиті, так і в системі внутрішнього контролю, навіть, якщо на підприємстві не створений відділ внутрішнього аудиту, або інший контролюючий підрозділ.

За результатами проведених досліджень визначені основні методологічні аспекти організації бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками.

Результатами дослідження аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками є визначення основних методологічних аспектів планування аудиторської перевірки, а також запропоновані основні аудиторські процедури для перевірки розрахунків з постачальниками та підрядниками. Запропоновані форми Робочих документів, які можуть бути використані в практичній діяльності аудиторів, як зовнішніх, так і внутрішніх.

Література

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Textpage1> (дата звернення: 21.11.2021).

2. Макаренко А. П., Меліхова Т. О., Бескоста Г. М. Організація і методика аудиту: навчально-методичний посібник для студентів ЗДІА напряму підготовки 8.030509 «Облік та аудит» денної та заочної форм навчання. Запоріжжя: ЗДІА. 2014. 288 с.

3. Макаренко А. П., Меліхова Т. О., Бескоста Г. М. Фінансовий облік Ч.2: навчально-методичний посібник для студентів ЗДІА спеціальності 6.030509 «Облік і аудит» денної та заочної форм навчання. Запоріжжя: ЗДІА, 2017. 276 с.

4. Макаренко А. П., Меліхова Т. О., Подмешальська Ю. В., Чакалова Н. С. Бухгалтерський облік: навч.-метод. посібник. Запоріжжя: ЗДІА, 2018. 602 с.

Меліхова Т.О., д. е. н., професор, завідувачка кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту, м. Запоріжжя

Кузнєцова Ю.Л., студентка спеціальності 071 «Облік та оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ОБЛІК ПРАЦІ ТА ЇЇ ОПЛАТИ

У сучасному світі облік праці та її оплати має важливу роль на підприємстві, він передбачений для реєстрації всіх господарських операцій із заробітної плати у первинних документах, розрахунок витраченого робочого часу, нарахування заробітної плати, обчислення утримання податків з неї, ведення розрахунків з працівниками та бюджетом.

Поточні виплати працівникам включають: заробітну плату за окладами та тарифами, інші нарахування на оплату праці виплати за невідпрацьований час (щорічні відпустки та інший оплачуваний невідпрацьований час); премії та інші заохочувальні виплати [1].

Нарахована сума виплати працівникам за роботу, виконану ними протягом звітного періоду, визнається поточним зобов'язанням.

Виплати за невідпрацьований час, що підлягають накопиченню, визнаються зобов'язанням через створення забезпечення у звітному періоді.

Виплати за невідпрацьований час, що не підлягають накопиченню, визнаються зобов'язанням у тому періоді, у якому час відсутності працівника на роботі підлягає оплаті.

Премії та інші заохочувальні виплати визнаються зобов'язанням через створення забезпечення у звітному періоді, якщо робота, виконана працівниками у цьому періоді, дає їм право на отримання таких виплат у майбутньому [1].

Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [2].

Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства.

Основна заробітна плата – це винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки). Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників та посадових окладів для службовців [2].

Додаткова заробітна плата – це винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій [2].

Інші заохочувальні та компенсаційні виплати. До них належать виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати в рамках грантів, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми.

Розмір заробітної плати працівника за повністю виконану місячну (годинну) норму праці не може бути нижчим за розмір мінімальної заробітної плати.

При обчисленні розміру заробітної плати працівника для забезпечення її мінімального розміру не враховуються доплати за роботу в несприятливих умовах праці та підвищеного ризику для здоров'я, за роботу в нічний та надурочний час, роз'їзний характер робіт, премії до святкових і ювілейних дат.

У разі укладення трудового договору про роботу на умовах неповного робочого часу, а також при невиконанні працівником у повному обсязі місячної (годинної) норми праці мінімальна заробітна плата виплачується пропорційно до виконаної норми праці.

Мінімальна заробітна плата у погодинному розмірі застосовується на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності та у фізичних осіб, які використовують найману працю, у разі застосування погодинної оплати праці.

Тарифна система оплати праці включає: тарифні сітки, тарифні ставки, схеми посадових окладів і професійні стандарти (кваліфікаційні характеристики).

Тарифна система оплати праці використовується при розподілі робіт залежно від їх складності, а працівників – залежно від кваліфікації та за розрядами тарифної сітки. Вона є основою для формування та диференціації розмірів заробітної плати.

Форми і системи оплати праці, норми праці, розцінки, тарифні сітки, схеми посадових окладів, умови запровадження та розміри надбавок, доплат, премій, винагород та інших заохочувальних, компенсаційних і гарантійних виплат встановлюються підприємствами у колективному договорі з дотриманням норм і гарантій, передбачених законодавством, генеральною, галузевими (міжгалузевими) і територіальними угодами. У разі, коли колективний договір на підприємстві не укладено, роботодавець зобов'язаний погодити ці питання з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником), що представляє інтереси більшості працівників, а у разі його відсутності – з іншим уповноваженим на представництво органом.

Оплата праці працівників підприємства здійснюється в першочерговому порядку. Всі інші платежі здійснюються підприємством після виконання зобов'язань щодо оплати праці [2].

Для обліку оплати праці застосовуються синтетичні рахунки. На рахунок 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» ведеться узагальнення інформації

про розрахунки за виплатами працівникам, які належать як до облікового, так і до необлікового складу підприємства, – з оплати праці (за всіма видами заробітної плати, премій, допомог тощо), за не одержані в установлений строк з каси підприємства суми з виплат працівникам, за іншими поточними виплатами.

Рахунок 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» має три субрахунки: 661 «Розрахунки за заробітною платою»; 662 «Розрахунки з депонентами»; 663 «Розрахунки за іншими виплатами» [3].

На субрахунок 663 «Розрахунки за іншими виплатами» ведеться облік розрахунків за виплатами, що не належать до фонду оплати праці, зокрема допомога по частковому безробіттю, допомога по тимчасовій непрацездатності.

Аналітичний облік розрахунків ведеться за кожним працівником, видами виплат та утримань [3].

За дебетом субрахунку 661 «Розрахунки за заробітною платою» обліковують усі види утримань з оплати праці, виплату оплати праці, депонування (перерахунок на субрахунок 662 «Розрахунки з депонентами» оплати праці. За кредитом субрахунку 661 «Розрахунки за заробітною платою». У дебет субрахунку 663 «Розрахунки за іншими виплатами» відносять виплати, що не входять до складу фонду оплати праці (табл. 1).

Таблиця 1

Облік нарахування заробітної плати

№	Зміст господарських операцій	Дебет	Кредит
1	Нарахована заробітна плата:		
1.1	Робочим основного виробництва	23 «Виробництво»	661 «Розрахунки за заробітною платою»
1.2	Працівникам, зайнятим організацією виробництва та управлінням; обслуговуючим виробничі машини та устаткування	91 «Загальновиробничі витрати»	661 «Розрахунки за заробітною платою»
1.3	Працівникам, що відносяться до адміністративно-управлінського персоналу	92 «Адміністративні витрати»	661 «Розрахунки за заробітною платою»
1.4	Працівникам, зайнятим збутом продукції	93 «Витрати на збут»	661 «Розрахунки за заробітною платою»
2	Повернення працівником в касу надмірно виплачених йому грошових коштів у зв'язку з оплатою праці	301 «Готівка в національній валюті»	661 «Розрахунки за заробітною платою»
3	Нарахування відпускних за рахунок резерву відпусток	471 «Забезпечення виплат відпусток»	661 «Розрахунки за заробітною платою»
4	Нарахування допомоги з тимчасової непрацездатності за рахунок фонду	652 «За соціальним страхуванням»	661 «Розрахунки за заробітною платою»

[3].

Отже, облік праці та її оплати є важливою та складною ділянкою бухгалтерського обліку, оскільки потребує точних і оперативних даних, у яких відображаються зміни в кількості працівників, витрат робочого часу, категоріях працівників, кодах виробничих витрат і здійснюється контроль використання трудових ресурсів.

Література

1. Наказ від 28.10.2021 № 601, зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 10 листопада 2003 р. за № 1025/8346, «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам»» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03#Text>

2. Закон України «Про оплату праці» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 17, ст.121) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України №291 від 30.11.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#top>

Моисеева О. П., к.э.н., доцент кафедры бухгалтерского учета, анализа и аудита в промышленности БГЭУ, г. Минск

Яматова Н. Д., магистрант специальности 1-25 80 05 «Бухгалтерский учет, анализ и аудит», БГЭУ, г. Минск

УЧЕТНАЯ ПОЛИТИКА ХОЛДИНГА: ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И ВЛИЯНИЕ НА ФИНАНСОВОЕ СОСТОЯНИЕ

Одной из форм совместной хозяйственной деятельности является холдинг. В соответствии с Указом Президента Республики Беларусь от 07.10.2021 № 385 «О создании и деятельности холдингов» холдинг – объединение юридических лиц (участников холдинга), в котором одна из коммерческих организаций или физическое лицо (не является участником холдинга, но управляет им) оказывает влияние на решения, принимаемые участниками холдинга на основании владения 25 % и более долей в уставном фонде либо обладания статусом собственника имущества унитарного предприятия [8]. Другими словами, холдинг – объединение предприятий во главе с управляющей компанией, которое функционирует как единый организм. В Республике Беларусь создание холдингов стало практиковаться с конца 90-х годов и на сегодняшний день является распространенной организационно-правовой формой. Как правило, холдинги создаются с целью повышения эффективности деятельности, снижения издержек производства и содействия в улучшении деятельности зависимых обществ. Поскольку совместная деятельность предполагает большое количество горизонтальных и вертикальных связей, возникает необходимость правильного учета и обобщения бухгалтерской информации.

Актуальность темы заключается в том, что на сегодняшний день холдинги в Республике Беларусь занимают немалую долю среди всех организационных форм. Следовательно, является целесообразным изучить особенности формирования единой учетной политики холдинга и ее влияние на финансовое состояние холдинга.

Изучением деятельности и целей создания холдингов, а также эффективность холдинговых компаний занимались такие авторы, как В. В. Ефимович, А. А. Гавриленко, О. П. Моисеева, М. С. Ермакова, Н. Ю. Писарева, А. В. Глущенко.

Как известно, главным документом для ведения хозяйственной деятельности организации и ее отражения в бухгалтерском учете, является учетная политика организации. Именно от положений учетной политики зависит самый главный результат деятельности – получение прибыли. Конечная цель учетной политики заключается в обеспечении качественного учетного процесса и отражении достоверной информации о финансовом состоянии организации. В данном локальном нормативно-правовом акте содержатся применяемые организацией виды учетной оценки, план счетов бухгалтерского учета, формы первичных учетных документов, порядок проведения инвентаризации активов и обязательств и иные способы организации и ведения бухгалтерского учета [5].

Каждая организация при формировании учетной политики должна учитывать присущие ей особенности. Холдинг имеет особенности функционирования, которые влияют на содержание учетной политики. Одна из особенностей — это то, что холдинг выступает как единый субъект хозяйствования, который действует под одной стратегией. Следовательно, в конце отчетного периода все итоговые финансовые результаты и элементы финансового состояния объединяются. Для сопоставимости показателей деятельности каждого участника группы и своевременности представления объективной информации о его финансовом состоянии в целом управляющая компания должна составлять единую учетную политику для всех участников холдинга.

Из этого вытекает следующая особенность – холдинги предоставляют финансовую информацию в форме консолидированной финансовой отчетности, при составлении которой огромное значение имеет учетная политика. Например, поскольку консолидированная финансовая отчетность предполагает предоставление финансовой информации группы компаний как единого субъекта хозяйствования, то при формировании отчетности необходимо исключать внутригрупповые операции, что является важным элементом консолидационных процедур. Следовательно, для оперативного получения общей бухгалтерской информации считается целесообразным ведение системы консолидированного учета в холдингах [6]. В учетной политике холдинга должны быть прописаны правила формирования

консолидированного учета внутрихозяйственных операций, а именно учет долгосрочных и краткосрочных активов группы, учет внутригрупповых доходов, расходов, взаиморасчетов по кредиторской и дебиторской задолженности.

При разработке рабочего плана счетов рекомендуется каждой организации группы для отражения внутригрупповых операций открыть к соответствующим синтетическим счетам субсчета или аналитические счета, чтобы упростить процедуры исключения показателей, возникающих в связи с совершением этих операций.

Отражение внутригрупповых хозяйственных операций в системе консолидированного учета предполагает документирование каждой хозяйственной операции. Поскольку не существует единой схемы документального оформления внутригрупповых операций холдингов, то им следует разработать свои внутренние первичные учетные документы и указать их в учетной политике.

Не вызывает сомнения тот факт, что различные варианты учета имеют различные последствия и приводят к формированию различных результатов. Так, например, при формировании методического раздела учетной политики в части учета материально производственных запасов особое внимание следует уделить выбору метода их оценки, так как он является одним из факторов, влияющих на финансовый результат и величину оборотных активов. Кроме того, это сказывается на рентабельности активов, приводит к росту коэффициента текущей ликвидности, рентабельности продаж и собственного капитала.

Необходимым представляется оценить влияние каждого метода учета на показатели финансового состояния, рассчитав финансовые показатели с разными вариантами учета и выбрать оптимальный. Выбранный вариант должен отвечать стратегическим целям развития холдинга и устраивать всех участников холдинга.

Таким образом, разработка единой учетной политики для всех предприятий, входящих в холдинг, позволяет более эффективно вести хозяйственную деятельность холдинга, оперативно получать необходимую бухгалтерскую и другую информацию и учитывать интересы всех участников холдинга. Также является необходимым при формировании учетной политики холдинга отразить учет внутрихозяйственных операций для консолидированного учета. При формировании учетной политики важно рассмотреть все варианты учетной политики, проведя предварительный анализ их влияния на показатели финансового состояния. Все приведенные аспекты будут способствовать повышению аналитичности учетных данных и снижению трудозатрат при формировании отчетных показателей.

Література

1. Гавриленко А. А. Эффект холдинга. – Минск: Типография Макарова и К. – 2012. – 320 с.
2. Глущенко А. В. Элементы единой учетной политики в интересах управленческого учета агрохолдинга / Глущенко А. В., Ермакова М. С. // Экономический анализ: теория и практика. – 2013. – № 3(210). – С. 29-33.
3. Ефимович В. В. Создание холдингов и основы повышения их эффективности / Сборники конференций НИЦ Социосфера. – 2013. – С. 8-10.
4. Закон о бухгалтерском учете и отчетности в Респ. Беларусь от 12 июля 2013 г. №57-3 [Электронный ресурс] / Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Режим доступа: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=h11300057>. – Дата доступа: 09.11.2021.
5. Лемеш В. Н. Методика формирования учетной политики: учеб. пособие / В.Н. Лемеш. – Минск: Вышэйшая школа, 2016. – С. 28-29.
6. Моисеева, О. П. Развитие концепции консолидированного учета / О. П. Моисеева // Экономический рост Республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость: материалы IX Международной научно-практической конференции, Минск, 19-20 мая 2016 г. в 2 т. / [редкол.: В. Н. Шимов (отв. ред.) и др.] ; М-во образования Респ. Беларусь, УО «Белорусский гос. экон. ун-т». — Минск: БГЭУ, 2016. — Т. 2. - С. 151-152.
7. Мухина И. В., Кузнецова И. В. Учетная политика и ее влияние на финансовые показатели организации // Экономика: вчера, сегодня, завтра. 2019. Том 9. № 1А. С. 473-478.
8. О создании и деятельности холдингов: Указ Президента Респ. Беларусь, 07 окт. 2021 г., № 385 [Электронный ресурс] /офиц. сайт Министерства экономики Республики Беларусь. – Режим доступа: <https://economy.gov.by/ru/comments-ru/view/informatsiia-ukazu-prezidenta-respubliki-belarus-ot-7-oktjabrja-2021-g-385-46012/>. – Дата доступа: 09.11.2021.

Меліхова Т.О., д. е. н., професор, завідувач кафедри обліку, аналізу, оподаткування Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Малапура Д.І., студентка спеціальності 071 «Облік та оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ОБЛІК ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

На сьогодні питання обліку податку на додану вартість є досить актуальним та значимим, оскільки на сучасному етапі розвитку податкової системи нашої країни він є одним із головних джерел наповнення Держбюджету України.

Метою даного дослідження є вивчення економічної сутності податку на додану вартість, характеристика його ролі та значення у формуванні Державного бюджету України.

Податки і збори (обов'язкові платежі) – це обов'язкові платежі фізичних і юридичних осіб до Державного і місцевого бюджетів або державного цільового фонду, здійснювані платником у порядку й умовах, що визначаються законодавчими актами держави. Принципи побудови системи оподаткування в Україні, перелік податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та до державних цільових фондів, а також права, обов'язки й відповідальність платників визначає Податковий кодекс України (далі – ПКУ) [1].

Відповідно до ст. 4 ПКУ податкове законодавство України ґрунтується на таких принципах: загальність оподаткування – кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені податки та збори, платником яких вона є; рівність усіх платників перед законом; соціальна справедливість; стабільність – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду; рівномірність та зручність сплати;

Податком на додану вартість є непрямий податок, який включається в ціну товарів, робіт, послуг, відповідно сплачується до бюджету за рахунок коштів покупця. Механізм оподаткування підприємств податком на додану вартість (далі – ПДВ) визначається V розділом ПКУ.

Ставки податку встановлюються від бази оподаткування в таких розмірах:

- А) 20%;
- Б) 0%;
- В) 7% (лікарські засоби);
- Г) 14%.

Сума ПДВ, що підлягає сплаті в бюджет суб'єктом господарювання – платником податку, визначається як різниця між загальною сумою його податкових зобов'язань, що виникли у зв'язку з продажем товарів протягом звітного періоду, і сумою податкового кредиту, що сформувався протягом того самого періоду. Якщо сума податкового кредиту перевищує суму податкових зобов'язань платника ПДВ, різниця підлягає відшкодуванню платнику податку з державного бюджету після подачі звіту через три звітні періоди (крім оподаткування за нульовою ставкою).

Термін сплати ПДВ до бюджету для платників податку, в яких обсяг операцій, що оподатковується, за попередній календарний рік перевищує 7200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, – не пізніше 20 числа місяця, наступного за звітним, а оподатковуваний (звітний) період дорівнює календарному місяцю. Інші платники ПДВ самі визначають податковий період. Він може дорівнювати календарному місяцю або кварталі.

Рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами» призначено для узагальнення інформації про розрахунки підприємства за усіма видами

платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства, та за фінансовими санкціями, що справляються в дохід бюджету.

За кредитом рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами» відображаються нараховані платежі до бюджету, за дебетом – належні до відшкодування з бюджету податки, їх сплата, списання тощо.

Рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами» має такі субрахунки:

641 «Розрахунки за податками»;

642 «Розрахунки за обов'язковими платежами»;

643 «Податкові зобов'язання»;

644 «Податковий кредит».

На субрахунку 641 «Розрахунки за податками» ведеться облік податків, які нараховуються та сплачуються відповідно до чинного законодавства (податок на прибуток, податок на додану вартість інші податки).

На субрахунку 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами» ведеться облік розрахунків за зборами (обов'язковими платежами).

На субрахунку 643 «Податкові зобов'язання» ведеться облік суми податку на додану вартість, визначену, виходячи із суми одержаних авансів (попередньої оплати) за готову продукцію, товари.

На субрахунку 644 «Податковий кредит» ведеться облік суми податку на додану вартість, на яку підприємство набуло право зменшити податкове зобов'язання [2].

В таблицях 1 та 2 розглянемо облік ПДВ на прикладі задач.

Підприємство «Омега» отримало передоплату за товар у сумі 1 200 грн., у т.ч. ПДВ – 200 грн. Відвантажено товар на цю ж суму.

Таблиця 1 – Облік ПДВ з передоплатою за товар

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дт	Кт	
1	2	3	4	5
1	Отримано передоплату за товар	311	681	1 200,00
2	Збільшено податкові зобов'язання з ПДВ	643	641	200,00
3	Відображено дохід при відвантаженні товару	361	702	1 200,00
4	Відображено податкові зобов'язання з ПДВ	702	643	200,00
5	Списано собівартість реалізованого товару	902	281	600,00
6	Списано витрати на фінансовий результат	791	902	600,00
7	Списано дохід на фінансовий результат	702	791	1 000,00
8	Здійснено залік заборгованостей	681	361	1 200,00

Від постачальника «А» отримано товар на суму 1 200 грн., у т.ч. ПДВ – 200 грн. Товар був оплачений після отримання.

Таблиця 2 – Облік ПДВ без передоплати за товар

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дт	Кт	
1	Отримано товар від постачальника	281	631	1 000,00
2	Збільшено суму податкового кредиту з ПДВ	641	631	200,00
3	Здійснено розрахунок із постачальником	631	311	1 200,00

Отже, ПДВ має велике значення для фінансової стабільності в країні, яка потребує встановлення стабільного податку, забезпечує значні надходження в державну казну. ПДВ займає значну роль в податковій системі України. Він має безліч недоліків та переваг, як з огляду регулювання обсягів споживання, та і з огляду фінансових позицій. Тому важливо на підприємствах дотримуватись правильного ведення обліку та складання звітності.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 21.11.2021)

2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Textpage1> (дата звернення: 21.11.2021)

Меліхова Т. О., д. е. н., професор, завідувач кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Чернов К. Я., студент 2 курсу спеціальності 071 «Облік та оподаткування», Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

МЕТОДИКА ДОКУМЕНТУВАННЯ ОБЛІКУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Заробітна плата є однією з важливих статей витрат на будь-якому підприємстві. Актуальним питанням є документування обліку заробітної плати, у якому бухгалтер повинен бути компетентним, він зобов'язаний вміти грамотно заповнювати первинні документи, облікові регістри та звітність щодо обліку заробітної плати, а також знати кореспонденцію рахунків та нормативні документи, тощо.

Заробітна плата включається до складу поточних виплат працівникам. При цьому п. 6 НП(С)БО 26 «Виплати працівникам» [1] уточнює, що нараховану суму виплати працівникам за роботу, виконану ними протягом звітного періоду, визнають поточним зобов'язанням.

Інформацію про розрахунки з персоналом підприємства з оплати праці (за всіма видами заробітної плати, преміями, допомогою тощо), а також про розрахунки за не одержаними працівниками в установлені строки сумами оплати праці (розрахунки з депонентами) узагальнюють на рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» згідно з Інструкцією № 291 «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» [5]. За кредитом цього рахунку відображають нарахування працівникам підприємства належних їм сум заробітної плати, а за дебетом – погашення заборгованості роботодавця за такими виплатами, утримання ПДФО і ВЗ, платежів за виконавчими документами, а також інші утримання.

Облік на рахунку 66 ведуть у розрізі таких субрахунків:

1. 661 «Розрахунки за заробітною платою»;
2. 662 «Розрахунки з депонентами»;
3. 663 «Розрахунки за іншими виплатами».

Витрати на оплату праці – це один з основних елементів витрат операційної діяльності підприємства. До його складу входять відповідно до п. 23 НП(С)БО 16 «Витрати» [2]: заробітна плата за окладами і тарифами; премії та заохочення; матеріальна допомога; компенсаційні виплати; оплата відпусток; оплата іншого невідпрацьованого часу; інші витрати на оплату праці. Для відображення витрат на оплату праці виділено рахунок 81 «Витрати на оплату праці». Проте не всі підприємства його застосовують у робочому плані рахунків.

Для відображення в бухгалтерському обліку сум нарахувань та обов'язкових утримань, пов'язаних з виплатою зарплати, використовують:

1. субрахунок 641 «Розрахунки за податками»
2. субрахунок 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами»
3. субрахунок 651 «Розрахунки за заробітною платою» Аналітичний облік на цьому субрахунку слід вести за кожною ставкою ЄСВ (у загальному випадку – 22 %, а, наприклад, для працівників-інвалідів – 8,41 %).

Для обліку заробітної плати існують такі первинні документи:

1. Табель обліку використання робочого часу (типова форма П-5, затверджена наказом Держкомстату від 05.12.2008 № 489);
2. Штатний розпис (форма довільна);
3. Відомість нарахування заробітної плати;
4. Розрахунково-платіжна відомість працівника (наприклад, є типова форма П-7 з наказу № 489);
5. Розрахунково-платіжна відомість працівника (або розрахунковий листок при виплаті зарплати, існує типова П-6 з наказу № 489).

А також різні аналітичні рахунки згідно з затвердженим наказом про облікову політику та робочим планом рахунків.

Відомість нарахування заробітної плати – це ключовий документ у нарахуванні заробітної плати, нарахувань та утримань пов'язаних з нею, вона є зведенням сум нарахованих по окладу, премій, а також відпускних та «лікарняних, інших виплат. Затвердженій офіційно форми відомості нарахування зарплати не існує, тому підприємство може розробити її самостійно. Однак, обов'язково мають бути враховані вимоги п. 2 ст. 9 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996 [4] щодо обов'язкових реквізитів, а саме на документі у нашому випадку мають бути:

1. Назва («Відомість по нарахуванню заробітної плати»);
2. Назва підприємства, від імені якого складається відомість;
3. Дата складання (у даному випадку не тільки дата, але й період (місяць) якого стосується відомість);
4. Зміст господарських операцій (у даному випадку складові нарахованої зарплати, здійснені утримання з неї);
5. Одиниця виміру господарських операцій (гривня з копійками);
6. Посади осіб, що відповідальні за здійснення господарської операції і правильність її оформлення (як правило, це бухгалтер, головний бухгалтер, керівник; ФОП указує себе, а також може вказати особу, яка веде для нього облік);
7. Особисті підписи та інші дані осіб, які брали участь у здійсненні господарської операції.

Складові (графи) бланку мають розкривати зміст господарських операцій, які відображаються відомістю. Традиційне розташування граф: зліва мають бути нарахування складових зарплати, а справа – утримання з зарплати. Крім прізвищ, імен, по-батькові працівників доцільно вказати графу з їх табельними номерами, так як це, по-перше, дозволяє показати зв'язок даного документа з табелем обліку робочого часу, а по-друге, унеможливило збіги

через однакові ПБ співробітників. Важливо пам'ятати, що нарахована заробітна плата за відпрацьований повний місяць на ставку має бути не меншим за мінімальну заробітну плату на 1 січня (у 2021 р. – 6000 грн), що зазначено у абз. 6 ст. 6 «Закону про оплату праці» [6].

Нарахування заробітної плати включають в себе:

1. Оплата згідно з окладом (це ключове нарахування, обчислюється на основі окладу пропорційно кількості відпрацьованих днів по табелю, для розрахунку можна оформити окрему відомість-розрахунок оплати за окладом);

2. Нараховані премії, надбавки тощо;

3. Нараховані відпускні (їх розрахунок можна вести в окремій довідці-розрахунку);

4. Виплати, що нараховуються на основі середньої зарплати у випадках їх збереження, наприклад, оплата днів відрядження (також оформляється окремою довідкою-розрахунком);

5. Нараховані лікарняні та інші виплати за рахунок ФСС, наприклад, оплата днів відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами (їх розрахунок слід вести в окремій довідці-розрахунку);

6. Нарахування відпустки;

7. Індexація заробітної плати (її проведення є обов'язковим, тому краще виділити дані нарахування окремо, також розрахунок слід вести в окремій довідці-розрахунку чи відомості-розрахунку);

8. Графа «Інше», куди слід заносити все, що не потрапило до вищенаведеного, наприклад, певні виплати передбачені колективним договором

До утримань із заробітної плати окремими графами мають входити:

1. Податок на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО);

2. Військовий збір (далі – ВЗ);

3. Графа «Інше», в якій можна відображати різні утримання, що здійснюються на основі рішень суду (аліменти), відшкодування матеріального збитку тощо.

Існує також поширена практика внесення до розділу утримань у відомості нарахування заробітної плати суми виплаченого авансу (оплати першої частини місяця). Інший варіант – наводити дану колонку окремо за межами утримань.

Факт виплати коштів на зарплату працівникам підтверджують:

1. Якщо виплата відбувається в готівковій формі – Відомість на виплату готівки (додаток 1 з Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, наказ НБУ від 29.12.2017 р. № 148 [7]);

2. Якщо виплата відбувається у безготівковій формі через банк – Платіжна відомість, що надана банком відповідно до укладеного між банком та підприємством договором про обслуговування.

Відомість на виплату готівки складається бухгалтером або іншим уповноваженим працівником. Серед основних правил складання:

1. Якщо працівник отримав зарплату, він має розписатися. Це є підтвердженням отримання ним зарплати. Колонка «Примітки» призначена

для занесення даних по пред'явлених документах (серія та номер паспорту). Однак, може й не заповнюватися (крім випадків отримання коштів за довіреністю);

2. Якщо зарплата не видана, то ставиться штамп «Депоновано» та складається реєстр депонованої зарплати;

3. На фактично видану суму за відомістю відбувається заповнення видаткового касового ордеру та здійснюється запис у касовій книзі.

Отже, для правильного документування обліку заробітної плати потрібно сумлінно дотримуватись рекомендацій та вимог бухгалтерського обліку на підприємствах. Це дасть уникнути помилкових відрахувань, фінансових санкцій та адміністративних штрафів з боку податкових органів.

Література

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03#Text>

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>

3. Наказ №489 від 05.12.2008 «Про затвердження типових форм первинної облікової документації зі статистики праці».

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0489202-08#Text>

4. Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

5. Інструкція № «291про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>

6. Закон «Про оплату праці»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>

7. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, наказ НБУ від 29.12.2017 р. № 148 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text>

Чакалова Н.С., ст. викладач кафедри обліку аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. Потебні ЗНУ м. Запоріжжя

ДОКУМЕНТУВАННЯ В ОБЛІКУ: Е-ЛІКАРНЯНИЙ В КОНТЕКСТІ ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Листок непрацездатності – це сформований (виданий) програмними засобами Реєстру на підставі медичного висновку про тимчасову непрацездатність і зареєстрований за єдиним реєстраційним номером листка непрацездатності у Реєстрі електронний документ, що є підставою для звільнення від роботи, оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності, призначення матеріального забезпечення та надання соціальних послуг відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування [1].

Рисунок 1 – Інформаційне наповнення Е-лікарняного

Джерело: згруповано автором на основі джерел [2, 4]

Через розвиток цифрової економіки в Україні впровадження Е-лікарняного створює сприятливі умови ведення бухгалтерського обліку.

Саме дані є ключовим ресурсом цифрової економіки, вони генеруються та забезпечують електронно-комунікаційну взаємодію завдяки функціонуванню електронно-цифрових пристроїв, засобів та систем [5].

Цифровізація даних листка непрацездатності є обліково-інформаційним забезпеченням для складання типової форми первинної облікової документації підприємств № П-5 «Табель обліку використання робочого часу».

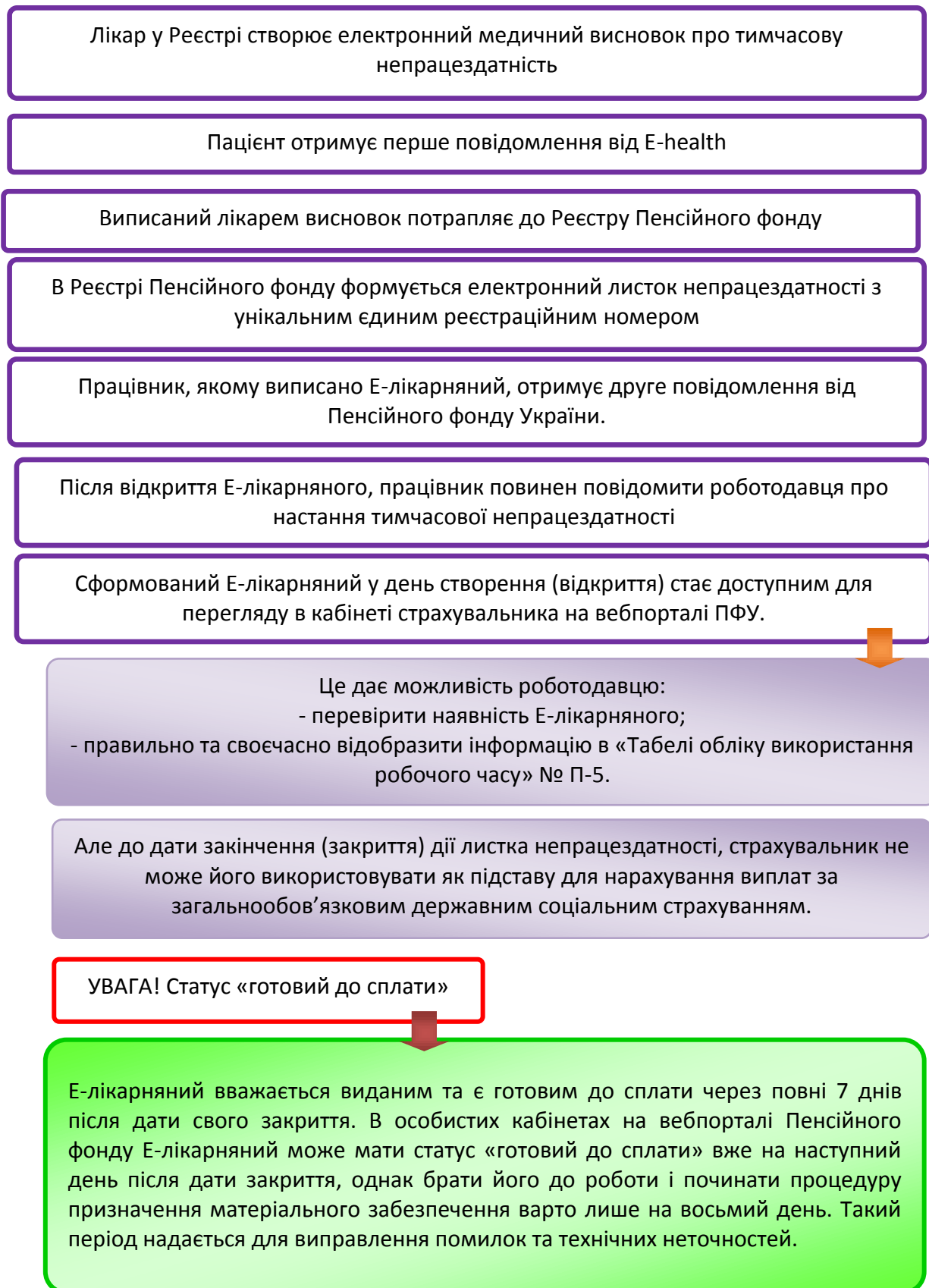

Рисунок 2 - Інформаційне забезпечення для формування даних в таблиці обліку робочого часу на підставі Е-лікарняного
Джерело: згруповано автором на основі джерел [1, 3, 4]

За результатами проведеного дослідження обґрунтовано, що Е-лікарняний є підставою для призначення матеріальної допомоги по тимчасовій непрацездатності та обліково-інформаційним забезпеченням для правильного і своєчасного фіксування даних на стадії первинного обліку. Якість і достовірність облікової інформації залежить від безперервної і ретельної обробки нормативно-правових документів на поточну дату. При цьому обов'язково необхідно враховувати, що така інформація буде використовуватися на наступних етапах бухгалтерського обліку і виконувати інші облікові завдання.

Отже, для забезпечення виконання вимог цифрової трансформації в контексті документального забезпечення записів у бухгалтерському обліку на етапі первинного обліку є доцільним запропонувати в особистих кабінетах на вебпорталі Пенсійного фонду призначати Е-лікарняному статус «готовий до сплати» лише по закінченню 7діб.

Застосування наданої пропозиції забезпечить:

- контроль за правильністю, точністю та законністю відображення записів у бухгалтерському обліку на підприємстві без постійного моніторингу;
- мінімізацію викривлення облікової інформації;
- якість облікової інформації, на інших етапах бухгалтерського обліку;
- зменшення ризиків щодо відповідальності перед контролюючими органами.

Література

1. Деякі питання організації ведення Електронного реєстру листків непрацездатності та надання інформації з нього : Постанова Кабінету Міністрів України № 328 від 17 квітня 2019 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 03.11.2021).

2. Деякі питання формування медичних висновків про тимчасову непрацездатність та проведення їхньої перевірки : Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 1066 від 01.06.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-21#Text> (дата звернення 03.11.2021).

3. Е-лікарняні, які стають підставою для нарахування допомоги через 7 днів після дати свого закриття : Роз'яснення ФССУ від 05.10 2021 р. URL : <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/977639;jsessionid=599762C16AB2B4FFFDA33D794132B5D3> (дата звернення 03.11.2021).

4. Про затвердження Порядку видачі (формування) листків непрацездатності в Електронному реєстрі листків непрацездатності : Наказ міністерства охорони здоров'я України № 1234 від 17.06.2021 р URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0890-21#Text> (дата звернення 05.11.2021).

5. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Постанова Кабінету Міністрів України № № 67-р від 17 січня 2018 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення 05.11.2021).

Меліхова Т.О., д. е. н., професор, завідувачка кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту, м. Запоріжжя

Романенко К.В., магістр спеціальності 071 «Облік та оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Для підприємств на законодавчому рівні розроблені не усі форми документів, які необхідні їм у господарській діяльності для організації бухгалтерського процесу, тому деякі складаються у довільній формі, але це потребує додаткового часу. Для удосконалення обліку вибуття основних засобів пропонуємо форми наступних Довідкових відомостей з: реалізації основних засобів, ліквідації основних засобів, безплатної передачі основних засобів, здачі в оренду основних засобів, внесення в уставний капітал основних засобів (таблиці 1-5), які включають в себе необхідні реквізити.

Таблиця 1 – Довідкова відомість реалізації основних засобів

Найменування ОЗ	Розрахунок					
	Дохід від реалізації ОЗ	ПДВ	Первісна вартість	Залишкова вартість	Знос	ПДВ

Таблиця 2 – Довідкова відомість ліквідації основних засобів

Наймену- вання ОЗ	Розрахунок					
	Оприбутко- вані матеріали	Нарахо- вана ЗП	ЄСВ	Первісна вартість	Залишков а вартість	Знос

Таблиця 3 – Довідкова відомість безплатної передачі основних засобів

Найменування ОЗ	Розрахунок		
	Первісна вартість	Залишкова вартість	Знос

Таблиця 4 – Довідкова відомість здачі в оренду основних засобів

Найменування ОЗ	Розрахунок					
	Дохід від оренди ОЗ	ПДВ	Первісна вартість	Залишкова вартість	Знос	ПДВ

Таблиця 5 – Довідкова відомість внесення в уставний капітал основних засобів

Найменування ОЗ	Розрахунок		
	Первісна вартість	Залишкова вартість	Знос

Отже, з метою удосконалення обліку вибуття основних засобів запропоновані форми Довідкових відомостей з: реалізації основних засобів, ліквідації основних засобів, безплатної передачі основних засобів, здачі в оренду основних засобів, внесення в уставний капітал основних засобів. Це допоможе скоротити час на формування та обробку цих документів, попередить можливість неправильної організації бухгалтерського процесу обліку вибуття основних засобів, оскільки будуть використовуватись розроблені шаблони документів.

Меліхова Т.О., д. е. н., професор, завідувач кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Кравець Р.О., студент 2 курсу спеціальності 071 «Облік та оподаткування», Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

На сьогодні питання документування обліку нематеріальних активів дуже актуальним. Оскільки цифровізація, інтелектуальна власність та інформаційні системи є основою сучасного ефективного виробництва, потрібно правильно систематизувати та обліковувати нематеріальні активи, відповідно до встановлених законом вимог.

Нематеріальний актив – це немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований; немонетарний актив, що його можна

ідентифікувати, без фізичної субстанції, який утримують для використання у виробництві чи постачанні товарів або послуг, а також для передачі в оренду іншим сторонам чи для адміністративних цілей; право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності, право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку; нематеріальними активами вважаються немонетарні активи, які не мають матеріальної форми та можуть бути ідентифіковані (незалежно від строку їх корисного використання (експлуатації)).

Облік нематеріальних активів регламентується такими нормативними документами: НП(С)БО 8, М(С)БО 38, Податковий кодекс України (далі – ПКУ), Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів.

Нематеріальні активи можуть бути права на користування природними ресурсами, права користування майном, права на комерційні позначення (крім роялті), права на об'єкти промислової вартості (крім роялті), авторським правом та суміжними з ним права, або іншими нематеріальними активами.

Щоб актив віднести до нематеріального, він повинен не мати матеріального змісту, строк його використання повинен бути більше року, він повинен бути ідентифікованим та готовим до використання, він повинен бути здатен приносити реальну економічну вигоду.

Введення таких активів у оборот, їх інвентаризація, виведення з господарського обороту та ведення аналітичного обліку оформлюється типовими формами первинного обліку.

Для введення нематеріального активу у господарський оборот потрібен акт введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів. Типова проводка – Дт 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів» Кт 63 «Розрахунки з вітчизняними підрядниками» (якщо підприємство – платник ПДВ, супроводжується проводкою Дт 641 «Розрахунки за податками» Кт 63 «Розрахунки з вітчизняними підрядниками»).

Також будь-який нематеріальний актив на обліку повинен мати інвентарну картку обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів.

Списання (ліквідація) такого активу оформлюється комісією за допомогою акту вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів. Типова проводка – Дт 79 «Фінансові результати» Кт 976 «Списання необоротних активів».

Інвентаризація нематеріальних активів здійснюється згідно з положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань. За результатами інвентаризації складається інвентаризаційний опис. Типова проводка – Дт 12 «Нематеріальні активи» Кт 746 «Інші доходи».

Амортизація нараховується протягом строку корисного використання нематеріального активу на первісну або переоцінену вартість. Ліквідаційна вартість дорівнює нулю, окрім випадків, коли є невідоме зобов'язання викупити у підприємства нематеріальний актив після строку його корисного використання, або якщо після строку його корисного використання нематеріальний актив можна буде реалізувати на активному ринці. Типова проводка – Дт 23 «Виробництво» Кт 133 «Накопичена амортизація нематеріальних активів».

На дату річного балансу підприємство має оцінювати, чи існують ознаки можливого зменшення корисності об'єкта нематеріальних активів. Незалежно від їх наявності, підприємство визначає на дату річного балансу суму очікуваного відшкодування об'єктів нематеріальних активів з невизначеним строком корисного використання і об'єктів нематеріальних активів, що не використовуються на дату річного балансу. Типова проводка – Дт 972 «Втрати від зменшення корисності активів» Кт 133 «Накопичена амортизація нематеріальних активів».

Отже, з метою документування обліку нематеріальних активів використовуються такі законодавчі акти: НП(С)БО 8, М(С)БО 38, ПКУ, Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів. Також у підприємстві з метою обліку нематеріальних активів використовуються такі документи: акт введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, інвентарна картка обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, акт вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів у випадку вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, інвентаризаційний опис у результаті проведення інвентаризацій для цілей аналітичного обліку.

Література

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38). Нематеріальні активи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050 HYPERLINK
"https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050" HYPERLINK
"https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050"ov.ua/laws/show/929_050#Text (дата звернення 23.11.2021)

2. Закон України Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку нематеріальних активів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0720201-11#Text> (дата звернення 23.11.2021)

3. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 23.11.2021)

4. Закон України Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text> (дата звернення 23.11.2021)

5. Інтернет-видання «Все про бухгалтерський облік». Інвентаризаційний опис об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів № _____ (Типова форма № НА-4). URL: <http://vobu.ua/ukr/templates/primary-docs/item/inventarizatsijni-opis-ob-ektiv-prava-intelektualnoji-vlasnosti-u-skladi-nematerialnikh-aktiviv> (дата звернення 23.11.2021)

6. Інтернет-видання «Все про бухгалтерський облік» Акт вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів № _____ (Типова форма № НА-3). URL: <http://vobu.ua/ukr/templates/primary-docs/item/akt-vibuttya-likvidatsiji-ob-ekta-prava-intelektualnoji-vlasnosti-u-skladi-nematerialnikh-aktiviv> (дата звернення 23.11.2021)

7. Інтернет-видання «Все про бухгалтерський облік» Інвентарна картка обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів № _____ (Типова форма № НА-2). URL: <http://vobu.ua/ukr/templates/primary-docs/item/inventarna-kartka-obliku-ob-ekta-prava-intelektualnoji-vlasnosti-u-skladi-nematerialnikh-aktiviv> (дата звернення 23.11.2021)

8. Інтернет-видання «Все про бухгалтерський облік» Акт введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів № _____ (Типова форма № НА-1). URL: <http://vobu.ua/ukr/templates/primary-docs/item/akt-vvedennya-v-gospodarskij-oborot-ob-ekta-prava-intelektualnoji-vlasnosti-u-skladi-nematerialnikh-aktiviv> (дата звернення 23.11.2021)

УДК 004.054

Коломоєць Г.П., к.ф.-м.н., доцент, доцент кафедри
програмного забезпечення автоматизованих систем
Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

АВТОМАТИЗАЦІЯ ТЕСТУВАННЯ МОБІЛЬНИХ ВЕБ-ЗАСТОСУНКІВ

За останні роки спостерігається суттєве зростання використання мобільних пристроїв для доступу в Інтернет, зокрема до сайтів електронної комерції. Так, у щорічному звіті «Global Digital 2021» дослідники компаній «We Are Social» та «Hootsuite» наводять глобальну статистику, відповідно до якої користувачами Інтернету є 4,66 млрд. людей, що становить 59,5% від населення планети, при цьому доля використання мобільних телефонів та планшетів складає 58,5% [1]. За даними Google Analytics, зібраними за останній рік для Інтернет-магазину *elitan.com.ua* (на прикладі якого досліджувались технології автоматизації тестування), 77,8% користувачів сайту відвідували його з мобільних пристроїв. Така статистика робить актуальною тестування функціоналу сайтів саме для роботи з ними з мобільних пристроїв, причому дуже бажана автоматизація такого тестування для його повторного багатократного виконання, оскільки з плином часу можливі як модернізація сайтів, так і зміна технічних аспектів їх використання: моделей пристроїв, версій їх операційних систем, браузерів тощо.

За результатами виконаного в рамках цієї роботи огляду доступних на ринку програмного забезпечення інструментів для автоматизації тестування мобільних застосунків визначено, що найбільш використовуваною є технологія Appium, яка демонструє такі переваги, як відсутність необхідності зміни вихідного коду або налаштувань застосунку, що тестується, підтримка різних мобільних платформ (Android, iOS), вільне розповсюдження та використання програмних бібліотек, які вільно розповсюджуються [2]. Досить часто, окрім розробки веб-сайтів засобами з підтримкою технології адаптивного веб-дизайну, яка забезпечує адаптацію сайтів до перегляду з мобільних пристроїв, розробники сайтів пропонують користувачам нативні або гібридні мобільні застосунки, – технологія Appium також забезпечує можливість їх тестування. Тому метою даного дослідження стало вивчення особливостей застосування технології Appium для автоматизації тестування веб-, нативних та гібридних мобільних застосунків на прикладі сайту Інтернет-магазину. Для дослідження був обраний Інтернет-магазин <https://elitan.com.ua>, розроблений автором та запущений у використання у 2018 році. Він представляє собою типовий Інтернет-магазин, створений на базі системи керування контентом WordPress та плагіну електронної комерції WooCommerce, з характерними елементами, такими як: вітрина товарів, меню, панель навігації, фільтри для пошуку товарів, корзина, сторінка оформлення замовлення, сторінка реєстрації та авторизації, засоби порівняння товарів та формування списку побажань, інформація про оплату, доставку тощо [3].

Для досягнення мети дослідження засобами Android Studio були розроблені гібридний застосунок Elitan Mobile на базі компоненту WebView, який забезпечує повний доступ до функціоналу Інтернет-магазину, а також наїтивний застосунок з реалізацією частини функціоналу Інтернет-магазину, останній представляє практичний інтерес тільки у межах дослідження. Для всіх трьох типів програмних застосунків були розроблені тести, зокрема тестування процесу авторизації зареєстрованого користувача сайту.

Для веб-сайту та гібридного застосунку тести відрізнялись тільки налаштуванням додаткової «бажаної можливості» – одного з параметрів конфігурування сесії Appium, в рамках якої виконувалось тестування. Що стосується наїтивного застосунку, то тести для нього відрізнялись – внаслідок використання іншої (наїтивної) системи локаторів елементів інтерфейсу.

Для пошуку локаторів елементів інтерфейсу використовувався пропонуваний розробниками Appium інструмент – Appium Inspector, але його використання виявилось неефективним: для веб- та гібридного застосунку не співпадали виділені на скріншоті елементи управління з відповідним HTML-кодом, працювати з деревом тегів на обмеженій площині незручно, досить довгий час займає оновлення скріншоту після запису кожної дії (тривале оновлення спостерігалось і для наїтивного застосунку). Враховуючи те, що код тестів Appium у разі веб- та гібридних застосунків є фактично кодом популярного фреймворку тестування веб- застосунків Selenium WebDriver [4], нами запропоновано для запису дій користувача використовувати браузер з налаштуванням перегляду на мобільному пристрої (у браузері Chrome – команда F12) та плагін Selenium IDE з подальшим експортом записаного скрипту у код тестів на обраній мові та тестовому фреймворку, що є функціоналом Selenium IDE. У такому разі код тестів створюється автоматично за діями користувача і такий підхід прискорює розробку тестів з мінімальною їх корекцією.

Таким чином, за результатами дослідження сформовано пропозицію щодо методики розробки тестів для веб- та гібридних мобільних застосунків із використанням інструменту Selenium IDE та подальшим експортом записаних дій користувача у код тестів на обраній мові та тестовому фреймворку. Застосування запропонованої методики для автоматизованого тестування Інтернет-магазину продемонструвало прискорення розробки тестів та більш комфортні умови їх розробки.

Література

1. DIGITAL 2021: GLOBAL OVERVIEW REPORT URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2021-global-overview-report> (дата звернення: 01.11.2021)
2. Verma N. Mobile Test Automation with Appium. Packt Publishing, 2017. 250 p.
3. Інтернет-магазин мужских, женских, детских аксессуаров URL: <https://elitan.com.ua>.
4. García B. Hands-on Selenium WebDriver with Java. O'Reilly Media, 2021. 131 p.

Зубкова К. В., викладач спеціальності 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» Мелітопольського промислово – економічного фахового коледжу, м. Мелітополь

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНО – ІНТЕГРОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ФАХІВЦЯ

Орієнтація змісту підготовки майбутніх фахівців у відповідності до потреби ринку праці та підвищення рівня професійної компетентності є актуальним завданням при роботі викладачів спеціальних дисциплін закладів фахової освіти. Оскільки забезпечення якісної підготовки фахівців та її випереджувального характеру та спрямованості є запорукою успішної самореалізації випускників освітніх закладів в умовах сучасного ринку праці.

Зважаючи на особливості підготовки фахових молодших бакалаврів спеціальності 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» перед викладачами Мелітопольського промислово-економічного фахового коледжу постає завдання відповідати сучасним вимогам, що висуває сьогодення, в тому числі науково – технічний прогрес в сфері комунікацій, цифрових технологій та різноманіття нового електроенергетичного обладнання.

Компетентності фахівців цієї спеціальності мають охоплювати нові розробки в галузі верстатобудування, для забезпечення уніфікованості та конкурентоспроможності в сфері налагодження та обслуговування такого обладнання. Тому, важливим питанням є співпраця з підприємствами регіону, особливо тими, що використовують новітні розробки при виготовленні різного енергетичного обладнання для промислових підприємств інших галузей.

Наприклад, Мелітопольське підприємство ТОВ «Термоліт» є єдиним на Україні виробником цілого ряду індукційного обладнання для нагріву і плавки металу, такого як: індукційні тигельні плавильні електропечі ємністю від 10 кг до 3000 кг; тиристорні перетворювачі частоти різної потужності та частоти від 0,5 кГц до 8 кГц; індукційні нагрівальні і гартівні установки різної потужності на частоти від 0,5 кГц до 22 кГц; високочастотні транзисторні генератори різної потужності на частоти від 2,4 кГц до 440 кГц та іншого обладнання.

При виробництві широкого асортименту продукції за індивідуальними вимогами замовників спеціалісти підприємства вирішують складні інженерні задачі. Враховуючи складність індивідуальних завдань замовників енергетичного обладнання, при виробництві широкого асортименту продукції, за умов змінних параметрів виробничих процесів, керування установками в автоматичному режимі вирішується на підприємстві відмовою побудови схеми керування виключно на контактно-релейних елементах та перехід на схеми, що містять пристрої комп'ютерно-інтегрованих технологій. Схеми керування установками в автоматичному режимі виключно на контактно-релейних елементах мали значну кількість недоліків: складність монтажу та

налагодження роботи обладнання при зміні параметрів виробничого процесу; складність та тривалість монтажу за рахунок великої кількості елементів; значна імовірність відмов, завищені масо-габаритні показники.

В даний час на підприємстві застосовують інтелектуальне програмоване реле Zelio Logic. Це прості у виборі, установці і програмуванні, пристрої, що підходять для застосування в промисловості і невиробничій сфері, доступні в двох виконаннях – компактному або модульному (розширюваному), і з двома мовами програмування (FBD або LADDER). Пристрої дозволяють керувати установками і контролювати їх безпосередньо на об'єкті або дистанційно.

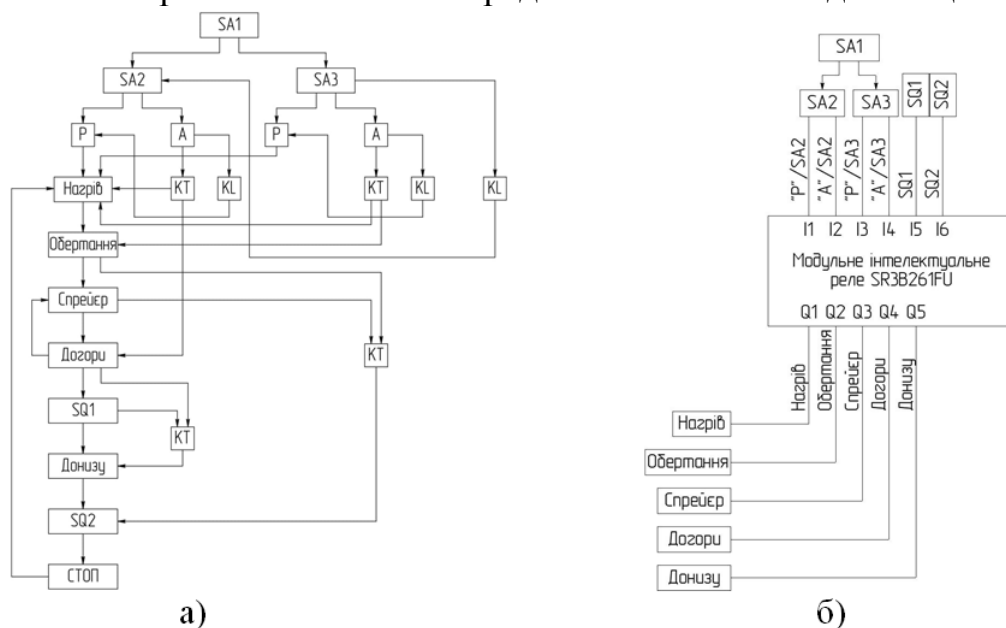

Рисунок 1 – Структурна схема керуючих зв'язків виробничого процесу гартівної установки а) на релейно-контактній базі, б) на інтелектуальному модульному реле

За рахунок спрощення схеми керування, яка має значно менше елементів, скорочуються витрати на монтаж, налагодження та підвищується надійність та гнучкість схеми до вимог технологічного процесу замовників. Апробація на виробництві даного впровадження показало гнучкість схеми до зміни параметрів технологічних процесів, що обумовило пріоритетний напрямок при проектуванні схем автоматизації технологічного обладнання, що виготовляє підприємство.

Широке використання інтелектуальних реле (комп'ютерно-інтегрованих технологій) в енергетичному обладнанні для автоматизації виробничих процесів висуває вимоги до підвищення рівня кваліфікації електромонтажного, налагоджувального та обслуговуючого персоналу, тому впровадження комп'ютерно-інтегрованих технологій є одним з перспективних напрямків розвитку при підготовці фахівців спеціальності 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка».

Лемеш В.Н., к.э.н., доцент кафедры бухгалтерского учета, анализа и аудита в отраслях народного хозяйства Белорусского государственного экономического университета, г. Минск

Ипатенко Е.Э., магистрант специальности 1-25 80 05 «Бухгалтерский учет и анализ в системе эффективного управления бизнесом», Белорусского государственного экономического университета, г. Минск

ОСОБЕННОСТИ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ УЧЕТНОЙ ПОЛИТИКИ ЦИФРОВЫХ ЗНАКОВ (ТОКЕНОВ)

Развитие информационных технологий привело к возникновению целого ряда рыночных феноменов, одним из которых являются цифровые знаки (токены), что послужило толчком исследования информационно-аналитического обеспечения учетной политики цифровых знаков (токенов) (далее – токенов).

В Республике Беларусь принят Декрет Президента Республики Беларусь «О развитии цифровой экономики» от 21.12.2017 № 8, который создает необходимые условия для перехода Республики Беларусь в статус «ИТ-страны», определяет правовые и методологические основы организации и ведения бухгалтерского учета, устанавливает требования, предъявляемые к составлению и представлению бухгалтерской отчетности, регулирует взаимоотношения по вопросам бухгалтерского учета и отчетности в Республике Беларусь.

Национальный стандарт бухгалтерского учета и отчетности «Цифровые знаки (токены)», утвержденный постановлением Минфина от 06.03.2018 №16, определяет, что токены отражаются в бухгалтерском учете в зависимости от способа их получения и от предполагаемого назначения. Если срок обращения токенов превышает 12 месяцев, то токены отражаются по дебету счета 06 «Долгосрочные финансовые вложения»; если срок не превышает 12 месяцев – 58 «Краткосрочные финансовые вложения». Токены, приобретенные для последующей реализации, отражаются на счете 41 «Товары».

Токены, созданные организацией – резидентом Парка высоких технологий (далее – ПВТ), при оказании услуг другим лицам с использованием Интернета, включая услуги по продвижению токенов, отражаются на забалансовом счете 002 «Имущество, принятое на ответственное хранение». Токены, полученные ПВТ от клиента для их реализации в интересах клиента, а также приобретенные в интересах клиента – 004 «Товары, принятые на комиссию». Оценка таких токенов должна отражаться в учетной политике организации.

Следует отметить, что токены отражаются в бухгалтерском учете по первоначальной стоимости, при этом собственные токены, созданные

организацией самостоятельно для последующего использования, в бухгалтерском учете не отражаются.

Первоначальная стоимость приобретенных токенов, отраженных в бухгалтерском учете на счетах 06 «Долгосрочные финансовые вложения», 58 «Краткосрочные финансовые вложения», 41 «Товары», определяется как сумма стоимости их приобретения и операционных затрат. Первоначальную стоимость токенов, возникших (добытых) или полученных в результате деятельности по майнингу, принимают равной их фактической себестоимости, включающей связанные с осуществлением деятельности по майнингу прямые затраты и распределяемые переменные косвенные затраты за отчетный период.

Инструкция о порядке применения типового плана счетов бухгалтерского учета, утвержденная постановлением Минфина от 29.06.2011 № 50, содержит счета, на которых проводятся операции, связанные с токенами, при этом Типовой план счетов не предусматривает субсчета для учета токенов.

Существует опыт разработки субсчетов для учета токенов. Так, например, В. Н. Лемеш считает, что необходимо предусмотреть субсчета к счету 43 «Готовая продукция»:

43-1 «Стоимость возникших (добытых) токенов без отклонений»;

43-2 «Отклонения в стоимости возникших (добытых) токенов» [1].

Проанализировав существующие источники, с целью систематизации информационно-аналитического обеспечения токенов нами предлагаются отдельные субсчета к соответствующим счетам (таблица 1).

Таблица 1

Разработанные субсчета для учета токенов в Республике Беларусь

Счет/субсчет	Название субсчета
06/4	Долгосрочные финансовые вложения в форме цифровых знаков (токенов)
58/3	Краткосрочные финансовые вложения в форме цифровых знаков (токенов)
41/7	Цифровые знаки (токены), приобретенные для последующей реализации
43/1	Цифровые знаки (токены), произведенные и предназначенные для продажи
002/1	Цифровые знаки (токены), принятые на ответственное хранение
004/1	Цифровые знаки (токены), принятые на комиссию

Источник: собственная разработка.

Таким образом, разработка субсчетов в отношении токенов позволит получать более детализированную информацию об их движении, что повысит информативность данных, как для внешних, так и для внутренних пользователей бухгалтерской (финансовой) отчетности.

Литература

1. Лемеш, В.Н. Бухгалтерский учет токенов / В.Н. Лемеш // [Электронный ресурс]. — 2018. — Режим доступа: <https://normativka.by/lib/document/67873/sid>. — Дата доступа: 02.11.2021.

2. Методика формирования учетной политики : учеб.пособие / В. Н. Лемеш. — Минск : Вышэйшая школа, 2016. — 222с.

УДК 657

Черненко К.В., к. е. н., доцент кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю Полтавського державного аграрного університету, м. Полтава

ОСНОВИ ІТ-ІНФРАСТРУКТУРИ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ

Система бухгалтерського обліку вже більше 25 років перебуває в стадії активного реформування. Впровадження бухгалтерських програмних продуктів у практику бухгалтерської роботи вимагало розробки нових теоретичних підходів і обґрунтувань проектних рішень, створення цілісної науково обґрунтованої концепції моделювання бухгалтерського обліку при проектуванні програмних засобів, заснованої на узагальненні накопиченого досвіду побудови програмних систем з позицій сучасних інформаційних технологій.

Програмні продукти, що є на ринку України, забезпечують достовірний та оперативний облік на всіх рівнях підприємства. Ринок України насичений такими програмними продуктами: «1С: Бухгалтерія для України», «Парус», «BEST», «Галактика», «Акцент», «MASTER», «UA-Бюджет», «Liko». На сьогодні розробники програмних продуктів пропонують комплексні рішення для підприємств малого та середнього бізнесу і для бюджетних установ [1].

Комп'ютерні програми належать до об'єктів права інтелектуальної власності (частина перша ст. 420 Цивільного кодексу України). Комп'ютерні програми є творами, що належать до об'єктів авторського права (п.2 частини першої ст. 433 Цивільного кодексу України, п. 3 частини першої ст. 8 Закону «Про авторське право»).

Комп'ютерна програма (англ. Computerprogram) - набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування (комп'ютером), які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах).

По іншому комп'ютерну програму визначають, як низку команд для комп'ютера, що становлять запис алгоритму однією з мов програмування.

Програма завжди записана у текстовому вигляді на мовах програмування, подана у графічному вигляді за допомогою блок-схем, занесена до пам'яті обчислювальної системи у вигляді електричних сигналів або збережена на носіях інформації у вигляді файлу.

Комп'ютерні програми, якщо їх не подано у вигляді послідовності машинних кодів системи-команд процесора обчислювальної системи, необхідно попередньо перетворити в такі коди за допомогою компілятора, або виконати програму, використавши програмний інтерпретатор.

При впровадженні нових комп'ютерних інформаційних систем на підприємстві необхідно оцінити ризик відставання від конкурентів у результаті її неминучого старіння, тому що програмні продукти, як й інші види матеріальних активів, мають надзвичайно високу швидкість заміни новими видами або версіями. Якщо в процесі впровадження нових інформаційних технологій цьому фактору не приділяти належної уваги, цілком можливо, що до моменту завершення переходу підприємства на новий програмний продукт він вже застаріє та доведеться вживати заходи щодо її модернізації. Такі невдачі з впровадженням інформаційних технологій звичайно пов'язані з недосконалістю технічних засобів, в той час як основною причиною невдач є відсутність або слабка спрацьованість методики використання інформаційних технологій.

Можна виділити три основні напрями формування факторів, які обумовлюють впровадження інформаційних технологій. Це, насамперед, потреби підприємства, потреби користувачів та наявність технічних засобів (засоби підтримки інформаційних технологій, які допомагають працівникам сфери бухгалтерського обліку виконувати свою роботу, та повинні мати широкі функціональні можливості і бути придатними для тривалого використання).

Впровадження комп'ютерної інформаційної системи дозволяє переходити на нові методи управління, на якісно новий рівень ведення бухгалтерського обліку. Для ефективної комп'ютеризації підприємства, в першу чергу, необхідно з'ясувати, що таке комп'ютеризований бухгалтерський облік. На перший погляд все просто, оскільки комп'ютеризований облік – це облік, що ведеться за допомогою комп'ютерної техніки та спеціалізованого програмного забезпечення [2].

Можливості бухгалтерських програм можуть слугувати критерієм для якісних оцінок і вибору для застосування підприємствами. До цих критеріїв потрібно віднести можливість програмного забезпечення – інформаційної бази:

- вести синтетичний і аналітичний облік активів, капіталу, зобов'язань із елементами управлінського обліку;
- формувати фінансову, податкову, статистичну звітність;
- надавати іншу довідкову інформацію для потреб ведення господарської діяльності;
- на базі цих можливостей проводити автоматизований аналіз-прогноз і контроль за діяльністю підприємства.

Крім того, програмне забезпечення повинне задовольняти відповідні технічні, комерційні й ергономічні потреби. Сьогодні будь-яка облікова

система не просто інструмент формування звітності. Це джерело інформації, аналіз якої дозволяє керівнику підприємства відстежувати тенденції і приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Література

1. Черненко К. В. Аналіз ІТ – інфраструктури бухгалтерських програмних продуктів України. *Наукові та прикладні аспекти удосконалення бухгалтерського обліку, економічного контролю та системи оподаткування* : [колективна монографія] / за заг. ред. В.Я. Плаксієнка. Полтава, 2018. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1355>

2. Черненко К. В. Організація обліку грошових коштів за умов застосування бухгалтерських продуктів. *Авіація, промисловість, суспільство : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 60-річчю КЛК ХНУВС (м. Кременчук, 14 трав. 2020 р.)* : у 2 ч. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кременчуц. льотний коледж. – Харків : ХНУВС, 2020. – Ч. 2. С. 204 – 206.

УДК 621.7.022.2

Власов А. О., к. т. н., доцент кафедри металургійного обладнання
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ,
м.Запоріжжя

Ткач О. М., магістрант спеціальності 133 «Галузеве машинобудування»
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ,
м.Запоріжжя

Сергєєв Д. В., магістрант спеціальності 133 «Галузеве
машинобудування» Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м.Запоріжжя

АНАЛІЗ СПОСОБІВ ПІДГОТОВКИ ВИЛИВНИЦЬ ДО РОЗЛИВКИ МЕТАЛУ

Якість прокатної продукції значною мірою визначається станом поверхні зливка, яка у свою чергу залежить від підготовки внутрішньої порожнини виливниці перед заливанням сталі. При чищенні з поверхні виливниці видаляється нагар, окалина й ін. Не задовільне її чищення й змащення приводить до виникнення в зливках підкіркових міхурів і дрібних тріщин, приварюванню зливків до виливниці і зменшенню стійкості останньої [1].

У сучасних цехах здійснюється механізоване чищення та змащення виливниць. Відділення чищення й змащення представляє собою будівлю полегшеного типу з однією або двома наскрізними залізничними коліями. Чищення й змащення здійснюють за допомогою машин, розташованих над потягом з виливницями. Вони можуть бути стаціонарними, у вигляді візків мостового типу. Робочим органом машин є вертикально переміщувана штанга, на кінці якої кріпляться щітки, форсунки для подачі води або розпилювача змащення [2].

Встановлення оптимального методу зачищення внутрішньої поверхні виливниці дозволяє не тільки підвищити якість готового прокату, а й виявити резерви виробництва у вигляді скорочення часу на обробні операції.

Чищення виливниць виконують двома способами – гідравлічним і механічним. Гідравлічне чищення здійснюють водою, що подається під великим тиском з форсунок [3].

У результаті гідравлічного чищення й механічного змащення виливниць продуктивність праці робітників, зайнятих підготовкою потягів, збільшується на 35%, а також поліпшуються умови їх праці, якість підготовки потягів з виливницями і якість поверхні зливків [4].

До механічних способів підготовки внутрішніх поверхонь виливниць до розливки металу відносяться чищення установками щіткового типу та дробеметний метод.

Використання дробеметного способу чищення виливниць дозволяє повністю виключити ручну працю та підвищити стійкість виливниць за рахунок ущільнення їхніх стінок [5].

Установки щіткового типу діляться на два основні види: установки з обертальним і одночасно поступальним рухом щіток; установки з відносним поступальним рухом щіток і виливниць (рухаються щітки при нерухливій виливниці або навпаки) [3].

Найбільш простою є конструкція з обертовою сталеною щіткою, що закріплена на довгому горизонтальному валу, який переміщують по поздовжній осі виливниці. При зіткненні щітки зі стінками виливниці видаляється пил, шлаки й металеві частки [5].

Експлуатація пристрою з обертовими щітками показала, що чищення виливниць прямокутного й хвилястого перетинів недостатньо ефективна. Кути виливниць, як правило, доводиться додатково зачищати вручну; стійкість щіток мала через великі згинаючі циклічні напруження; утруднене або неможливе зачищення дна глухонісних виливниць.

Відзначені недоліки відсутні в установках з відносним рухом щіток і виливниць за умови, що конфігурація щіток копіює профіль поперечного перерізу виливниці.

Не зважаючи на беззаперечні переваги гідравлічного способу очищення поверхні виливниць вони мають суттєвий недолік, а саме – різке зниження стійкості виливниць. Даний недолік усуває дробеметний спосіб чищення виливниць, який навпаки – підвищує стійкість виливниць за рахунок ущільнення їхніх стінок, але з огляду на дороговизну та складність організації даного способу, дробеметний спосіб не набув широкого розповсюдження. Підсумовуючи все вищесказане можна зробити висновок, що найбільш перспективним в плані розробок являються пристрої чищення виливниць за допомогою щіток, але й вони ще далекі від досконалості і потребують більш глибокої та якісної модернізації

Література

1. Механическое оборудование металлургических заводов. Механическое оборудование конвертерных и мартеновских цехов : учебник / В. М. Гребеник и др. К. : Выща шк., 1990. 288 с.
2. Якушев А. М. Проектирование сталеплавильных и доменных цехов. М. : Металлургия, 1984. 216 с.
3. Машины и агрегаты металлургических заводов. В 3-х томах. Т.2 Машины и агрегаты сталеплавильных цехов : учебник для вузов / А. И. Целиков и др. М.: Металлургия, 1988. 432 с.
4. URL: <https://mash-xxl.info/page/119024236209037239214140054132150061001073119116/> (дата звернення: 16.11.2021).
5. Сапко А. И. Механическое оборудование цехов спецэлектрометаллургии. М. : Металлургия, 1983. 200 с.

Воденнікова О.С., к. т. н., доцент кафедри металургії Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Омельченко Я.В., магістрант 2-го курсу спеціальності 136 «Металургія»
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ,
м. Запоріжжя

ОСНОВНІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ З ДЕФЕКТАМИ СТАЛЕВОГО ЗЛИВКА

У процесі затвердіння та охолодження зливка протікають процеси усадки металу, сутність яких полягає в об'ємних змінах, що відбуваються при фазових перетвореннях та охолодженні. Ці процеси проявляються в зливку характерними змінами, в результаті яких зменшуються його загальні розміри і в ряді випадків утворюються усадкові порожнечі (усадкові раковини, усадкова пористість), усадкові деформації (лінійна усадка, короблення), тріщини, залишкові внутрішні напруги [1].

Основні види дефектів сталевих зливків, їх характеристика та можливі причини утворення описані у роботі [2].

Серед методів боротьби з хімічною неоднорідністю зливка (зокрема, запобігання ліквідації) киплячої сталі слід виділити [3]:

- підвищення швидкості наповнення виливниці (до 0,3–0,4 м/хв. при сифонній розливці сталі та до 0,2–0,5 м/хв. при розливці сталі зверху);
- скорочення тривалості періоду кипіння у виливниці шляхом збільшення швидкості розливки, застосування виливниць з великим отвором вгорі, накриття зливків чавунними кришками ті інші;
- хімічне та механічне закупорювання зливків, тобто значне підвищення зовнішнього тиску і розкислення рідкої частини зливка, який ще не затвердів.

На металургійних підприємствах для захисту дзеркала металу широко використовують шлакоутворюючі суміші (наприклад, які складаються з 3–20 % алюмінієвого порошку, 15–20 % силікатної глиби, 10–30 % плавицевого шпату, 20–25 % вермикуліту, 10–20 % марганцевої руди), рисову соломку, рисове лушпиння та інші [2].

Боротьба з усадковою раковиною, яка характерна для зливка спокійної сталі, ведеться в напрямку створення таких умов кристалізації, щоб раковина була найвигіднішої форми з розташуванням в головній частині зливка [4]. Тобто концентровані усадкові раковини можна перевести в прибуткову частину зливка або усунути шляхом доливання гарячого металу.

Боротьба з міжкристалічною усадковою пористістю ускладнена тим, що навіть значних розмірів прибуток часто не в змозі усунути такого роду пористість [5]. У прокатному цеху шляхом обрізки або вирубки дефектних місць позбавляються порожнин від усадкової раковини [6].

Основними способами боротьби з корочками є збільшення температури дзеркала металу при розливці сталі. Для кожної марки сталі існує мінімальна температура розливки, вище якої утворення корочок малоімовірно [7].

Значного зниження розбризкування струменя під час заповнювання виливниці металом, яке призводить до утворення плен можна досягти за рахунок вибору раціональної форми донної частини зливка. Вважається, що збільшення швидкості розливки призводить до зниження кількості плен, тому що в цьому випадку сталева кірка на поверхні виливниці приварюється до тіла зливка без утворення дефектів [8]. Для зменшення плен на поверхні зливків застосовують виливниці з кюмпельним дном, використовують різні манжети та воронки, а також ведуть розливку сталі зі зниженням кінетичної енергії струменя [7].

Способами запобігання підкіркових бульбашок є правильне розкислення сталі та її дегазація перед розливкою у виливниці за допомогою вакуумування, а також чищення виливниць від забруднень (слідів нагару, хлоридів, сплесків та іншого), застосування оптимальних складів сумішей для покриття внутрішньої поверхні виливниці, добре налагоджений контроль стану виливниць та своєчасна їх перевірка на брак у разі виявлення суттєвих дефектів [8].

Методом боротьби зі флокенами є зменшення вмісту водню в сталі, наприклад, шляхом вакуумування струменя при розливці, і забезпечення умов для вільного виділення водню з металу при його охолодженні. Після прокатки флокеночутливі сталі піддаються спеціальній антифлокенній обробці [7].

Таким чином, для отримання якісних сталевих зливків прагнуть оптимізувати технологічні параметри виплавки, позапічної обробки та розливки сталі з урахуванням сьогоденних вимог до металопродукції.

Література

1. Казачков Е. А., Макуров В. С. Улучшение тепловой работы прибыли крупных стальных слитков. *Вісник приазовського державного технічного університету*. 2007. Вип. 17. С. 40–45.
2. Воденніков С. А., Падалка В. П., Воденникова О. С. Технологія розливання і кристалізації сталі : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗДІА, 2011. 188 с.
3. Методична розробка заняття з дисципліни «Теорія і технологія виробництва сталі і феросплавів». URL: <https://naurok.com.ua/urok-na-temu-budova-zlivka-kiplyacho-stali-faktori-scho-vplivayut-na-nogo-130993.html> (дата звернення: 11.11.2021).
4. Усадочная раковина и усадочная рыхлость. URL: <https://metallurgist.pro/usadochnaya-rakovina-i-usadochnaya-ryhlost/> (дата звернення: 11.11.2021).
5. Усадочные раковины и усадочная пористость в слитках. URL: <http://metal-archive.ru/lite-slitkov/4172-usadochnye-rakoviny-i-usadochnaya-poristost-v-slitkah.html> (дата звернення: 11.11.2021).
6. Полости от усадочной раковины. URL: <https://markmet.ru/defekty-stalei/polosti-ot-usadochnoi-rakoviny> (дата звернення: 11.10.2021).
7. Дефекты заготовки и их устранение. Виды дефектов слитков и литой заготовки. URL: https://ozlib.com/854775/tehnika/defekty_zagotovki_ustranenie#618 (дата звернення: 11.11.2021).
8. Основные дефекты крупных стальных слитков. URL: <https://uas.su/books/2011/kslitok/61/razdel61.php> (дата звернення: 11.11.2021).

Кісельов Є.М., к. т. н., доцент кафедри мікроелектронних та електронних інформаційних систем Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Ласєвський М.Д., магістрант спеціальності 171 «Електроніка» Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ВИМІРЮВАННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ ОЗОНУ У ПОВІТРІ

Вимірювання концентрації озону стає все більш актуальним у різних галузях промисловості, сільського господарства та моніторингу життєдіяльності [1]. Це призвело до активізації досліджень, пов'язаних з його генерацією, застосуванням, безпечним використанням та вимірюванням у складі газових сумішей. Тому, на основі датчика MQ-131 [2] було розроблено систему визначення концентрації озону у повітрі [3]. Практична реалізація такого пристрою вимагає реалізацію у програмному коді мікроконтролера, що керує процесом вимірювань, обчислювальних процедур, які коригують отримані результати і калібрують первинний перетворювач. Таким чином, актуальним є оцінювання похибок перетворення і встановлення їх залежності від параметрів елементів апаратної частини системи.

З цією метою було проведено моделювання схеми обробки вихідних сигналів сенсору озону у системі MultiSim, відповідно до завдання, де вимірювальний перетворювач наведено у вигляді керованого джерела струму. Напруга, що знімається з колектору вихідного транзистора, пропорційна зміні концентрації озону і надходить на вхід мікроконтролеру та обробляється програмним чином.

Результати досліджень у вигляді залежності вихідної напруги від провідності датчика наведено на рис. 1 для різних значень опору негативного зворотного зв'язку активних нормувальних ланок, які реалізовано за допомогою операційних підсилювачів. При цьому нелінійність передавальних характеристик, що показані на рис. 2, оцінювалась за допомогою коефіцієнтів множинної кореляції R^2 .

Аналіз отриманих результатів показує, що при значенні опору зворотного зв'язку, яке встановлено на початковому рівні 100 кОм, спостерігається найбільше значення чутливості – 4,7 В/мкСм. Але при таких умовах обмежується номінальний діапазон зміни провідності з 5 – 10 мкСм до 5 – 6 мкСм. Проведені дослідження довели, що зменшення опору призводить до розширення динамічного діапазону за входом при одночасному зниженні чутливості.

При здійсненні параметричної оптимізації параметрів елементів системи встановлено, що для забезпечення максимальної функціональності системи і збереженні точності перетворень вимірювальної інформації, необхідне

завдання опору зворотного зв'язку на рівні 30 кОм. Це дозволяє забезпечити найкращу лінійність передавальної характеристики при незначному зменшенні вихідного динамічного діапазону апаратної частини обробки сигналів датчику.

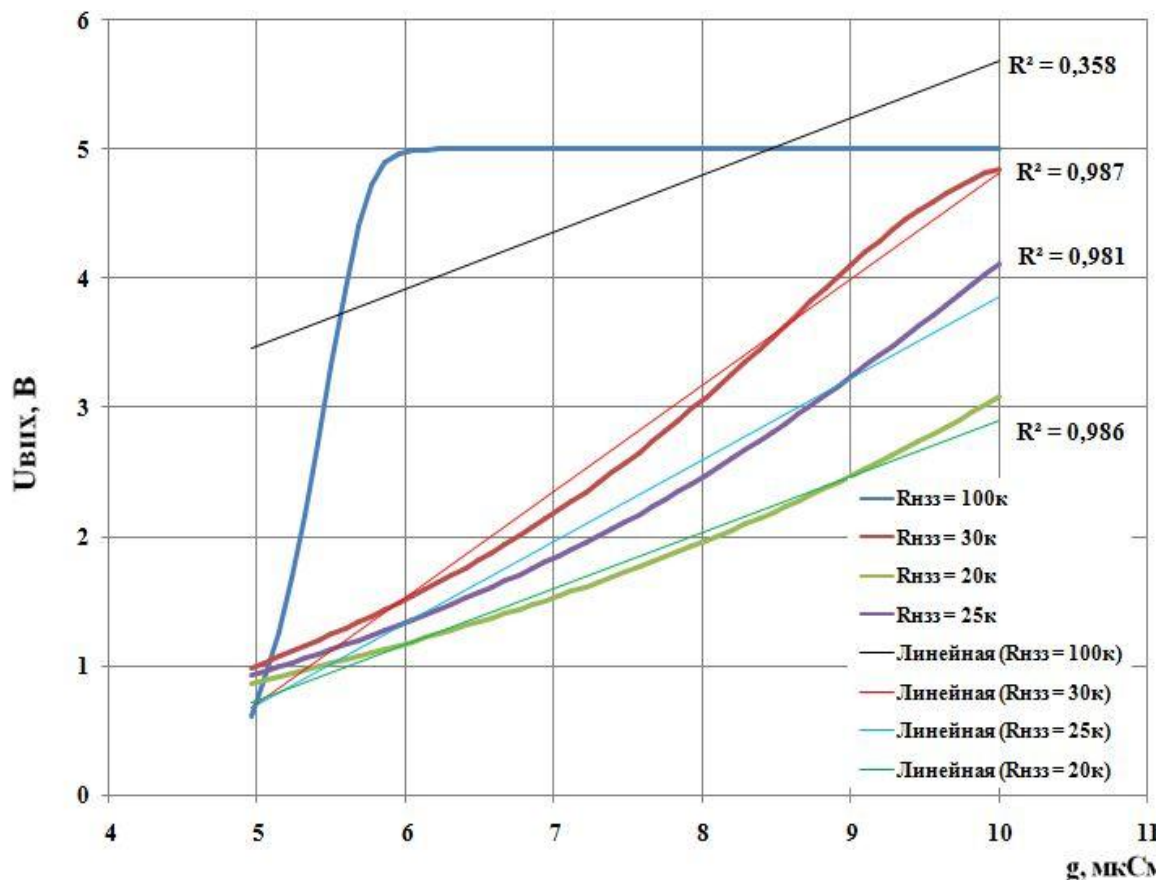

Рисунок 1 – Перетворювальні характеристики апаратної частини системи вимірювання концентрації озону

Джерело: розроблено автором

Таким чином, виконані дослідження дозволили оптимізувати структуру і параметри системи вимірювань концентрації озону та отримати значення коефіцієнтів коригування для використання при обчислювальній обробці вимірювальної інформації у мікроконтролері.

Література

1. Petani L. et al. Recent Developments in Ozone Sensor Technology for Medical Applications. *Micromachines*. 2020. No 11 (6). P. 624–652.
2. Лаєвський М. Д., Кісельов Є. М. Аналіз конструктивних особливостей датчика вимірювача концентрації озону у повітрі. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2021»* : у 5 т. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. Т. 5 С. 23–25.
3. Алексієвський Д. Г., Кісельов Є. М., Панков О. Ю., Туришев К. О. Концепція побудови багатофазного озонатору великої потужності. Біоекономіка як ключовий фактор розвитку виробництва та екологізації промислового регіону : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя: ЗНУ Інженерний навчально-науковий інститут, 2020. С. 373–375.

Воденнікова О.С., к. т. н., доцент кафедри металургії Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Скідін І.Є., к. т. н., старший викладач кафедри металургії чорних металів та ливарного виробництва Криворізького національного університету, м. Кривий Ріг

Панченко О.С., магістрант 2-го курсу спеціальності 136 «Металургія» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

МОЖЛИВОСТІ ВИГОТОВЛЕННЯ ДЕРЕВ'ЯНИХ МОДЕЛЕЙ З ВІДХОДІВ ДЕРЕВООБРОБНОГО ВИРОБНИЦТВА

Відомо, що ливарні форми виготовляються по моделях, що відтворюють зовнішні контури виливка [1] та класифікуються залежно від матеріалу, з якого вони виготовлені, та стану при заливці [2]. Близько 60 % ливарних деталей, що йдуть на виготовлення машин, верстатів, різних механізмів та пристроїв, отримують за допомогою дерев'яних моделей [3]. Розміри ливарної моделі повинні бути більше відповідних розмірів виливка на величину ливарної усадки сплаву, при цьому розміри виливка визначають, виходячи також з припусків на його подальшу механічну обробку [4].

Так на сьогодні одним з найбільш відповідальних етапів у ливарному виробництві є точне виконання оснащення для виготовлення ливарної моделі (зокрема, дерев'яної) з метою скорочення тривалості виготовлення модельних комплектів, зменшення трудомісткості виготовлення та ремонту моделей, зменшення енергозатрат та відповідно зменшення собівартості виливку. Тому з метою зменшення собівартості виливку у роботі пропонується удосконалити технологію виготовлення ливарних моделей шляхом використання відходів деревообробного виробництва.

Вихідним зразком для виготовлення моделей була деревина, представлена сосною. Для виробництва моделей з відходів деревообробного виробництва використовували тирсу, а в якості єднального матеріалу рідке скло та гіпс (табл. 1). Технологічний цикл включає підготовку шихти (подрібнення, сортування, очищення від домішок), сушка тирси в муфельній печі до вологості 2–6 % (контроль вологості проводиться згідно ГОСТ 18320-78), пресування на лабораторному гідравлічному пресі.

Для визначення максимального зусилля на стиснення (табл. 1), яке може витримати зразок, після його повного затвердіння він піддавався процесу пресування. Для виготовлення брикету застосовувалася проста прес-форма з одностороннім пресуванням. Слід зазначити, що усі моделі проходять обов'язкову перевірку на вміст формальдегіду.

Випробування зразків на міцність (зразок у вигляді циліндру діаметром 50 мм та висотою 40 мм (рис. 1)) проводили згідно ГОСТ 16483.23-73. Встановлено, що зі збільшення кількості рідкого скла в суміші збільшується міцність зразка, а також здатність до меншого тріщиноутворення. Значний

вплив на міцність також має фракційний склад суміші та габаритні розміри тирси (довжина, ширина, товщина). Так використання суміші рідке скло та тирса у співвідношенні 2:1 (зразок 1) фракцій 2–0,5 мм; 0,5 мм; 0,25 мм показали на зменшення межі міцності відповідно до значень 0,0056 кгс/см², 0,0028 кгс/см та 0,0019 кгс/см.

Таким чином, порівняльний аналіз межі міцності зразків з деревини та зразків з відходів деревообробного виробництва показали, що останні мають межу міцності в 1,65 – 4,5 рази нижче, ніж у вихідному зразку з деревини.

Таблиця 1

Технологічні показники зразків з відходів деревообробного виробництва

№ зразка	Співвідношення компонентів в суміші	Зусилля на стиснення, кгс/см ²	Межа міцності, кгс/см ²
Вихідний	сосна	49,8	0,0253
1	рідке скло:тирса – 2:1	11,0	0,0056
2	рідке скло:тирса – 1,75:1	6,5	0,0033
3	рідке скло:тирса:гіпс – 2:1:0,25	4,3	0,0022
4	смола:тирса – 0,65:1	20,0	0,0102
5	смола:тирса – 1,25:1	30,1	0,0153

зразок 1

зразок 2

зразок 5

вихідний зразок

Рисунок 1 – Загальний вигляд зруйнованих зразків з відходів деревообробного виробництва

Література

1. Технологія виготовлення моделей і стрижневих ящиків. URL : https://ferrum.at.ua/publ/tekhnologija_metaliv/11_tekhnologija_vigotovlennja_model_ej_i_strizhnevikh_jashhikiv/1-1-0-11 (дата звернення: 11.11.2021).

2. Технологія виготовлення ливарних форм. URL : <http://obrobka.pp.ua/1858-tehnology-vigotovlennya-livarnih-form.html> (дата звернення: 11.11.2021).

3. Изготовление деревянных модельных комплектов в литейном производстве. URL: <http://www.stroitelstvo-new.ru/drevesina/model/> (дата звернення: 11.11.2021).

4. Проектування і виготовлення ливарного оснащення. RL : https://stud.com.ua/173351/tehnika/proektuvannya_vigotovlennya_livarnogo_osnasc_hennya (дата звернення: 11.11.2021).

Данкевич Н.О., к. т. н., доцент кафедри промислового та цивільного будівництва Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні, м. Запоріжжя

Триодял М.С., студентка спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія», Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні, м. Запоріжжя

ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ

В умовах кардинальних перетворень в економіці, соціальній політиці, значно загострюються проблеми комплексного розвитку міст, використання землі, підвищення рівня планування, забудови, якості архітектурних рішень та благоустрою населених пунктів України. На сьогодні все більш актуальним стає питання реконструкції житлового фонду в Україні, оскільки близько 70% Українського житла є застарілим та не задовольняє нормативним вимогам. За даними Державної служби статистики [1], в Україні налічується 46,5 тис. старих й 16,7 тис. аварійних будівель. Серед яких більша частина 3 - 5 поверхові будівлі, що виготовлені з панелей або з цегли, та будувалися в післявоєнні роки у великих містах аж до середини 70-х років минулого століття і сьогодні знаходяться в критичному стані. Тому з кожним роком зростає потреба в реконструкції та відновленні житлового фонду країни, оскільки до морального зносу будівель додається ще і фізичний знос конструктивних елементів та інженерних систем, що прискорює загальний процес старіння.

Реконструкція вирішує багато питань в тому числі і усунення недоліків згідно нормативних вимог та збільшення комфортності проживання. Наприклад, розширення простору, улаштування новітнього інженерного оснащення, покращення енергоефективних заходів, збільшення будівлі за рахунок добудови площ, надбудова та прибудова. На даний час реконструйовано багато п'ятиповерхівок. Такі реконструкції можна поділити на три групи: - міні-модернізація; - глибокий варіант реконструкції; - зміна функціонального призначення житлових приміщень.

Проведені дослідження показали що саме реконструкція є найконструктивнішим розв'язання житлового питання, бо втрати житлового фонду, попри його недосконалість, зменшують приріст житлового фонду, потребують компенсації, що збільшує вартість будівництва. Оцінка показників забудови житлових районів на місцях реконструкції виявила що витрати, обумовлені компенсацією знесеного фонду, корелюються залежно від стану й особливостей житлового фонду, об'ємів знесення. Однак варіанти реконструкції оцінюють на рівні економічних показників, а не натуральних. Ефективність реконструктивних заходів залежить від великої кількості чинників, рівень впливу яких у кожному окремому випадку різний.

Щодо фінансування, то, на наш погляд держава повинна прийняти відповідальність на себе або створити необхідні умови для залучення інвесторів, шляхом розкриття перспектив інвестування в реконструкцію, оскільки повна ліквідація початкових і набутих функцій будівлі, потребує значних витрат на ліквідацію. Знесення одного кв. метра п'ятиповерхівки коштуватиме приблизно \$ 400. Загалом в Україні, за даними Міністерства розвитку громад та територій України [2], 76 мільйонів кв. метрів старого житла, і на його знесення потрібно \$ 23 мільярди. Старе житло можна відновити, модернізувавши його. Капіталовкладення складатимуть близько: 2,6 тис. грн. на кв. метр. Тобто в звичайний 100-квартирний будинок потрібно інвестувати близько 3 млн. грн., з яких частину забезпечить держава, а іншу частину складатимуть кошти громадян.

З метою оцінки перспектив інвестицій, був проведений розрахунок доцільності реконструкції старих та аварійних будівель. У розрахунку передбачається вкладення коштів у реконструкцію [3] дев'ятиповерхової будівлі, розташованої у м. Дніпро, за адресою проспект Богдана Хмельницького 165. У розрахунку були враховані витрати на підвищення теплового захисту та звукоізоляційної здатності огорожувальних конструкцій. Виходячи з розрахунків прибуток від вкладеного капіталу, отриманий у результаті реалізації приміщень реконструйованої будівлі складе 35 160 166 грн., що дорівнює + 208,7% від вкладеного капіталу, а прибуток від реалізації приміщень нової будівлі, побудованої замість старої знесеної, 18 671 720 грн. що дорівнює + 20% від вкладеного капіталу.

Позитивна величина загального економічного ефекту свідчить про ефективність інвестиційних витрат на реконструкцію об'єкта. На основі всього вище зазначеного можна зробити висновок що Україна потребує реновацій й відкриває нові можливості для інвесторів. Інвестиції в модернізацію та реновацію дають змогу уникнути зайвих витрат тому дуже вигідні та доцільні.

Література

1. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 04.11.2021).
2. Проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» URL: <https://www.minregion.gov.ua/base-law/grom-convers/elektronni-konsultatsiyi-z-gromadskistyuu/proekt-zakonu-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayiny-pro-kompleksnu-rekonstrukciyu-kvartaliv-mikrorajoniv-zastarilogo-zhytlovogo-fondu-4/>. (дата звернення 04.11.2021).
3. Детальна інформація про будинок URL: <https://shunkin.com.ua/prodam-mnogokvartirnyj-devyatietazhnyj-dom-po-adresu-prospekt-bogdana-hmelnitskogo-165/> (дата звернення 04.11.2021).

Добровольська О.Г., канд.техн.н., доцент кафедри міського будівництва і архітектури Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Бука Є.Р., магістрант спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія» Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ШЛЯХОМ ОПТИМІЗАЦІЇ РОБОТИ ВОДОПРОВІДНОЇ МЕРЕЖІ

Вирішення проблеми ресурсозбереження є пріоритетним напрямком розвитку не лише держави, підприємства, а кожної людини особисто. Якщо говорити про економне використання водних ресурсів, то слід поєднати комплекс заходів, а саме: застосування новітніх технологій водопідготовки, запровадження планів розвитку та реконструкції систем водопостачання та окремих їх елементів. Надійність роботи водопровідних мереж є головною умовою якісного водозабезпечення споживачів. Критеріями якості функціонування водопровідних мереж є дотримання наступних умов: напір в кожному вузлі повинен бути не менше мінімального та не більше максимального припустимого значення, які складають 10 м і 45 м відповідно [1, п. 6.3.1], а напір у вузлах не повинен перевищувати 45-50% від максимально припустимого значення.

Втрати води у міських мережах є надто високими і становлять в середньому $0,4 \div 3,0 \text{ м}^3/\text{км}$ у рік, що майже в 10 разів перевищує показники Західної Європи, які становлять за даними [2] $0,1 \div 0,4 \text{ м}^3/\text{км}$ у рік. В роботах закордонних фахівців [3, 4] було проаналізовано стан аварійності водопровідних мереж з урахуванням матеріалу трубопроводів. В Україні стан аварійності водопровідних мереж характеризується 1-2 аварійними витокami на 1 км труби, ці показники аварійності за даними [4] у $5 \div 20$ разів перевищують відповідні показники у Європі.

Застосування геоінформаційних технологій в роботі комунальних підприємств для моніторингу за станом водопровідних мереж збільшує можливості вивчення гідравлічних аспектів поточкорозподілу: режим он-лайн спостереження, як зазначено в роботі [5], є поширеним способом моніторингу тиску.

Мета дослідження – аналіз розподілу вузлових напорів у водопровідній мережі при зміні гідравлічних умов її роботи. Для досягнення поставленої мети були виконані наступні задачі: вибрані об'єкти дослідження – схеми водопровідних мереж, що відповідають окремим житловим районам м. Запоріжжя з різними структурами та сформовані вихідні дані: мережа А1 з 9 контурів, 18 вузлів, 26 ділянок; мережа А2 з 10 контурів, 19 вузлів, 28 ділянок, мережа А3 з 16 контурів, 28 вузлів та 43 ділянок та мережа А4 з 8 контурів, 18 вузлів та 25 ділянок. Гідравлічні умови роботи були

промодельовані шляхом зміни пропускної здатності окремих ділянок в мережах А1–А3 та шляхом зміни умов живлення мережі А4.

Виконані гідравлічні розрахунки мереж А1–А3 з урахуванням зміни пропускної здатності ділянок в межах від 5 до 15%, гідравлічні розрахунки мережі А4 – за трьома варіантами її живлення, проаналізовані їх результати та визначені зони з недостатнім напором, зміни в загальному водорозборі в мережі, дефіцит якості водопостачання.

При зменшенні пропускної здатності ділянок площа зон з недостатнім напором збільшується від 0,5% до 60% від загальної площі, що обслуговується мережею, водорозбір в мережі знижується в межах 5,5÷19%, при цьому дефіцит якості водопостачання відповідно збільшується.. Зазначені зміни слід враховувати при розташуванні вузлів контролю тиску. Це виключає значні перевищення тисків у мережі, збільшення витрат електроенергії, виникнення аварійних ситуацій та зменшує об'єм витоків.

Попередній аналіз результатів гідравлічного розрахунку показав, що оптимальним варіантом є живлення мережі у вузол 1, який має вищу геодезичну позначку. Моделювання ситуацій, що зумовлюються змінами стану водопровідних мереж та умовами їх функціонування при експлуатації дозволяє визначити оптимальну конфігурацію мережі та умови її живлення на стадії проєктування.

Література

1. ДБН В.2.5 – 74:2013 Водопостачання. Зовнішні мережі та споруди. Основні положення проєктування. [Чинний від 2014-01-01]. Вид. офіц. Київ: Міністерство регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України, 2013. 172 с. (Інформація та документація).

2. Пужаліна А.В. Вплив стану водопровідних мереж України на якість питної води. Advanced technologies of science and education: мат-ли XIV між. наук. інтернет-конф., 2018. URL: <http://intkonf.org/puzhalina-av-vpliv-stanu-vodoprovodnih-merezh-ukrayini-na-yakist-pitnoyi-vodi/>. (дата звернення 26.01.2020 р.).

3. Tchorzewska-Cieslak B. Failure risk analysis in the collective water supply systems in crisis situations. Journal of Polish Safety and Reliability Association, Vol.1(4), 2013. P. 129–136.

4. Tchorzewska-Cieslak, B. Water supply of urban agglomeration in crisis situation. Journal of Polish Safety and Reliability Association. Vol.5, 2014. P. 143-155.

5. Tchorzewska-Cieslak, B. Crisis situation management issues in urban areas water supply. Journal of Polish Safety and Reliability Association Summer Safety and Reliability Seminars. Vol.2, 2015. P.135 – 145.

6. Xhafa S. Automation Control on Water Supply Networks. IFAC-Papers OnLine. V. 49, Issue 29, 2016. P. 175–179.

УДК 621.92

Шевченко І. А., к. т. н., доцент кафедри металургійного обладнання
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ,
м. Запоріжжя

Ткачов М. Є., студент гр. 6.1331 с Інженерного навчально-наукового
інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРОГНОЗУВАННЯ ЧАСУ РОБОТОЗДАТНОСТІ РОБОЧОГО ІНСТРУМЕНТУ МОЛОТКОВИХ ДРОБАРОК

Особлива увага при зниженні собівартості продукції при одночасному підвищенні її якості й збільшення рентабельності виробництва має приділятися удосконаленню дробильного устаткування що експлуатується, виробничі витрати по якому становлять значну частину загальних витрат на переробку сировини [1].

Виявлення резервів підвищення продуктивності дробильного обладнання має велике технічно-промислове значення.

Найбільш проблемним місцем ділянки подрібнення є низька стійкість найбільш навантажених деталей дробарок, а саме не прогнозована заміна робочих інструментів – молотків, в зв'язку з їхнім швидким абразивним зносом. Вирішенню даної проблеми і присвячено дослідження.

Зниження витрат ТОіР та збільшення експлуатаційного періоду використання робочого інструменту можливе за рахунок використання резерву у вигляді визначення періоду розвитку несправності до критичного значення та використання в зоні аварійного зношення [2].

Зниження раптових відмов деталей обладнання позитивно впливає на підвищення надійності машини чи агрегату в цілому. Стратегія обслуговування обладнання за його технічним станом заснована на активному використанні засобів технічної діагностики, що дозволяє виявити частину дефектів на ранній стадії, не даючи їм перерости у відмову. За рахунок цього скорочується число поступових відмов, які виникають у не діагностуємих об'єктах [3].

Встановлення причини відмови або руйнування дозволяє визначити захід щодо підвищення безвідмовності механізму й скоротити час простою устаткування [4]. Відмови окремих вузлів і деталей виникають з різних причин, таких як природне старіння складених елементів, зношування тертьових частин і утворення різних дефектів. У цьому випадку велике значення набуває завдання визначення часу, протягом якого об'єкт здатний зберігати свою працездатність на заданому рівні [5].

Роботами [6,7] описана методика встановлення часових меж, протягом яких деталей гарантовано зберігає працездатність. Методика розроблена для випадку, коли вихід з ладу деталей підпорядковується нормальному закону розподілу випадкових величин, що характерний для поступових відмов, визваних зношенням та старінням.

Подрібнення матеріалів здійснюється шляхом роздавлювання, розколювання, стирання й удару [8]. У більшості випадків ці види впливу на

матеріал використовуються комбіновано, при цьому звичайно основне значення має один з них, що обумовлено конструкцією машини. В молоткових дробарках переважає стирання й удар, тобто поверхні робочого інструмента, молотка, піддаються інтенсивному зношенню від сил тертя та ударного навантаження.

Таким чином для встановлення ймовірності безвідмовної роботи робочого інструмента молоткових дробарок варто використовувати закон Вейбулла, що гарно описує втомні відмови, виникаючі в результаті спільної дії зношення та ударного навантаження [9].

Перспективою подальших досліджень проблеми планування виконання своєчасної заміни зношеного робочого інструменту молоткових дробарок – є встановлення закону розподілу випадкових величин для виходу з ладу молотків, на основі якого можливе розроблення математичної моделі зношення молотків, що дозволить прогнозувати технічний стан робочого інструменту дробарок протягом всього часу їхньої експлуатації.

Література

1. Клушанцев Б. В., Косарев А. И., Муйземнек Ю. А. Дробилки. Конструкция, расчет, особенности эксплуатации. М. : Машиностроение, 1990. 320 с.
2. Белодеденко С. В., Гречаний А. Н., Чеченев В. А. Планирование режимов технического обслуживания металлургического оборудования на основании моделей «отложенного ремонта». Металургія. 2018. № 1. С. 119–125.
3. Belodedenko S., Grechany A., Ibragimov M. Risk indicators and diagnostic models for sudden failures. Scientific journal of the Ternopil national technical university. 2017. No. 4. P. 111–119.
4. Кравченко В. М., Сидоров В. А., Седуш В. Я. Техническое диагностирование механического оборудования : учебник. Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2009. 459 с.
5. Техническая диагностика. Контроль и прогнозирование : монография / А. Я. Жук и др. Запорожье : ЗГИА, 2008. 500 с.
6. Малышев Г. П., Гречаний А. Н. Исследование надежности вкладышей шпиндельных устройств стана 1680 ЦХП-1. Металлургическая и горнорудная промышленность. 2016. № 5. С. 118–122.
7. Встановлення закону розподілу поломок елементів прокатного стану з метою їх запобігання / О. М. Гречаний та ін. Системні технології. 2018. № 4. С. 122–127.
8. Борщев В. Я. Оборудование для измельчения материалов: дробилки и мельницы. : учебное пособие. Тамбов : издательство Тамбовс. Государств. Техничес. Университета, 2004. 75 с.
9. Плахтин В. Д. Надежность, ремонт и монтаж металлургических машин. М. : Металлургия, 1983. 415 с.

Добровольська О.Г., канд. техн. н., доцент кафедри міського будівництва і архітектури Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Понкратов О.В., магістрант спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія» Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРО ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ ЕНЕРГОВИТРАТ У ВОДОПРОВІДНИХ МЕРЕЖАХ

У зв'язку з інтеграцією України до світового економічного простору одним із завдань економічної політики стає створення умов для забезпечення енерго- та ресурсозбереження і стійкого функціонування вітчизняних комунальних підприємств. Усунення основних проблем, що виникають під час експлуатації системи, а також вибір та введення у дію оптимального обладнання відбувається в результаті впровадження оптимізованих схем водопостачання. Підставою для розробки схеми оптимізації систем водопостачання та водовідведення є Закон України «Про питну воду та питне водопостачання» [1], Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми «Питна вода України» на 2022-2026 роки [2].

В роботі досліджені зміни енергетичних витрат енергії у водопровідній мережі для різних рельєфів місцевості та поверховості забудови міста, а також виконано аналіз варіацій коефіцієнтів використання енергії. Для проведення дослідження використана наступна методика: об'єктом дослідження було прийнято кільцеву водопровідну мережу, яка складається із 16 кілець, 25 вузлів та 40 ділянок; виконано розрахунок вихідного варіанту мережі; визначені коефіцієнти використання енергії для магістралей мережі за вихідним варіантом; виконано моделювання рельєфу місцевості: варіанти А і Б, по кожному варіанту рельєфу розглянуто 10 варіантів забудови міста : А2–А.11 та Б.2–Б.11 відповідно; побудовані графіки енерговитрат для всіх магістралей та умов варіантів рельєфу і забудови міста; визначені середньозважені коефіцієнти витрат енергії для кожної магістралі за розглянутими варіантами; проаналізовані відхилення середніх коефіцієнтів витрат енергії від їх відповідних значень для окремих магістралей. Для кожного варіанту моделювання виконані гідравлічні розрахунки мережі, за результатами яких розраховані та проаналізовані п'єзометри у вузлах мережі.

Загальна кількість енергії, яка витрачається в одиницю часу насосом, являє собою суму трьох параметрів: E_{Γ} – корисно витраченої енергії, її величина для розрахункової години являється заданою і не може бути зміненою; другий параметр E_T – це енергія, яка необхідна для транспортування води; третій компонент E_H – надмірна енергія:

$$E = E_{\Gamma} + E_T + E_H. \quad (1)$$

Результати розрахунків цих видів енергії для вихідного варіанта показали, що величина зайвої енергії збільшується пропорційно віддаленості та висоті

розташування невідгідного вузла у мережі. Подібні графіки енерговитрат були розраховані для всіх варіантів моделювання. На рисунку 1 графічно представлені результати розрахунків компонентів загальної кількості енергії, яка витрачається насосом для варіанту місцевості А2.

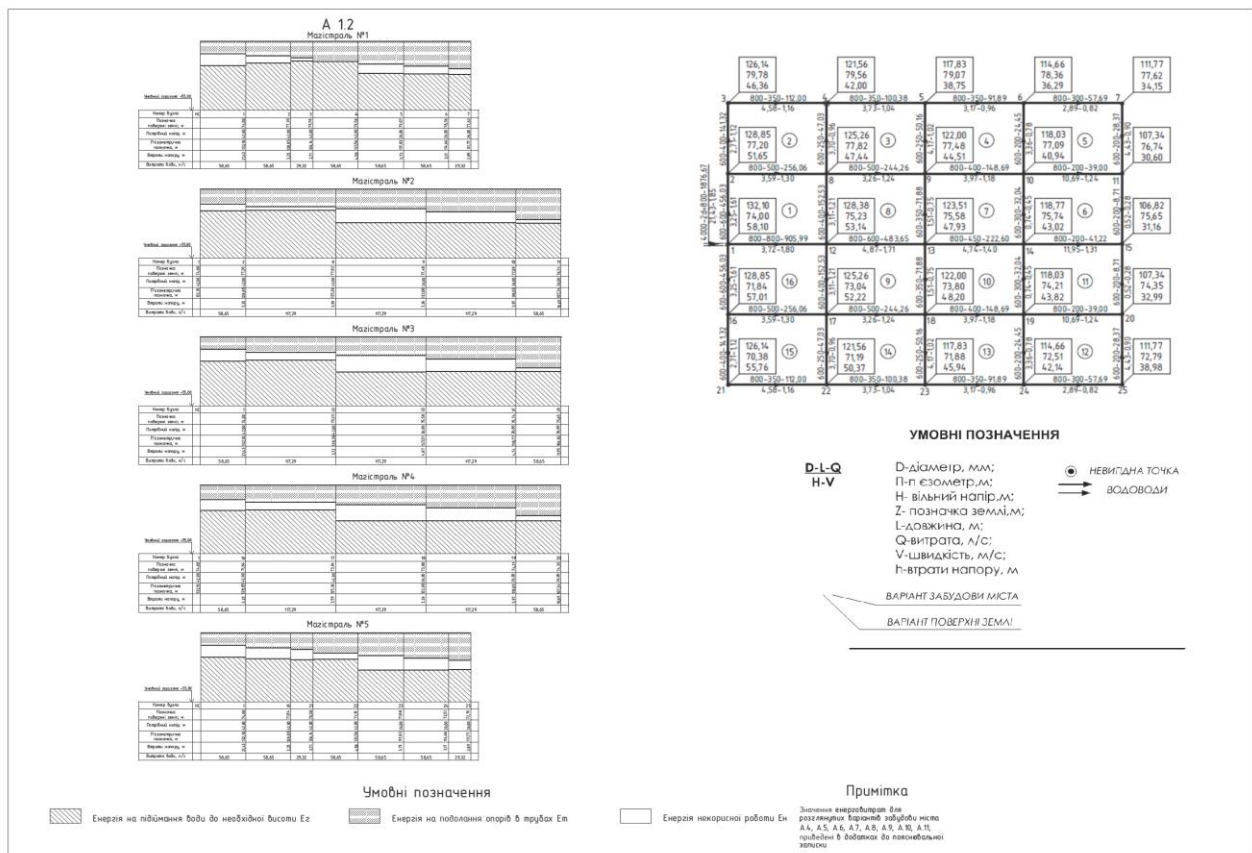

Рисунок 1 – Графіки енерговитрат для всіх магістралей варіанту місцевості А.2

Попередній аналіз результатів проведених досліджень показав, що рельєф місцевості впливає на складові енергії, які залежать від висоти підйому води, а саме: корисну складову Ег та та надмірну енергію Ен. Значення Ег збільшується в межах 2÷5 %, Ен – на 2÷4 %. Результати розрахунків коефіцієнтів використання енергії можуть бути використані для вибору оптимального варіанта трасування мережі. Отримані результати є основою для подальшого уточнення техніко-економічних показників систем подачі та розподілу води. Моделювання ситуацій, що зумовлюються експлуатаційними змінами стану водопровідних мереж, дозволяє оптимізувати роботу мережі при її проектуванні.

Література

1. Закон України «Про питну воду та питне водопостачання» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text>.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України №388 від 28 квітня 2021 року «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми «Питна вода України» на 2022-2026 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/388-2021-%D1%80#Text>.

Манідіна Є.А., к. т. н., доцент кафедри прикладної екології та охорони праці
Інженерного навчально-наукового інституту ім. М. Ю. Потебні ЗНУ,
м. Запоріжжя

Бут К.О., студент спеціальності 183 «Технології захисту
навколишнього середовища» Інженерного навчально-наукового інституту
ім. М. Ю. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Авраменко А.Т., студентка спеціальності 183 «Технології захисту
навколишнього середовища» Інженерного навчально-наукового інституту
ім. М. Ю. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

РОЗРОБКА ЕКОНОМІЧНО-ДОЦІЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗНЕШКОДЖЕННЯ СУЛЬФУР (IV) ОКСИДУ

До одних з найбільш шкідливих та небезпечних забруднювачів атмосферного повітря відносять сульфур (IV) оксид. Основними джерелами надходження даного оксиду в навколишнє середовище є викиди підприємств хімічної, нафтопереробної, енергетичної, металургійної галузей промисловості. Сульфур (IV) оксид дратує слизисті оболонки очей і дихальних шляхів. Тривале вдихання сульфур (IV) оксиду може викликати такі захворювання як: хронічний бронхіт, ларингіт, запалення легень, погіршуються показники фізичного розвитку дітей. Крім того, при вмісті в повітрі сульфур (IV) оксиду на рівні більш ніж 1 ppm призводить до підвищення рівня смертності.

Сьогодні розроблено багато методів очищення газів від сульфур (IV) оксиду. Теоретичний аналіз показав, що найбільш відомі методи знешкодження мають ряд недоліків, наявність яких не дозволяє широко використовувати їх для десульфурації газів: необхідність у попередньому знепиленні газів; чутливість до супутніх газових компонентів; громіздкість устаткування; висока енергоємність; низька сорбційна місткість поглинальних розчинів; дорожняча реагентів; високі капітальні витрати.

Таким чином, основну загрозу для навколишнього середовища представляють газові викиди з низькою концентрацією сульфур (IV) оксиду, які економічно недоцільно переробляти в готовий продукт. Отже, розробка методу очищення газових викидів з низькою концентрацією сульфур (IV) оксиду є актуальною проблемою.

Теоретичними дослідженнями виявлено, що найбільш ефективними є методи абсорбції з одночасним рідинно-фазним окисненням сульфур (IV) оксиду киснем повітря у присутності сполук перехідних металів. У роботі [1] досліджено процес окиснення сульфур (IV) оксиду у водних розчинах солей перехідних металів. Було встановлено, що за зниженням каталітичної активності такі метали (у діапазоні рН = 3,5-6,0) можна розташувати у наступний ряд: Fe (III) – Mn (II) – Cr (III) – V (V). На швидкість окиснення сульфур (IV) оксиду в розчині солей заліза (II) і (III) суттєво впливає рН

розчину та за $pH = 1,6-2,8$ цей процес припиняється. У роботі [1] вказано на наявність негативного впливу збільшення температури газу на процес рідинно-фазного окиснення сульфур (IV) оксиду киснем повітря у присутності іонів мангану (II).

Отже, метою роботи є дослідження спільного впливу ферум (II, III) іонів та мангану (II) іонів у розчині на процес рідинно-фазного окиснення сульфур (IV) оксиду.

Для визначення спільного впливу ферум (II, III) і мангану (II) іонів на процес поглинання одержували залежності концентрації сульфур (IV) оксиду, що абсорбували у поглиначі, від тривалості поглинання для різних початкових концентрацій іонів металу в розчині (розчин, який містить солі Fe (III), $C_{Fe-заг} = 18 \text{ г/м}^3$; розчин, що містить солі Mn (II), $C_{Mn(II)} = 18 \text{ г/м}^3$). За результатами експериментальних досліджень було встановлено, що підвищення температури газоповітряної суміші в діапазоні температур 20-100 °C супроводжується збільшенням кількості поглиненого сульфур (IV) оксиду для всіх розчинів. Збільшення поглинальної місткості розчину з підвищенням температури вказує на протікання хімічних реакцій у реакційному об'ємі. За температури суміші більше ніж 65 °C має місце істотніше зростання поглинальної місткості розчину, що містить ферум (II, III) іони [$C_{Fe-заг} = 18 \text{ мг/л}$]. Для розчинів, що містять іони Mn (II) [$C_{Mn(II)} = 18 \text{ мг/л}$], за температури суміші більше ніж 52 °C не спостерігається значно підвищення поглинальної місткості розчину [2].

У свою чергу, під час одночасного додавання ферум (II, III) і мангану (II) іонів ($C_{Fe-заг} = 12,0 \text{ г/м}^3$ і $C_{Mn(II)} = 6,0 \text{ г/м}^3$) до розчину зафіксували суттєве підвищення поглинальної місткості розчину навіть за температури вище ніж 52 °C. Ця обставина свідчить про перевищення величини швидкості каталітичного окиснення сульфур (IV) оксиду величини зниження швидкості фізичного розчинення сульфур (IV) оксиду та кисню в поглиначі.

Таким чином, використання розчинів, які містять у своєму складі суміш ферум (II,III) та мангану (II) іонів дозволить знизити вплив підвищеної температури відхідних газів на ступінь поглинання сульфур (IV) оксиду.

Проведений аналіз основних техніко-економічних показників процесу абсорбції сульфур (IV) оксиду з відхідних промислових газів за допомогою розчинів солей ферум (II, III) та мангану (II) також показав їх доцільність практичного застосування.

Література

1. Смотраев Р.В., Манидина Е.А. Механизм окисления ионов железа(II) кислородом воздуха в присутствии диоксида серы. *Selected publications from the Water Harmony Project: Water Research and Tecnology*. 2015. С. 217–226.
2. Манідіна Є.А., Рижков В.Г., Манідін В.С. Очищення технологічних газів агломераційного виробництва. *Металургія. Збірник наукових праць*. Запоріжжя : Видавництво ЗДІА, 2016. Вип.1(35). С.96–99.

Добровольська О.Г., канд.техн.н., доцент кафедри міського будівництва і архітектури Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Гелдаш Ю.А., студент спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія» Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРО ВПЛИВ ВОДОРОЗБОРУ НА ГІДРАВЛІЧНІ РЕЖИМИ РОБОТИ ВОДОПРОВІДНОЇ МЕРЕЖІ

Наслідком нераціональних витрат води у житлових будинках є надмірне споживання. Дослідження свідчать, що корисне споживання становить 20-50 % від загального споживання [1]. Для великих міст різниця між фактичним та прогнозованим водоспоживання менша, ніж в населених пунктах, оскільки неточність розрахункових параметрів водорозбору з окремих санітарно-технічних приладів взаємно компенсуються урахуванням результатів їх сумісної дії [2]. Водоспоживання є випадковим і некерованим процесом, але для проєктування та експлуатації систем подачі і розподілу води режими водоспоживання задаються нормованими графіками відбору води впродовж доби, року, тощо [3]. Синхронізація дій споживачів залежить від їх кількості. Для врахування цієї обставини розрахункові витрати у внутрішніх водопроводах будівель можна визначити як імовірну величину, яка враховує вірогідність одночасної дії водорозбірних кранів. Використовувати цю методику для всієї мережі міста не доцільно тому, що в такому випадку необхідно буде визначити кількість водорозбірних кранів на кожній ділянці мережі. На сьогодні існують методики побудови математичних моделей, основу яких складають теорії випадкових функцій. Актуальність теми дослідження обумовлена складністю отримання статистичних матеріалів, необхідних для застосування подібних методів і побудови моделей, що є результатом відсутності широких наукових досліджень та їх аналізу для розробки інженерних методів розрахунків.

Були проаналізовані гідравлічні режими роботи водопровідної мережі в умовах відмови частини споживачів від послуг системи централізованого гарячого водопостачання за наступною методикою.

Сформовані вихідні дані: розрахункові витрати; конструктивні параметри ділянок мережі; виконано моделювання змін гідравлічних режимів роботи мережі з урахуванням відмов від послуг централізованого гарячого водопостачання. Моделювання розрахункових випадків виконано для випадків відмови від послуг гарячого водопостачання 25%, 50%, 100% абонентів 1, 2 та 3 району послідовно, та 25%, 50%, 100% абонентів у всіх трьох районах одночасно.

Виконано аналіз динаміку вузлових напорів. Як приклад, результати розрахунку п'єзометрів у вузлах мережі при зміні водорозбору представлені на рис. 1.

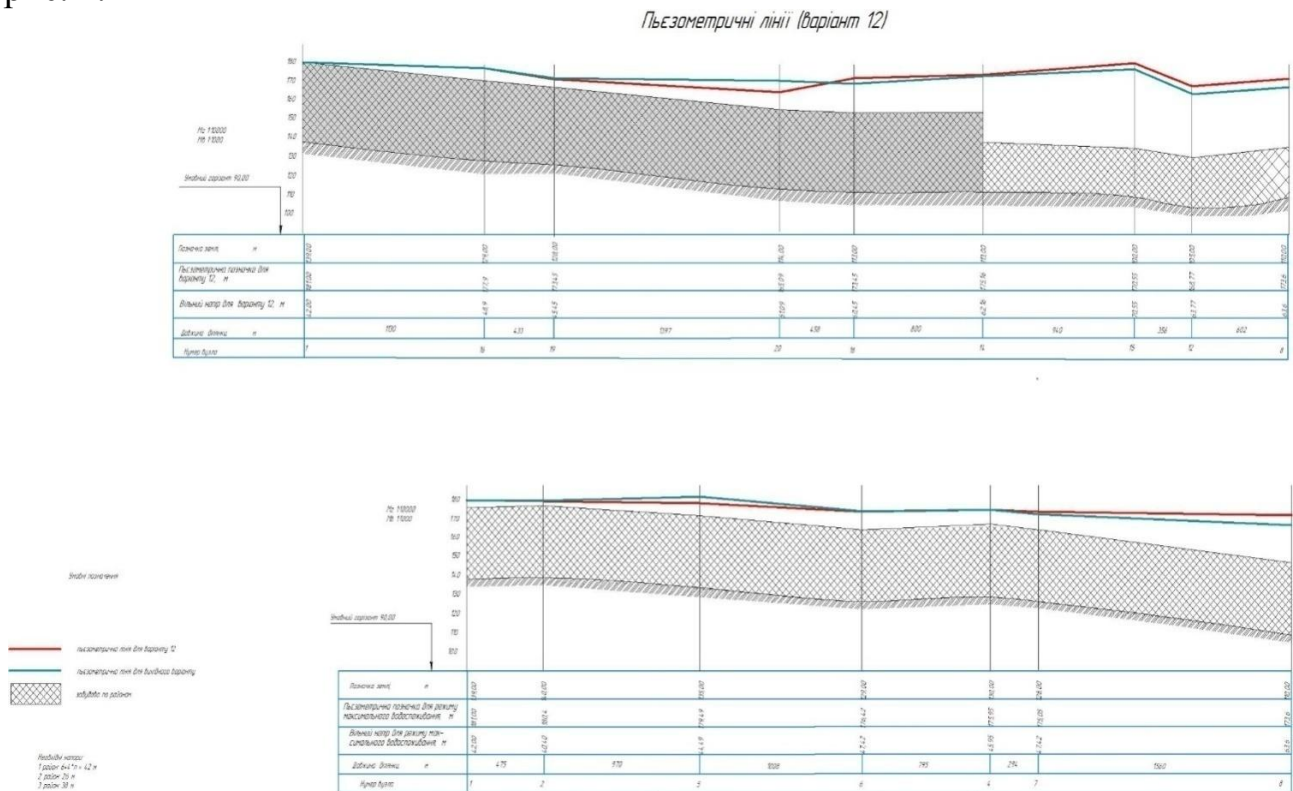

Рисунок 1 – Результати розрахунку п'єзометрів у вузлах мережі при зміні водорозбору

Режим водоспоживання залежить від кількості водорозбірних приладів, числа користувачів, кількості поверхів, ступеня благоустрою та призначення будинку. Розрізняється нерівномірність використання води за годинами доби, днями тижня та сезонами року. Витрата води в будинках за годинами доби змінюється суттєво: мінімальна витрата, максимальна витрата, збільшена витрата. Аналіз фактичного стану водокористування показує, що найбільш часто повторюється в часі середні витрати. І якщо відомі нормативні витрати та максимальна кількість одночасно діючих приладів, то можливо визначити розрахункові витрати води на відповідній ділянці мережі.

Література

1. Стасюк С. Р., Хоружий П. Д. Нормування господарсько-питного водоспоживання в системах сільськогосподарського водопостачання. Меліорація і водне господарство. 2014. Вип.101. С.97–105.
 2. Водопровідні мережі : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Водопостачання та водовідведення». Запоріжжя : ЗДІА, 2009. 298 с.
- Гузынин, А. И. Сравнительный анализ моделей водопотребления населенных пунктов. Коммунальное хозяйство городов. Харків. 2011. Вип. 97. С. 117–126.

Терещенко М.М., бакалавр спеціальності 153 «Мікро- та наносистемна техніка» Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

Міхайлуца О.М., к. т. н., доцент кафедри програмного забезпечення автоматизованих систем Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОТОЛІТОГРАФІЇ

Центральне місце в сучасній технології виготовлення виробів мікроелектроніки займає фотолітографія (або оптична літографія). Це найбільш простий і доступний метод отримання того чи іншого напівпровідникового приладу, особливо в тому випадку, коли розміри елементів топології приладу, а також товщини його активних шарів є близькими до критичних, тобто граничних для сучасного рівня розвитку фотолітографії. До сфер застосування цього методу відносять такі, як промислове виробництво мікросхем з використанням джерел екстремального ультрафіолету, складної оптики, вакуумного обладнання, а також виготовлення субмікронних елементів схем.

Дослідження сучасних науковців доводять, що найперспективнішим є метод фотолітографії в глибокому ультрафіолеті (EUVL) [1]. На відміну від звичайної літографії, де активно використовують заломлення променів, процес літографії повинен здійснюватися за умови високого вакууму і з використанням спеціальних матеріалів, що відображаються в оптичній системі. Для генерації потужного випромінювання на довжині хвилі 13,5 нм при фотолітографії в

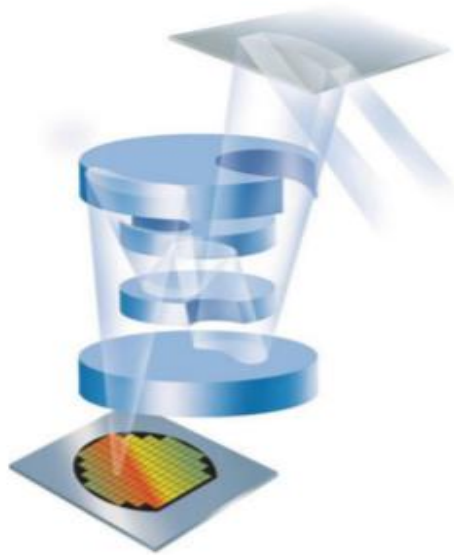

Рисунок 1. – Оптична система EUVL

глибокому ультрафіолеті застосовують високотемпературну плазму (з енергією близько 30 eV) паливного матеріалу. Генерація плазми здійснюється за допомогою електричного імпульсу або інтенсивного лазерного випромінювання. Для фокусування випромінювання застосовують спеціальну оптичну систему, що є еліптичним колектором. Оптична система EUVL включає поверхню, яка використовується для ефективної передачі світла на фотошаблон та відображає проекційну оптику для відтворення топології на фоторезисті. Світловідбивна оптика складається з двошарових пар, що повторюються, і які призначені для створення багатошарового дзеркального матеріалу (рис.1) [2].

Однак використання EUV-літографії супроводжується рядом проблем. По-перше, це безпосередньо технологічні проблеми, пов'язані зі складністю керувати фотонами, енергія яких зростає в 14 разів за рахунок використання меншої довжини хвилі. Оскільки у пучку фотонів присутній шум, то неможливим є створення елементів з ідеальними межами структур за допомогою EUV-літографії. Окрім того, розмір структур ускладнює можливість розпізнати помилку, пов'язану з недоліками виготовлення кромки структур. Компенсувати вищесказані недоліки технології можливо за рахунок виготовлення точних масок (фотошаблонів) для кожної партії елементів.

Отже, фотолітографія включає велику кількість стадій, кожна з яких можна охарактеризувати декількома параметрами. Неможливо оптимізувати всі параметри за допомогою великої серії літографічних експериментів, проведених при переборі всіх можливих значень параметрів. Спростити цю проблему, а можливо і повністю усунути, дозволить використання машинних експериментів та методів математичного моделювання. Моделювання фотолітографії дозволяє проводити машинні експерименти у віртуальному оточенні. Це буде значно швидше та дешевше, у порівнянні з повномасштабними експериментами з використанням реальних заготовок інтегральних схем, а також, експерименти можливо провести при більшій кількості технологічних параметрів. Сучасні програмні продукти дозволяють точно моделювати процес дифракції та інших спотворень на межі розділу фотошаблон-експонована підкладка.

Аналіз літературних джерел показав, що для оптимізації фотолітографії стає поширеним застосування методів планування експерименту. Вибір методу для побудови математичної моделі досліджуваного процесу в основному здійснюється інтуїтивно і заснований лише на особистому досвіді дослідників. Перевага віддається методу повного факторного аналізу, який дозволяє характеризувати особливості внутрішніх та міжсистемних відносин і, крім того, зменшити кількість змінних (факторних значень) для подальшого аналізу. Хід проведення експерименту передбачає виділення факторів, що визначають перебіг процесу, та зміну яких допускає діюча технологія (змінні дані). Для кожної змінної величини визначаються верхній та нижній рівні значень, виходячи з досвіду попередніх робіт та рекомендацій виробників, які могли б забезпечити необхідну якість та точність проведення експерименту. Після проведення дослідів виконується статистична обробка результатів.

Рівняння математичної моделі приймає вигляд: $y = b_0 + \sum_{j=1}^k b_j x_j$. Отримана система співвідношення показує залежність обраних критеріїв якості від

технологічних режимів обробки. Модулі коефіцієнтів регресії b_j характеризують силу впливу факторів на параметр оптимізації.

У зв'язку з тим, що при вирішенні різних виробничих завдань не завжди існує можливість виконувати достатню кількість необхідних експериментів, проведення порівняльного аналізу з метою виявлення найбільш раціонального методу для побудови математичних моделей, які адекватно описують відповідні процеси або явища, залишається актуальним завданням.

Література

1. Pirati A., Peeters R., Smith D. EUV lithography performance for manufacturing: status and outlook. 2016, vol. 9776. URL: <https://www.spie.org/Publications/Proceedings/Paper/10.1117/12.2220423>

2. Особенности фотолитографии в глубоком ультрафиолете. URL: <http://ptsj.ru/articles/535/eng/535.pdf>.

УДК 669.187:541.123

Харченко О.В., к. т. н., докторант кафедри металургії,

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Лічконенко Н.В., ст. викладач кафедри металургії,

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМИ «EXCALIBUR» В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МЕТАЛУРГІЙНОГО НАПРЯМУ

Існує дуже багато способів ведення плавки, позапічної обробки, легування та розкислення сталі. При цьому з усього різноманіття можливих способів досягнення поставленої мети, що відрізняються як кількісними, так і якісними характеристиками, бажано вибрати єдиний спосіб, який буде найменш дорогим. Це завдання успішно вирішує комп'ютерна програма «Excalibur», яка є розвитком інформаційно-технологічної системи «Форвард» [1] та програми «Оракул».

Програма «Excalibur» є наукомістким продуктом, в якому реалізовано передові досягнення теорії металургійних процесів останніх трьох десятиліть. В якості термодинамічної моделі системи «метал-шлак-газ» в програмі використовується детермінована фізико-хімічна модель колективізованих

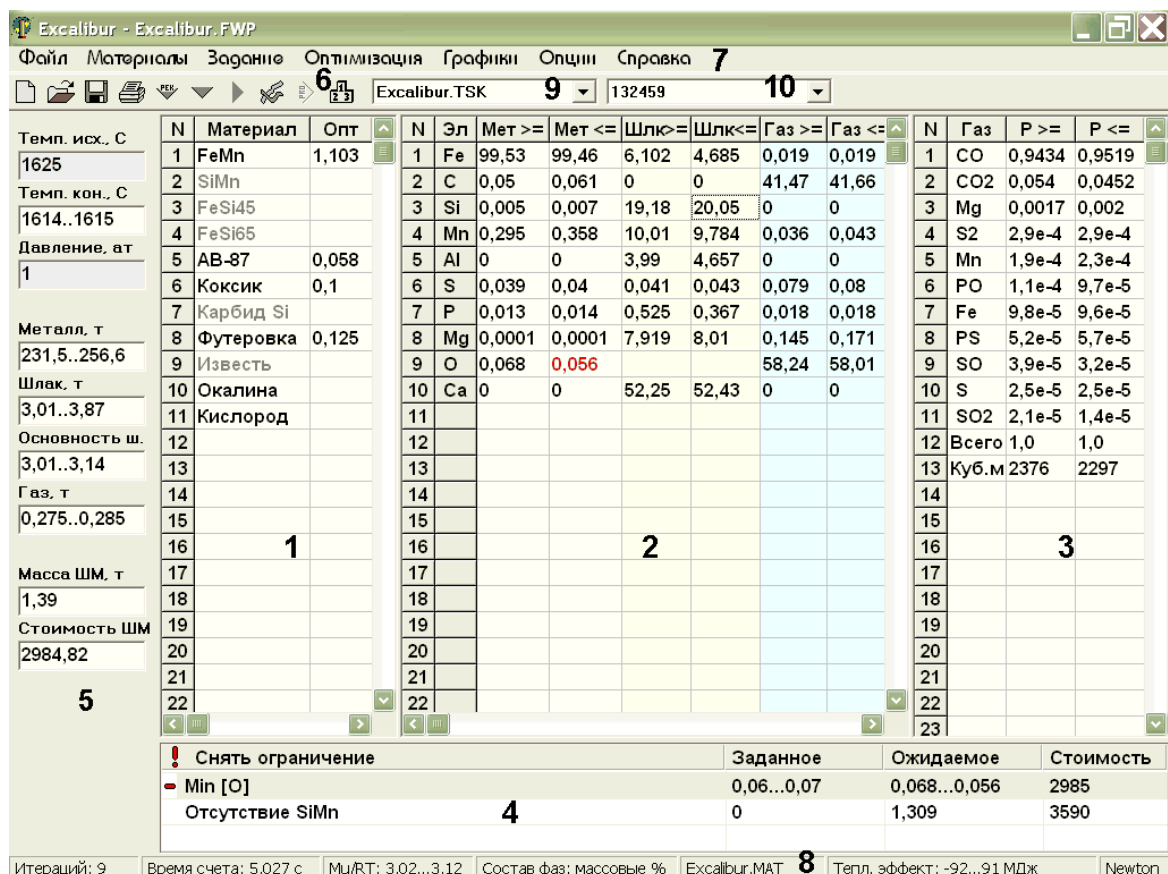
електронів МКЕ [2], що найбільш точно описує процеси, які відбуваються в сталеплавильному агрегаті. МКЕ заснована на методі хімічних потенціалів Гіббса [3] та обліку електронного вкладу в хімічний потенціал елементів у шлаку.

Використання комп'ютерної програми «Excalibur» забезпечує:

- оптимізацію мас легуючих і шихтових матеріалів (в будь-якому агрегатному стані) і витрати енергоносіїв за критеріями їх сумарної мінімальної вартості або максимальної продуктивності сталеплавильного агрегату;
- врахування невизначеності вихідних і розрахункових даних шляхом завдання відповідних довірчих інтервалів «нижня межа – верхня межа»;
- розрахунок і облік перехресного впливу вмісту одних елементів на засвоєння інших в кожній із фаз;
- розрахунок і облік впливу добавок матеріалів і енергоносіїв на масу і склад фаз, а також температуру системи;
- практичну реалізацію принципу ситуаційного управління процесами на основі оперативного вироблення альтернативних варіантів легування, розкислення і позапічної обробки сталі.

Програма має інтуїтивний дружній інтерфейс, що дозволяє користувачам ефективно працювати з нею, спираючись на мінімальну теоретичну підготовку у галузі металургії чорних металів та економіки. Для роботи з текстовими файлами потрібні мінімальні практичні навички з інформатики.

Типовий вид головної форми програми представлено на рис. 1.

1 – таблица материалов, 2 – таблица элементов, 3 – таблица газов, 4 – список альтернативных решений, 5 – панель параметров, 6 – панель управления, 7 – головное меню, 8 – статус-рядок с текстовой информацией про режимы работы программы, 9 – список, что разгорается, для быстрого выбора файла задания на плавку, 10 – список, что разгорается, для быстрого выбора задания на плавку

Рис. 1. Загальний вигляд головної форми «Excalibur»

В даний час програма успішно застосовується для проведення практичних занять та лабораторних робіт з таких дисциплін як «Теорія та технологія сталеплавильного виробництва», «Фізико-хімічні основи позаагрегатного рафінування металів» тощо, а також під час написання кваліфікаційних робіт здобувачів степенів вищої освіти «бакалавр» і «магістр».

Література

1. Харченко А. В., Пономаренко А. Г., Храпко С. А., Иноземцева Е. Н. Разработка информационно-технологической системы «Форвард» для управления металлургическими процессами в реальном масштабе времени. *Известия ВУЗов. Черная металлургия*. 1991. № 12. С. 89–91.
2. Пономаренко А. Г. Вопросы термодинамики фаз переменного состава, имеющих коллективную электронную систему. *Журнал физической химии*. 1974. Т. 48. № 7. С. 668–674; № 8. С. 950–958.
3. Харченко А. В., Синяков Р. В., Личконенко Н. В. Применение метода химических потенциалов Гиббса в черной металлургии. *Збірник наукових праць ЗДІА. Металургія*. 2017. Вип. 2 (38). С. 20–25.

Гречаний О. М., PhD, викладач кафедри металургійного обладнання
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ,
м. Запоріжжя

Фіялов С. Е., магістрант спеціальності 133 «Галузеве машинобудування»
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ,
м. Запоріжжя

ВИКОРИСТАННЯ ФОРМАЛЬНОЇ ЛОГІКИ ПРИ ДІАГНОСТУВАННІ РОБОТОЗДАТНИХ СТАНІВ МЕТАЛУРГІЙНОГО ОБЛАДНАННЯ

Одним із варіантів модернізації металургійного обладнання є підвищення потужності одиниці обладнання в перерахунку на її металоємність [1], що призводить до зростання зусиль і крутних моментів, діючих на прокатні стани і як наслідок призводить до зменшення терміну служби вузлів і деталей і збільшення числа аварійних поломок, що приводять до простоїв. Аварійність обладнання приводить до незапланованих простоїв, а отже значних економічних втрат [2].

Таким чином завчасне прогнозування можливих аварійних зупинок дозволить попередити виробничі втрати та отримати значний економічний ефект.

Найбільш складним завданням, вирішення якого покладається на ремонтну службу підприємства, є завдання планування виконання завчасних ремонтних робіт, що пов'язано з його невизначеністю з точки зору впливу на ефективність виробництва [3], тому постає питання розробки методів встановлення часу, протягом якого обладнання гарантовано здатне зберігати свій працездатний та безаварійний стан.

Питання планування режимів технічного обслуговування важливі, як для традиційної нормативно-попереджувальної стратегії використання механічних систем, так і проактивних стратегій. В цьому випадку оцінка технічного стану та пошук дефектів здійснюється за допомогою інспекцій чи ревізій, що як правило призводить до розбирання вузлів, а отже підвищує трудомісткість обслуговування і час простоїв. Тому оптимізація періодичності інспекцій набуває особливої актуальності при впровадженні стратегії обслуговування обладнання за технічним станом [4].

Процес навантаження механічних систем веде до втрати працездатності, як від втоми, так і від статичного руйнування при перевантаженні. Модель їхньої поведінки надзвичайно складно простежити експериментально, оскільки поява перевантажень залежить від випадкових чинників, які не завжди відомі [5]. І в цьому випадку на перший план виходить моделювання, що є одним із самих надійних методів і ефективних інструментів дослідження як простих, так і складних технічних систем, на всіх етапах їх життєвого циклу [6].

На першому етапі діагностики досліджують функціонування обстежуваного об'єкта, установлюють зв'язки між його конструктивними елементами, вивчають форми прояву відказів цих елементів. Після цього, одержавши необхідні відомості, складають формалізований опис об'єкта, що спостерігається, чи, іншими словами, будують модель. Ця модель є абстрактним відображенням реального об'єкта, у якому зосереджені його найбільш важливі властивості. Форму подання моделі, конкретизацію і деталізацію визначають способом проведення діагностування і постановки діагнозу. Вибір тієї чи іншої форми моделі визначається характером і складністю обстежуваного об'єкта, обсягом наявної апріорної інформації, необхідною глибиною діагнозу і технічних можливостей одержання інформації [7].

Найбільшого розповсюдження в діагностиці несправних станів металургійного обладнання набули наступні типи моделей: параметричні, поліноміальні, непараметричні, графічні і графоаналітичні, функціональні і логічні.

З огляду на те, що, як правило, для металургійного устаткування в явному вигляді задають лише модель у працездатних станах, а поведінку в інших, неробочих станах, представляють побічно через безліч можливих відмов, на першому етапі встановлення роботоздатних станів цього обладнання варто звернути увагу на функціональні та логічні діагностичні моделі. Для побудови таких моделей досить знати причинно-наслідкові залежності, між діагностичними ознаками й параметрами, тобто на підставі змін вхідних і супутніх параметрів (тональність, температура, число обертів, потужність і т.д.) робиться висновок про працездатність об'єкта, так звані – допускові оцінки.

Література

1. Притыкин Д. П. Надежность, ремонт и монтаж металлургического оборудования. М. : Металлургия, 1985. 368 с.
2. Режимы нагружения и прочность прокатных станов / В. М. Клименко и др. Киев : Техніка, 1976. 173 с.
3. Ручко В. Н. Проблемы планирования ремонтов механического оборудования металлургических заводов. Наукові праці «Металургія». 2008. № 10. С. 299–309.
4. Белодеденко С. В., Гречаный А. Н., Чеченев В. А. Планирование режимов технического обслуживания металлургического оборудования на основании моделей "отложенного ремонта". Металургія. 2018. № 1. С. 119–125.
5. Belodedenko S., Grechany A., Ibragimov M. Risk indicators and diagnostic models for sudden failures. Scientific journal of the Ternopil national technical university. 2017. No. 4. P. 111–119.
6. Диагностика технических устройств / Г. А. Бигус и др. М. : Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баум., 2014. 615 с.
7. Жук А. Я., Малишев Г. П. Основи технічного діагностування. Навчально-методичний посібник. Запоріжжя : ЗДІА, 2007. 114 с.

Тарасов В.К., к. т. н., доцент кафедри прикладної екології та охорони праці
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. Потебні ЗНУ,
м. Запоріжжя

Румянцев В.Р., к. т. н., доцент, заступник директора з профорієнтаційної
роботи Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. Потебні ЗНУ,
м. Запоріжжя

Матяшева О.Б., методист Науково-методичного центру професійно-технічної
освіти у Запорізькій області, м. Запоріжжя

ЗМЕНШЕННЯ ТЕПЛОВИХ ВИКИДІВ ПРИ ОХОЛОДЖЕННІ ГАРЯЧЕКАТАНИХ РУЛОНІВ

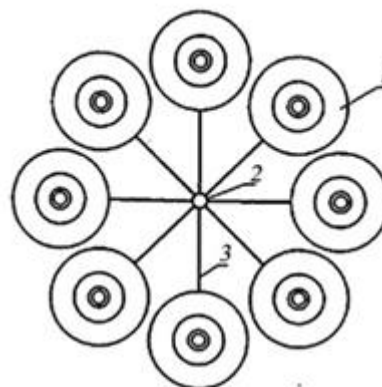
Умови праці в металургійній промисловості, незважаючи на нові прогресивні технології, відносяться до шкідливих і небезпечних. Причому різні чинники: пил, газоподібні видалення, надлишкова теплота, інфрачервоне випромінювання, шум можуть мати не тільки однонаправлену дію, а і сумуючий ефект [1,2]. Це значно ускладнює розробку заходів забезпечення комфортних умов праці. Наявність сучасних агрегатів очищення повітря від пилу і газів не виключають теплового забруднення робочої зони і навколишнього середовища. Надлишок теплоти суттєво впливає на працездатність і продуктивність праці. При температурі повітря на робочих місцях 26-30°C продуктивність праці складає всього 20-50% відносно її рівня при 18°C. Разом з тим в гарячих цехах біля джерел випромінювання температура досягає 40-50°C, що потребує необхідності виділення спеціальних зон для відпочинку і захисту. Тривала й постійна робота в важких і шкідливих умовах приводить до професійних захворювань[3].

Проведено аналіз і дослідження відомих засобів зменшення викидів гарячих газів і повітря в робочу зону та доцільність сучасних методів утилізації теплоти для економії енергоресурсів та реальність використання теплоти в якості вторинних енергоресурсів. Встановлено на основі даних ПАТ «Запоріжсталь», що на тонколистовому безперервному стані гарячого плющення «1680» при охолодженні гарячекатаних рулонів виділяється близько 2,8 ГДж теплоти з одного рулону (рис 1).

Для скорочення тривалості охолодження рулонів використовують примусове охолодження наступних видів: повітряне, водоповітряне і водяне. Найбільш раціональним для утилізації і використання теплоти є водяне охолодження. Ефективність водяного охолодження в порівнянні з охолодженням на природному повітрі вище в 20 разів. Для проведення інтенсивного охолодження доцільно використання секційної установки, що утворюється із 8 стендів (рис.2) [4].

Рисунок 1 – Готові рулони листового прокату на виході із стану

1 – стенд для прискороного охолодження;
2 – колектор підводу води до групи стендів;
3 – труба для підводу води до стенду
Рисунок 2 – Схема розташування стендів для прискороного охолодження рулонів

Ділянка забезпечує одночасне охолодження 24 рулонів. При охолодженні 1 т металу в інтервалі від 500°C до 100°C виділяється 356 МДж тепла. Якщо процес реалізується шляхом перекаду води в пару, це рівнозначно економії 12,1 кг умовного палива [5,6].

Із рівняння теплового балансу знаходимо кількість теплоти, яка віддається від рулонів, ГДж:

$$Q_1 = m_1 \cdot c_{p1} \cdot (t_0 - t_k) \quad (1)$$

де m_1 – маса прокату металу, кг; c_{p1} – теплоємність металу, кДж/(кг·К); t_0 – початкова температура рулону, °C; t_k – кінцева температура рулону, °C.

Кількість теплоти, яке сприймається водою від рулонів, ГДж:

$$Q_2 = m_2 \cdot c_{p2} \cdot (t_2 - t_1) \quad (2)$$

де m_2 – маса води, кг/с; c_{p2} – теплоємність води, кДж/(кг·К); t_1 – початкова температура води, °C; t_2 – кінцева температура води, °C.

Для стандартного рулону ЦГПТЛ радіусом 0,81м і довжиною 1,68 м отримуємо утилізацію теплоти водою 1,38 ГДж.

Використання примусового прискороного охолодження рулонів прокату дозволить знизити температуру робочої зони до 20°C і створити прийнятні умови праці. Проведені розрахунки показують, що при фактичній кількості рулонів за добу в цеху біля 260 штук здобутої теплоти достатньо для гарячого водопостачання такого мікрорайону міста Запоріжжя як Павло-Кічкас.

Література

1. Tarasov V. K., Rummyantsev V. R. Ways of solving social problems in manufacturing. Гуманітарний вісник ЗДІА. Збірник наукових праць. 2015. № 62. С. 264–270.

2. Воденнікова О. С., Куріс Ю. В., Матяшева О. Б. Заходи зі зниження впливу парів мастил в прокатному виробництві. Problems and Innovations in Science: The 1st International scientific and practical conference., 4-5 may. 2020. London : Nika Publishing, 2020. С. 263-268.

3. Розробка засобів безпеки праці процесу гарячої прокатки тонкого листу / В. К. Тарасов та ін. Науковий погляд в майбутнє. Одеса : Купrienko С. В., 2019. Вип. 156. Т.1. С. 122.

4. Куріс Ю. В., Матяшева О. Б., Мнухіна Н. О. Дослідження професійного ризику робітників металургійних та енергетичних підприємств за гігієнічним критерієм оцінки умов праці виробничого середовища. Енергетика та електрифікація. 2017. №2. С. 45-48.

УДК 504.064.4

Бєлоконь К.В., к. т. н., доцент, заступник директора з наукової роботи
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ,
м. Запоріжжя

Шуст Я.І., Коваль В.В., Морозова Д.М., здобувачі вищої освіти спеціальності
183 «Технології захисту навколишнього середовища» Інженерного навчально-
наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА АВТОТРАНСПОРТУ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ ЗА ПОКАЗНИКАМИ КІЛЬКОСТІ ВИКИДІВ ШКІДЛИВИХ РЕЧОВИН

Автомобільний транспорт є одним з найбільших забруднювачів навколишнього середовища, джерелом небезпечних хімічних забруднень атмосферного повітря, водоймищ, річок, сільського господарства, а також шуму та вібрації. Негативний екологічний вплив автотранспорту особливо відчутний у містах, а також уздовж автомагістралей, де концентрація забруднюючих речовин часто у декілька разів перевищує гранично допустимі та небезпечні для життя людини рівні.

Для транспортних засобів використовують пальне з різних видів нафтопродуктів і мастил, які у складі відпрацьованих газів дизельних та бензинових двигунів внутрішнього згорання забруднюють фактично всі об'єкти довкілля. Збільшення викидів від автотранспорту відбувається через збільшення кількості і погіршення технічного стану автомобільного парку, незадовільну якість палива, відставання темпів розвитку вулично-шляхової мережі, труднощі обліку великої кількості автотранспорту як джерела забруднення атмосфери (приватний автотранспорт, транзит), недостатньо розвинену законодавчу та юридичну базу для ефективного управління автотранспортом як екологічно небезпечним об'єктом.

Автомобільний транспорт в процесі функціонування викидає з відпрацьованими газами токсичні речовини, створює високий рівень шуму, забруднює ґрунти та водойми в результаті змиву та протоку паливо-мастильних матеріалів, що спричиняє утворення пилу та інших забруднюючих речовин, які здійснюють несприятливу дію на навколишнє природне середовище та безпосередньо на людину [1].

Викиди забруднюючих речовин від автотранспорту, які утворюються в процесі згорання палива, викидаються в нижні, приземні шари атмосфери, туди, де відбувається основна життєдіяльність людини і де умови для їх розсіювання є найгіршими. У відпрацьованих газах двигунів автомобілів міститься більше ніж 200 токсичних хімічних сполук, значна частина яких представляє різні вуглеводні. Через таке різноманіття і складність ідентифікації окремих сполук до розгляду звичайно приймаються найбільш представлені компоненти чи їх групи.

Контроль стаціонарних джерел викидів жорстко нормується відповідними нормативно-правовими актами, у той же час, реальний дієвий механізм систематичного контролю викидів пересувних джерел фактично відсутній. Обрахування кількості викидів здійснюється за показниками використаного палива у статистичній формі «Викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря від пересувних джерел забруднення по регіонах».

Значний внесок валових викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря м. Запоріжжя вносить автотранспорт, частка викидів якого в загальному валовому викиді щорічно зростає (табл. 1).

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря пересувними джерелами за 2020 рік становлять 79,28 тис. т, що на 1,93 тис. т. більше ніж у 2019 році (у 2019 р. – 77,35 тис. т) [1].

Таблиця 1

Динаміка викидів в атмосферне повітря, тис. т

Рік	Викиди в атмосферу, тис. тон		Щільність викидів у розрахунку 1 км ² , тон		Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	
	Стаціонарними джерелами	Пересувними джерелами	Стаціонарними джерелами	Пересувними джерелами	Стаціонарними джерелами	Пересувними джерелами
2016	193,7	76,7	9,9	2,82	153,6	43,7
2017	167,0	76,07	6,1	2,8	95,6	43,6
2018	180,9	80,19	6,7	2,95	104,5	46,3
2019	174,7	77,35	6,4	2,85	101,9	45,1
2020	173,4	79,28	6,4	2,9	102,2	46,7

Основними екологічними проблемами автомобільного транспорту є: постійне зростання кількості автомобілів на душу населення; основна частина викидів від автомобільного транспорту припадає на міста та найбільші автомобільні траси; автомобільні викиди концентруються у приземному шарі повітря – саме там, де дихають люди; двигуни автомобілів часто бувають невідрегульованими, зношеними, що спричиняє додаткові викиди у атмосферу; викиди автотранспорту містять до 200 хімічних сполук, деякі з яких надзвичайно токсичні. Проблем щодо якості атмосферного повітря у регіоні також додають такі аспекти: високий рівень зносу та збереження низької

технологічності системи пасажирського транспорту; скорочення рухомого складу тролейбусних машин, чисельності трамвайних вагонів [2].

Література

1. Белоконь К. В., Пірогова І. М. Аналіз та оцінка рівня забруднення атмосферного повітря м. Запоріжжя. *Збірник наукових праць Дніпровського державного технічного університету (технічні науки)*. 2021. Т. 1. № 38. С. 149-158.
2. Белоконь К. В., Погребенник В. Д. Моніторинг якості повітря міста Запоріжжя. II Міжнародна науково-практична конференція «Авіація, промисловість, суспільство» (м. Кременчук, 12 трав. 2021 р.) Харків : ХНУВС, 2021. Т. 1 С. 286-288.

Секція «Сучасні напрямки розвитку банківської справи.

Гроші, фінанси і кредит»

УДК 336.71:004.738.5:330.341.1

Меліхов Є.В., студент спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ,
м. Запоріжжя

Макаренко А.П., д. е. н., професор, професор кафедри обліку, аналізу,
оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

**РОЗВИТОК ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ**

Сучасний світ важко уявити без цифрових пристроїв. Смартфони, планшети, персональні комп'ютери – всі вони створюються для того, щоб розважати нас та полегшувати життя людей. Навіть не дивно, що переважна більшість науковців називають наш час «Інформаційною ерою». Наприклад, щоб поповнити мобільний рахунок або заплатити за комунальні послуги більше не потрібно вирушати до банку, адже все це можна зробити з власного смартфона або комп'ютера завдяки інтернет-банкінгу. Але так було не завжди.

Комп'ютерні технології почали свій бурхливий розвиток після цифрової революції у другій половині ХХ сторіччя. Саме тоді цифрові пристрої почали зменшуватися у розмірах, а прогрес дозволив значно здешевити їх виробництво. Все це призвело до того, що коло їх користувачів перестало обмежуватися лише науковцями, військовими та великими підприємствами. У цей час великі світові компанії (наприклад: Commodore, Sinclair, IBM) почали випускати досить компактні пристрої – перші персональні комп'ютери. Завдяки порівняно невеликій вартості (від 200 \$ при середній заробітній платі 1300\$ у Америці), ПК почали з'являтися у все більшій кількості людей. Одними з перших, хто звернув на це увагу, були банки. У першій половині 80-х років, завдяки системі Home Banking, вкладники американських банків могли перевіряти свої рахунки. А вже наприкінці ХХ сторіччя Bank of America вдало розгорнув систему онлайн-банкінгу, досягнувши до 2001 року позначки у 3 млн. споживачів і транзакцій на суму 1 млрд доларів [2]. Саме з цього і почалось стрімке зростання систем інтернет-платежів.

Сьогодні послуги зі здійснення оплати через інтернет надає майже кожна банківська установа. А деякі банки взагалі не мають відділень. Наприклад, відомий в Україні «Монобанк». Такий успіх цифрових транзакцій обумовлений тим, що користувачі системи онлайн-транзакцій мають велику кількість переваг, які вони не отримують при здійсненні платежів безпосередньо у банку, а саме:

1. Комісія при сплаті за допомогою системи інтернет-платежів менша за банківську. Наприклад, у Приватбанку здійснення комунальних платежів на касі коштує 15 грн в той час, як у онлайн-додатку «Приват 24» – 1 грн [1].

2. Оплата у інтернеті набагато зручніша та надійніша, адже мінімізується людський фактор, бо касир працює цілий день, що призводить до втоми та підвищує ризик помилкового введення даних. В той же час, більшість систем онлайн-платежів мають функції пошуку отримувача за унікальними параметрами, такими як: назва, номер IBAN, тощо. Це дозволяє легко виконати бажаний платіж власноруч. Якщо ж є необхідність колись потім ще раз виконати транзакцію – можна зберегти шаблон, а коли він знадобиться – змінити суму, скоригувати призначення і виконати його [3].

3. Зазвичай банки впроваджують базові шаблони для здійснення популярних періодичних платежів. Наприклад, можна легко виконати оплату комунальних послуг, адже при оформленні картки майбутній власник надає банку інформацію про себе. При отриманні цих даних система автоматично запитує у різних установ, чи є договори за зазначеною адресою. Якщо інформація присутня в реєстрах – вона буде відображена у спеціальному шаблоні (скільки нараховано, який особистий рахунок, а іноді навіть є можливість передачі показників) [1].

4. Можливість цілодобового доступу, адже більшість банківських відділень працює з понеділка по п'ятницю, відкриваючись о 9 годині, а зачиняючись у 18. Здійснити бажану операцію у неробочий час, рівно як і у вихідний або святковий дні – неможливо. Але за допомогою інтернет-банкінгу здійснити бажаний платіж можна 24/7 [4].

5. У особистому кабінеті онлайн-банку можна подивитись, куди саме був здійснений переказ або які платежі були проведені. Це зручно при аналізі витрачених коштів для тих людей, які ведуть сімейний бюджет. До того ж, завжди можна роздрукувати квитанцію для підтвердження факту оплати [5].

Банки теж зацікавлені у впровадженні подібного застосунку.

По перше, вони приваблюють нових клієнтів, які не лише будуть здійснювати платежі через інтернет, а і отримають можливість користуватись картою банку замість носіння у гаманці паперових коштів.

По друге, банки мають прямий дохід від інтерчейнджу. Це комісія, яку вони отримують за кожний безготівковий платіж, виконаний їх картою навіть у терміналі іншої фінансової установи. Наразі ця сума складає від 1.7 % до 3 %.

Крім всього вищезазначеного, онлайн-банкінг дозволить зберегти людські життя. З огляду на те, що зараз у світі розповсюджується глобальна пандемія COVID-19, практично у всіх країнах світу запроваджено жорсткі карантинні обмеження, спрямовані на зменшення випадків захворювання. Звичайно, що банки не зачиняють для відвідування. Але запровадження соціальної дистанції та необхідність періодичної обробки приміщення значно збільшують необхідний час для здійснення платежу. До того ж, збільшується шанс захворіти, який при використанні інтернет-банку дорівнює нулю.

Отже, використання системи інтернет-платежів має велику кількість переваг. Окрім того, що вона полегшує життя звичайним користувачам та дозволяє банку отримати додатковий прибуток, також здійснюється позитивний вплив на економіку. Справа у тому, що на картці будуть зберігатися лише цифрові гроші, в той час, як фізичні купюри будуть знаходитися у обороті грошової маси, виконуючи свою пряму роль як засіб обігу.

Література

1. Гроші за монітором: переваги та недоліки інтернет-банкінгу. Вікенд : веб-сайт. URL: <https://weekend.today/kolonki/groshi-za-monitorom-perevagi-ta-nedoliki-internet-bankingu.htm> (дата звернення: 15.11.2021).
2. Науменкова С. В., Міщенко С. В., Ринок фінансових послуг: навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 532 с.
3. Переваги та недоліки інтернет-банкінгу. Україна фінансова : веб-сайт. URL: https://ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/217.htm (дата звернення: 15.11.2021).
4. Що таке Інтернет-банкінг?. Дія.Бізнес : веб-сайт. URL: <https://business.diia.gov.ua/handbook/finansovij-menedzment/so-take-internet-banking> (дата звернення: 15.11.2021).
5. Які можливості відкриває перед нами інтернет-банкінг. Протокол : веб-сайт. URL: https://protocol.ua/ru/yaki_moglivosti_vidkrivae_pered_nami_internet_banking/ (дата звернення: 15.11.2021).

УДК:336:330.131.7:36.71

Макаренко Ю.П. д.е.н, професор, професор кафедри фінансів банківської справи та страхування Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, м. Дніпро

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

Організація управління кредитним ризиком в рамках кредитного процесу забезпечується за рахунок інформаційного обміну, здійснюваного його учасниками на постійній основі. Зменшити ризик можна також за допомогою пошуку додаткової фінансової інформації. Адже дуже часто управлінське рішення приймається в складних умовах, коли результати не визначено й інформація обмежена. Тому, чим повнішою є інформація, тим більше передумов зробити кращий прогноз і зменшити ризик.

Важливим аспектом в управлінні ризиками банківської діяльності є кваліфікація працівників, їх здатність оперативно реагувати на будь-які

відхилення від прийнятих стандартів кредитної політики банку. Грамотний менеджмент – основа ефективної кредитної діяльності банку.

Завдання співробітників банку – управління кредитним ризиком портфеля банку, обумовленого зовнішніми факторами ризику. Співробітники, які здійснюють діяльність по розробці інструктивно-методичного матеріалу, що не зайняті безпосередньо в здійсненні кредитних операцій, займаються розробкою процедур, які дозволяють знижувати ступінь кредитного ризику, обумовленого внутрішніми факторами реалізації кредитного ризику, а також надавати безпосереднім учасникам кредитного процесу з боку банку дієвий інструментарій для управління кредитним ризиком, обумовленим зовнішніми факторами.

Ще одним напрямком зниження кредитного ризику в банку може бути побудова виділеної і консолідованої служби моніторингу якості кредитного портфеля і роботи з простроченою заборгованістю. Основним завданням такої служби має стати максимально раннє виявлення потенційно проблемної заборгованості і професійна робота з нею на тих стадіях, коли заходи щодо її реструктуризації та стягнення можуть бути найбільш ефективними. Для цього необхідне створення в ряді розрахунково-касових центрів служб по роботі з проблемними кредитами, головними завданнями яких повинні стати розробка методів роботи щодо забезпечення повернення інвестиційних кредитів і доведення їх до підвідомчих підрозділів банку; розробка конкретних заходів по поверненню кредитів і контроль над їх виконанням (реалізацією); розгляд шляхів реструктуризації заборгованості; прийняття рішень про списання безнадійної заборгованості за рахунок резервів.

Таким чином, в рамках управління кредитним ризиком в ході здійснення кредитного процесу різні об'єкти кредитного ризику розподілені між різними категоріями суб'єктів управління кредитним ризиком. Проблема управління ризиком носить всебічний характер.

Оскільки умовах ринкової економіки отримання прибутку та мінімізація ризиків, в тому числі кредитних, є необхідним чинником існування будь-якого комерційного банку, то ефективний механізм управління діяльністю банку дозволить в повному обсязі реалізувати цілі і завдання, що стоять перед ним, сприятиме результативному здійсненню функцій цього управління.

У процесі управління кредитними ризиками рекомендується проводити постійний моніторинг позичальників, зокрема – юридичних осіб. Оскільки практично всі банківські установи орієнтовані на співпрацю з юридичними особами, то відповідно обсяги позик будуть значно більшими за позики фізичних осіб, а це у свою чергу і більший дохід для банку, але й одночасно більший ризик втрат. Отже, рекомендацією є вивчення не лише звітності та дії підприємства-позичальника, а ще й його внутрішнього та зовнішнього середовища.

При цьому можлива трансформація системи моніторингу з боку банку в систему взаємовигідного ділового партнерства з підприємством. Надання кредиту може виступати одним з елементів пакету послуг, який банк може і

хоче надати позичальнику. У нього слід включити не тільки фінансову підтримку, а й консультування з широкого спектру питань, оптимізації управління, інформаційного сприяння тощо. Для банку ефективне функціонування підприємства буде означати не тільки зниження кредитного ризику, а й зміцнення клієнтської бази.

Надзвичайно важливим є правильне управління активами і пасивами банку, а також ризиками. Мається на увазі, розподіл економічного капіталу банку під ризики, визначення політики управління фондами банку, зокрема проблемною заборгованістю, та ризиком ліквідності, правильне встановлення лімітів по ринкових ризиках, моніторинг результатів діяльності, що дасть змогу привести структуру банківського балансу і позабалансових позицій у відповідність з його стратегічними цілями.

Таким чином, запропоновані заходи дозволять поліпшити якість управління кредитним ризиком в банку і тим самим підвищити стабільність і ефективність його діяльності.

Література

1. Макаренко Ю. П. Управління фінансовими ризиками банків: монографія / Ю.П. Макаренко, В.В. Бобиль. – Дніпропетровськ: Герда, 2014.– 266 с.

УДК 657

Рунчева Н.В., д. е. н., професор кафедри економіки і фінансів ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу», м. Бердянськ

Туварчі В.Д., магістрант спеціальності 051 – Економіка ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу», м. Бердянськ

Єгорічев Є.В., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 051 – Економіка ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу», м. Бердянськ

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Фінанси та страхування сільського господарства мають стратегічне значення для усунення бідності та сприяння спільному процвітання. В усьому світі існує приблизно 500 млн сільськогосподарських домогосподарств, які займаються дрібним господарством. Їх представляють 2,5 млрд людей, котрі в тій чи іншій мірі покладаються на виробництво сільськогосподарського виробництва [1]. До найактуальніших переваг сучасних досліджень можна віднести:

– зростання доходів фермерів та сільськогосподарських малих та середніх підприємств через комерціалізацію та доступ до кращих технологій;

- підвищення стійкості завдяки розумному виробництву;
- диверсифікацію ризиків;
- доступ до фінансових інструментів;
- згладжування переходу некомерційних фермерів з сільського господарства та сприяння консолідації господарств, активів та виробництва (фінансування структурних змін).

Наявна необхідність зосередження на розробленні та впровадженні стратегій та інструментів фінансування сільського господарства для залучення приватного сектору, розширення доступу до відповідних фінансових послуг для фермерів, особливо дрібних власників, та сільськогосподарських малих та середніх підприємств (далі – МСП) як способу підвищення продуктивності та доходів сільського господарства; сприяння консолідації/інтеграції виробничих та збутових суб'єктів у сільському господарстві для досягнення економії від масштабу та посилення присутності на ринках. Важливими інструментами в організації даної роботи є:

- діагностика стану та напрямів вдосконалення фінансування сільського господарства;
- участь технічних експертів у галузі фінансів сільського господарства у кредитних та консультаційних проєктах;
- діяльність державних інститутів з питань, пов'язаних із фінансуванням сільського господарства.

Основні напрями формування фінансово-кредитного забезпечення аграрної сфери в Україні вбачаються у такому:

1. Політичні та регуляторні втручання у фінанси сільського господарства: проведення діагностичних досліджень стану фінансів сільського господарства в країні та розроблення конкретних планів дій щодо реформування державної політики та нормативно-правових актів з метою створення сприятливого середовища для мобілізації фінансів сільського господарства.

2. Консультативна політика, зокрема страхування сільського господарства. Ідеться про консультування уряду щодо політик страхування сільського господарства та щодо розроблення ефективних страхових продуктів.

3. Зміцнення відповідних інституцій: надання технічної допомоги для реформування та нарощування потенціалу державних фінансових установ, налагодження товарних бірж та нарощування потенціалу мікрофінансових організацій (МФО) та інших установ.

4. Розроблення інноваційних продуктів: допомога у опрацюванні та експлуатації широкого спектру інструментів, зокрема як технічної допомоги, так і частини кредитних проєктів, фінансування ланцюга вартості, фінансування товарних запасів, часткова гарантія кредиту, схеми кредитів для сільського господарства, відповідні гранти, страхування врожаю, інструменти хеджування цін та гендерне фінансування.

5. Зосередження на конкретних нових темах: вивчення роботи в нових сферах, таких як доступ до фінансування жінок у сільському господарстві, використання цифрових фінансових інструментів у сільському господарстві та

фінансові рішення для «зелених» інвестицій у сільське господарство, що сприяють стійкості сільського господарства до зміни клімату та зменшення відволікання сільського господарства на довкілля.

6. Управління знаннями та співтовариство з практикою. Акумулюючи свої внутрішні дослідження та знання, здійснювати діяльність як на внутрішньому рівні, так і на зовнішньому рівні.

7. Глобальні взаємодії. Існує колективна відповідальність за інформування та розповсюдження достовірної інформації про стан світового виробництва продовольства, щоб зменшити деструктивні торговельні рішення, які порушують стабільний глобальний продовольчий ринок.

Крім того, партнерство з Rabobank щодо фінансових кооперативів, яке має на меті сприяти глобальним знанням про ці установи та їх просуванню, спираючись на конкретний досвід, надасть можливість об'єктивної оцінки рівня розвитку агросфери держави.

Література

1. Раціоналізація державної підтримки аграрного сектору України. URL : <https://voxukraine.org/uk/ratsionalizatsiya-pidtrimki-silskogospodarskogosektoru-ukrayini>. (Дата звернення 11.11.2021).

УДК 336.738.45

Ткаченко Є.Ю., к. е. н., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ЗНУ, м. Запоріжжя

ОСНОВИ АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Ефективність діяльності страхової компанії на сучасному ринку фінансових послуг залежить від багатьох факторів, серед яких треба відзначити ефективність управління фінансовими потоками. Грошові потоки страхової компанії формуються в процесі її операційної, інвестиційної та фінансової діяльності та фактично визначають рівень її життєздатності. Саме формування грошових потоків визначає ефективність формування фінансових ресурсів, характеризує рівень її платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності.

Управління грошовими потоками страхової компанії це цілеспрямований вплив на її господарські операції. Якість управлінських фінансових рішень залежить від складу та структури інформації, яка знаходиться в їх основі. Тому, в процесі формування управлінських фінансових рішень виникає потреба в дослідженні та фінансовому аналізі страхової компанії.

В процесі дослідження грошових потоків страхової компанії використовуються різні методи та підходи. Інформаційною основою аналізу руху грошових коштів є фінансова звітність, методичною основою – методи аналізу, які пов'язує притоки і відтоки грошових коштів.

На сьогодні широке використання отримав балансовий підхід, який дозволяє порівняти надходження грошових коштів страховика та їх витрачання. Саме балансовий метод визначає фактори, які стримують зростання грошових надходжень, або обумовлюють надлишкові фінансові витрачання.

Коефіцієнтний аналіз є невід'ємною частиною аналізу грошових потоків. З його допомогою вивчаються рівні грошових потоків та їх відхилення від планових і базисних значень різних відносних показників, а також розраховуються коефіцієнти ефективності використання грошових коштів страхової компанії. Важливим моментом в коефіцієнтному методі аналізу є вивчення динаміки різних коефіцієнтів, що дозволяє встановити позитивні і негативні тенденції, які відображають якість управління грошовими потоками страхової компанії, а також розробити необхідні заходи для внесення відповідних корективів по оптимізації управлінських рішень в процесі здійснення господарської діяльності [1]

Коефіцієнтний аналіз грошових потоків об'єднує такі показники:

1. Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку – показник, що визначає достатність створюваного страховою компанією чистого грошового потоку з урахуванням фінансованих потреб.

2. Коефіцієнт ефективності грошових потоків – використовується в якості узагальнюючого показника.

3. Коефіцієнт реінвестування – один з приватних показників ефективності грошових потоків страхової компанії.

4. Коефіцієнти ліквідності грошового потоку – розраховуються для оцінки синхронності формування різних видів грошових потоків по окремим тимчасовим інтервалах (місяць, квартал) всередині розглянутого періоду (року).

Оцінка ефективності використання коштів здійснюється також за допомогою різних коефіцієнтів рентабельності:

1. Коефіцієнт рентабельності позитивного грошового потоку в аналізованому періоді.

2. Коефіцієнт рентабельності середнього залишку грошових коштів в аналізованому періоді.

3. Коефіцієнт рентабельності чистого потоку грошових коштів в аналізованому періоді .

Окремо досліджуються показники рентабельності грошових потоків за видами діяльності:

1. Коефіцієнт рентабельності грошового потоку з поточної діяльності – відношення прибутку від продажів за аналізований період до позитивного грошового потоку з поточної діяльності.

2. Коефіцієнт рентабельності грошового потоку з інвестиційної діяльності в аналізованому періоді – відношення прибутку від інвестиційної діяльності до

позитивного грошового потоку з інвестиційної діяльності за аналізований період.

3. Коефіцієнт рентабельності грошового потоку по фінансовій діяльності в аналізованому періоді – відношення прибутку від фінансової діяльності до позитивного грошового потоку по фінансовій діяльності за аналізований період.

Для оцінки ефективності формування грошових потоків страхової компанії, може бути використана велика кількість показників, наприклад таких як: коефіцієнт ефективності використання грошових коштів, що характеризує відсоток (частку) чистого грошового потоку по відношенню до загальної суми витрачання грошових коштів); коефіцієнт рентабельності позитивного грошового потоку; коефіцієнт забезпеченості страхової організації грошовими коштами та ін.

Кожна страхова компанія може сформувати свій перелік показників ефективності формування грошових потоків, відповідно до цілей управління діяльності страхової компанії.

Література

1. Лігоненко Л. О. Управління грошовими потоками: навчальний посібник. Київ: КНТЕУ, 2012. 327 с

УДК 336.77

Тютюнник С. В., к. е. н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю Полтавського державного аграрного університету, м. Полтава

Ведмідь М. О., Голобородько В. В., здобувачі вищої освіти спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Полтавського державного аграрного університету, м. Полтава

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Аграрний сектор займає провідні позиції в економіці будь-якої держави. Не є винятком й Україна, адже в нашій державі є потужні ресурсні можливості для високого рівня розвитку АПК. Проте, на сьогодні, даний сектор вітчизняної економіки так і не досяг високої ефективності, що пов'язано з сезонністю, залежністю результатів діяльності від природно-кліматичних умов, проблемами фінансування. Для сільськогосподарських виробників кредитування є важливим джерелом залучення ресурсів та фактором забезпечення безперервності діяльності, що й обумовлює актуальність даної теми.

Проблематика кредитування сільськогосподарських підприємств широко висвітлена у працях науковців, серед яких В. І. Аранчій, І. М. Барановський, А. А. Воронкова, Н. В. Поліщук, О. Д. Радченко та інші. На нашу думку, в умовах нестабільної економічної та політичної ситуації виникає необхідність подальшого дослідження особливостей кредитування аграрного сектора.

Метою дослідження є окреслення тенденцій та особливостей сучасного банківського кредитування АПК в Україні.

Сучасний механізм пільгового кредитування формується з 2015 року згідно Постанови КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів» від 29.04.2015 р. № 300, за якою діє бюджетна програма КПКВК 2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» [1]. Згідно інформації, яка наведена на сайті Міністерства аграрної політики та продовольства України [3], за 2020 рік пільговим кредитуванням скористалося 4,2 тис. позичальників. Загальний обсяг кредитів, залучений такими суб'єктами склав понад 143,5 млрд грн, з них компенсовано за рахунок бюджетних коштів – 24,8 млрд грн. Найбільше кредитів надали такі банки: Райффайзен Банк Аваль, Креді Агріколь Банк, ОТП Банк, ПроКредит Банк, Ощадбанк, Приватбанк та Укрексімбанк. Середні процентні ставки банків за кредитами для АПК складала 18-22 % річних.

На сьогодні комерційні банки пропонують безліч програм кредитування для сільськогосподарських виробників. Так, АТ КБ «ПриватБанк» пропонує безліч програм кредитування для корпоративних клієнтів та є учасником державної програми компенсацій «Доступні кредити 5-7-9%». В межах даної програми АТ КБ «ПриватБанк» пропонує такі кредитні продукти [2]:

1) «Інвестиційний кредит» – передбачає видачу кредитних коштів для придбання та/або модернізації основних засобів;

2) «АгроКУБ» – передбачає, що за рахунок кредитних коштів аграрії можуть придбати необхідну кількість пального, насіння, сільськогосподарську техніку та інші складові, необхідні для розвитку агробізнесу;

3) «Кредит на придбання основних засобів, у тому числі сільгосптехніки» дозволяє оновити основні засоби та/або парк сільськогосподарської техніки з державною підтримкою;

4) «Бізнес-розстрочка» – за умовами даної програми кредитування надається на оновлення застарілих та/або неякісних основних засобів. Вагомою перевагою є те, що вартість отриманих основних засобів сплачується з прибутку від їх використання;

5) для поповнення обігових коштів підприємства можна скористатися кредитною лінією, яка передбачає багаторазове використання та погашення кредитних коштів в межах встановленого ліміту;

б) кредитна лінія «Агросезон». Згідно умов даного продукту, цілями надання кредитних коштів є фінансування потреб сільськогосподарського циклу.

Особливостями кредитування сільськогосподарських підприємств є, перш за все, наявність труднощів, які виникають під час оцінювання ризиків банків, які кредитують даний сектор, що пов'язано з неможливістю прогнозування майбутніх грошових потоків підприємств [4]. Дана ситуація пояснюється впливом непередбачених погодних факторів, проблемами на ринках збуту тощо.

Резюмуючи вищенаведене, зазначимо, що аграрний сектор є однією з найважливіших ланок в економіці, ефективне функціонування якого в сучасних реаліях неможливе без зовнішнього фінансування, що й обумовлює важливу роль кредитного ринку в забезпеченні сільськогосподарських підприємств банківськими кредитами. На сьогодні вітчизняний механізм кредитування сільськогосподарських виробників є недосконалим, що потребує запровадження та удосконалення стабілізаційних заходів та пов'язано з низкою політичних та економічних факторів.

Література

1. Алескерова Ю. В., Радченко О. Д., Тодосійчук В. Л. Кредитні аспекти державної підтримки аграрного сектору України. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 11. С. 84-94.

2. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/ru> (дата звернення 08.11.2021).

3. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення 08.11.2021).

4. Чигрин О., Івахненко О. Банківське кредитування аграрного сектора економіки України. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 3 (64). С. 14-24. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/64/834.pdf> (дата звернення 08.11.2021).

Шапуров О.О., к. е. н., доцент кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Орехов О.А., магістрант спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ,
м. Запоріжжя

Киямова А.Л., магістрант спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ,
м. Запоріжжя

РИЗИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Формування законодавчо-нормативної бази, методичних рекомендацій та іншої документації для ефективного управління ризиком потребує насамперед чіткого, логічного та послідовного тлумачення поняття ризику, визначення основних факторів впливу та формування класифікації для комерційного банку. Існують певні види ризиків, дії яких формуються в усіх без винятку організаціях, у тому числі і в комерційних банках, але поряд із загальними є специфічні види ризику: ризик, який пов'язаний з особистістю підприємця, ризик, який пов'язаний з недостатністю інформації про стан зовнішнього середовища.

Термін «ризик» та термін «загроза» у науковій економічній літературі стоять поряд. Ці поняття взаємопов'язані, але по суті відрізняються один від одного.

Відоме трактування поняття «загроза» включає прояв джерела погрози: «Загроза – висловлений в будь-якій формі намір завдати фізичної, матеріальної або іншу шкоду суспільним чи особистим інтересам» [1], відповідно загроза економічній /фінансовій безпеці банку, – це наявне чи потенційно можливе явище або чинник, який створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства та не дає можливості виконувати на належному рівні роботу згідно домовленостей [2].

А. Бриштелев наголошує, що в сучасних умовах для банківського сектору найхарактернішими є такі загрози: низька якість капіталу банків; проведення банками ризикованої кредитної політики; недостатня ефективність банківського нагляду; недостатнє покриття депозитів системою страхування вкладів; низька ліквідність банківських активів; низький рівень кредитоспроможності підприємств реального сектору економіки; рівень іноземних інвестицій в банківський сектор [3]

Н. Наточесва зазначає, що найнебезпечнішими загрозами фінансовій/економічній безпеці комерційних банків в розпал кризи були [4]:

загроза втрати ліквідності; загроза фінансових втрат, пов'язаних з кредитуванням; загроза негативної переоцінки цінних паперів і загроза валютних втрат.

М. Єрмошенко вважає, що до основних загроз банківському сектору слід віднести [2]: низький рівень капіталізації банківського сектору; наявність внутрішніх негативних причин, притаманних банківській діяльності; слабкість вітчизняної системи комерційних банків, їх роботу в основному з грошовими ресурсами, дефіцит фінансових послуг та інструментів; участь банківської системи в тішовій діяльності та її криміналізацію; недостатнє законодавче врегулювання банківської діяльності; недостатній контроль за діяльністю комерційних банків з боку НБУ; характер спрямованості кредитної діяльності банківської системи; низький рівень залучення іноземної валюти і готівки у національній валюті, що знаходиться у населення; відсутність достатнього золотовалютного запасу; практична відсутність системи страхування вкладів населення і депозитів підприємств у комерційних банках; відсутність довіри населення й юридичних осіб до комерційних банків; платіжну кризу і пов'язане з нею використання грошових сурогатів; невідповідність вимог щодо збільшення темпів розвитку банківської системи обсягам реального грошового капіталу для формування коштів банків; невиправдано високі обсяги коштів комерційних банків, заморожених у вигляді викуплених у держави ОВДП, у тому числі і реструктурованих урядом у конвертовані ОВДП.

Банк повинен вміти вибирати такі ризики, які він може правильно оцінити і якими здатний ефективно управляти. Це вимагає від нього вміння володіти навиками якісної оцінки відповідних процесів. В основу банківського управління ризиками повинні бути покладені наступні принципи: прогнозування можливих джерел збитків чи ситуацій, що спроможні призвести до збитків, їх кількісне вимірювання; фінансування ризиків, економічне стимулювання їх зменшення; відповідальність керівників і співробітників, чіткість політики та механізмів управління ризиками; скоординований контроль за ризиками у всіх підрозділах та службах банків, нагляд за ефективністю процедур управління ризиками.

Управління ризиками дозволяє збільшити вартість банківської установи. По-перше, ризик-менеджмент значно зменшує величину можливих втрат у результаті настання фінансової кризи за рахунок зменшення ймовірності настання екстремальних втрат. По-друге, ризик-менеджмент зменшує суму податкових відрахувань за рахунок зменшення волатильності доходів.

Роль функції ризик-менеджменту в комерційній організації полягає в тому, щоб застосувати затверджену (вищим керівництвом) стратегію ризиків таким чином, щоб фінансові ризики, які піддаються кількісній оцінці (кредитний, ризик ліквідності, ринковий): знаходилися в межах, затверджених лімітів; повністю усвідомлювалися та оцінювались до проведення операцій; відслідковувалися на постійній основі і своєчасно відображались в системах управлінської інформації.

Література

1. Побережний С. М. Основні структурні елементи системи банківської безпеки. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Збірник наукових праць. Т. 6. Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, 2002. С. 284-288.
2. Єрмошенко М. М., Горячева К.С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: Наук. монографія. К.: Національна академія управління, 2010. 232 с.
3. Бриштелев А. Теоретико-методологические основы экономической безопасности банковской системы. Банковский вестник. 2009. № 4. С. 23-30, с.26.
4. Наточеева Н. Н. Анализ текущего состояния финансовой безопасности коммерческих банков. Аудит и финансовый анализ. 2011. № 2. С. 115-119. с. 117-118.

УДК: 336.77

Хворостян Т.Ю., головний судовий експерт відділу судової експертизи
(м. Старобільськ) Луганського НДЕКЦ МВС України

КРЕДИТ, ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМСТВА

Корпоративні фінанси по суті є складною економічною категорією. Під фінансовою підтримкою розуміється створення та використання різноманітних фондів фінансових ресурсів для виробництва та реалізації продукції, проектів, послуг у різних галузях, а також для надання коштів на інші види діяльності підприємств. Для успішної діяльності на ринку кожне підприємство повинно залучати зовнішні джерела фінансування.

Фінансову основу підприємства складає власний капітал, проте ефективна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикових коштів. Вони дозволяють суттєво розширити обсяг господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування різних цільових фінансових фондів та підвищити ринкову вартість підприємства [1].

Зобов'язання, що мають короткостроковий та довгостроковий характер, найчастіше на практиці представлені у формі кредиту.

Кредит – кошти й матеріальні цінності, що надаються кредитором у користування позичальнику на певний строк та під відсоток [2].

При визначенні поняття кредит, як окремої економічної категорії, необхідно акцентувати увагу на таких основних ознаках:

- кредит необхідно розглядати як специфічний тип економічних відносин, що ґрунтується на довірі;
- економічною основою кредиту є мобілізація й нагромадження тимчасово вільних коштів і формування з них позичкового капіталу;

– кредит є актом передачі кредитором певної суми капіталу у тимчасове користування позичальнику на умовах повернення та власності [1].

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-III, фінансовим кредитом є засоби, надані в позику юридичній чи фізичній особі на визначений строк та під відсотки [3]. Згідно п. п. 6 п.1 ст.4 вищезазначеного Закону, надання кредитів є фінансовою послугою, яку, в свою чергу, можуть надавати лише фінансові установи.

Кредити можна класифікувати за такими ознаками:

- за терміном користування: короткострокові, середньострокові, довгострокові;
- за формою забезпечення: забезпечені заставою, гарантовані, з іншим забезпеченням, незабезпечені;
- за ступенем ризику: стандартні, під контролем, субстандартні, сумнівні, безнадійні;
- за строками погашення: з одноразовим погашенням в обумовлений строк, з періодичним погашенням частинами, з достроковим погашенням, з регресією платежів;
- за методами надання: юридичним особам, фізичним особам, міжбанківський;
- за формою надання: строковий, револьверний, кредитна лінія, овердрафт, субординарний борг, інші кредити.

Порядок кредитування, оформлення та погашення кредитів регулюється кредитним договором. Для одержання кредиту позичальник подає в банк (кредитодавцю) заявку та інші необхідні документи. У заявці зазначають мету одержання кредиту, суму і термін, на який береться кредит. Кількість та види інших документів встановлюються конкретним банком-кредитодавцем. Серед них обов'язково мають бути установчі документи, картка зі зразками підписів та печатки, а також баланс. Отримавши документи, банк-кредитодавець оцінює кредитоспроможність і платоспроможність позичальника. Кожний банк використовує свою власну методику оцінки кредитоспроможності позичальника, що, як правило, становить його комерційну таємницю. Потім з позичальником укладається кредитна угода (договір). Кредитний договір містить вид кредиту, суму і термін, на який видається кредит, розрахунки відсотків і комісійних винагород банку за його витрати, пов'язані з видачею кредиту, вид забезпечення кредиту, форму передачі кредиту позичальнику [4].

Сучасна система кредитування представляє собою модель, при якій функціонують нові методи та форми кредитування. Нині принципово змінився підхід банків до організації кредитних відносин; відбувся перехід від пооб'єктного кредитування до кредитування суб'єкта, тобто кредитування юридичної або фізичної особи; до уніфікації методів кредитування клієнтів незалежно від їхнього галузевого підпорядкування та форм власності. Зараз кредити приймають участь в процесі приватизації державних організацій та управлінні державним боргом. Склалась система багатоваріантного

кредитування, коли позичальники і банки, користуючись своїм правом, приймають найбільш прийнятну для них форму: як кредити, що постійно знаходяться в обороті позичальника, так і разові, що покривають тимчасовий розрив в платіжному обороті [5].

Таким чином, в умовах економічних взаємовідносин, побудувалась сучасна система кредитування, завдяки якій клієнт не закріплюється за банком, а сам вибирає кредитну установу, послугами якої він хотів би користуватися; йому надано право відкривати позичкові рахунки не в одному, а декількох банках. Лібералізація системи кредитування розширює можливості клієнта в отриманні кредиту та створює умови для розвитку міжбанківської конкуренції. В свою чергу, комерційні банки при проведенні кредитної політики, виходять з необхідності забезпечення поєднання інтересів банку, його акціонерів, вкладників та клієнтів із врахуванням загальнодержавних інтересів [5].

Література

1. Кобилянська О. І., Сейко С. І. Фінансовий кредит як форма залученого капіталу: економічна сутність, процес отримання, погашення, оподаткування та відображення в обліку. Облік і фінанси АПК: освітній портал, 2021 – URL: <http://magazine.faaf.org.ua/finansoviy-kredit-yak-forma-zaluchеноgo-kapitalu-ekonomichna-sutnist-proces-otrimannya-pogashennya-opodatkovannya-ta-vidobrazhennya-v-obliku.html/> (дата звернення 15.11.2021).
2. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Кредит_\(фінанси\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Кредит_(фінанси)) (дата звернення 15.11.2021).
3. Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14> (дата звернення 15.11.2021).
4. Кредитування. Навчальні матеріали онлайн, 2010-2021 - URL: <https://pidru4niki.com/15281113/ekonomika/kredituvannya> (дата звернення 15.11.2021).
5. Банківське кредитування: основи, система, принципи та форми забезпечення. Реферат. Система банківського кредитування. Принципи банківського кредитування. Форми забезпечення кредитів. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/bank/20123/> (дата звернення 15.11.2021).

Гридюшко Е. Н., к.э.н., доцент, заведующая кафедрой финансов и контроля в сельском хозяйстве УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия», г. Горки

Мойсюк Н. В., студент специальности 1-25 01 04 «Финансы и кредит» УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия», г. Горки

О НЕОБХОДИМОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ ОРГАНИЗАЦИИ КАК ИСТОЧНИКОМ УВЕЛИЧЕНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ

Эффективное функционирование субъектов хозяйственной деятельности невозможно без его грамотного управления. Проведение систематического анализа финансового состояния организации, а конкретно, оценки структуры и величины дебиторской и кредиторской задолженности является одной из острых и актуальных проблем организаций различных форм собственности.

Характерными признаками низкой платежеспособности предприятий является несвоевременность погашения дебиторской и кредиторской задолженностей, возврат их в неполном объеме, что способствует возникновению сомнительной и безнадежной задолженности.

Применение отечественных методик не предоставляет возможности конкретно дать оценку состояния дебиторской задолженности, а также степень ее воздействия на финансово-хозяйственное состояние предприятий. Рост дебиторской задолженности возможен в результате нерациональной кредитной политики, увеличения объема продаж, неплатежеспособности покупателей и тому подобное. При этом большинство предприятий сталкиваются с довольно типичными проблемами: недостаточное количество достоверной информации о сроках закрытия обязательств дебиторами; отсутствие плана работы с просроченной дебиторской задолженностью; отсутствие данных о росте затрат, связанных с увеличением размера дебиторской задолженности и временем ее оборачиваемости; не проводится оценка кредитоспособности покупателей и эффективности коммерческого кредитования; отсутствие четкой схемы детализации и соотношения разных видов дебиторской задолженности в общей их структуре.

Резкое увеличение дебиторской задолженности и ее доли в краткосрочных активах свидетельствуют о проблемах в организации, поэтому необходимо проведение анализа дебиторской и кредиторской задолженности, что позволит определить: их состав и структуру; изменения в динамике за анализируемый период; установить реальность погашения дебиторской и кредиторской задолженности; определить их влияние на финансовое состояние предприятия [1].

Эффективный анализ дебиторской и кредиторской задолженности должен основываться на внутренней кредитной политике организации.

В рыночных условиях хозяйствования постоянно возрастает необходимость правильного анализа дебиторской и кредиторской задолженности, поскольку эти показатели являются индикаторами ликвидности активов, позволяют судить о финансовом состоянии, платежеспособности и деловой активности субъекта. Дебиторская и кредиторская задолженности значительно влияют на финансовое состояние предприятия, особенно в нынешнее время, когда остро встает проблема неплатежей за полученные товары, работы, услуги. Поэтому анализ данных задолженностей является просто необходимым, прежде всего, для обеспечения гарантиями пользователей финансовой отчетности о её достоверности.

Также стоит отметить, что дебиторская и кредиторская задолженности представляют собой связующее звено в процессах формирования и размещения финансовых ресурсов субъекта хозяйствования. Общеизвестно, что кредиторская задолженность является источником формирования финансовых ресурсов организации, а дебиторская – направлением размещения и применения финансовых ресурсов.

Анализ дебиторской задолженности позволяет оценить возможную величину доходов, которые могут быть получены в виде штрафов, пени, неустоек от дебиторов. Для этого сначала анализируется динамика дебиторской задолженности. В ходе анализа дебиторской задолженности следует раскрывать ее качественный состав и внутреннюю структуру, как по видам задолженности, так и по срокам возникновения. Это необходимо для того, чтобы, во-первых, выявить просроченные и безнадежные долги дебиторов, во-вторых, установить размер долгов, и, в-третьих, чтобы вовремя принять меры по взысканию с дебиторов просроченных долгов [2].

В заключении следует акцентировать внимание на необходимости управления задолженностью организации, а именно формированием и использованием дебиторской и кредиторской задолженности в качестве специфических источников и направлений размещения финансовых ресурсов, которые заключаются в определении оптимальных сроков погашения дебиторской задолженности с учетом сроков выплат кредиторской задолженности, а также оптимальных сроков погашения кредиторской задолженности с учетом сроков поступлений дебиторской задолженности.

Литература

1. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2016. – 372 с.
2. Ивашкевич В. В., Семенова И. М. Учет и анализ дебиторской и кредиторской задолженности. – М.: Изд-во «Бухгалтерский учет», 2014. – 214 с.

Ткачук Н.М. к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ХУУП імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький
Домбровський І. В. студент спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» факультету економіки та управління ХУУП імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Підприємства в Україні створюються та функціонують в умовах ринкових відносин, орієнтуючись на задоволення попиту на певні види продукції чи послуги. Господарська діяльність підприємств відбувається на засадах комерційного розрахунку, основою якого є самофінансування, самоуправління, дотримання законності, економічної відповідальності та підприємницької ініціативи. Проте, підприємства функціонують у режимі конкуренції – суперництва за успіх, що й зумовлює необхідність здійснення господарської діяльності з врахуванням обґрунтованого фінансового планування. Ігнорування ж цієї умови може призвести до недооцінки наявних ринкових факторів і, як показує зарубіжний досвід, до різкого зниження доходності й, навіть, збитковості. Саме це й підкреслює незаперечну актуальність нашого дослідження, зумовлює його мету та завдання.

Метою роботи є висвітлення ролі та значення фінансового планування в діяльності підприємств.

Фінансовий стан підприємств залежить від результатів його фінансово-господарської діяльності, яка, в свою чергу, визначається ефективністю управління ним. Однією з функцій управління, яка обумовлює рівень його ефективності, є планування. Процес планування обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання на плановий період являє собою фінансове планування в діяльності підприємства. На сьогодні фінансове планування є також важливим елементом бізнес-планування й одним із найбільш ефективних інструментів системи менеджменту підприємства.

Як свідчать подані в табл. 1 матеріали, вчені, дослідники та економісти в своїх працях пропонують свої визначення сутності фінансового планування. На підставі цього можна стверджувати, що науковці розглядають фінансове планування як основний елемент систематичного менеджменту активів підприємства. Ураховуючи те, що фінансове планування є засобом реалізації основних функцій фінансів підприємств – розподільчої, регулюючої, контрольної, можна зробити висновок, що фінансове планування, дійсно, є не лише необхідним елементом фінансового менеджменту, а й суттєвим засобом його реалізації [1].

Метою фінансового планування є забезпечення господарської діяльності підприємств необхідними фінансовими ресурсами та джерелами їх формування.

Теоретичні підходи щодо визначення сутності поняття «фінансове планування»*

Автори	Визначення поняття
Тешева Л.В., Хохлов М.П., Петрова І.М.	Процес систематичної підготовки управлінських рішень, які впливають на забезпечення нормального відтворювального процесу необхідними джерелами фінансування, їх формування та реалізацію згідно з виробничими, фінансовими планами, які забезпечують вирішення завдань у плановому періоді найбільш раціональними шляхами.
Рудика В.І. Шпірна Д.С.	Процес розроблення системи фінансових планів і призначення залежно від завдань та об'єктів планування, спрямованих на забезпечення подальшого економічного розвитку підприємства.
Пеняк Ю.С.	Система поточного управління фінансовими ресурсами шляхом розробки оперативних планів підприємства і його структурних підрозділів, що включають основні фінансові показники діяльності, на основі яких обґрунтовують управлінські рішення, контролюють їх реалізацію та досягнення основних цільових параметрів економічної стратегії підприємства в плановому періоді.

*Примітка: складено автором на основі [1; 2; 3].

Фінансове планування дає змогу дати відповідь на такі конкретні питання:

- які грошові кошти може мати підприємство у своєму розпорядженні; які джерела їх надходження;
- чи достатньо фінансових ресурсів для виконання поставлених завдань;
- яка частина коштів має бути перерахована до бюджету, у позабюджетні фонди, банкам та іншим кредиторам;
- як повинен здійснюватися розподіл та використання прибутку на підприємстві;
- як забезпечується реальна збалансованість планових витрат і доходів підприємства на принципах самокупності та самофінансування [2].

Підводячи підсумок вищенаведеного можемо відзначити, що фінансове планування є одним із альтернативних фінансових інструментів, що використовується підприємствами для налагодження фінансової діяльності та підвищення рентабельності й платоспроможності. Фінансове планування створює необхідні передумови для забезпечення міцного фінансового стану підприємства в плановому періоді. Тому, приділяючи більше уваги фінансовому плануванню, можна досягти бажаної фінансової стабільності підприємства за умови виконання прогнозованих обсягів операційної та інвестиційної діяльності на засадах фінансової стійкості, що й створить передумови для збільшення прибутку, достатнього для самокупності та самофінансування підприємства.

Література

1. Тешева Л. В., Хохлов М. П., Петрова І. М. Роль фінансового планування у сучасних умовах господарювання. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. Вип. 23. С. 314-320.

2. Пеняк Ю. С. Бюджетування в управлінні фінансовими ресурсами. Modern economics. 2018. № 8. С. 142–149.

3. Рудика В. І. Шпірна Д. С. Формування системи фінансового планування і прогнозування на підприємстві. Гроші, фінанси і кредит. 2019. Вип. 33. С. 307-316.

УДК 336.658.1

Ткачук Н.М., к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ХУУП імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Настасовська А.А., студентка спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» факультету управління та економіки ХУУП імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Фінанси підприємств є складовою частиною фінансової системи, займаючи вагомe місце у структурі фінансових відносин суспільства. Фінанси підприємств використовуються у сфері суспільного виробництва, де утворюється валовий внутрішній продукт, матеріальні та нематеріальні блага, національний дохід. Від стану фінансових ресурсів підприємств залежить і ступінь задоволеності суспільних потреб, і фінансова стійкість держави.

Основною метою управління фінансовими ресурсами, як на підприємстві, так і на державному рівні, є їх оптимізація, тобто, процес вибору найкращих форм організації з урахуванням умов і особливостей здійснення господарської діяльності підприємства. Тому дослідження шляхів формування фінансових ресурсів підприємств у сучасних умовах, а також визначення шляхів підвищення ефективності їх використання, є актуальною проблемою сьогодення для вітчизняних підприємств.

Метою нашої роботи є висвітлення характерних особливостей формування фінансових ресурсів підприємств.

Стан фінансів підприємства визначається особливостями формування та використання його фінансових ресурсів, які є матеріальним вираженням сутності фінансів підприємств. Достатність фінансових ресурсів характеризується забезпеченістю власними обіговими коштами, обсягами нормованих запасів товарно-матеріальних цінностей, станом і динамікою дебіторської та кредиторської заборгованості, оборотністю коштів, платоспроможністю та іншими показниками фінансово-господарської діяльності підприємства, які дозволяють дати оцінку досягнутим результатам та зробити висновки про фінансовий стан підприємств [1].

Варто зазначити, що до особливих характеристик фінансових ресурсів підприємств відносяться такі:

- фінансові ресурси – це об’єкт фінансового управління, оскільки у функціонуванні та розвитку підприємства особлива увага приділяється фінансовим ресурсам, які є центральним елементом у системі фінансового менеджменту;

- фінансові ресурси є джерелом формування доходів підприємства, оскільки вони діють відокремлено від інших факторів виробництва, а їх використання як джерела доходу забезпечується формуванням грошових надходжень підприємства в фінансовій та інвестиційній сферах діяльності. Акумуляовані фінансові ресурси використовуються для фінансування реальних та фінансових інвестицій з метою отримання доходу в майбутньому;

- фінансові ресурси – це джерело ризику для підприємства, оскільки між доходом та ризиком постійно існує зв’язок; оскільки фінансові ресурси є невід’ємною частиною фінансової діяльності, то вони є і носієм ризику;

- фінансові ресурси є джерелом погашення фінансових зобов’язань, оскільки для звичайної діяльності підприємств притаманна наявність кредиторської та дебіторської заборгованості, для погашення якої підприємства найчастіше використовують наявні фінансові ресурси [1].

Особливості формування фінансових ресурсів підприємств проявляються в джерелах їх формування, якими є власні, залучені та позичені кошти. Залежно від співвідношення власних, залучених та позичених ресурсів підприємство може чітко визначити ступінь своєї фінансової незалежності, автономії, чи, навпаки, ступінь залежності від зовнішнього фінансування, що й буде окреслювати його фінансову стійкість на ринку. Загальновизнаною вимогою щодо джерел формування фінансових ресурсів підприємств є переважання (більше 50% вартості усього майна) власного капіталу, що забезпечить фінансову незалежність і самостійність, дасть можливість реалізовувати принципи комерційного розрахунку та самофінансування в господарській діяльності підприємства. В практичній діяльності підприємств не завжди вдається досягти такого співвідношення джерел формування фінансових ресурсів і дуже часто підприємства активно здійснюють запозичення капіталу в банківських установах і на фінансовому ринку, а також використовують залучені кошти в своєму обороті.

Слід зазначити, що на формування фінансових ресурсів підприємств впливають різні чинники, які доцільно поділяти на внутрішні та зовнішні. Внутрішні чинники – це несистематичні чинники, які пов’язані безпосередньо з діяльністю окремого підприємства, а зовнішні – це систематичні чинники, що не пов’язані безпосередньо з діяльністю підприємства, але впливають на неї [2].

Підводячи підсумок вищевикладеному відзначимо, що для оптимізації процесу формування фінансових ресурсів підприємства повинні звернути увагу на можливості збільшення фінансування за рахунок залучення додаткових коштів з міжнародних фондів, а також запровадити процес диверсифікації джерел формування фінансових ресурсів, враховуючи потенційно можливі їх джерела формування й налагодити систему фінансового менеджменту, залучаючи досвідчених фахівців.

Література

1. Бражнік Л. В. Фінансові ресурси підприємства: їх формування та використання. Економіка і суспільство. 2018. №14. С. 778–783.
2. Роєнко К. В., Свистун Л. А. Особливості та проблеми формування фінансових ресурсів підприємств в умовах нестабільної економіки. Молодий вчений. 2017. №11. URL. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/308.pdf>

УДК 336.223

Синчак В. П., д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький, Україна

Ярмоленко Ю. Ю., к. е. н., здобувач кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький, Україна

ПОДАТКОВА ПОВЕДІНКА М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЗМІНИ СТАВКИ ПДВ

Проблеми в діяльності сільськогосподарських та переробних підприємств в умовах запровадження зниженої ставки ПДВ 14 % на операції з постачання окремих видів продовольчих товарів, на наш погляд, не набули достатнього висвітлення в економічній літературі. Науковцям, експертам, фахівцям-практикам та й самим представникам суб'єктів господарювання аграрної економіки ще належить оцінити нововведення 2021 року із справляння ПДВ, спрямованих на регулювання агропромислового виробництва. Однак, якщо авторам публікацій по таких питаннях ще потрібно визначатися, то з боку платників податків на такі нововведення вже спостерігається відповідна реакція, що проявляється у їхній податковій поведінці.

Зауважимо, що податкову поведінку ми розглядаємо як складову економічної поведінки, пов'язану зі сплатою податків, у взаємозв'язку з навколишнім середовищем із даного приводу, на чому наголошують автори інших публікацій [1].

З цієї точки зору, на прикладі м'ясопереробних підприємств Хмельницької області, розглянемо практичну реалізацію цього положення. При цьому визначимо податкову поведінку платників податку на додану вартість в умовах зміни податкової ставки із 20 % до 14 %.

За даними проведеного аналізу встановлено, що в регіоні функціонують 10 переробних підприємств – платників ПДВ, для яких основним видом діяльності за КВЕД є «Виробництво м'яса» (код 10.11). Також на території області здійснюють діяльність 12 платників ПДВ, які займаються виробництвом м'ясних продуктів (код 10.13 за КВЕД).

Із наведеної кількості платників більшість суб'єктів господарювання знаходяться на загальній системі оподаткування. Тому до змін податкового законодавства, такі особи, як платники ПДВ формували податковий кредит із цього податку за ставкою 20%. Це стосувалося операцій із придбання безпосередньо у виробників або у так званих «посередників», готових

напівфабрикатів, чи іншої продукції для подальшої переробки (шинка свинини, м'ясо яловиче тощо).

Зауважимо, що з 1 березня 2021 року завдяки змінам у податковому законодавстві, відбулося зниження ставки ПДВ з 20 % до 14 % [2]. Така зміна розповсюджувалася на операції з постачання м'ясопереробним підприємствам сільськогосподарської продукції (великої рогатої худоби, свиней та овець у живій вазі). Згодом, а точніше з 1 серпня 2021 року, дію основної ставки податку (20 %) на зазначену сільськогосподарську продукцію було відновлено [3].

Відтак виникає необхідність проаналізувати, як законодавчі зміни в оподаткуванні вплинули на фінансові результати, податкові зобов'язання з ПДВ переробників області та їхню податкову поведінку. Наголосимо, що для аналізу відібрано м'ясопереробні підприємства, які напряду отримували від сільськогосподарських товаровиробників сільськогосподарську продукцію (ВРХ і свині у живій вазі), та формували податковий кредит за ставкою ПДВ 14 % (табл.1).

Таблиця 1

Сальдо розрахунків з бюджетом у м'ясопереробних підприємств
за січень-вересень 2021 року*

Звітний (податковий) період	Умовно присвоєний номер підприємству/сальдо розрахунків (грн.)					
	Підприємство №1	Підприємство №2	Підприємство №3	Підприємство №4	Підприємство №5	Підприємство №6
01.2021	(-) 518566	(-) 60360	(-) 22920	(-) 689704	(-) 31493	(+) 4678
02.2021	(-) 87231	(-) 15647	(-) 16860	(-) 631073	(-) 145808	(+) 17152
03.2021	(+) 1030742	(+) 31001	(-) 11412	(-) 505876	(+) 29132	(+) 8284
04.2021	(+) 744123	(+) 11323	(-) 9460	(-) 288262	(+) 40324	(+) 25126
05.2021	(+) 852596	(+) 32278	(-) 9923	(-) 115044	(-) 110864	(+) 106443
06.2021	(+) 498555	(+) 30894	(-) 9923	(-) 40751	(+) 94542	(+) 33989
07.2021	(+) 1379359	(+) 22673	(-) 209920	(+) 147523	(+) 117581	(+) 53654
08.2021	(-) 422966	(+) 23995	(-) 267259	(-) 30376	(-) 76218	(+) 16196
09.2021	(+) 764114	(+) 13021	(-) 311102	(-) 494758	(-) 163038	(+) 10176
Разом до бюджету	5269489	165185	0	147523	258579	275698

Примітки: 1) назви підприємств змінено на умовно присвоєний номер; 2) (+) позитивна різниця між податковими зобов'язаннями та податковим кредитом, що передбачає сплату до бюджету; 3) (-) від'ємне значення між податковими зобов'язаннями та податковим кредитом, що задеклароване в рахунок наступних платежів з ПДВ.

Як свідчать дані табл.1, суттєве збільшення податкових зобов'язань з ПДВ у м'ясопереробних підприємств Хмельницької області простежується у березні – липні 2021 року. Наголосимо, що цей період якраз і співпадає з дією зниженої ставки ПДВ (14 %) на м'ясну сировину, одержану м'ясопереробними підприємствами від сільгоспвиробників. При цьому на всі види готової

продукції м'ясопереробних підприємств (ковбасні вироби, яловичина заморожена, гуляш свинини, грудинки, балики, філе тощо) продовжувала діяти ставка ПДВ 20 %. Відтак в останніх спостерігався дисбаланс між податковим зобов'язанням та податковим кредитом, що впливало на величину сальдо розрахунків з бюджетом.

При цьому найбільші суми до сплати у бюджет (майже 85,8 %) задекларувало м'ясопереробне Підприємство №1. Тут лише зауважимо, що Підприємство №1 займається як виробництвом м'ясних продуктів, так і іншими видами діяльності, у тому числі – поставками на експорт. Так за 9 місяців 2021 року Підприємство №1 експортувало за нульовою ставкою ПДВ м'ясної продукції майже на 3,6 млн. грн., маючи можливість таким чином покращити свої фінансові результати.

Протилежна ситуація спостерігається в іншого виробника, зокрема м'ясопереробного Підприємства №3. Запровадження ставки ПДВ 14 % на сировину (молодняк ВРХ і свині у живій вазі), яку йому поставляли сільгоспвиробники, призвело до того, що у травні – червні 2021 року Підприємство №3 призупинило поставки м'ясної продукції на внутрішній ринок (встановлено за даними звітності). І лише придбання в посередників напівфабрикатів (яловичина заморожена, на яку діяла ставка ПДВ 20 %) та завдяки поставкам власної м'ясної продукції на експорт, вплинули на наявність від'ємного сальдо розрахунків з бюджетом (-209,9 тис.грн., табл.1). Поряд із цим виробнику вдалося відновити діяльність на внутрішньому ринку.

Зазначене дозволяє зробити висновок, що зниження ставки ПДВ в одному із сегментів руху товару, призводить до збільшення розбалансованості між податковим зобов'язанням і податковим кредитом в механізмі справляння ПДВ. Причому така розбалансованість стає причиною порушення звичних умов діяльності та створення для суб'єктів, які знаходяться у ризиковому сегменті руху товару, додаткової ставки податку, що визначається як різниця між основною ставкою ПДВ та зниженою. У нашому випадку вона становить шість відсоткових пунктів (20% – 14%). Тому при запровадженні зниженої ставки ПДВ з боку органів державного управління повинні передбачатися відповідні компенсатори у сегментах руху товару. За їх відсутності створюються умови для виникнення так званих «посередників» між переробним підприємством і сільськогосподарським товаровиробником з метою формування податкового кредиту. При цьому останні можуть попадати у цінову залежність від цих двох суб'єктів.

Розглянемо фінансові результати трьох м'ясопереробних підприємств (табл.2), які формували податковий кредит за зниженою ставкою ПДВ (14%) у II кварталі 2021р., порівняно з I кварталом (ставка 20 % у січні – лютому) відповідно. Слід відзначити, що у відібраних для аналізу трьох суб'єктів, результативні показники змінювалися по-різному. За даними звітів про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) за 6 місяців 2021 року, встановлено, що у м'ясопереробного Підприємства №7 у другому кварталі, порівняно з першим, відбулося зменшення прибутку (на – 166,3 тис.грн.) (581,7 – 748,0).

**Фінансові результати у м'ясопереробних підприємств
за січень-травень 2021 року (тис. грн)***

Умовно присвоєний номер підприємству	Період звітного року		Відхилення
	I квартал	I півріччя	
Підприємство №7	748,0	1329, 70	581,7
Підприємство №8	7,8	16,0	8, 2
Підприємство №1	462,0	2311,0	1849,0

**Сформовано за даними звітів про фінансові результати малих підприємств (форма № 2-м) і за даними звітів про фінансові результати (форма №2).*

За вказаний період 2021 року у Підприємства №8 і Підприємства №1 прибуток у II кварталі зріс відповідно на 0,4 тис.грн. та 1387,0 тис.грн. Однак, якщо Підприємство №1 отримало приріст прибутку за рахунок зростання обсягів продажу операцій з торгівлі іншими товарами підвищеного попиту, то Підприємство №8 забезпечило зростання прибутку завдяки продажу населенню власної продукції у торгівельній мережі області.

Отже, запровадження зниженої ставки ПДВ на м'ясну сировину в розмірі 14% по-різному вплинуло на податкову поведінку м'ясопереробних підприємств регіону. За зростання обсягів податкових зобов'язань із ПДВ перед бюджетом, одні суб'єкти господарювання (Підприємство №1) збільшили фінансові результати внаслідок здійснення прибуткових операцій (торгівля товарами підвищеного попиту тощо), тоді як інші (Підприємство №3) – вимушені були у II кварталі призупинити операції на внутрішньому ринку і переорієнтувати їх на експорт.

Література

1. Амбрик Л. П. Податкова поведінка: теоретичний базис та практичні аспекти. *Ефективна економіка. Електронний журнал*. 2017. № 8. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5729>
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставки податку на додану вартість з операцій з постачання окремих видів сільськогосподарської продукції» від 17 грудня 2020 року №1115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1115-20#n6>
3. Глава держави підписав закон про відновлення ставки ПДВ у 20% для деяких видів сільськогосподарської продукції.
URL:<https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-pidpisav-zakon-pro-vidnovlennya-stavki-pdv-y-69825>

Яришко О.В. к. е. н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Звірько Г.П. голова ЦК спеціальності 051 Економіка
ВСП «ЗЕФК НУ «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

Андрєцова Д.А. магістр гр.8.0720-удмф-з, Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРОГНОЗ ДОХОДІВ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ НА ОСНОВІ МАКРОПОКАЗНИКІВ

На сьогодні у світовій практиці накопичено значний досвід прогнозування бюджетних показників: шляхом моделювання, аналізу тенденцій на довгострокову перспективу, дослідження чутливості отриманих результатів до змін макроекономічних параметрів тощо.

Бюджетна політика країни визначається певними тенденціями в формуванні доходів зведеного бюджету, але важливим є також співвідношення даного показника до величини ВВП, що дає змогу оцінити фактичний рівень бюджетної централізації.

Таблиця 1

Співвідношення доходів зведеного бюджету до ВВП

Показник	2018р	2019р	Відхилення	2020р	Відхилення
Доходи зведеного бюджету, млн. грн.	1184290,8	1289849,2	105558,4	1376673,8	86824,6
Номинальний ВВП, млн. грн.	3558706	3974564	415858	4194102	219538
Співвідношення: доходи зведеного бюджету до ВВП, %	33,27	32,45	-0,82	32,82	0,47

Примітка: джерело складено за даними [1,2,3]

Таким чином, маємо варіант західноєвропейської моделі.

Бюджетна децентралізація сприяє найефективнішому задоволенню суспільних потреб населення, зростанню його добробуту, підвищує відповідальність розпорядників бюджетних коштів, сприяє посиленню контролю над цільовим використанням бюджетних ресурсів.

У методиці розрахунку рівня економічної безпеки України (затвердженої наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України №1277 від 29.10.2013 року) [4] індикатором стану фінансової безпеки України є рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (показник 9.4.3) з пороговим значенням 28-30 відсотків. Отриманий в таблиці 1 показник оцінюється відповідно до зазначеного наказу, як на межі задовільного.

Прогноз доходів зведеного бюджету повинен ґрунтуватися на прогнозних показниках соціально-економічного розвитку країни, на підставі фактичних даних за звітний період.

Як Y , для побудови моделі, виступає показник доходів зведеного бюджету, фактор, що впливає – ВВП (x_1) та індекс споживчих цін (x_2)

R-квадрат – коефіцієнт детермінації. В нашому випадку він становить 0,997, чи 99,7%. Виходячи з результатів розрахунку, маємо наступну модель

$$Y = -88102,65 + 0,343068416 x_1 + 368,1688825 x_2 \quad (1)$$

Виходячи з макропоказників економічного розвитку України у 2021 – 2024 роках відповідно до Бюджетної декларації [5], спрогнозуємо доходи зведеного бюджету.

Рис. 1 Прогноз доходів зведеного бюджету на основі основних макропоказників економічного і соціального розвитку України у 2021 – 2024 роках відповідно до Бюджетної декларації

Примітка: розраховано за даними [5]

Таким чином, планування бюджетних доходів є комплексним і багатофакторним процесом розробки загальної структури та обсягів доходів бюджету на черговий фінансовий рік і перспективу, при цьому ефективним є застосування різних методів прогнозування.

Література

1. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2021 URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 21.10.2021)
2. Зведений бюджет URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/> (дата звернення: 21.10.2021)
3. Статистичний збірник: «Бюджет України 2020» URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2020_\(for_website\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2020_(for_website).pdf) (дата звернення: 22.10.2021)
4. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 22.10.2021)
5. Бюджетна декларація на 2022-2024 роки URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/Бюджетна%20декларация%20на%202022-2024%20роки.pdf> (дата звернення: 22.10.2021)

Хіміч К.І., старший викладач кафедри соціального забезпечення та податкової політики Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро
Мамчур А.П., студентка спеціальності 232 «Соціальне забезпечення»,
Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ, ЇХ СТРУКТУРА ТА РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Державний бюджет є невід'ємною часткою кожної країни та важливим інструментом реалізації економічної та соціальної політики держави. Згідно з Бюджетним кодексом України, «державний бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються державою. Формування фінансових ресурсів відображається у доходах бюджету, а їх використання – у його видатках» [1]. Кожного фінансового року Верховною Радою України розглядається Державний бюджет і затверджується як закон.

Доходи Державного бюджету – це частина надходжень, що акумулюються державою в загальнодержавному фонді для виконання та реалізації своїх завдань та функцій. До основних джерел доходів відносять: податки; платежі за користування природними ресурсами; неподаткові надходження (від приватизації); доходи від операцій з капіталом; офіційні трансфери; цільові фонди.

Основним джерелом поповнення казни держави є податки (близько 90% всіх надходжень). Податки – це обов'язкові платежі, які сплачуються фізичними та юридичними особами до державного та місцевих бюджетів

Видатки Державного бюджету – це кошти централізованого фонду, які використовує держава для здійснення своїх функцій.

Статті видатків можна згрупувати за такими напрямками: національна оборона країни і матеріальне забезпечення зовнішньої політики (10-20%); утримання державного апарату (5-10%); фінансування бюджетного сектора економіки, капіталовкладень в інфраструктуру країни (10-20%); соціальні виплати (40-50%); відсоток за державний борг (7-9%) [3].

Видатки бюджетів усіх рівнів розподіляються на:

- поточні – видатки бюджетів, що йдуть на фінансування підприємств, установ, організацій, що функціонують на початок фінансового року, а також на витрати, пов'язані із соціальним захистом населення;
- видатки розвитку – видатки бюджетів, що спрямовані на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності.

Бюджетний кодекс відокремив такі поняття, як «витрати бюджету» та «видатки бюджету».

Видатки бюджету – це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом.

Витрати бюджету – це кошти, спрямовані на погашення основної суми позики.

Якщо доходи Державного бюджету перевищують видатки – це називається бюджетний профіцит; якщо ж, навпаки, витрати бюджету перевищують його доходи – це називається бюджетний дефіцит. Бюджетний дефіцит, що викликаний скороченням надходжень до бюджету й зростанням

витрат з бюджету, є одним з головних чинників інфляції [2]. Розглянувши цифри Державного бюджету на 2021 рік, можна сказати, що цього року затвердили дефіцитний бюджет (в Україні, на жаль, це явище хронічне):

Таблиця 1

Показники державного бюджету на 2021 рік

2021 рік	Доходи, млн.грн.	Видатки, млн.грн.	Кредитування , млн.грн.	Сальдо (Дефіцит бюджету), млн.грн.
Заплановані показники	1084034,3	13201152,6	10517,2	-246635,5

Джерело: складено авторами за даними [2]

Дефіцит бюджету в 2021 році прослідковується щомісяця і за даними Міністерства фінансів України станом на серпень поточного року (дані за вересень не оприлюднені) бюджет країни має наступний вигляд:

Таблиця 2

Показники державного бюджету станом на серпень 2021 року

2021 рік	Доходи, млн.грн.	Видатки, млн.грн.	Кредитування, млн.грн.	Сальдо (Дефіцит бюджету), млн.грн.
серпень	820578,2	828410,3	2206,0	-10038,1

Джерело: складено авторами за даними [2]

Роль Державного бюджету в житті країни є досить вагомою в наш час, оскільки основу фінансової політики становить бюджетна політика. Державний бюджет України віддзеркалює суспільно-економічний стан у державі. Економічна нестабільність і спад виробництва негативно впливають на формування доходів, фінансове забезпечення та покриття видатків бюджету. Відсутність бюджетної рівноваги в Україні (прийняття дефіцитного бюджету) зумовлює необхідність проведення важливих реформ у соціальній, економічній, адміністративній та інших сферах країни.

Література

1. Бюджетний кодекс України (Редакція від 29.09.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>
3. Сьомченко В. В., Денисенко А. А. Доходи та видатки бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. *Приазовський економічний вісник*, №4 (15)/2019, С. 61-66.

УДК 364.65-053.9

Черба В. М., к.держ.упр., доц, доцент кафедри оподаткування та соціального забезпечення Університету митної справи та фінансів
Старікова А.А., здобувач спеціальності «Соціальне забезпечення»
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Людьми похилого віку вважаються особи, що досягли 60 років, тобто пенсійного віку [1].

З позиції соціальної роботи пропонується наступна класифікація:

- від 61 року до 74 років – люди похилого віку;
- від 75 до 90 років – старечий вік;
- від 90 років – категорія довгожителів.

Серед основних проблем, що постають перед людьми похилого віку, найчастіше спостерігається важке матеріальне становище, незадовільний стан здоров'я, низький рівень якості медичних послуг, байдуже ставлення близьких. Літні люди вимушені звертатися по допомогу до соціальних служб через те, що не можуть вирішити свої проблеми самостійно.

Одним з головних завдань, що постають перед соціальними працівниками, є допомога літнім людям у подоланні труднощів адаптації до нового періоду життя [2].

Можна виділити наступні завдання соціальної роботи з людьми похилого віку:

- попередження причин, які породжують проблеми літніх людей;
- сприяння практичній реалізації прав і законних інтересів, забезпеченню можливостей самореалізації і самовиявлення людей похилого віку і попередження соціальної ізоляції чи відсторонення від активного життя;
- додержання рівності і врахування можливостей літніх людей при отриманні соціальної допомоги і послуг;
- диференціація підходів до розв'язання проблем різних груп людей похилого віку на основі врахування факторів соціального ризику, які впливають на їхній стан;
- виявлення індивідуальних потреб людей похилого віку в соціальній допомозі і обслуговуванні;
- адресність при наданні соціальних послуг з пріоритетом сприяння літнім людям в ситуаціях, які загрожують їхньому здоров'ю і життю;
- використання нових технологій соціальної роботи, яка спрямована на задоволення потреб людей похилого віку;
- забезпечення інформованості престарілих громадян про можливості соціальної допомоги і послуг.

Соціальна робота з людьми похилого віку провадиться у таких напрямках:

- соціальне забезпечення, соціальна допомога, створення необхідних матеріальних і фінансових умов для підтримання нормальної життєдіяльності;
- догляд і соціальна допомога в стаціонарних установах Міністерства праці і соціальної політики;
- соціальна робота з людьми похилого віку в територіальних центрах і відділеннях денного перебування;
- догляд і соціальна підтримка вдома[3].

Окрім означених вище напрямків, в Україні існує й інший, нестандартний спосіб соціальної роботи із людьми похилого віку.

Згідно з дослідженням Всесвітньої організації охорони здоров'я Україна займає перше місце в світі по розповсюдженню депресії, особливо серед людей пенсійного віку. На думку експертів, навчання – ефективний засіб профілактики депресій у людей похилого віку. Участь в учбовому процесі допомагає людині крокувати в ногу з часом, тренувати пам'ять, розвивати інтелект [4]. Тому в Україні у 2009 році відкрився Університет третього віку, метою якого є створення безкоштовного навчання для пенсіонерів.

Порівняємо із соціальною роботою з людьми похилого віку у Скандинавських країнах.

Більшу частку соціального захисту там провадить держава, тому й соціальна робота проводиться на державній основі. Для людей похилого віку існують наступні державні соціальні служби:

- служби допомоги вдома;
- спеціальне житло – трудові будинки;
- спеціалізовані стаціонарні заклади;
- транспортні служби тощо [5].

В Україні більшість служб для людей похилого віку також підпорядковані державі, однак немає такого різноманіття.

Серед недержавних форм соціальної роботи в Україні можна виділити наступні:

- благодійні фонди (благодійний фонд «Соціальна служба допомоги», що знаходиться у місті Харків);
- денні центри (денний центр «Друга молодість»);
- мережа центрів «Домашня опіка/Паліативна допомога» Карітас України тощо [6].

Література

1. Офіційний сайт Пенсійного Фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/pl/197125-zminy-z-1-kvitnya-2021-roku-ostatochne-pidvyshhennya-pensijnogo-viku-dlya-zhinok/>

2. О. Балдинюк Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку». URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/9376/1/Sotsialna_robota_z_liudmy_pokhyloho_viku.pdf

3. Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова; «Соціальна робота: теорія і практика»; підручник; 2004 рік.

4. Офіційний сайт Університету третього віку. URL: <http://3vik.peredusim.kiev.ua/about-us/>

5. Т.О. Логвиненко Особливості соціальної роботи у Скандинавських країнах в умовах глобалізації. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17338/1/11_Lohvynenko.pdf

6. С. В. Садрицька, А.О. Короп Особливості соціальної роботи благодійних фондів з людьми похилого віку. «*SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*», 2020. №9. URL: <https://periodicals.karazin.ua/socioprostir/article/view/15723/14587>

УДК 342.7:004.6

Косарєв Т.В., викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
ПВНЗ «Інститут психології і підприємництва», м. Київ

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Питання захисту персональних даних та їх обговорення стають більш звичним для професійної спільноти. Уже сьогодні у медичній, побутовій, торговій, соціальній сферах аналітичні системи здійснюють збір і обробку особистої інформації, включаючи персональні дані [1, с. 75]. Масштабне впровадження цифрових технологій і робототехніки посилює наявну проблему охорони недоторканності приватного життя громадянина та національної безпеки в контексті розвитку інформаційного суспільства. Вирішення цієї проблеми вимагає пошуку балансу інтересів дотримання прав людини при використанні цих систем і інтересів їх розробників і виробників. З одного боку, необхідно усувати існуючі правові обмеження і перешкоди на шляху розвитку цифрових технологій, а з іншого – гарантія безпеки обробки персональних даних повинна розглядатися як ключовий фактор. У зв'язку з цим певні норми, принципи та вимоги в майбутньому мають бути переосмислені, включені, та за потреби об'єднані не тільки в закон, спрямований на регулювання відносин електронної комунікації, а й власне в законодавство про персональні дані, а також в законодавство про кібербезпеку України.

З розвитком електронних публічних послуг в Україні, що реалізується на порталі та в додатку «ДІЯ» [2] ми наголошуємо на необхідності передбачити в законодавстві про кібербезпеку України норми та правила, які відносяться і до порушення прав громадян про персональні дані. Таке авторське бачення зумовлене пропозицією об'єднання великих масивів персональних даних, які при цьому використовуються при взаємодії із державними ресурсами. Це у свою чергу тягне за собою принцип відповідальності за збереження персональних

даних громадян зі сторони держави, а відповідне зазіхання на таку інформацію сторонніми особами чи організаціями підпадає під юрисдикцію законодавства про кібербезпеку. Відповідно, можемо зробити висновок, що вже в цей час слід передбачити можливість внесення в Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [3] таких норм та вимог:

- регламентувати правовий статус оператора великих даних і конкретизувати статус оператора персональних даних в контексті обробки даних системою управління технологічними процесами та системою електронних комунікацій;

- забезпечення контролю суб'єктом персональних даних над складом зібраних особистих даних при застосуванні системи управління технологічними процесами та системи електронних комунікацій, місцем їх зберігання, цілями, характером і наслідками обробки;

- неприпустимість включення в систему управління технологічними процесами та систему електронних комунікацій незадекларованих функцій, включаючи використовувані для цілей дискримінації і прихованого стеження.

Таким чином, максимальний ефект захищеності стану конфіденційності інформації при використанні цифрових технологій може бути досягнутий лише при врахуванні всіх чинників та при застосуванні всього комплексу різнорівневих заходів, що враховують динамічність процесу захисту інформації в умовах інформаційного суспільства. В контексті викликів і загроз, обумовлених глобалізацією мережі Інтернет, домінантою організаційних заходів щодо забезпечення національної безпеки в Україні в частині технічного захисту інформації має бути:

- систематизація та стандартизація заходів щодо захисту конфіденційної інформації і її обробки, що проводяться у виконавчих органах влади, а також підвідомчих установах і підприємствах в інформаційних та інформаційно-комунікаційних системах;

- здійснення заходів щодо контролю дотримання вимог обробки, зберігання інформації і заходів з протидії загрозам безпеки інформації, підвищення персональної відповідальності посадових осіб та всіх учасників інформаційного процесу.

Комплексний підхід у застосуванні різних заходів за напрямками (включаючи організаційні, правові, технічні) дозволить: підвищити результативність управлінських рішень органів влади, а також забезпечити оптимальний баланс між вільним доступом громадян до інформації про підсумки діяльності органів виконавчої влади та необхідністю дотримання захисту інформації, що відноситься до розряду конфіденційної, від несанкціонованого доступу й поширення, а також її фальсифікації. Уряду України необхідно мінімізувати ризики витоку інформації, впливу на інформацію при підготовці і прийнятті управлінських рішень. Враховуючи те, що вимоги до інформаційно-комунікаційних технологій зростають у зв'язку з ускладненням розв'язуваних ними завдань необхідне проведення ефективних наукових досліджень, які спрямовані на створення передових інформаційних технологій.

Література

1. Костюк М. Кібербезпека інформаційних систем під регулюванням GDPR. *Кібергігієна. Кібербезпека. Безпека держави*: мат. наук. сем. Київ : КНТЕУ, 2020. С. 74-75. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjExMzA=/d8e24930571c0d91476be247343bb902.pdf> (дата звернення 03.11.2021).
2. Дія: Цифрова держава URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення 03.11.2021).
3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення 03.11.2021).

Секція «Сучасна експертиза:
економічна, юридична, будівельна, технічна»

Каркоцький І.О., директор Запорізького НДЕКЦ МВС України

**РОЛЬ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ
ПОВ'ЯЗАНИХ З ПЕРЕВИЩЕННЯМ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ**

Учинення службових злочинів на сучасному етапі розвитку України призводить до дезорганізації управлінської діяльності, підриву авторитету органів влади і управління. Тому розроблення алгоритмів розслідування негативних явищ, зокрема зловживання владою або перевищення службових повноважень посадовими особами вважається надзвичайно важливим.

Головним у визначенні посадових злочинів є ознаки суб'єкта – посадової особи. Відповідно до закону (ст. 364 Кримінального кодексу України) посадовими визнаються особи, які постійно чи тимчасово виконують функції представників влади, а також обіймають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням [1].

Перевищення службових повноважень – це дії службової особи, яка не має владних функцій і виходить під час виконання своїх адміністративно-господарських функцій за межі своїх повноважень, або дії службової особи, яка має владні повноваження, але у конкретному випадку перевищує не їх, а інші свої повноваження, або перевищує свої владні повноваження стосовно осіб, які не входять до числа підлеглих.

Всі посадові злочини посягають на державне чи громадське управління як певну систему суспільних відносин. Безпосередніми об'єктами цих злочинів можуть бути, поруч з державним чи громадським управлінням, також відносини власності, система господарювання, особа, громадська безпека та деякі інші важливі суспільні цінності, блага. Залежно від конкретних особливостей окремих посадових злочинів і їх законодавчої конструкції всі вони віднесені за ознаками безпосереднього об'єкта посягання до різних розділів Особливої частини Кримінального кодексу. У чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК України) посадовими є злочини, передбачені статтями 158, 159, 160, 172, 173, 207, 210, 211, 236, 238, 244, 272, 273, 285, 364-368, 371-375 КК України. Частково посадовими можна назвати злочини, передбачені статтями 271, 272-275, 287, 334, 340 КК України. Ці останні злочини характерні тим, що у певній кількості вони вчиняються і посадовими особами з використанням своїх посадових повноважень або з невиконанням чи неналежним виконанням посадовими особами своїх посадових обов'язків [1].

Кримінологічний аналіз причин службових злочинів можливий передусім з урахуванням базисних економічних процесів і становища службових осіб у системі існуючих суспільно-економічних відносин. Криміногенні фактори, які визначають причини і умови службових злочинів, досить численні, різноманітні і визначені наперед істотними змінами у соціально-економічному житті суспільства.

За сутнісною характеристикою їх можна розподілити на п'ять основних груп:

1. політичні;
2. економічні;
3. організаційно-управлінські;
4. соціально-психологічні;
5. правові фактори.

Розслідування перевищення влади або службових повноважень полягає в уточненні мотивів перевищення, фіксації його обставин, визначенні розміру заподіяної шкоди.

Найчастіше мотивами перевищення влади або службових повноважень бувають корислива або інша особиста заінтересованість, кар'єризм, помилково витлумачені професійні, службові інтереси тощо [2].

Службові злочини можуть бути класифіковані на:

- службові злочини корисливої спрямованості (неправомірна вигода) ;
- некорисливої спрямованості (зловживання владою, перевищення влади, службова недбалість, службове підроблення).

Як відомо, об'єкт кримінального правопорушення – це те, на що посягає особа, яка вчиняє кримінальне правопорушення і чому завдає або може завдати шкоди.

Документи при розслідуванні зловживанням владою або службовим становищем нерідко є основними джерелами доказів, особливо на первісній стадії розслідування. Тому до їхнього огляду і виїмки необхідно відноситися з особливою увагою. Витребування документів від організації (підприємства, установи) менш ефективно. Воно позбавляє слідчого безпосереднього спостереження місця й умов їхнього збереження. При цьому способі не виключається також можливість знищення і фальсифікації зацікавленими особами потрібних для розслідування документів. Звідси випливає, що огляд документів тактично вірніше робити безпосередньо в організації з залученням до участі в ньому фахівців.

При розслідуванні перевищення влади або службових повноважень призначають судові експертизи:

судово-економічні – для перевірки фінансових і господарських операцій підприємства, організації або окремих службових осіб; для перевірки промислового, товарного, фінансового планування, відповідності звіту установи дійсності;

технічні експертизи документів – для встановлення фактів і способів унесення змін до документів (підчистка, травлення, дописка, переклеювання фотокарток, літер тощо) та виявлення їх первинного змісту;

почеркознавчі експертизи – для встановлення приналежності почерку рукопису й підпису конкретній людині.

При огляді документів звертається увага на дотримання установленної форми й ознаки, що свідчать про можливі чи підробки підробках. При цьому потрібно враховувати, що зовнішній вигляд документа може іноді ввести в оману. Підроблений документ часом зовні виглядає достовірніше справжнього. Тому при огляді не можна обмежуватися зовнішньою стороною. Дослідженню обов'язково піддається і текст документа. Зміст його аналізується, зіставляється з іншими документами, з показаннями свідків, іншими матеріалами справи.

Таким чином, отримана інформація підлягає ретельній перевірці, оскільки не виключено, що особа, яка її надала, намагалася або таким чином усунути конкурента, котрий фактично не перевищував владу або службові повноваження. У зв'язку з цим кримінальні справи порушуються після проведення перевірочних дій відповідно до ст. 97 Кримінального процесуального кодексу України, метою яких є встановлення ознак злочину у сфері службової діяльності, передбаченого ст. 365 КК України [3].

Література

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України: кодекс від 05.04.2001, редакція від 04.05.2021 URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 19.11.2021)
2. Кримінологічна характеристика злочинів у сфері службової діяльності URL:<https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/96> (дата звернення 19.11.2021)
3. Кримінальний процесуальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України: кодекс 2013, редакція від 04.10.2021 URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 19.11.2021)

УДК 343.98

Горлачук О.А., к. е. н., судовий експерт
сектору економічних досліджень відділу товарознавчих,
гемологічних, економічних, будівельних, земельних, екологічних досліджень
та оціночної діяльності Тернопільського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України, м. Тернопіль

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ ІЗ МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Інтенсивний розвиток протягом останніх десятиліть економічних відносин як в міжнародному так і в національному масштабі, вільне переміщення транснаціонального капіталу, формування єдиного інформаційного простору зумовило ускладнення всіх сфер господарської

діяльності, а також судово-правової системи, котра відображає дані відносини. Економічні правопорушення, які сьогодні фіксуються правоохоронними органами, все більше набувають рис складних, заплутаних схем із відповідними їм способами та прийомами здійснення. Їх розслідування правоохоронними органами, зокрема резонансних економічних злочинів, в багатьох випадках вимагають призначення і проведення судових економічних експертиз.

В свою чергу ефективний розвиток судово-експертної діяльності в економічній сфері потребує використання не лише передового вітчизняного досвіду, а також ознайомлення із зарубіжними науково-практичними напрацюваннями, які варті уваги в силу тривалого історичного процесу формування ринкової економіки в розвинутих країнах та її судово-правового забезпечення. На сьогодні економічні злочини все частіше виходять поза межі національних кордонів і, відповідно, вимагають узгодження основних методологічних аспектів проведення судових економічних експертиз.

В сучасних соціально-економічних умовах повна автономність функціонування національної судової експертизи є неможливою, оскільки існує об'єктивна необхідність міжнародного співробітництва експертних установ, яке в змозі вирішити наступні завдання: обмін досвідом, врахування сучасних досягнень науки і техніки, виключення дублювання науково-методичного забезпечення регіонального розподілу задач між судово-експертними установами, створення профільних експертних напрямів [2, с. 131].

Насамперед слід сказати, що на даний час у світовому масштабі існує п'ять систем, які об'єднують за різними принципами наукові резерви судово-експертних установ різних держав: європейська, південно-африканська, судово-екологічна, трасологічна й азіатська [1, с. 14].

На рахунок гармонізації судово-експертної діяльності варто звернути увагу на такий аспект: на сьогодні в Європі не погоджено єдині стандарти, які регламентують діяльність судових експертів у судочинстві, що свідчить про відсутність гармонізації в узгодженні критеріїв визнання допустимості доказів у країнах Європейського Союзу [4, с. 126]. Вказану неузгодженість можна пояснити із економічної точки зору. По-перше, економіка є базою розвитку матеріального і нематеріального виробництва і визначає всі сфери соціальної діяльності. По-друге, судова економічна експертиза використовує знання економічних наук, які є похідними від економіки і також визначаються нею. Відповідно на сьогодні у зв'язку із відмінностями економічних відносин, особливостями функціонування судово-правової системи не погоджено єдині стандарти судово-експертної діяльності на рівні європейських країн. Вважаємо, що в майбутньому рівень стандартизації даного виду діяльності буде визначатися темпами поширення глобалізаційних процесів у сфері господарської діяльності.

Розбіжності, які існують у судово-експертній діяльності України та країн із розвинутою ринковою економікою, є об'єктивними і пояснюються історичними традиціями формування і розвитку економічних відносин. Перехід до міжнародних стандартів, імплементація їх позитивних вимог на

національному рівні вимагають ряд першочергових заходів. В першу чергу, на першому етапі цієї роботи вітчизняна законодавча база потребує суттєвого вдосконалення, усунення суперечливості, забезпечення стабільності прийнятих норм, особливо фінансового законодавства, та створення тим самим більш сприятливих умов для розвитку судово-експертних установ [3, с. 78]. Звичайно, дотримання вказаних вимог потребуватиме тривалого періоду.

При впровадженні іноземного досвіду судово-експертної діяльності у вітчизняну практику слід орієнтуватися на такий об'єктивний і важливий критерій: наскільки підвищиться рівень ефективності функціонування судово-правової системи. Крім цього, гармонізація вітчизняного експертного законодавства відповідно до міжнародних вимог – в науково-методичному, організаційно-управлінському відношенні – повинна, в першу чергу, враховувати національну специфіку економічних відносин. В цьому плані вдосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення судово-експертної діяльності в Україні, а також забезпечення стабільності економічного розвитку, є першочерговим завданнями в цьому напрямку.

Література

1. Клименко Н. І. Азіатська мережа судових експертних установ (asian forensic sciences net work – afsn). Криміналістичний вісник. 2015. № 1 (23). С. 14–18.
2. Клименко Н. І., Купрієвич О. А Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 130–134.
3. Матвеевський О.В., Бабін Б.В. Міжнародно-правові стандарти судової експертизи та їх національна реалізація. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 1 (22). Т. 4. С. 73–79.
4. Федчишина В. В. Спеціальні економічні знання у правових системах Європи, Австралії та США. *Науковий огляд*. 2018. № 3 (46). С. 124-143.

УДК 343.98

Ольговський В.В., головний судовий експерт сектору будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Сумського НДЕКЦ МВС України

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОПЕРЕДНІХ ОБСТЕЖЕНЬ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ КОНСТРУКЦІЙ БУДІВЕЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

При проведенні судових експертиз і експертних досліджень для вирішення поставлених запитань поряд з іншими вихідними даними необхідне використання документально зафіксованої інформації про технічний стан об'єктів, у якому вони існували раніше, до проведення досліджень експертами. Проблемою повного та об'єктивного вирішення таких запитань, у більшості випадків, є відсутність інформації про технічний стан будівельних об'єктів на певний час.

Проведення обстежень будівель та споруд необхідно для визначення: фізичного зносу, при проведенні реконструкції виробничих будівель промислових підприємств, реконструкції старої забудови тощо. Особливо важливе проведення обстежень при реконструкції старих будівель і споруд, що часто пов'язане зі зміною діючих навантажень, конструктивних схем і необхідністю врахування сучасних норм проектувань будівель. У процесі експлуатації будівель і споруд виникає фізичний знос їх будівельних конструкцій, зниження та втрата несучої здатності, деформації окремих елементів і будівель і споруд в цілому.

Обстеження технічного стану будівельних конструкцій є самостійним напрямом будівельної діяльності, що охоплює комплекс питань, пов'язаних із забезпеченням експлуатаційної надійності будівель і споруд, із проведенням ремонтно-відновлювальних робіт, а також із розробленням проектної документації з реконструкції. Обстеження будівель та споруд, як самостійний вид робіт, може виконуватися як спеціалізованими організаціями, так і іншими організаціями, що мають Державну ліцензію на виконання обстеження будівельних конструкцій і випробувальну лабораторію, акредитовану Держстандартом України та оснащену відповідним обладнанням, приладами та інструментами.

В п. 5.1 ДСТУ-Н Б.В.1.2-18:2016 «Настанова щодо обстеження будівель і споруд для визначення та оцінки їх технічного стану» значиться наступне: «Обстеженням об'єкта встановлюють фактичні фізико-механічні характеристики несучих та огорожувальних конструкцій - зусилля в елементах та перерізах, дефекти та пошкодження, які знижують несучу здатність та довговічність або перешкоджають нормальній реалізації захисних функцій (забезпечення герметичності, тепло-, звуко-, гідроізоляції тощо)».

Співвідношення фактичних експлуатаційних характеристик з проектними та нормативними вимогами з урахуванням граничних станів конструкцій та/або основ оцінюється показником «категорія технічного стану».

Пунктом п.5.2 ДСТУ-Н Б.В.1.2-18:2016 «Настанова щодо обстеження будівель і споруд» передбачено чотири категорії технічного стану будівельних конструкцій:

- «1» - нормальний;
- «2» - задовільний;
- «3» - не придатний до нормальної експлуатації;
- «4» - аварійний.

У процесі обстеження конструкцій виконують такі види робіт: попередній візуальний огляд конструкцій; вивчення технічної документації; ознайомлення з особливостями існуючого й майбутнього технологічних процесів і режимів експлуатації; інженерно-гідрометеорологічні дослідження; детальний натурний огляд, обміри конструкцій і виявлення дефектів; відбір і лабораторний аналіз зразків матеріалів конструкцій; визначення дійсних та планових навантажень і впливів, установлених розрахункових схем та виконання перевірочних розрахунків несучих конструкцій. За необхідності можуть бути проведені дослідження конструкцій або їх фрагментів у натурних умовах.

Обстеження дають можливість виявити найбільш характерні дефекти та розробити рекомендації стосовно ремонту та підсилення конструкцій. Кожний дефект у будівельних конструкціях є відхиленням від технічних вимог і може викликати порушення нормальної роботи споруди. Один дефект може викликати появу інших.

Таким чином, обстеження будівель та споруд із метою встановлення їх технічного стану - це комплекс заходів з визначення та оцінювання фактичних значень параметрів, що контролюються, та які характеризують експлуатаційний стан, придатність об'єктів обстеження та параметрів, що визначають можливість їх подальшої експлуатації чи необхідність відновлення й підсилення. Для повного та об'єктивного дослідження будівельних об'єктів при вирішенні завдань судових експертиз і експертних досліджень необхідне використання висновків про технічний стан цих об'єктів, що складені за результатами попередніх обстежень спеціалізованими організаціями.

Література

1. ДБН В.1.2-14-2009 «Загальні принципи забезпечення надійності та конструктивної безпеки будівель, споруд, будівельних конструкцій та основ характеризують ступінь придатності конструкцій», який оцінюється показником «категорія технічного стану». URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=24603 (дата звернення 15.11.2021)
2. ДСТУ-Н Б.В.1.2-18:2016 «Настанова щодо обстеження будівель і споруд для визначення та оцінки їх технічного стану». URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=24603 (дата звернення 15.11.2021)

Корюгін А.В., к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький
Фіногєєв А.Я., магістрант спеціальності 073 «Менеджмент» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Висока якість медичних послуг, як, зрештою, будь-якої промислової чи продовольчої продукції, повинна бути пріоритетним для медичних закладів (виробників). Оскільки медична послуга – це специфічний продукт, який складно інтерпретувати або ж порівняти з іншими видами послуг, виникає проблема способу досягнення та утримання рівня високої якості. У світовій практиці пріоритетом є не просто ефективне лікування хворих, а завойовування пацієнта як зовнішнього клієнта. Збільшення кількості медичних закладів в

Україні не призводить до появи здорової ринкової конкуренції та можливості вибору медичного закладу.

Відповідно до декларацій Всесвітньої організації охорони здоров'я, пацієнтом є кожна особа, що користується медичними послугами незалежно від того, хвора вона чи здорова [1]. Високий рівень якості медичних послуг досягається завдяки розумінню та задоволенню вимог пацієнтів. На сьогоднішній день цей погляд відкрито ігнорується в сучасній системі охорони здоров'я України. Мірою якості виступає ступінь задоволення реальних потреб клієнта.

Під поняттям «якість медичних послуг» необхідно розуміти загальні характеристики та умови функціонування медичної галузі, здатність задоволення потреб хворих. Таке визначення поєднує два підходи, що трактують якість як сукупність характеристик, з одного боку, чи ступінь, у якому послуга задовольняє свої функції – з іншого. Формування якості є необхідною умовою на початках функціонування ринку медичних послуг. Визначення рівня якості повинне відбуватися поетапно. На першому етапі відбувається опрацювання характеристик медичних послуг та рівня встановлених вимог окремими групами споживачів. Другий етап передбачає оцінку наданих послуг. У цей період аналізуються планові показники, порівнюються із фактичними, особлива увага приділяється оцінці відхилень та їх причин. На заключному, третьому етапі відбувається порівняння рівня якості послуг (збільшення чи зменшення).

Заслуговує також на увагу дефінювання якості медичних послуг запропоноване Всесвітньою організацією здоров'я (WHO), де якість визначається як результат (так звана технічна якість) способу вживання засобів (економічна ефективність), організації надання послуг та сатисфакції пацієнтів [1]. Згідно з визначенням Об'єднаної комісії з акредитацій організацій охорони здоров'я, «добра якість – це максимально сприятливий результат при мінімальних негативах» [2].

До характерних рис якості можна віднести:

- нематеріальна основа послуги;
- неподільність;
- неможливість зберігати;
- змінність;
- відсутність можливості подальшого перепродажу;
- асиметрія інформації;
- наявність ступеня невпевненості та ризику.

Пацієнтам надаються медичні послуги, що характеризуються відсутністю матеріальної основи, не залежно від їхнього обсягу. Особливістю роботи установ медичної галузі є важливість кінцевого ефекту, навіть за відсутності матеріальної основи. Ефект буде проявлятися в одужанні пацієнтів, а його ступінь буде визначатися складністю хвороби та своєчасністю звернення за медичною допомогою. Кінцевим результатом буде виступати здоров'я людей.

Ступінь непевності та ризику обумовлені самою методикою лікування, його тривалістю та дотриманням з боку пацієнтів рекомендацій медичних працівників. Критеріями якості медичних послуг можуть виступати:

- доступність отримання медичної допомоги, незалежно від наявних фінансових, організаційних та інших ускладнень);
- надання повної інформації про стан здоров'я, особливості лікування, прийом лікарських препаратів);
- наявність можливості набуття пацієнтами навичок самодопомоги та розпізнання симптомів, що потребують допомоги ззовні (наприклад вимірювання артеріального тиску);
- сталі комунікаційні зв'язки між лікарями та медсестрами, що дозволяє координувати дії упродовж усього періоду лікування.

Критерієм оцінки якості медичних послуг з боку клієнта є також їх доступність, що передбачає:

- можливість реєстрації в режимі он-лайн на зручну годину та за кілька днів наперед, а також короткий час очікування на реєстрацію і прийом;
- можливість вибору лікаря та виклику його додому;
- широкий спектр лабораторних досліджень та спеціальних послуг;
- психологічно сприятлива атмосфера та чистота як у приймальному відділенні медичного закладу, так і в усіх решті відділень.
- доступ Інтернету;
- зручна локалізація приймального відділення та наявність паркінгу;
- належне обслуговування медичними працівниками своїх пацієнтів .

Таким чином, у сфері охорони здоров'я якість радше є поняттям психологічним чи соціологічним, аніж матеріальним. Сама по собі модель якості медичних послуг є змінною. Пацієнти очікують задоволення їхніх потреб під час лікування, однак тут варто взяти до уваги важливу особливість. Мова йде про динамічність вимог чи очікувань літніх пацієнтів. Саме тому необхідно передбачити майбутні потреби пацієнтів з урахуванням аналізу попередніх та теперішніх даних про стан їх здоров'я. При цьому слід враховувати факт старіння суспільства.

Література

1. WHO Working group. Quality Assurance in Health Care, 1989, s. 79-95.
2. Joint Commission on the Accreditation of Health Organizations. «Quality Assurance in Managed Health Care Organizations», Chicago, 1989.

Демузенко І.В., головний судовий експерт сектору будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Сумського НДЕКЦ МВС України

Безлюдний Д.О., старший судовий експерт сектору будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Сумського НДЕКЦ МВС України

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ З ВСТАНОВЛЕННЯ ОБСЯГІВ ТА ВАРТОСТІ ВИКОНАНИХ БУДІВЕЛЬНО-РЕМОНТНИХ РОБІТ ЗА РАХУНОК БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Одним із завдань, які вирішує судова будівельно-технічна експертиза, є встановлення відповідності обсягів та вартості фактично виконаних робіт з будівництва об'єктів обсягам та вартості, визначеним проектно-кошторисною або первинною звітною документацією з будівництва.

Об'єктами дослідження будівельно-технічної експертизи у разі визначення вартості будівництва із залученням бюджетних коштів є: будівлі, споруди, інженерне та інше обладнання і документація до нього, зокрема, технічні паспорти, інвентарні справи; робочі проекти та робоча документація; специфікації, пояснювальні записки до проекту; локальні кошториси; загальні відомості щодо ресурсів; договори чи контракти; додаткові угоди; акти виконаних підрядних робіт; довідки щодо виконаних підрядних робіт, акти на закриття прихованих робіт.

Порядком державного фінансування капітального будівництва, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1764, передбачено умови та процедуру фінансування капітального будівництва, що здійснюється із залученням коштів державного бюджету [1].

У цьому Порядку зазначається, що капітальне будівництво – це процес створення нових, а також розширення, реконструкція, технічне переоснащення діючих підприємств, об'єктів виробничого і невиробничого призначення, здійснюється на основі проведення торгів (тендерів) у будівництві.

Необхідність проведення судових будівельно-технічних експертиз пов'язана із зловживанням та розкраданням державної власності під час ведення капітального будівництва та ремонту (приписки обсягів робіт, завищення встановлених розцінок тощо).

Експертна практика у кримінальних провадженнях свідчить про те, що у будівництві найчастіше зустрічаються такі види завищення вартості будівництва:

- завищення обсягів виконаних будівельно-монтажних робіт на об'єктах за етапами будівництва;
- включення до звіту незавершених робіт;
- включення до звіту даних про обсяги робіт, що під час будівництва у звітному періоді не виконувалися та не передбачені проектом;
- необґрунтоване списання матеріалів.

Для проведення досліджень щодо встановлення фактичних обсягів та вартості будівельних робіт та порівняння з відомостями, що зазначаються у первинній звітній документації – актах приймання виконаних будівельних робіт форми № КБ-2в, експерт замовляє шляхом складання клопотання такі документи:

- проектно-кошторисну документацію, затверджену в установленому порядку;
- акт (договір) про відведення земельної ділянки;
- дозвіл на початок проведення будівельних робіт;
- договірну ціну будівництва, складену на підставі чинних кошторисних норм.
- акти приймання виконаних робіт за досліджуваний період;
- акти на закриття прихованих робіт, підписані у встановленому порядку;
- загальний журнал робіт;
- матеріально-технічні звіти за досліджуваний період;
- журнал авторського нагляду.

Характерною особливістю є те, що слідчі органи (ініціатори) призначають проведення будівельно-технічних експертиз загалом по об'єкту будівництва. При цьому склад будівельних робіт по об'єкту може передбачати як загальнобудівельні роботи, так і роботи з улаштування інженерних систем, пусконаладжувальні роботи тощо. Крім того, підрядні роботи можуть виконуватися за декількома підрядними договорами у різні періоди часу. Тобто, питання постанови у кримінальних провадженнях може передбачати проведення дослідження стосовно всього будівництва по об'єкту.

Але при цьому, в преамбулі постанов слідчих органів (ініціаторів) можуть бути зазначені підстави проведення будівельно-технічних експертиз, що стосуються, наприклад, щодо окремих видів робіт, які, за попередніми даними слідства, не виконувалися на об'єкті, або щодо невірного застосування розцінок на ті чи інші будівельні роботи чи матеріали, або щодо показників для визначення розміру кошторисного прибутку, адміністративних витрат тощо.

Таким чином, на виконання постанов ініціаторів судовими експертами проводяться об'ємні будівельно-технічні експертизи та досліджуються всі об'єкти та документи, що стосуються об'єктів будівництва, вказаних у постановах слідчих органів, що, в свою чергу, потребує значної кількості часу та не завжди призводить до конкретних результатів.

Вищенаведене свідчить, що чітке формулювання слідчими органами (ініціаторами) завдань для проведення будівельно-технічних експертиз з питань встановлення фактів завищення обсягів та вартості будівельних робіт, зокрема,

запитання, що конкретизують та уточнюють, які саме об'єкти (роботи, матеріали, показники) повинні бути досліджені у певних кримінальних провадженнях, мають підвищити ефективність експертної роботи, а, відтак, і ефективність роботи слідчих органів при розслідуванні кримінальних порушень у сфері будівництва.

Література

1. Порядок державного фінансування капітального будівництва, затверджено постановою КМУ від 27 грудня 2001 р. № 1764. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1764-2001-п#Text> (дата звернення 16.11.2021).

УДК 657.6.012.16

Мочебрда О. А., старший судовий експерт сектору економічних досліджень, Волинський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З УРАХУВАННЯМ ВИСНОВКІВ ІНШИХ ВИДІВ ЕКСПЕРТИЗ

Судова економічна експертиза є одним із найпоширеніших видів судових експертиз. Необхідність у судово-економічній експертизі виникає як під час судового розгляду цивільних справ із майнових питань, розгляду справ про адміністративні правопорушення в галузі фінансів і підприємницької діяльності, так і при розслідуванні кримінальних справ про злочини у сфері господарської діяльності. Судово-економічні експертизи слід розуміти як експертні дослідження матеріальних об'єктів (документів бухгалтерського, податкового обліку та звітності), що містять інформацію про обставини справи та підлягають дослідженню у суді за їх змістом та формою і допомагають суду досягти об'єктивності у доказуванні, дотримуватися принципів рівних можливостей у процесі, презумпції не винуватості, забезпечення змагальності у доведенні дійсного стану фактів та захисту прав і свобод [1].

Судова економічна експертиза на стадіях досудового слідства і судового розгляду складається з дослідження матеріалів справи експертом-економістом і надання, у відповідності до його спеціальних знань, висновку за поставленими питаннями, що відносяться до господарської діяльності і знайшли своє відображення в бухгалтерському обліку [2].

За процесуальним законодавством висновки судових експертів є одним із джерел доказів. Питання, які ставляться експертові, і у відповідності до статті 242 Кримінального процесуального Кодексу України [4], його висновки по них не можуть виходити за межі спеціальних знань фахівця. Аналогічні норми містяться і в Законі України «Про судову експертизу», де зазначено, що основою експертизи будь-якого виду є спеціальні знання процесуальної особи-

експерта. Експертизи є одним зі способів дослідження, за допомогою яких з'ясовуються об'єктивні обставини здійснення тих чи інших дій у конкретних справах і здійснюється вона на принципах законності, незалежності, об'єктивності та повноти дослідження [3].

Досить часто на вирішення експерта ставляться питання, відповідь на які передбачає вихід за межі компетенції. Серед експертних завдань можливе проведення судової економічної експертизи у комплексі із іншими видами експертиз. Ця експертиза розглядається як комплексна, що проводиться із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання).

Наприклад, з метою обґрунтування завищеної вартості виконаних будівельних робіт можуть бути призначені судова будівельно-технічна та судова економічна експертизи. Отримані висновки у висновках експертів поряд з іншими доказами у справі будуть покладені в основу рішення суду.

Також на вирішення експертизи можуть бути поставлені запитання щодо визначення збитку від проведення закупівель товарів, робіт, послуг за державні кошти. Обов'язковою складовою проведення такого роду експертиз є використання даних не тільки, що містяться у первинних документах та регістрах бухгалтерського обліку, а і тих, що містяться у висновках судової товарознавчої експертизи.

Глобальна інформатизація фінансової та економічної діяльності підприємств характеризується широким застосуванням комп'ютерних технологій всіма її суб'єктами, що, безумовно, сприяє підвищенню ефективності фінансового, управлінського та бухгалтерського обліку. Розслідування злочинів в економічній сфері, а також розгляд у цивільному та господарському процесах спорів у сфері цієї діяльності потребує призначення судових економічних експертиз, об'єктом яких стають економічні автоматизовані системи. Прикладом комплексної судової експертизи є проведення судово-економічної та комп'ютерно-технічної експертизи, пов'язаної з пошуком інформації на електронних носіях, яка стосується різних аспектів фінансово-економічної діяльності, а саме: доходності, стану розрахунків з бюджетом, платоспроможності тощо. Виявлення та відтворення будь-якої інформації, що міститься на комп'ютерному носіїві, входить до галузі спеціальних знань експерта із судової комп'ютерно-технічної експертизи [5].

Таким чином, враховуючи, що в умовах поглиблення процесу економічних реформ в Україні та зростання кількості економічних злочинів, організація судової економічної експертизи потребує комплексного підходу до її призначення та проведення.

Література

1. Дікань Л. В., Понікаров В. Д., Кожушко О. В. Судово-економічна експертиза: навч. посіб. Харків: Вид ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 432 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/19567>.

2. Дондик Н. Я., Дондик Г. П. Судова бухгалтерія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. – 208 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dondyk_Natalia/Sudova_bukhhalteriia.pdf
3. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 № 4038-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
5. Гончаренко В. Г., Гора І. В. Експертиза у судочинстві України: наук.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2015 – 504 с. URL: <https://jurkniga.ua/contents/ekspertiza-v-sudochinstvi-ukrayini.pdf>.

Поплавська Н.С., старший судовий експерт сектору будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Житомирського НДЕКЦ МВС України

ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНОЧНО-БУДІВЕЛЬНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ТОЧКИ ЗОРУ РЕГІОНАЛЬНОГО АСПЕКТУ

Одним із складних і важливих питань дослідження ринку нерухомості є вивчення етапів і циклів становлення та розвитку ринку нерухомості. Фундаментальні дослідження, спрямовані на розгляд становлення та функціонування ринку нерухомості, відображені в працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених О. Ю. Амосова, Г. В. Висоцької, А. П. Голікової, О. А. Гриценка, В. І. Єсипової, М. П. Лебеда, М. М. Журавського, В. І. Сергієнка, Г. А. Маховікова, С. М. Максимова, Дж. Фрідмана, Г. Гаррісона, Г. Стерник, М. Федотова та ін.

Мета дослідження: узагальненні закономірності становлення та розвитку українського ринку нерухомості відносно регіонального аспекту.

Сучасний стан українського ринку житлової нерухомості не можна розглядати окремо від минулої історії ринку. У цій історії можна виділити вісім етапів.

Перший етап. 1992 – 19 червня 1996 року – Верховна Рада України ухвалила Закон «Про приватизацію державного житла», який дозволив легалізувати більшість операцій з продажу нерухомості. У цей період формувався ринок, зростали ціни, збільшувалася кількість угод.

Другий етап. 1997-1998 рр. – період цінової стабільності та зниження цін. Все це супроводжується зменшенням кількості ринкових угод.

Третій етап. 1999-2000 рр. – період швидкого зниження цін. Порівняно з 1996 р. обсяг ринкових операцій у 1999 р. зменшився майже на третину. Проте різке падіння цін у 2000 р. призвело до зростання ринкового попиту, що в свою чергу призвело до збільшення фізичного обсягу ринку. Все це призвело до зміни ринкових тенденцій і початку нового етапу – початку зростання цін.

Четвертий етап. (січень-серпень 2001 р.) – початок поступового зростання цін. За перші вісім місяців 2001 року ціни на нерухомість почали повільно зростати. Це пов'язано з завершальною стадією процесу.

П'ятий етап. (11 вересня 2001-2004) – ціни продовжують стрімко зростати. Занепокоєння щодо стабільності економіки США та долара США призвели до масового відтоку капіталу на ринок нерухомості. З 2002 по 2004 рр. вплив цього фактора послабився, але економічне зростання, підвищення платоспроможного попиту та зростання банківських іпотечних кредитів призвели до помітного прискорення зростання цін на ринку житлової нерухомості.

Шостий етап. З 2004 по 2008 рік під тиском політичних, економічних та інших факторів ціни на нерухомість загалом зросли, що призвело до зростання вартості квартир в містах України за останні 8 років у 6-7 разів. (Метадані CORE, цитати та подібні статті на core.ac.uk).

Сьомий етап. З 09.08 по 04-05.09 – різко впали ціни – обвалилися – через світову фінансову кризу.

Восьмий етап. З 05.09 по теперішній час ринок нерухомості України перебуває в нижній стадії рецесії. На цьому етапі активність з продажу нерухомості дуже низька, а ціни та орендна плата продовжують падати. Зменшення вартості об'єкта залежить від типу (класифікації) та місця розташування (цінова зона) об'єкта нерухомості. Іпотеки немає. Банки не готові кредитувати надійних позичальників з хорошою кредитною репутацією на ринку, що занепадає. Без кредитів корпоративному сектору будівельна галузь майже не існує [1].

Розглядаючи об'єкти ринку нерухомості, зокрема ринку житла, з точки зору капіталовкладень (інвестиційна функція), можна відзначити ряд його переваг: довговічність нерухомості гарантує її власникові збереження капіталу протягом багатьох років; за інших рівних умов стабільне зростання цін; при високих рівнях інфляції та низьких відсоткових ставках по банківських вкладах є ефективним альтернативним варіантом збереження капіталу. Важливою функцією ринку є ціноутворення, адже в ціні концентрується значний обсяг регіональної інформації: про насиченість ринку, переваги покупців, витрати на будівництво, господарську та соціальну політику держави і регіону в галузі, наприклад, житлового будівництва тощо [2, 6].

Характеризуючи ринок нерухомості, слід зазначити, що у його структурі виділяють безліч динамічних та не схожих один на одного ринків – національних, регіональних, локальних [3]. На переконання І. Буркун, «регіональний ринок нерухомості являє собою сукупність економічних відносин між суб'єктами ринку, що забезпечують ефективний обіг об'єктів нерухомості з урахуванням регіональних особливостей формування ціни, попиту, пропозиції, стимулюючих та інвестиційних важелів» [4]. А. Новосолов зазначає, що регіональний ринок нерухомості дозволяє суб'єктам регіональної економіки здійснювати перерозподіл земель, виробничих та невиробничих будівель, споруд та інших об'єктів нерухомості [5].

Отже, нерухомість як матеріальний комплекс нерозривно пов'язана із землею, конкретною територією та невід'ємними атрибутами соціально-економічного ладу регіону. Регіональний ринок житла взаємодіє з усіма ринками регіону і має на них значний вплив. І навпаки, такі фактори, як макро-, мезо- та мікрорівні зовнішнього середовища, регіональна ринкова система впливатимуть на формування та розвиток регіонального ринку житлової нерухомості, їх цін зокрема, що потребує постійних рахувань та досліджень.

Література

1. Шокурова Н. В. Етапи розвитку ринку житлової нерухомості. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/13358579.pdf>
2. Гудзь П. В., Шарова С. В. Теорія і практика розвитку нерухомості регіону: монографія / ЗНТУ. Запоріжжя: Акцент Інвест-трейд, 2014. 246 с.
3. Шкурупій О. В., Білоброва Т. О. Циклічність розвитку ринку нерухомості: сучасний контекст: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2012. 190 с.
4. Буркун І. Г. Особливості розвитку і проблеми функціонування регіональних ринків житлової нерухомості. Економіка та держава. 2010. № 4. С. 66–69
5. Новоселов А. С. Теория региональных рынков / отв. ред. А. Р. Бервальд. Новосибирск: Сибирское соглашение; Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. 448 с.
6. Павлов К. В. Змістова характеристика функціонування регіональних ринків нерухомості. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2017. № 1 (9). С. 102–109.

УДК 336.2:343.98

Олексієнко Т. В., судовий експерт відділу економічних досліджень
Полтавський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України

ДОХОДИ ВІД ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Оскарження суб'єктами господарювання результатів податкової перевірки щодо заниження податку на прибуток підприємства у звітному періоді є поширеним предметом судового розгляду. Одним із факторів впливу на розмір податку на прибуток підприємства є заниження доходів господарської діяльності. Дослідження даного питання потребує застосування спеціальних знань і проведення судової економічної експертизи стосовно правильності формування доходів звітного періоду платниками податку.

Розгляд питань проведення судової економічної експертизи за матеріалами податкової перевірки є предметом наукових досліджень

вітчизняних вчених, зокрема, Федчишиної В. В., Корінько М. Д., Олексієнко Т. В. [1] та ін. Водночас, питання проведення судової експертизи за матеріалами податкової перевірки в частині дослідження розміру доходів від господарської діяльності підприємства залишається одним з найпроблемніших.

Дослідження розміру доходів від господарської діяльності судовим експертом здійснюється виключно в обсязі документів та за період, які зазначені в акті податкової перевірки. При цьому віднесення до загального доходу суб'єкта господарювання активів, які за своєю сутністю відповідають економічній категорії «дохід», суттєво впливає на предмет дослідження та висновки судової економічної експертизи. Такий вплив виникає, наприклад, при врахуванні кредиторської заборгованості, термін сплати та позовної давності щодо якої минув. Тому у результаті дослідження структури активів виникає можливість виявлення заниження загальної суми доходів суб'єкта господарювання, які є базою оподаткування податком на прибуток.

Початковий етап дослідження розміру доходів від господарської діяльності підприємства передбачає вивчення первинних документів, що містять відомості про господарську операцію, повноту відображення її в обліку та підтверджують задекларовану суму доходів (видаткова накладна, акт виконаних робіт (наданих послуг) та інші первинні документи, у тому числі платіжні).

Експертне дослідження первинних документів передбачає документальну перевірку їх форми й реквізитів, арифметичний зміст відображених у них господарських операцій. В іншому випадку також досліджується відповідність змісту господарської операції умовам договору в частині його предмета, вартості товару/послуги. Під час проведення експертизи зазначається про виявлені експертом невідповідності у документах. Висновок щодо правомірності виконаних дій не надається, крім випадків, коли матеріали дослідження містять ухвали суду щодо визнання таких дій неправомірними.

Порівняння даних первинних документів з обліковими даними регістрів бухгалтерського обліку по рахунках за якими відображене сумове значення операцій, що формують доходи від господарської діяльності, є наступним етапом дослідження. Перелік рахунків бухгалтерського обліку для дослідження визначається залежно від специфіки діяльності підприємства та з урахуванням змісту акта податкової перевірки. Відсутність регістрів бухгалтерського обліку, або неможливість дослідити відображення господарської операції на рахунках обліку зумовлює неможливість проведення експертом подальшого дослідження. В іншому випадку експерт проводить дослідження шляхом застосування методу порівняння даних та вказує на виявлені розбіжності або невідповідності (при їх наявності).

За результатами проведеного аналізу даних експерт досліджує відповідність сум доходів від господарської діяльності, що відображені в облікових даних регістрів бухгалтерського обліку, та вказані у Звіті про сукупний дохід (ф. № 2). На даному етапі дослідження експертом визначається загальна сума доходів від господарської діяльності, які відображені у

бухгалтерському обліку звітного періоду, підтверджені документально та вплинули на розмір податку на прибуток підприємства.

У п. 134.1 ст. 134 Податкового кодексу України [2] зазначено, що об'єктом оподаткування є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до положень розділу III Податкового кодексу України. Тому подальше дослідження передбачає порівняння даних Звіту про сукупний дохід (ф. № 2) в частині сумового значення рядків 2000, 2120, 2200, 2220, 2240 з даними Податкової декларації з податку на прибуток підприємства у значенні рядка 01. Також порівняння проводиться щодо значення фінансового результату – між рядком 02 Податкової декларації з податку на прибуток підприємства та рядком 2290 / 2295 Звіту про сукупний дохід (ф. № 2). Запорукою повного, всебічного та об'єктивного дослідження є надання експерту додаткових матеріалів з розшифруванням складу доходів, відображених у фінансовій звітності.

На підставі аналізу даних експерт робить висновок щодо документального підтвердження (у тому числі часткового підтвердження) суми доходів від господарської діяльності, яка в подальшому вплинула на зменшення розміру податку на прибуток підприємства у звітному періоді. Також, у разі недостатності матеріалів, може мати місце надання висновку щодо неможливості підтвердження акта податкової перевірки.

Дослідження доходів від господарської діяльності передбачає розмежування факторів впливу на формування податку на прибуток підприємства, та не повинно обмежуватися тільки статтями фінансової звітності та податкової декларації з податку на прибуток підприємства. Компетенція експерта-економіста обмежується документальним підтвердженням або спростуванням вже встановлених фактів перевірки без правової оцінки правомірності дій посадових осіб.

Література

1. Олексієнко Т. В. Витрати операційної діяльності підприємства як об'єкт судової економічної експертизи. *Економіст*. № 9. 2021. С. 75-77.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#n7158> (дата звернення 15.11.2021).

Громова Т.В., судовий експерт сектору біологічних досліджень та обліку
Кіровоградського науково-дослідного експертно криміналістичного центру
МВС України, м. Кропивницький

Михальська Т.В., завідувач сектору біологічних досліджень та обліку
Кіровоградського науково-дослідного експертно криміналістичного центру
МВС України, м. Кропивницький

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ОБ'ЄКТІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ У СУДОВО-ІМУНОЛОГІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ

Біологічна безпека та захист, поряд з іншими складовими загальної системи безпеки, на сьогодні є важливим питанням для світової спільноти. Їх актуальність визначається загрозами, що походять від інфекційних хвороб та їх збудників, які набувають у сучасному світі глобальний характер. Яскравим підтвердженням зазначеного може слугувати проблема існування глобальної світової пандемії коронавірусної хвороби COVID-19, яка спричинила не тільки світову економічну кризу, а й забрала життя мільйонів людей у всьому світі, розповсюдження якої, за окремими даними [1], розпочалося саме з витоку вірусу з біологічної лабораторії в китайському м. Ухань, яка, до речі, мала найвищий (четвертий) рівень захисту. Отже, сьогодні на більш високий рівень піднімається питання захисту біологічних лабораторій різного класу та відомчої належності, зокрема, є воно актуальним і для діяльності судових експертів при проведенні судово-імунологічної експертизи.

Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ) давно акцентує увагу на те, що безпека, особливо біологічна, є важливою міжнародною проблемою. Ще 1983 року ВООЗ опублікувало перше видання Практичного керівництва з біологічної безпеки в лабораторних умовах [2]. Цей практичний посібник дає практичні рекомендації щодо методів забезпечення біобезпеки та біозахисту. Видання вже декілька разів переглядалося, доповнювалося та перевидавалося з урахуванням нових досягнень у біологічній науці.

Біологічна безпека – новітня сфера наукових знань, яка в основному використовуються для того, щоб попередити працівників та осередок від поширення біологічного матеріалу, що використовується при наукових та інших дослідженнях. Зазвичай принципи біобезпеки та біозахисту запроваджуються у тих установах, у яких працюють із збудниками хвороб як людини, так і тварин. Розглядаючи механізми поширення мікроорганізмів можна виділити основні шляхи передачі:

- через кров – парентеральний шлях;
- через слину – повітряно-краплинний;
- контактний – при контактах з предметами побуту.

Початковим джерелом доказів у кримінальному процесі є речові докази, тобто предмети, що стосуються події та допомагають розкривати його обставини. Експерти-біологи які працюють у судово-імунологічній лабораторії досліджують як речові докази об'єкти біологічного походження кров та її сліди, сліди сперми, слини, поту та інших виділень людського організму. Найбільша загроза біологічної природи при дослідженні – це біологічний матеріал, в якому можуть бути патогенні мікроорганізми – збудники інфекційних захворювань незалежно від їхнього походження та способів одержання, а також продукти їхньої життєдіяльності.

Однак основна проблема полягає в тому, що окрема частина експертів-біологів з різних причин не вважає за потрібним дотримуватися встановлених вимог (помилки при ідентифікації біологічного матеріалу, покладання фахівця на свій професіоналізм та значний досвід або звичайне везіння, іноді навпаки – відсутність необхідного досвіду), вважаючи, що під час проведення досліджень у судово-імунологічній лабораторії вони працюють з безпечним, на перший погляд матеріалом. Практика ж свідчить про протилежне, адже, якщо співставити шляхи передачі патогенних мікроорганізмів, речові докази та біологічні об'єкти можуть становити значну небезпеку, отже будь-яка діяльність у межах біологічних лабораторій або ж при відборі біологічного матеріалу вимагає дотримання суворого правил біобезпеки та біозахисту.

Вимоги біологічної безпеки в лабораторних умовах є обов'язковими, і починаються вони з індивідуальних засобів захисту та одягу, які можуть бути бар'єром і зводити до мінімуму ризик впливу аерозолів, бризок та випадкової інокуляції. Спеціальний одяг, взуття та інші засоби індивідуального захисту повинні відповідати характеру та умовам роботи, забезпечувати безпеку. Індивідуальне захисне обладнання – це захисні окуляри, респіратори, медичні маски, рукавички. Для реалізації програми біологічної безпеки в лабораторії важливо розуміти принципи знезараження, чищення, стерилізації та дезінфекції.

Все зазначене вище свідчить, що у сучасному глобалізованому світі прогресивний розвиток новітніх технологій, а також сфер їх використання, є взаємопов'язаними з біологічною безпекою та біозахистом. Проблеми біологічної безпеки у світі зараз вийшли на одне з перших місць спільної безпеки багатьох країн у різних сферах діяльності.

Обраний тематичний напрямок дослідження є перспективним та таким, що потребує власного ґрунтовного аналізу, який ми плануємо здійснити у своїх наступних наукових працях.

Література

1. Звіт США підтвердив можливість витоку COVID-19 з лабораторії в Ухані – WSJ. Укрінформ. URL: <https://bit.ly/32m74Rv> (дата звернення 02.11.2021).
2. Практичний посібник з біологічної безпеки в лабораторних умовах. Третє видання. ВООЗ, Женева, 2004. 190 с.

Литвицький О.П., Завідувач сектору комп'ютерно-технічних та телекомунікаційних досліджень Запорізького НДЕКЦ МВС України
Чешко В.П., старший судовий експерт сектору комп'ютерно-технічних та телекомунікаційних досліджень Запорізького НДЕКЦ МВС України

КОМП'ЮТЕРНО-ТЕХНІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ЦИФРОВОГО ПІДПISУ, ЯК ІННОВАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТ СУЧАСНОЇ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Сьогодні з шаленою швидкістю розвивається комп'ютерно-технічний прогрес. Всі сфери життя і діяльності людини поступово але масштабно переміщуються в цифровий простір. Це торкнулось, в тому числі й економічної сфери, діяльність якої потребує постійної взаємодії між різними відділами, підрозділами, філіалами тощо. Тобто тієї взаємодії, яка щільно пов'язана з паперовим діловодством. З кожним днем світова спільнота намагається замінити паперові документи – електронними, які є значно більш екологічними, з точки зору охорони оточуючого середовища та більш зручними в експлуатації, їх легко створювати, змінювати, редагувати, знищувати та пересилати і затверджувати.

Україна також зробила значний крок на зустріч сучасним технологіям – 15 липня Верховною Радою України було прийнято Закон «Про особливості надання електронних публічних послуг» [1], основною метою якого є як найшвидший перехід до режиму «Paperless», який має на меті відмовитися від якомога більшої кількості паперових документів замінивши їх цифровими аналогами.

Але як для паперових документів, так і для цифрових необхідним є надійне підтвердження їх легітимності. Для паперових документів таким підтвердженням є матеріальні підпис та печатка.

Для підтвердження цифрових документів був розроблений спеціалізований засіб – електронний цифровий підпис.

Електронний цифровий підпис (далі – ЕЦП) – це особливі дані в електронній формі, набір символів, за допомогою яких фізична або юридична особа проходить ідентифікацію, підтверджуючи свою особистість. За правовим статусом ЕЦП прирівнюється до власноручного підпису (печатки) [3; 4].

Відповідно до закону України «Про довірчі послуги» [2] електронний підпис може бути трьох категорій:

6. простий електронний підпис та печатка – низький рівень довіри;
7. удосконалений електронний підпис та печатка – середній рівень довіри;
8. кваліфікований електронний підпис та печатка – високий рівень довіри.

Але з розвитком та впровадженням сучасних технологій розвиваються й можливості і схеми протизаконних дій, з використанням нових засобів.

Основними видами злочинного використання електронного цифрового підпису є, перш за все, незаконне заволодіння ключем та підміна інформації, що підписується, а також несанкціонований доступ до засобу електронного підпису [5].

Зловмисники можуть заволодіти ключем різними способами: шахраї можуть вкрасти закритий ключ чи власник може випадково загубити ЕЦП.

Крім того відомі випадки коли зловмисниками було впроваджено шкідливе програмне забезпечення в операційну систему користувача. Її принцип дії побудований на підміні документу: на екрані користувача відображається один зміст документу, а скріплює електронним підписом інший, який і відправляється адресату. В результаті установа отримує документ з даними які були сформовані шкідливою програмою.

Тому, не дивлячись на очевидні переваги засобів електронної взаємодії, такі як зручність, екологічність та економія часу є й інший бік – можливість злочинного використання, що робить даний засіб потенційним об'єктом дослідження комп'ютерно-технічних експертиз вже сьогодні.

Крім того, враховуючи досить невеликий досвід в дослідженні даного засобу, сьогодні досить важко довести факт шахрайських дій з використанням цієї технології. Що в свою чергу призводить до необхідності розробки нових методів і засобів досліджень в даному напрямку.

Література

1. Інформаційний ресурс <https://jurliga.ligazakon.net/> [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: https://jurliga.ligazakon.net/news/204906_zakon-pro-rezhim-paperless-priynyato (дата звернення 14.11.2021). – «Ліга Закон». ІТ. Закон про режим paperless прийнято.

2. Інформаційний ресурс <http://search.ligazakon.ua/> [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172155.html (дата звернення 15.11.2021). – «Ліга Закон». Закон України Про електронні довірчі послуги

3. Інформаційний ресурс <https://www.kmu.gov.ua/> [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/usi-pitannya-po-e-poslugam/sho-tak-elektronnij-cifrovij-pidpis-esr> (дата звернення 15.11.2021). – Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Що таке електронний цифровий підпис (ЕЦП)?

4. Інформаційний ресурс <https://thepage.ua> [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://thepage.ua/exclusive/kak-poluchit-elektronnyy-podpis-v-ukraine-2021/> (дата звернення 16.11.2021). – Приватбанк, «Дія» и центры сертификации: как получить электронную подпись в Украине.

5. Інформаційний ресурс <https://taxcom.ru> [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://taxcom.ru/centr/poddelka/> (дата звернення 14.11.2021). – ТАХСОМ. Возможна ли подделка цифровой подписи и как её обнаружить.

Корнеєва Н.М., заступник директора центру-завідувач відділу
автотехнічних досліджень та криміналістичного дослідження транспортних
засобів Запорізького НДЕКЦ МВС України

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЯ

Економічний розвиток будь-якої держави значною мірою залежить від чітко налагодженої системи управління виробництвом, ефективного використання матеріальних і трудових ресурсів.

Під час проведення судових експертиз дуже важливе значення має інформаційне забезпечення. Як визначає стаття 20 Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року установи, організації та підприємства незалежно від форм власності зобов'язані надавати спеціалізованим установам та відомчим службам, котрі проводять судові експертизи, на їхні запити натуральні зразки або каталоги своєї продукції, технічну документацію та іншу інформацію, необхідну для створення та оновлення методичної і нормативної бази судової експертизи [1].

Державні спеціалізовані установи, що проводять судові експертизи, мають право отримувати від судів, органів дізнання і попереднього слідства, знаряддя злочину та інші речові докази, щодо яких закінчено провадження у справах, для використання в експертній і науковій діяльності.

В процесі проведення судово-економічної експертизи використовується переважно економічна інформація, яка являє собою сукупність відомостей, що характеризують виробничо-фінансову діяльність підприємств і організацій. Основою економічної інформації є взаємодія трьох визначальних категорій: синтактики, семантики і прагматики.

Синтактика – це структура економічної інформації: літери алфавіту, слова, речення та правила їх побудови (синтаксис).

Семантика – логічний зміст економічної інформації.

Прагматика – корисність (практичне значення) економічної інформації, яка характеризується рядом властивостей: достовірністю, реальністю, своєчасністю, зрозумілістю тощо.

Інформаційне забезпечення економічної експертизи є сукупністю відомостей, які характеризують фактичний стан об'єкта дослідження та його законодавчо-нормативне, нормативне-правове забезпечення, що регламентує процес проведення економічної експертизи. Відомості, що містяться в інформаційній системі, повинні бути актуальними і повними [2].

Основними завданнями організації інформаційного забезпечення економічної експертизи є:

– інформування учасників економічної експертизи про стан досліджуваних об'єктів;

– інформування учасників експертизи про функціонування даних об'єктів і відповідність нормативно-правовим актам та законодавству;

– інформаційне забезпечення експерта-економіста і працівників правоохоронних органів з питань, що стосуються розслідуваних справ (в судовій економічній експертизі).

Науково обґрунтована система класифікації інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи ґрунтується на таких основних параметрах:

1) професійна інформаційна комунікація;

2) рівні пізнавальності інформації;

3) якісний зміст інформаційного забезпечення

За змістом інформаційне забезпечення поділяють на:

1) *Законодавчу* — це сукупність законів, що регламентують загальні суспільні відносини та окремі питання взаємовідносин суб'єктів фінансово-господарської діяльності.

2) *Нормативно-правову та довідникову*— система конкретних рекомендацій та вказівок щодо функціонування підприємницьких структур (інструкції, положення методичні вказівок стандартизації, бізнес-плани, норми витрат);

3) *Організаційно-управлінську* — комплекс документів, що регулює правовий статус підприємства, економічну самостійність (статут, штатний розпис, накази, розпорядження, службове листування);

4) *Технологічну інформацію* — документація з питань технологічного виробництва продукції, надання послуг (техумови, галузевий стандарт проектно-технічної документації, маршрутні карти руху деталей).

5) *Фактографічну інформацію* — це сукупність даних економічного характеру про реальні факти фінансово-господарської діяльності і відображені в первинних документах, реєстрах бухгалтерського обліку та звітності [2].

Системою інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи вважають сукупність певних відомостей, що передбачає фінансово-економічний контроль, який поділяється на документальний і фактичний.

Документальний контроль полягає в дослідженні суті і достовірності господарської діяльності підприємства за первинними даними планової та обліково-статистичної документації, за записами в облікових реєстрах бухгалтерського обліку та даними статистичної звітності [3].

Фактичний контроль полягає у встановленні дійсного кількісного і якісного стану об'єкта перевірки (основні засоби, товарно-матеріальні цінності, грошові кошти) шляхом застосування методів фактичної перевірки — інвентаризації, контрольного обміру тощо.

На підставі наданих документів (об'єктів) дослідження експерт-економіст формує об'єктивний та обґрунтований висновок, тому дуже важливо при проведенні судової економічної експертизи залучати фахівця ще на початковому етапі розслідування економічних злочинів, що допоможе в певній мірі вирішити проблеми з пошуком і виявленням документальних джерел інформації - документів, необхідних для проведення експертного дослідження.

Література

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>(дата звернення 12.11.2021).
2. Суть інформації, її види та роль в судово-бухгалтерській експертизі URL:<https://lektsiopedia.org/other/lek-1008.html> (дата звернення 12.11.2021).
3. Бардаш С.В. Метод фінансово-господарського контролю: теоретична інтерпретація / С. Бардаш // Фінанси України. – 2010. – № 3 . – С. 117 – 126.

Гій Ю. А., судовий експерт сектору економічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Запорізького НДЕКЦ МВС України

ДОСЛІДЖЕННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Під час здійснення фінансово-господарської діяльності суб'єктами господарювання вчиняються економічні злочини, які мають відображення у відповідних документах. Експертом-економістом досліджуються документи бухгалтерського, податкового обліку та звітності, що містять відомості про господарські операції.

Фінансова звітність складається на підставі даних бухгалтерського обліку, який здійснюється безперервно з дня реєстрації підприємства до його ліквідації. Підприємство при реєстрації повинно самостійно, відповідно до установчих та нормативних документів, визначати облікову політику та затвердити відповідним наказом (розпорядженням).

Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [1].

Одним з принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності є послідовність, згідно якого підприємство повинно постійно (з року в рік) застосувати обрану облікову політику. Зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, міжнародними стандартами фінансової звітності та національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку у державному секторі, і повинна бути обґрунтована та розкрита у фінансовій звітності [1].

Розпорядчий документ (наказ або розпорядження) про облікову політику підприємства визначає, зокрема:

- методи оцінки вибуття запасів;
- періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів;
- порядок обліку і розподілу транспортно-заготівельних витрат, ведення окремого субрахунку обліку транспортно-заготівельних витрат;

– методи амортизації основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, а також довгострокових біологічних активів та інвестиційної нерухомості, у разі якщо вони обліковуються за первісною вартістю;

– вартісні ознаки предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів;

– підходи до переоцінки необоротних активів;

– застосування класів 8 та 9 Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 21 грудня 1999 року за № 892/4185 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 28 листопада 2011 року № 1591);

– підходи до періодичності зарахування сум дооцінки необоротних активів до нерозподіленого прибутку;

– метод обчислення резерву сумнівних боргів (у разі потреби – спосіб визначення коефіцієнта сумнівності);

– перелік створюваних забезпечень майбутніх витрат і платежів;

– порядок виплат, які здійснюються за рахунок прибутку (для державних і комунальних підприємств);

– порядок оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг;

– сегменти діяльності, пріоритетний вид сегмента, засади ціноутворення у внутрішньогосподарських розрахунках;

– перелік і склад змінних і постійних загальновиробничих витрат, бази їх розподілу;

– перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг);

– порядок визначення ступеня завершеності робіт за будівельним контрактом;

– дату визначення придбаних в результаті систематичних операцій фінансових активів;

– базу розподілу витрат за операціями з інструментами власного капіталу;

– кількісні критерії та якісні ознаки суттєвості інформації про господарські операції, події та статті фінансової звітності;

– періодичність відображення відстрочених податкових активів і відстрочених податкових зобов'язань;

– критерії розмежування об'єктів операційної нерухомості та інвестиційної нерухомості;

– підходи до класифікації пов'язаних сторін;

– дату включення простих акцій, випуск яких зареєстровано, до розрахунку середньорічної кількості простих акцій в обігу;

– дату первісного визнання необоротних активів та групи вибуття як утримуваних для продажу;

- складання окремого балансу філіями, представництвами, відділеннями та іншими відокремленими підрозділами підприємства;
- періодичність та об'єкти проведення інвентаризації;
- визначення одиниці аналітичного обліку запасів;
- спосіб складання звіту про рух грошових коштів;
- підходи до віднесення витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта основних засобів, до первісної вартості або витрат звітного періоду [2].

Кожне підприємство самостійно визначає облікову політику з урахуванням особливостей та виду господарської діяльності. Формування облікової політики здебільшого здійснює головний бухгалтер, а також можуть залучатися і інші фахівці, спеціалізовані фірми (аудиторська, бухгалтерська, консультаційна, юридична). Керівник підприємства затверджує наказ (положення) про облікову політику.

Оскільки основними об'єктами, що направляються на дослідження експерту-економісту, є облікові документи, реєстри та фінансова звітність підприємства, то йому для правильної оцінки наданої інформації необхідно ознайомитися з прийнятою на підприємстві обліковою політикою і з порядком її застосування протягом досліджуваного періоду. Для цього експерту потрібно дослідити відповідний наказ про облікову політику [3].

Під час проведення судово-економічної експертизи експертом-економістом проводиться дослідження на підставі документів бухгалтерського, податкового обліку та звітності. Складання та відображення в обліку яких повинно відповідати принципам, методам і процедурам зазначеним в обліковій політиці підприємства.

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення : 12.11.2021).

2. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства, затверджено Наказом Міністерства фінансів України 27.06.2013 № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text> (дата звернення: 12.11.2021).

3. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза: навчальний посібник / Л. В. Дікань, В. Д. Понікаров, О. В. Кожушко. – Х. : Вид ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 432 с.

Шушко О.О., завідувач відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС України

Шатіна Ю.О., завідувач сектору економічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Запорізького НДЕКЦ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ПОВ'ЯЗАНИХ З БАНКРУТСТВОМ ПІДПРИЄМСТВ

В господарській діяльності, особливо при економічній нестабільності держави, підвищується кількість злочинів пов'язаних із доведенням суб'єктів господарювання до банкрутства. Згідно статті 219 Кримінального кодексу України, доведення до банкрутства – це умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення громадянином – засновником (учасником) або службовою особою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності, якщо це завдало великої матеріальної шкоди державі чи кредитору [1].

Навмисне доведення суб'єкта підприємництва до банкрутства може переслідувати різноманітні цілі: приховування розкрадання бюджетних коштів та фінансових шахрайств, уникнення оподаткування, невиконання боргових зобов'язань перед кредиторами, усунення конкурента або захоплення контролю над підприємством чи його активами. Проте найчастіше суб'єкти господарювання доводяться до банкрутства за схемою, за якої на підприємстві-боржнику акумулюються всі пасиви, що збільшує його неплатоспроможність та одночасно, ще до початку процедури банкрутства, виводяться його активи (ліквідна їх частина) на новостворене підприємство.

За видами банкрутство поділяються на:

Реальне банкрутство – неспроможність підприємства відновити в наступному періоді свою фінансову стабільність і платоспроможність в силу реальних втрат капіталу. Таке підприємство юридично визнається неплатоспроможним, що в подальшому може призвести до банкрутства.

Технічне банкрутство – банкрутство, що викликане суттєвим простроченням дебіторської заборгованості та перевищенням цієї заборгованості над кредиторською, а сума активів істотно перевищує фінансові зобов'язання. При ефективному антикризовому управлінні підприємство, як правило, не об'являють банкрутом юридично.

Навмисне банкрутство – навмисне створення або збільшення керівником чи власником кредиторської заборгованості підприємства його неплатоспроможності, нанесення економічного збитку в особистих інтересах або інтересах інших осіб, заздалегідь некомпетентне фінансове керівництво. Виявлені факти переслідуються карним законодавством.

Фіктивне банкрутство – заздалегідь неправдиве об'явлення підприємством про свою неплатоспроможність з метою введення в оману кредиторів для отримання від них відстрочки виконання своїх зобов'язань або знижки на суми кредиторської заборгованості.

Під час судового розгляду справи з питань доведення до банкрутства для з'ясування обставин, що мають значення для справи і, вирішення яких можливе шляхом використання спеціальних знань у сфері іншій, ніж право, сторони судового процесу мають можливість звертатися до суду з вмотивованим клопотанням про призначення судово-економічної експертизи з метою підтвердження/спростування обставин справи з питань доведення до банкрутства та призначають судово-економічну експертизу [2].

Призначення експертизи – це процесуальна дія, що реалізується за визначених підстав і умов. Час і умови призначення судових експертиз визначаються слідчим і судом залежно від сформованих обставин, які повинні бути встановлені. Жодна пов'язана з економічною злочинністю судова справа (кримінальна, цивільна чи господарська), не може бути якісно розслідувана без проведення судової експертизи експертом-економістом.

Об'єктами дослідження судових економічних експертиз, в ході яких проводиться аналіз фінансово-господарського стану підприємства, на предмет наявності у нього ознак неплатоспроможності або дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства є:

- баланс підприємства;
- звіт про фінансові результати;
- звіт про рух грошових коштів;
- звіт про власний капітал;
- примітки до річної фінансової звітності.

Також, експерт-економіст визначає документальну обґрунтованість оформлення банківських операцій з відкриття рахунків, руху грошових коштів на рахунках, документальну обґрунтованість оформлення та відображення в обліку операцій з видачі, використання та погашення кредитів, відображення фінансово-господарських операцій, щодо нарахування та сплати банками податків та їх відповідність даним обліку та звітності, чинному законодавству тощо.

При проведенні дослідження доведення до банкрутства експерт-економіст використовує «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства», що в першу чергу, передбачає дослідження забезпечення зобов'язань кредиторів за аналізований період (забезпечення зобов'язань боржника всіма його активами (відношення суми активів боржника до суми його зобов'язань, забезпечення зобов'язань боржника його оборотними активами (відношення оборотних активів до суми зобов'язань боржника та розмір чистих активів (різниця між сумою активів підприємства та сумою його зобов'язань) [3].

Одним із прикладів доведення до банкрутства підприємства є вирок «Інгулецького районного суду м. Кривого Рогу від 29.08.2014 у справі № 416/1346/2012», де суд досить детально проаналізував обставини справи, об'єктивну та суб'єктивну сторони злочину та за сукупністю доказів, у т. ч. Висновків судово-економічної експертизи установив вину керівника акціонерного товариства в укладенні завідомо не вигідного кредитного договору та мирової угоди про передачу нерухомості на погашення заборгованості, чим підприємство було доведено до банкрутства та завдано майнової шкоди кредиторам.

За результатами дослідження експерт-економіст формує свій висновок, який може бути використаний не лише в судово-слідчій практиці за даним видом економічних порушень, але й суб'єктами господарювання для забезпечення стійкої фінансової платоспроможності та недопущення у майбутньому дій, які мають ознаки доведення до банкрутства.

Таким чином, судово-економічна експертиза має важливе значення для виявлення обставин доведення до банкрутства у прийнятті обґрунтованих рішень в ході судового розгляду справи.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (Редакція від 27.06.2019) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 16.11.2021).
2. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10. 2018 № 2597-VIII (Редакція від 17.10.2020) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 16.11.2021).
3. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : наказ Мінекономіки України від 19 січ. 2006 р. № 14.

УДК 343.148:338.982

Рева Т.М., судовий експерт сектору економічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних
досліджень та оціночної діяльності Запорізького НДЕКЦ МВС

ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПИ У ВИКОРИСТАННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Ефективному процесу розслідування економічних злочинів сприяє розвиток, застосування та використання спеціальних знань в сфері економіки. Так, спеціальні знання під час розслідування та залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій, так і в формі проведення судових експертиз. Головне завдання судових експертів сприяти встановленню

обставин, які мають значення для справи, тим самим впливаючи на прийняття судових рішень, тому судовими експертами повинні бути лише висококваліфіковані фахівці, які постійно вдосконалюють свої знання не лише в області, в якій працюють, а й цікавляться іншими дослідженнями, зокрема керуючись міжнародним досвідом [1].

Досвід країн Європи у сфері використання спеціальних знань під час розслідування економічних злочинів, має важливу роль для нашої держави, особливо з погляду на соціально-економічну та політичну ситуацію в Україні.

В першу чергу, слід зазначити, що правовий статус експерта у різних правових системах світу регламентується по-різному від категорії «свідок», «специфічний свідок» до «суддя фактів», «науковий суддя».

В українському законодавстві, поняття «судовий експерт», передбачено Законом України «Про судову експертизу» та іншими процесуальними кодексами України. Судовий експерт в Україні визначається як учасник судового процесу, який володіє певними чіткими правами та обов'язками, при цьому керуючись в своїй діяльності найважливішими принципами: законності незалежності та об'єктивності.

В Англії та Уельсі, наприклад, прийняте поняття «expert witness» – «експерт-свідок», яке передбачено Правилами цивільного процесу (The Civil Procedure Rules – CPR). Тобто «expert witness» – є людина, чия думка в силу своєї освіти, навчання, сертифікації, навичок чи досвіду, приймається суддею як експертна. Суддя може взяти до уваги спеціалізовану (наукову, технічну чи іншу) думку свідка про докази чи факти, подані суду в межах знань експерта, що має назву «висновок експерта» [2]. Експерт-свідок зобов'язаний бути незалежним і надсилати свій «висновок експерта» до суду. Експерт-свідок може бути залучений обома сторонами, якщо сторони погоджуються на це. Відповідно до CPR, свідкам-експертам може бути доручено надати спільну заяву з детальним описом моментів згоди та розбіжностей, щоб допомогти суду або трибуналу. Зустріч проводиться абсолютно незалежно від інструкцій адвокатів і часто допомагає у вирішенні справи, особливо якщо експерти переглядають і змінюють свої висновки. Частіше зустрічі експертів відбуваються перед судовим розглядом. При цьому до 2012 року в Сполученому Королівстві працювала Служба судової експертизи (FSS), яка була державною компанією і надавала послуги судової експертизи поліції та урядовим установам Англії та Уельсу, але із-за збиткової діяльності була закрита та ця функція була передана в приватну діяльність [3].

Розглядаючи досвід використання спеціальних знань в Чеській Республіці поняття, порядок, форми та зміст судово-експертної діяльності закріплені в Законі Чеської Республіки «Закон про експертів, експертні бюро та експертні інститути» № 254/2019 від 10 вересня 2019 року. Відповідно закону експертну діяльність здійснюють експерти, експертні бюро та експертні інститути. Експерти-економісти можуть здійснювати експертну діяльність самостійно або як співробітники, партнери або члени експертного бюро. Якщо експерт перебуває в трудових чи аналогічних відносинах з експертним інститутом, він

також може виконувати експертну діяльність самостійно або як співробітник, партнер або член експертного офісу [4].

Відповідно до законодавства Німеччини, в країні створений інститут приватної експертизи, тому у разі залучення сторонами процесу експертів-економістів для проведення економічних досліджень, вони повинні отримати обов'язкову згоду суду.

Дослідження доказів у Франції відбувається під час досудового слідства, тому переважно експертів-економістів призначають із офіційних реєстрів, які складаються з двох типів списків: національного списку, який формується касаційним судом і охоплює територію всієї країни, та списку обласних судів. Особи, внесені до офіційного реєстру, гарантуються досвідом професійної економічної діяльності, пов'язаної із спеціалізацією знань [5].

Розглянувши деякі моменти у сфері залучення експерта-економіста до процесу та його статусу у країнах Європи, можна побачити не тільки розбіжності з чинним Кримінально процесуальний кодекс України, а й певні схожі норми у даній сфері. Так, відповідно до норм Кримінально процесуальний кодекс України, і сторона обвинувачення, і сторона захисту у кримінальному провадженні мають право залучати експерта для проведення необхідних досліджень [6].

Таким чином, для підвищення ефективності експертної діяльності в Україні, на ряду із загальноприйнятими нормами та принципами, доцільним є дослідження, аналіз та врахування світового досвіду функціонування експертних структур.

Міжнародна політика євроінтеграції сприяє запровадженню в Україні позитивного досвіду використання спеціальних економічних знань у встановленні і розслідуванні кримінальних правопорушень, дотримання меж застосування спеціальних економічних знань і повноважень судового експерта-економіста під час вирішення поставлених завдань, оцінки висновку експерта-економіста як одного із доказів в рамках кримінального провадження. Враховуючи це, виникає інтерес до теоретичного і практичного досвіду взаємної правової допомоги і співробітництва із використанням спеціальних економічних знань у правових системах Європи.

Література

1. Завидняк І.О. Позитивний досвід розвинених країн Європейського союзу у використанні спеціальних знань під час розслідування злочинів у сфері господарської діяльності. *Електронний репозитарій НАВС* URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/15780> (Дата звернення 19.11.2021).

2. Вікіпедія Expert witness URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Expert_witness#cite_note-20.

3. Правила цивільного процесу Сполученого королівства URL: https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part35/pd_part35 (Дата звернення 17.11.2021).

4. Закон Чеської Республіки «Закон про експертів, експертні бюро та експертні інститути» URL:<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2019-254#cast2> (Дата звернення 17.11.2021).

5. Popa G., Necula I. Study on expert status in the European judicial systems. International Journal of Juridical Sciences. 2013. No. 3. 161 s.

6. Лазебний А.М. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку : дис.канд.юрид.наук: 12.00.09/Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Ірпінь, 2016. 227 с.

УДК 336.221

Дулік Т. О., к. е. н., доцент, доцент кафедри соціального забезпечення та податкової політики Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

Коробська А. В., студентка спеціальності 232 «Соціальне забезпечення» Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

ОПТИМІЗАЦІЯ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ЗНИЖЕННЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Актуальним завданням сьогодення є розробка перспективних напрямів зниження податкового навантаження на економіку України та доходи платників податків, що стало б науковим підґрунтям стратегії її розвитку в сучасних умовах посилення глобалізаційних процесів, у тому числі й у напрямку створення глобальної міжнародної податкової системи, заснованої на єдиних міжнародних податкових угодах та правилах трансфертного ціноутворення. Досягнення сталого економічного розвитку в Україні потребує формування сприятливого податкового середовища для ефективного функціонування суб'єктів бізнес-структур, активізації їх інвестиційної діяльності. Це має бути досягнуто через гармонізацію складових фіскальної політики держави, оптимізацію оподаткування, уніфікацію податкового законодавства на засадах вимог Європейського Союзу.

Значний вклад у розвиток теорії та практики оподаткування в Україні, зокрема щодо усунення низки суперечностей у податковій сфері з урахуванням європейського досвіду, а також зниження податкового навантаження, внесли такі українські вчені-економісти, як В.Л. Андрущенко, П.Ю. Буряк, З.С. Варналій, О.Д. Василик, В.П. Вишневський, Т.І. Єфіменко, Ю.Б. Іванов, М.П. Кучерявенко, Т.В. Калінеску, І.О. Лютий, В.М. Опарін, М.В. Романюк, М.О. Слатвінська, А.М. Соколовська, В.М. Федосов, Л.М. Шаблиста та інші. Попри велику кількість публікацій з даної проблематики важливі питання оптимізації оподаткування на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України

залишаються недостатньо дослідженими, що і зумовило вибір теми та мети дослідження.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування об'єктивної необхідності оптимізації оподаткування в Україні як перспективного напрямку зниження податкового навантаження.

Особливе значення для якісної та кількісної характеристики чинної системи оподаткування відіграє показник «податкове навантаження», що демонструє ефекти впливу податків, у більшості випадків негативні, на економіку та доходи й життєдіяльність їх платників, змушуючи останніх самостійно звертатися до легальних методів оптимізації, зокрема до податкового планування. Для виміру загального рівня податкового навантаження на макро- і мікрорівні здійснюється співвідношення між сумарною величиною всіх податкових платежів до бюджету держави та ВВП або доходів платника податків. В Україні цей показник упродовж 2010 – 2020 рр. є меншим ніж у країнах Європи та в середньому за весь аналізований період становить 19,85% (рис. 1) [1].

Рисунок 1 – Динаміка зміни обсягів податкових надходжень до Державного бюджету України та їх частка у ВВП за 2010–2020 рр.

Джерело: [1]

Проте для більшості платників податків він сприймається як надмірний, а для держави, навпаки, – не достатній, щоб забезпечити вирішення основного фіскального протиріччя між необхідністю достатніх податкових надходжень до бюджетів держави на загальносуспільне споживання та можливістю їх отримання. Це пояснюється дією таких чинників: загостренням глобальних проблем, збігом локальних несприятливих обставин економічного й політичного характеру та чергового етапу загострення стану поширення епідемії Covid-19, що у негативний спосіб позначається на конкурентоспроможності українських товаровиробників, посиленні податкового тиску, зменшенні обсягів податкових надходжень до бюджетів

України, нарощуванні викликів у соціальній сфері на тлі надто повільного відновлення економіки протягом останніх років.

Загальновизнаною є думка багатьох науковців, економістів про те, що одним із перспективних напрямів зниження податкового навантаження на економіку України та доходи платників податків є оптимізація оподаткування шляхом застосування найбільш ефективних форм організації справляння податків та їх елементів (ставок, об'єктів та бази оподаткування, пільг) тощо. Їх теоретична конструкція та комбінація залежить від рівня розвитку економіки та соціальної сфери країни.

Таким чином, у сучасних умовах розвитку вітчизняного соціально-економічного середовища, уряду України слід уникати допущення будь-яких неадекватних та суперечливих обставин у сфері оподаткування, а, навпаки, прагнути створити більш оптимальну модель справляння податків та їх складових елементів у контексті державної стратегії, з урахуванням надбань як світової, так і вітчизняної податкової теорії й практики.

Література

1. Ціна держави: Доходи та видатки бюджетів України. URL: <http://cost.ua/budget/revenue/>

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

«ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, ОБЛІКУ, ФІНАНСІВ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПРАВА»

23-24 листопада 2021 року

Коректор: Макаренко А. П.

Підписано до друку 28.12.2021. Формат 60×90/16.
Папір офсетний. Друк ризографічний. Гарнітура Times.
Умовн. друк. арк. 14,6. Тираж 150 прим. Зам. № 198.

Запорізький національний університет
69600, м. Запоріжжя, МСП-41
вул. Жуковського, 66.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 5229 від 11.10.2016.